
3 1761 08300293 1

VĚK ROZUMU

—OD—

TOMÁŠE PAINA,

s doplňky z jeho ostatních
spisů vybraných.

PŘEKLÁDÁ

FRANT. B. ZDRŮBEK.

CHICAGO, ILL.

Tiskem a nákladem Aug Geringera, 150 W. 12th St

LIBRARY
2010
UNIVERSITY OF TORONTO

Proslov.

Škoda každého zrnka, z něhož pučí svoboda duchovní národům. Tím větší škoda pro české písemnictví, kdyby nemělo poznati přebohatou zásobu zdravého semene, kteréž rozsel Tomáš Paine a nashromáždil ve svém spisku "Age of Reason" odevzdav to národu americkému, aby když jeho hlavně pomocí vydatnou vydobyl si svobody osobní a státní, domáhal se svobody duševní. Nebylo také spisu, který by byl po celé toto století americkými kněžími všech křesťanských vyznání více hanoben, odsuzován a zatracován, nežli tento Painův, a ač veliké haldy spisů nábožných byly sepsány proti spisku tomu jedinému, přece ani jediný důvod Painův nemohl býti vyvrácen a marné jest namáhání tmářů sebe čelnějších a schytralejších, by je vyvrátili, neb co rozumné jest, svědčí každému rozumujícímu člověku a zvrátiti se nedá.

Čechové američtí jsou valnou většinou probudilými svobodomyslníky a ctiteli zdravého rozumu lidského. — Budiž jim tento spisek věnován v naději, že je posilní a povede v badání a zdokonalování, v samostatném přemýšlení, kteréž jest jediným pravým základem osvojenosti, jejíž ovoce jest mravnost, vzdělanost a lidskost.

Na místo životopisu spisovatele podáváme řeč, kterou držel Rob. G. Ingersoll v Chicagu 29. ledna 1880 na oslavu Painovu a v níž jeho zásluhy rozebírá a proti nepřátelům jeho hájí. Jest to řeč důstojná zakladatele duchovní svobody v Americe, Paina, i slavného prvního řečníka svobodomyslného, Ingersolla.

Při jednotlivých pojednáních v spisu samém podávám ještě dodatky o dotčeném předmětu vybrané z četných soukromých i veřejných dopisů samého Tomáše Paina s udáním pramene, by se celé jeho smýšlení o předmětu dotčeném poznalo a pohromadě nalezlo.

Psáno v 147. den narozenin Tomáše Paina, 29. ledna 1884.

Překladatel.

Řeč Roberta G. Ingersolla,

o životu a zásluhách Tomáše Paina.

Náhodou první má veřejná řeč byla na obhájení Tomáše Paina. Hájil jsem jej, poněvadž jsem četl něco v dějinách mé vlasti a cítil jsem se mu vděčným za tu svobodu, které jsem se těšil, a ať už jest to v kterémkoliv náboženství, nevděk jest nejčernějším zločinem. Ať už jest boha neb není, na každé zářící hvězdě jest vděčnost' ctností. Člověk, který o mrtvých mluví pravdu, jest dobrým člověkem, a já o tomto člověku chci mluviti pravdu dle svých sil.

Většina dějin skládá se z vypravování o událostech, které se nikdy nestaly; většina životopisů jest obyčejně lež vycházející z úst lichometných aneb pomluva z úst zlomyslných, a tolik jest jisto, že ten, jenž vede útok na náboženství své země, bývá navzájem napadán. Kdo se oboří na pověru, shledá, že tato jest hájena veškerou mrzkostí vymyslitelnou, a že ve zbrojnici starého Jehovy zbývá jedna zbraň proti němu — utrhačství.

Tomáš Paine byl přítelem občanstva, a kdo jest tím, jest jistě také přítelem boha, stává-li nějakého. Než bůh má mnoho přátel, kteří byli nepřáteli svých spolubližních. Chceme-li posouditi život člověka nějakého, který někdy žil, měřme jej jen dle otázky: Zanechal on člověčenstvo po sobě lepší, nežli je nalezl? Zanechal po sobě po světě více svobody, více lidskosti, více dobroty, nežli jí bylo, když se narodil? To jest ta zkouška. A kdyby Tomáš Paine i chyby své byl měl, žádný Američan vážící si své svobody, věřící v pravou lidovládu, v čisté republikánství, nemůže vydechnouti jediného slova proti jeho jménu.

On byl obyčejný člověk prostý. Nenáležel k aristokracii. Na jeho hlavu nevylil bůh otec nebeského petroleje autority. Nebyl tak nešťastný, aby byl náležel k vyšším třídám, ale byl tak šťasten, že se narodil mezi chudými a jeho srdce bilo a cítilo s lidem pracujícím a trpícím. Ani to neštěstí jej nepotkalo, aby byl vychován v Oxfordu, a rozum jeho, co ho měl, nebyl z něho vymačkán ve Westminstru. Vzdělal se z knih a z obcování s lidem, a pak přemýšlel. Jeho rod byl nízký, jeho otec byl zhotovovatelem plachet, nízké to povolání, z kterého ale se povznesl za hlavní stěžeň svobody světa. Jedné doby byl výběrčím, jako Burns, jenž napsal básně, které zrosí tváře člověčenstva povždy, dokud země bude putovati kol slunce. Chudoba byla mu matkou, nedostatek pánem. Měl více rozumu, nežli knih; více odvahy, nežli zdvořilosti; více síly, nežli uhlazenosti. Necítil žádnou úctu ku starým chybám a neobdivoval starobylé lži. On miloval pravdu pro ni samu a pro člověčenstvo. On viděl útisk všude, nespravedlnost kolem sebe, přetvářku u oltáře, prodajnost na soudní stolici, krutovládu na trůnu, a se skvostnou odvahou ujímal se slabého proti silnému, porobů proti několika titulovaným.

V Anglii nebyl ničím, náležeť k třídě nízké — to jest k lidu užitečnému. Anglie má blahobyt svůj ze svého dělnictva a svých myslitelů, svých plavců a řemeslníků, a ti jsou v Evropě právě těmi jedinými lidmi, kteří nejsou žádní "gentlemani". Jedinými překážkami pokroku v Evropě byli šlechtici a kněží, a ti jsou těmi jedinými "gentlemany".

Toto a jeho vrozený důmysl byly jediným jeho kapitálem, a více nepotřeboval. On nalezl osady americké volati po spravedlnosti, stěžovati si na křivdy, plazící se po kolenou pod trůnem a žebronící u té směsice blbosti

a bláznovství, u Jiřího III. z milosti boží, za obnovení jejich starobylých výsad. Oni nesnažili se státi se svobodníky, ale pokoušeli se o obměkčení srdce svého pána. Oni byli úplně volni dělati cihly, pakli jen farao bude jim dodávati slámy. Osadníci prosili, přáli si a žebrali za smíření. O neodvislosti ani si nenechali zdáti.

Paine dal světu svůj "Zdravý rozum". To byl první důvod pro odtržení, první útok na britický tvar vládní, první rána pro republiku, a ta vzbudila naše otce jako troubení na troubu. On byl první, jenž poznal určení nového světa. Nikdy žádný spisek nedocílil tak obdivuhodných výsledků. Byl pln důvodů, rozumu, přesvědčení a nezvratné logiky. On otevřel nový svět. Naplnil přítomnost nadějí a budoucnost slávou. Všude lid odpovídal a za několik měsíců kontinentální kongres prohlásil osady za svobodné a neodvislé státy. Nový národ byl zrozen.

Jest to jen spravedlnost doznati, že Paine učinil pro vymožení prohlášení neodvislosti více, nežli kterýkoliv jiný člověk. Ale nesmíme zapomenouti, že jeho útoky na Velkou Britanii byly zároveň útoky na monarchii, a když přesvědčoval lid, že osady musí se odtrhnouti od mateřské země, dokazoval jim zároveň, že svobodná vláda jest nejlepší pro člověčenstvo. Dle mého úsudku byl Tomáš Paine nejlepším politickým spisovatelem, jaký kdy žil. Co psal, bylo čistě přirozené, a jeho duše vždy kráčela zároveň s jeho perem. Obřady, dvořanství, a jiné komedie moci u něho nic neplatily. On zkoumal při všem proč a k čemu jest to. Šel v přemýšlení svém zcela od kořene. Nespokojil se, až přišel na skálu, na základ. Jeho nadšení pro uznané právo neznalo mezí. Po celou dobu revoluce při nejtemnějších vyhlídkách nikdy nezoufal ani okamžik. Rok po roce zněla jeho chrabrá slova po zemi,

a vojíni unavení při ohních v táborech čítali jeho nadšená slova "zdravého rozumu", která plnila je myšlénkami ostřejšími mečů a oni zasvěcovali se znovu a znovu svobodě. —

Paine nespokojil se probouzením ducha neodvislosti, ale obětoval se celý, by jej na živu udržel. Byl u vojska a nesl s ním jeho porážky, svízele i vítězství. Když postavení se temnilo a černé zoufalství vznášelo se nad hlavami, dal jim spis "Krise" (rozhoda). To byl ten mrak za dne, a sloup ohenný za noci, jenž vedl cestou k svobodě, cti a slávě. Volal k nim: "Totoť jsou doby, v nichž se zkouší duše mužů." — Těm, co chtěli válku odložiti, volal do duše: "Má-li býti válka, budiž teď v našich dnech, aby zase děti naše měly pokoje." Těm, co se báli spílání, že jsou rebely, volal: "Kdo se zpouzí proti rozumu, ten jest pravý rebel, ale ten, jenž v obhajování rozumu protiví se tyranům, zasluhuje spíše název "obhájce víry", nežli Jiří III."

K těm, kteří pochybovali, zdali jest to osadám výhodno býti svobodnými, opakoval: "Abychom se přesvědčili, zdali to prospěje osadám, když se stanou neodvislými, otažme se jen, zdali to prospěje člověku, aby byl po celý svůj život chlapcem?" A k těm, kteří nechtěli na žádné důvody nic dáti, hřměl: "Hádati se s člověkem, který vzdal se svého rozumu, jest jako podávání léku nebožtíku." Toto heslo by mělo státi zlatými písmenami nad vchodem každého kostela.

Spisy Tomáše Paina září prostými, celistvými a důslednými větami, které musí přesvědčiti toho nejtupějšího a nejvíce předpojatého člověka. On měl nejšťastnější způsob výkladu otázek, které se samy zodpovídati musily a postavil úvod tak jasně, že vývod z něho nemohl se minouti zdarem. — Dnem i nocí pracoval pro Ameriku.

Měsíc po měsíci, rok po roku věnoval se věci národní, až uviděl hotovou vládu lidu pro lid, a až zavlál hvězdnatý prapor nad pevninou zasvěcenou blahu člověčenstva.

Po skončení revoluce nikdo v Americe nestál výše nad Tomáše Paina. Nejlepší, nejmoudřejší a nejvlastenečtější muži byli jeho přáteli a obdivovateli, a kdyby byl pamatoval jen na sebe, mohl si odpočinouti pak v blahobytu a pohodlí. Mohl se státi, jak to nazývají, "respektabl" občanem; velebníci, vojíni a státníci by jej byli obkličovali a po jeho smrti byl by slavný pohřeb býval, plno vozů, spolků, střelby, smutku veřejného, a nade vše slavný pomník popsaný lžemi.

On zvolil ale raději, nežli to vše, sloužiti na dále člověčenstvu. Ovoce semene jím zasetého počalo klíčiti ve Francii. Na všech stranách věda přinášela důkazy proti církvi. Voltaire naplnil světlem Evropu; D'Holbach podal pařížské společnosti vyšší svou "Soustavu přírody"; encyklopedisté vedli útok na pověru poučujíce davy lidu; počaly se zkoumati základy všech věcí. Několik mužů měli tu odvahu, že zůstali obuti a nechali keř hořeti. — Zázraků počalo ubývati. Všude počal lid tázati se. Amerika dala příklad národům. Slovo "svoboda" octlo se v ústech lidu a on počal stírati prach s pověrčivých kolenou svých. Svítání nového dne nadešlo.

Tomáš Paine odebral se do Francie a vrhl se všemi silami do nového tohoto ruchu. Jeho pověsť jej předešla a byl vítán všude co přítel lidského pokolení a hlasatel svobodné vlády. Vydal největší své politické dílo "Práva člověka". To by měli čísti každý muž, každá žena. Jest stručné, přesné, rozumné a nevyvratitelné. — Jeví velikého myslitele a znalce všech druhů vlády, hluboký rozhled mezi popudy veškeré činnosti lidské a odvahu úcty i obdivuhodnou. Nejobtížnější politické otázky

jsou tu luštěny několika větami. Ctihodné důvody pro bezpráví a lež jsou vyvráceny otázkou, zodpovídány jedním slovem.

Vláda dostala strach před ním, byl obžalován pro na cti utrhání a shledán vinným. A přece se v celém tom spise nenalézá jediná věta, která nezasluhovala by obdivu každého vzdělaného člověka. Jest to sklad politické moudrosti, zbrojnice důvodů a čest nejen Tomáše Paina samého, nýbrž celé přirozenosti lidské. Mohlo to býti psáno jedině takovým člověkem, jenž měl onu velkodušnost a vrozené vlastenectví, které dí: "Svět jest mou vlastí a činiti dobro mým náboženstvím." Ve všech lidských heslech není vznešenější myšlenky. Není žádné víry, která by se s tímto nechala na okamžik porovnati. Mělo by to býti psáno ve zlatě a drahokamy vysázeno a vštípeno do srdce každého člověka: "Svět jest mou vlastí, a činiti dobro mým náboženstvím."

V 1792 byl Paine zvolen v departmentu Calais za jeho zástupce do národního sněmu. Tak velice stal se oblíbeným ve Francii, že byl zvolen najednou ve 4 departmentech. Ve sněmu byl zvolen do výboru na sestavení ústavy pro Francii. Kdyby byli Francouzi tehdy uposlechli Tomáše Paina, nebyla by později následovala žádná hrůzovláda. Ale Paine zdál se příliš zpátečnickým pro náčelníky francouzské revoluce.Oni snášeli tak dlouho, oni vytrpěli tolik, že nemohli se v hodině vítězství umírniti. Lid francouzský byl vládou tak olupován a církví tak zotročen, že nebyl schopen utvořiti republiku. Lid žádal pomstu.

Tomáš Paine byl naplněn skutečnou láskou k člověčenstvu a jeho lidumilnost neznala mezí. On chtěl zničiti monarchii, nikoli monarcha. On hlasoval pro zničení krutovlády, ale proti usmrcení krutovládce. Chtěl míti

vládu postavenu na novém základu, která by zapomenula minulosti, nedávala výsad nikomu, ochrany všem. Ve sněmu, kde všichni žádali za smrt pro krále, kde nesouhlasení s většinou bylo podezřením, a kde podezřenu býti bylo jistou smrtí, Paine měl tolik odvahy, dobroty, spra vedlnosti, že hlasoval proti usmrcení. Bylo to hlasování proti vlastnímu životu. To byla ta vznešenost oddanosti zásadě. Za to byl zatčen, uvězněn a k smrti odsouzen. Není kněze, který by byl Tomáše Paina za tuto odvahu pohaněl.

Když se jednalo před francouzskou konvencí o život Louise Kapeta, měl Tomáš Paine tolik odvahy, že mluvil a hlasoval proti jeho usmrcení. V jeho řeči se nalezají následovní skvělé myšlénky: "Moje povrhání vládou monarchistickou a nenávist k ní jsou dobře známy, ale i moje soutrpnosť s nešťastnými, přáteli i nepřáteli jest stejně hluboká. Já hlasoval, aby Louis Kapet byl postaven před soud, poněvadž bylo nutno ukázati světu tu věrolomnosť, zkaženost a děsnost monarchické soustavy. — Věnovati se řemeslu kralování hubí všechnu mravnost, tak jako řemeslo žalářníkovo hubí všechnu útrpnost. Učiňte dnes z člověka krále a zítra bude z něho. loupežník. — Kdyby byl Louis Kapet rolníkem, mohl státi v úctě svých sousedů, a tak jeho zkaženost povstala více z jeho povolání, nežli z jeho přirozené porušenosti. Ať francouzský národ vyčistí nejprve své území od králů, ale ať se neposkvrní jich krví. Ať se stane americké Soustátí útulkem Louise Kapeta, aby se tam naučil, že dobrá a spravedlivá vláda nepochází z králů, ale z lidu. Já jsem nepřítelem králů, ale nikdy nezapomenu, že jsou to také lidé. A když Francie byla první mezi národy, který zrušil království, ať jest také první, která zrušila trest smrti. Co pravý

republikán považuji krále spíše za předmět opovržení, nežli msty."

Prohlédněte dějiny a pochybuji, že naleznete v nich vznešenější čin člověka, nežli byl tento Tomáše Paina, jenž chtěl zameziti usmrcení krále toho. On, protivník krutovlády, povrhatel monarchií, zastance práv lidských, republikán, přijímal smrť raději, nežli aby obětoval smrti sesazeného tyrana. To byl poslední veliký čin jeho politického života a nejvznešenější ukončení jeho politického boje.

Po celý čas byl nesobeckým přítelem člověčenstva a pracoval ne za peníze, ne za slávu, ale pro všeobecné dobro. Netoužil po žádných úřadech a netoužil po uznání svých obětí, nýbrž byl stále co prostý vojín v pracích při armádě pokroku, neobmezuje snah svých na žádnou zemi, neb viděl vlasť svou v celém světě. Jsa naplněn láskou ku pravdě, ku právu, shledal se ve vězení, dán tam tímže lidem, který chtěl osvoboditi.

Kdyby se bylo podařilo jeho nepřátelům přivésti jej pod guilotinu, byl by šťastně ušel všem pomluvám pozdějšího světa křesťanského. A dovolte, abych vám pověděl, jak blízký už byl popraviště. — Byl ve vězení. V tom byly dvoje dvéře, jedny železné, otevírající se na venek a jedny otvíraly se dovnitř. Chodba byla temná a kdykoli oni si umínili druhý den nějakého vězně popraviti, přicházel vždy jeden úřadník, a ten poznamenal ty dvéře křídou. Když přišel úřadník ten , nalezal se u Paina právě americký vyslanec, pan Barlow a zevnější železné dvéře byly otevřeny, přiléhajíce na zeď. Když pak vyslanec jej opustil a dvéře vězení za sebou zavřel, nalezala se známka smrti uvnitř, tak že druhý den posel smrti minul jeho vězení, nevida znamení na dveřích. — Kdyby se něco podobného bylo stalo ve prospěch některého me-

thodistického kazatele, tu by byl každý viděl v tom nejen ruku prozřetelnosti boží, ale obě ruce jeho a bylo by se to považovalo za zřejmý zázrak boží a jeho jméno by bylo slaveno bývalo po celé zemi.

Tak se stalo, že nebyl život Tomáše Paina ukončen smrtí. Až dosud byl věnoval všechny své síly na zničení králů, a teď počal věnovati je na zničení kněží. On věděl, že každý zločin byl vyšňořen nějakými slovy písma a že každý zločin byl odvozován z nějakého povědění v písmě. On věděl, že se trůn královský skrývá vždy za oltářem a trůn i oltář že se kryjí za tak zvaným zjevením božím. Teď počal poznávati zřejmě, že to málo pomáhá, když se jen tělo osvobodí, kdežto duch zůstává v okovech. On prozkoumal základy lidovlády světské, a shledal, že jsou prohnilé naskrz. On kopal pod trůnem a při tom se mu nahodilo, že musel se také podívati za oltář. Výsledek jeho badání byl podán světu ve spisu "Věk rozumu". Od okamžiku uveřejnění toho stal se haněným nad vší míru. Kdo jej pohanil, zasloužil si poděkování od církve. Všechny jeho služby národu byly zapomenuty okamžitě, zahozeny, popírány, zlehčeny. Štítiti se ho měl každý, jako moru. Většina jeho starých přátel jej opustila a byl považován za mravní nákazu. Při vyslovení jeho jména krvavé ruce církve zvedaly se hrůzou. Až do smrti jej pomlouvali a zlehčovali, a ještě ani v hrobě mu odpočinouti nedali a vyprávěli s radostí ďábelskou o nějakých mukách a hrůzách jeho smrti.

Jest podivuhodno, že na jeho zásluhy bylo tak hned zapomenuto. Ani jedno přívětivé slovo se ho neujalo s kazatelny a ani jediný kněz neosvědčil se v tom ohledu poctivcem. Když byl veřejně a s kazatelen hanoben, nebylo jediného člověka, aby si byl vzpomenul na jeho oběti přinesené svobodě, na jeho oddanost zásadám,

na jeho horlivost pro práva lidská. On hrdinným vytrváním stotožnil své jméno s pokrokem lidstva; on učinil tolik, že nebylo možno psáti dějiny svobody s vynecháním jeho jména; on byl tvůrcem světla a hlasatelem svítání dne; on nenáviděl krutovládu každou kapkou ušlechtilé své krve; on věřil v svobodu, spravedlnost a rovnost všech a pod těmito božskými prapory bojoval po celý svůj život; na obou polokoulích země nabízel svou krev pro dobro lidstva; v pustinách amerických, ve sněmovně francouzské a ve vězení na smrt jsa připraven zůstával stejně oddaným a srdnatým přítelem pokolení lidského a zastancem svobod jeho: a za to za vše stal se nenáviděným a církev i jeho hrob zneuctila.

To jest věru dosti, aby člověk mohl mysleti, že není nic přirozenějšího, nežli aby člověčenstvo požíralo své největší dobrodince. Ve všech národech kdokoli pozvedne svého hlasu proti nešvarům, povolává minulost před soudnou stolici přítomnosti, žádá na králi za vykázání se svým posláním, a chce, by mu kněz se vykázal svou právomocností, ten jest prohlašován za nepřítele boha a lidí. Ve všech dobách byl považován rozum za nepřítele náboženství. Božství nemělo žádné větší rozkoše, nežli když se člověk vzdal svého myšlení úplně. Spoléhání sama na sebe bylo považováno za hřích smrtelný a když někdo si myslel, že může žíti a zemříti bez potěchy pověrečné církve, byl kaceřován. Víra byla považována za hlavní podstatu náboženskou a každý věřil, že bůh odmění věřícího a zatratí věčně pochybujícího a nevěrce. Vším byla víra; láska ku spravedlnosti, vykonávání jí, konání milosrdenství, to nestačilo, musel každý ještě věřiti v něco nemožného a nepochopitelného. Muselo se říkati: “Jednou jedna jsou tři a třikrát jedna jest jedna”. Kdo to věřil, byl spasen, kdo nevěřil, byl zatracen. Člověk

sebe ctnostnější bez víry byl odsouzen. Církev nikdy se nerozvzteklí nad něčím tak, jako nad ctnostným nevěrcem, nad milosrdným pochybovačem.

Když se Paine narodil, byl svět nábožným a kazatelna byla pravým trůnem, kostely pak přičinily se všemožně, aby pošlapaly a zničily v člověku domnění, že by měl tolik svobody, aby mohl svobodně mysleti. Paine opět se obětoval na to, by zlořád ten škodný zničil. — Započal tvrzením: "Nižádná náboženská soustava, která v sobě chová něco, co by děsilo mysl dítěte, nemůže býti pravým náboženstvím pro lidi". Jak krásná a něžná to myšlenka! Není divu, že jej započala církev tak nenáviděti.

On věřil v jednoho boha a nikoli ve více; on věřil, že po smrti nastane blaženost. On věřil, že pravé náboženství sestává z toho, aby se konala spravedlnost a milovala pravda, aby se oblažovali naši spolubližní a aby se obětovali bohu poklady našeho srdce. On popíral božské zjevení v písmech. To byl jeho zlý čin. On nevěřil, že Ježíš by byl bohem a dokázal nezvratně, že proroctví starého zákona nijak se nevztahovala na Ježíše. On považoval Ježíše za ctnostného a roztomilého člověka, jenž učil vznešenou a čistou mravnost.

Tehdejší církev ale věřila, že každé slovo písma svatého jest slovo boží neomylné. Od té doby bylo dokázáno, že slovo boží jest křivé a lživé v učení jeho o povstání světa, o hvězdářství, o zemědělství, o dějinách, a pokud se starého zákona týká, křivé skoro ve všem. Dnes máme velmi málo vzdělaných lidí, kteří by považovati mohli svaté písmo za pravdu. Stará ta víra pozůstává dnes jen už u některých horlivců nevědomých a církev sama celá co nevidět bude na tom stanovisku na kterém byl před sto lety Tomáš Paine. Dnes

už na vás nežádají kněží, abyste spolkli bibli celou i s velrybou i s Jonášem, i se vším, nýbrž žádají pouze abyste věřili v jednoho boha a platili na kostel. Není na světě snad už jediného kněze neb kazatele, aby měl opravdově za to, že Samsonova síla spočívala v jeho vlasech a že čaroději egyptští mohli obrátiti vodu v krev a kousek dřeva v hady. Takové hlouposti už jsou ty tam a nábožný svět má teď už jen jedinou příčinu zlobiti se na Paina, že totiž byl přinucen dobou novou přijmouti jeho náhledy za své.

Paine považoval ukrutnosti a surovosti v starém zákoně o bohu vypsané za nesouhlasné s pojmem o bohu, jaký v sobě měl; on nemohl věřiti, že by byl bůh mohl poručiti ty vraždy, krveprolití a bezohledné zabíjení; on považoval většinu povídek biblických za dětinné, nedůležité a hloupé věci. Vědecký svět má tytéž náhledy dnes. Paine vedl útok na biblí právě v tom duchu, jako se protivil králům a jejich nárokům. On užíval těchže zbraní. Všechna sláva světa nepřiměla jej k ponížení se před ní do prachu; neznal žádnou svatyni svatých, mimo svatyni pravdy. Vědy byly tehdy teprvė ve svých počátcích a pozornost učenců ještě nebyla valněji obrácena k rozboru tak zvaného zjevení našeho. Církev byla v neobmezeném držení moci a nikdo mimo ni se neopovážil, leda by se chtěl obětovati, aby podroboval její nároky soudu rozumovému. Kdo se opovážil pochybovati, byl prohlášen za zatraceného. Tato ďábelská nauka podráždila ducha Painova a postavil se proti ní vší mocí svou poctivě a odhodlaně. Jeho důvody proti zlověsti té náboženské byly silné a žádný z nich nebyl tak slabý, aby jej mohl do dneška někdo vyvrátiti. Vždyť kdyby celé člověčenstvo spojilo své rozumy a svou chytrost dohromady, nedovedlo by dokázati, že jest svoboda nesmyslem a ško-

dou. Ani toho by nedokázali, že by někdo měl býti za to trestán v tomto neb jiném životě, že poctivě jednal dle rozumu zdravého a zastával se uznané pravdy. Či by to bylo možné, aby člověk byl nadán rozumem jen proto, aby se jím nechal svésti k rozumování, pochybování a k zatracení? Či měl by plavec zahoditi kompas svůj a spoléhati se na moři jedině na mlhu a náhodu? Zdali nemůžeme na svůj rozum spoléhati v záležitostech poměru našeho k božství, jak bychom mohli naň spoléhati v záležitostech blaha životního vůbec? Proč tedy celý svět nenechá zákon Mojžíšův býti zákonem židovským a svolávají sněmy a zákonodárné sbory, aby sdělávaly stále a stále zákony nové? Proč necháváme duněti hromy na hoře Sinai při dávání zákona božího a necháme hlasovati v sněmovnách pro zákony a proti nim? Zdali rozum náš může rozhodovati a ustanovovati o tom, co je dobré, spravedlivé a užitečné, proč bychom se ho měli báti pro čas a věčnost?

Pryč, na věky pryč s každým takovým náboženstvím, které vyžaduje na nás, abychom na krvavý oltář jeho skládali za oběť k upálení náš rozum, a abychom vzdali se světla duše naší, vytrhuje nám z rukou žezlo rozumu a myšlení a dělá z nás otroky slepé víry!

Kdyby vám někdo namluvil, že má ten nejkrásnější obraz na světě a když vás k němu dovedl, žádal by, byste si nechali zavázati oči napřed, nežli vám jej ukáže, co byste si myslili? Buď že žádného takového obrazu nemá, aneb že jest to nějaká mazanina. Kdyby vám někdo namlouval, že hraje překrásně housle, ale pakli že chcete, aby hrál, musíte si napřed nechati uši zacpati pevně, co byste takovému umělci říkali? Než, není to totéž, když kněžstvo mluvíc k vám o velikých výhodách jejich náboženství, nežli vám je předloží k poznání, žádá na vás,

abyste se nechali zbaviti napřed rozumu a nijak o něm nepřemýšleli a nerozumovali? Ten první člověk vám praví: Zavřete oči! můj obraz nesnese to, aby se naň někdo díval; ten druhý praví: Zacpěte si uši, má hudba nesnese to, aby ji kdo poslouchal; ten třetí praví: Pryč s rozumem, mé náboženství nesnese to, aby někdo o něm rozumoval.

Já pro svou osobu rád připouštím, že většina křesťanů jsou poctiví věřící a že většina kazatelů poctivě věří. Proti těm nevedeme žádný boj, ale proti jejich víře. My jim popřáváme tatáž práva, která žádáme pro sebe. My máme za to, že jejich učení jest škodné velice, a já chci proti němu učiniti vše, co bude v mé síle. My vidíme, že ta děsná slova písma: "Kdo věří, bude spasen, kdo nevěří, bude zatracen", pokryla zeměkouli krví lidskou. To zrovna můžete říci, že každý, kdo má zrzavé vlasy, bude zatracen. Tato víra naplnila svět zpupností, ukrutností a vraždou; ona způsobila všechny náboženské války, spálila na sta nejlepších mužů na hranici, založila inkvisice, naplnila vězení, vynalezala stroje na mučení, učila matku nenáviděti dítě, uvěznila mysli a rozum, naplnila svět nevědomostí, pronásledovala milovníky moudrosti, stavěla kláštery a kostely, dělala z blaženosti zločin, z bádání hřích a ze spoléhání se na sebe rouhačství. Ona trávila plameny vědění, obrátila směry činnosti lidské k nepravým cestám, naplnila země chudobou a žebrotou, nechala lid utlačený v chatrčích, krmila je hladem a kdvby nebylo těch několik odvážných mučenníků, kteří se obětovali a jsou kaceřováni a zatracováni, byla by ještě dnes na světě středověká tma a na naší obloze by nám nesvítila ani jedna hvězda poznání a naděje.

Nepřátelé Painovi tvrdí, že on neměl žádného práva zkoumati písma, poněvadž neznal ani staré řeči, v kte-

rých písmo to bylo psáno, a proto že to od něho bylo hodně nestydaté takové věci zkoumati, kterým nemohl rozuměti, nemaje potřebného vzdělání k tomu.

Či jest k tomu zapotřebí, abyste znali hebrejštinu, byste mohli poznati, že ukrutnost není ctností, vraždění není milosrdenstvím a že věčný trest může člověku uložit jen věčný ďábel? Či musí člověk uměti sklánět řecká časoslova, aby mohl poznati, jaký jest to nesmysl, že mrtví lidé mohou vstávati z hrobů svých po tisíci letech? Musí člověk umět latinsky k tomu, aby mohl poznati, že zjevení boží tak zvané nemůže býti pravým? Zdravý rozum nenáleží žádnému jednotlivému jazyku a mrtvé řeči a jejich znalost nedávají člověku soudnosti. Paine vedl boj proti biblí, jak byla přeložena a pakli jest překlad ten špatný, ať za to odnesou ti, kdo ji překládali.

Křesťanství za Paina nebylo takové, jako jest dnes. Od jeho doby se stala veliká oprava v něm. Ono jest lepší, protože jest ho mezi námi méně. Ten křesťanský kazatel, který v této zemi káže, byl by před 150 roky upálen za to, co tu dnes křesanům svým káže. Kdyby jej byl mohl nebožtík Kalvín dostati do svých rukou, pane, ten by si byl pochutnal na jeho pečeni, která by byla s hranice voněla po celé zemi až do nebe. — Universalista by tehdy byl roztrhán na kusy v Anglii, v Skotsku i v Americe. Universalisté by se byli ocítili v kládě, kněžími svedený lid byl by scíplými kočkami je umlátil, byli by jim kněží uřezali uši, propíchli jazyk a vypálili znamení na čele. Není tomu ani sto let, kdy v Marylandu ještě platil zákon následujícího znění:

"Kdyby některá osoba ve státu tomto vědomě, zlomyslně a [illegible]lně slovem mluveným nebo napsaným utrhala bohu [illegible] proklínala jej, neb zapírala spasitele našeho, Ježíše Kri[illegible]a, že by nebyl synem božím, aneb zapírala

svatou trojici, otce, syna a ducha svatého, aneb božství některé této božské osoby, aneb by nějaké urážející slovo řekla o trojici svaté, a byla by usvědčena z toho, budiž jí při prvním usvědčení jejím provrtán jazyk a pokuta 20 liber sterlingů ať se na ní vymůže; při druhém přestoupení zákona toho vypálí se osobě takové na čele písmena B a pokuta se na ní vymůže v obnosu 40 liber sterlingů. Při třetím přestoupení ale osoba taková propadá smrti bez potěchy od kněží."

Nejdivnější při tomto zákonu jest, že si ho po celou dobu nikdonepovšiml a že byl v platnosti v okrsku Columbia až do 1875. Podobnvch zákonů měli jsme ve všech státech a ve všech zemích, kde křesťanské náboženství bylo panujícím.

V starém zákonu na sta rozličných přestupků náboženských byla vysazena smrt přestupiteli; v křesťanských zemích to bylo zrovna takové. Dnes ve vzdělaných zemích ukládá se pokuta smrti jen vrahům a v některých i ta jest odčiněna. Jaký to obrat a posměch na božské zařízení ve světě!

Za dob Tomáše Paina byla církev nevědomou, krvavou a nemilosrdnou. Ve Skotsku byla "kirke" nejvyšší mocí, že jí ani španělská inkvisice nic neodevzdala. Ona bojovala proti přirozenosti lidské, byla nepřítelkyní ďábelskou blaženosti lidské na světě, nenáviděla všechny radosti života a šlapala vší svobodě na temeno. Ona učila rodiče, aby dítky své raději zavraždili, nežli aby je nechali vyrůstati bez církve neb proti ní. Pakli matka měla náhledy, které nesouhlasily s církví tou, vyrvala jí církev z náručí její dítky, nemluvně její od prsu, a nesměla jich ani viděti, ani jim psáti. Církev nedovolila ani, aby bylo v neděli pomoženo tonoucím plavcům na moři. Jaký by se to byl stal rámus na nebi, aby se byl někdo opovážil pla-

vati ve vodě v neděli. Všechny nebeské světy by se byly zbortily, kdyby některý hoch v neděli si byl vsedl do lodičky a církevní zřízenec by to byl spatřil. Hned by byla celá církev zvolala: "Shoď jej do vody, shoď!"

Církev snažila se zbaviti člověka všech radostí a naplniti jeho duši ukrutností bezohlednou a zasmušilostí, tak aby se z člověčenstva stalo stádo nábožných ďáblů. — Jeden z nejpověstnějších skotských kazatelů pravil: "Kirke učí, že náboženská snášelivost jest skoro už rouhačstvím." Toť se rozumí, že tato církev ztratila muže, jenž pravil: "Země jest mojí vlastí a činiti dobro mým nábožensvím!" Ona musila nenáviděti muže, jenž napsal: "Žádná soustava náboženská, která postraší mysl dítěte, nemůže být pravým náboženstvím."

V těch dobách byla církev celá zamilována do učení o nehasnoucích plamenech pekla horoucího, v němž se člověčenstvo mladé i staré škvaří, peče a smaží ku cti a chvále boží. Stalo se na počátku 19. století v Edinburgu, že jistý mladík Thomas Aikenhead byl obžalován a uznán vinným, že řekl, že nevěří v svaté písmo, a že si přál, když mu bylo zima, aby se dostal do pekla ohřáti se. Ačkoli před soudem odvolal a prosil za milost, nicméně byl oběšen na šibenici za to, a tělo jeho bylo hozeno pod šibenici do jámy a zaházeno kamením, a když jeho matka se zoufalými slzami přišla prosit za milost a za vydání jeho těla k pochování ho, byla odehnána s posměchem a hanbou. To vše byla ta křesťanská láska, to bylo náboženství, které se skrývalo v kůži tigra. — Dejte jen církvi moc a uvidíte, jak se z ní stane tigr krvežíznivý a spustoší celou zemi. Oni vědí, že budu v pekle hořeti věčně, ale to je neuspokojí v jejich lásce křesťanské, nýbrž oni chtějí, abych toho ohně zakusil už zde na světě.

Takových soudů na utrácení životů bylo tehdy ve všech zemích plno, kde křesťané vládli a církev měla moc. Jak potom neměla církev nenáviděti pisatele "Zdravého rozumu lidského."

Anglie byla naplněna puritánským zasmušilstvím a episkopálními obřadnostmi. Myšlénky pomatených ztřeštěnců a výstředních básníků byly přijímány co střízlivé události. Milton oděl křesťanství v špinavé a zastaralé haraburdí bohů starých a přidal pohádkám o Kristu pohádky z bájesloví. On dal protestantské církvi ty nejhanebnější pojmy o božství. On z andělů nadělal vojáků, z nebe udělal bojiště, nastrčil Krista do brnění a boha popsal co vojenského generála vrchního. Jeho spisy byly považovány od protestantů skoro tak svatými jako písmo jejich samo, a obrazotvornost lidu byla důkladně poskvrněna děsnými tlachaninami slepého Miltona toho.

Nebe a peklo byly skutečnostmi, soudný den byl očekáván, knihy účtů s každým byly otevřeny. Bůh seděl na zlatém trůnu obklíčen nejvyššími anděly s harfami v rukou a s korunami na hlavách. Kozlové budou uvrženi do ohně věčného na levici, věřící ovce na pravici budou se radovati a skákati i kotrmelce dělati v krásném nebi na věky a na věky. Tak všichni kněží chtěli spasiti všechny ovce za polovinu jich vlny.

Národ byl nesmírně nevědomý v celku a proto také nesmírně věřící. V Evropě svatá inkvisice držela pochybování a svobodu úplně v okovech, jsouc sama krví její potřísněna na prsou bílých. V Americe puritáni věšeli a pálili, i ve jménu božím prodávali dítky Kvakerů, bělochů, do otroctví jménem lásky Ježíše Krista, jen proto že to byly dítky nevěřících neb jinověrců. Za takových okolností nebylo arci o pokroku ani řeči. Někdo musel povstati, aby se stal vůdcem a příkladem ostatním. Církev není ni-

kdy a nebyla nikdy schopna vésti lidstvo ku předu. Náboženství vždy hledí tváří svou na zad. Církev přivedla Španělsko až na tu kytaru, Italii až na ten flašinet a Irsko do vyhnanství.

Někdo mimo církev musel učiniti útok na potvoru tu ohromnou, která vyžírala srdce z těla člověčenstva celého. Někdo se musel obětovati, aby ukázal cestu ostatním ku předu. Lid byl v nejnižší porobě duchovní a všechno možné bylo z nich vyssáto pomocí parády, světel, obřadů a násilí i hrůzy.

Pokrok rodí se z pochybování a bádání. Církev nikdy nepochybuje, nikdy nebádá. Pochybovati jest kacířství, bádati jest tolik, jako přiznávati se, že něco nevíme — a církev ví všechno.

Je tomu něco přes sto roků, co katolictví oděno v červený háv zbrocený krví milionů, držíc v děsných svých drápech koruny, žezla, čest, zlato, klíče k nebi i k peklu, šlapajíc pod nohama svýma všechny svobody národů, a vědomo jsouc sobě, že jeho sláva a moc jest neobmezená na celém světě — pojednou vyrušeno bylo ze zpupnosti své ranou zasazenou mu do prsou smrtící dýkou rozumu Voltairova. Z této rány se církev nikdy více nevyhojila a na ni umírá. Vztekle vrhla na hlavu nenáviděného nevěrce toho prokletí své nejsilnější a nevědomí protestanté opětovali prokletí to se své strany, opičíce se po Římu.

V naší zemi byla církev všemohoucí a ač byla rozdělena na mnoho sekt, přece byla vždy připravena spojenými silami obořiti se na společného protivníka. Paine učinil to protestantismu, co učinil Voltaire katolicismu. Paine vrazil první velikou ránu do její zpuchřelé a licoměrné svatosti. "Věk rozumu" učinil více k podemletí půdy pod protestantismem církevnickým, nežli kterákoliv kniha kdy. Ona poskytla nesmírnou zásobu potravy pro přemýšlení. Ona

byla psána pochopitelně i pro slabého myslitele a jest to přesné, poctivé zkoumání bible a křesťanské soustavy. Paine nekolísá od první stránky až k poslední. On podává upřímně své smýšlení a to je vždy cenné.

"Věk rozumu" osvobodil nás všechny. On podal do úst lidu důvody; on postavil církev na stranu obrany; on způsobil, že v každé vesnici mohl někdo se postaviti proti faráři a odmlouvati mu rozumně; on učinil svět moudřejším, církev lepší, vzal moc kazatelně a dal ji stolicím posluchačů.

V tom poměru, v jakém lidstvo pokračovalo ku předu, klesala církev se svou mocí. Není žádné výjimky z pravidla toho. Nikdy žádný národ nemohl hmotně pokročiti, který se přidržel pevně a nezvratně církve panující. Žádný národ nikdy neoddal se neobmezeně ve správu své církve, aby byl neztratil při tom svou samostatnost, moc, čest, jsoucnost. Každá církev předstírá, že ona jest nálezkyní a chovatelkou celé pravdy. To jest pak konec všemu pokroku. K čemu hledati, co už máme? K čemu bádati, když už všechno víme? Každá víra jest úskalím stojícím v proudu živé vody. Každá víra volá k všemumíru: "Stůj!" Víra jest nevědomá minulost strašící pokročilejší přítomnost. Nevědomci nejsou spokojeni s tím, co se může dokázati. Věda jest pro ně příliš zdlouhavá a proto vynalézají víru. Oni chtějí věděti všechno najednou když jim toho nelze vědou nabýti hned, obrátí se k víře a ta jim řekne, že ona všechno ví, všechno má a všechno jim dá. Oni od svého náboženství žádají odpověď na všechny otázky, co, odkud a k čemu. Náboženství, které jim nemůže na každou takovou otázku odpověděti, nestojí za nic a které nemůže uhodnouti všechny hádanky, nemá u nich ceny. A vše, čemu se teprve musí učiti, nemá u nich ceny. Přítomnosti nedbají, ale jen mi-

nulostí a neznámou budoucností se zanášejí. Chtějí blaženost, ale ne povšechně pro celé člověčenstvo, ale každý pro sebe a dosti.

Paine popíral autoritu biblí a věr a to byl jeho zločin. Za ten svět zavřel dveře před jeho tváří a lil na něho z oken svých všechnu svou špínu.

Vyzývám celý svět, aby dokázal, že Tomáš Paine napsal kdy jediného slovíčka ve prospěch tyranství, ve prospěch nemravnosti; jediné slovo proti tomu, co by byl považoval za nejvyšší a nejlepší zájem člověčenstva; jediné slovo proti spravedlnosti, milosrdenství, svobodě — a hle, přece byl pronásledován jakoby byl sám ďábel z pekel. Jeho památka byla hanobena, jakoby byl on nechal k vůli ženě Uriášově zavražditi její muže v boji nejprudším; jako by byl nějakou Hagar zahnal se svým vlastním dítětem do pouště, aby tam žízní zahynuly; jakoby byl mečem svým páral životy milujících a věrných žen; jakoby byl radil a poroučel bratrovi, by bratra svého zavraždil; jakoby byl držel si harém sedmi set žen a tří set souložnic, aneb jakoby byl pronásledoval křesťany a vyháněl je z vlastí jejich.

Církev pronásledovala Paina jen proto, aby odstrašila jiné. Církev používala hudby, malířství, stavitelství, jen aby ponížila člověčenstvo pod své nohy. Stává ale mužů, kteří se ničím zastrašiti nedají. Vždy vyvstali jednotliví mužáci, kteří se i samým bohům vzepřeli. Vždy nějaká vědomá hlava se udržela nad vlnami. Starý Diogenes zahalen ve svém plášti, stářím a slabostí sešlý a třesoucí se, chytil malé zvířátko na nečistých lidech odchované, donesl je do pantheonu, chrámu bohů všech, položil zvířátko to na nehet palce svého, jako na oltář a druhým palcem zmáčknul, chruplo to a tak obětoval Diogenes všem bohům, když jiného obětovati nemohl. Jen když to bylo něco. Také to byla oběť, jako něco jiného. V každém vě-

ku takto nějaký Diogenes obětoval bohům. Pravý duch nikdy se netřese a vždy se nalezne nějaký Samson, jenž ohledává sloupy autority.

Pravého toho svobodáře nikdy nezastrašila všechna ta sláva, krása, paráda a honosivost církevní, jak ji nalézáme ve skvostných a vyšňořených chrámech; on věděl, že to všechno bylo zakoupeno za svobodu lidstva, ten nejdražší klenot duší. On viděl v skvostných těch chrámech jen žaláře duševní; hlučné hlasy varhan nedovedly před jeho sluchem utlumiti řinčení okovů na rukou a nohou v chrámech klečících; on nemohl zapomenouti, že svíčky ty posvěcené zapalovaly hranice s živými oběťmi jejich; on věděl, že kříž ozdobuje čepel meče krvavého a tak, kde jiní konali svou pobožnost, on jen byl urážen, hněván, pokořován pro celé člověčenstvo. On věděl, že na otevřené bibli spočívá meč války a kde jiní se modlili, on plakal.

Pochybovatel, badatel, nevěrec, byli spasiteli člověčenstva a jeho svobod. Pravda tato počíná býti všeobecně poznávána a v skutku svobodomyslní počínají ctíti ty chrabré myslitele minulých dob. Ale církev neodpouští do dnes a ještě se diví, proč ten nevěrec chce mermomocí býti tak zlopověstným, že bourá její moc. — Já chci církvi pověděti, proč ji nenávidím:

Vy jste uvěznili mysl lidskou; vy jste byli nepřáteli svobody; vy jste nás upalovali na hranici a trhali jste naše maso kleštěma železnýma a rozpálenýma; vy jste vyrvali z našeho náručí naše ženy a dítky; vy jste zabavovali náš majetek; vy jste nám popřeli práva svědčiti před soudy; vy jste nás pokáleli pohaněním veřejným; vy jste nám vytrhávali jazyky z úst a ani pohřbu jste nám nechtěli popřáti. Jmenem vašeho náboženství zbavovali jste nás všech práv a když jste nám učinili všechno zlo, jaké jest na světě jen možné a vymyslitelné, pak jste se nábožně

uvrhli na kolena svá a se sepjatýma rukama se modlili k vašemu bohu, aby vaši práci dovršil na nás v horoucím pekle.

Můžete se pak diviti, že nenávidíme vaše učení; že zoufáme nad vaší věrou; že jsme hrdi na to, že jsme jednou z moci vaší venku; že jsme svobodnými vzdor vám všem; že můžeme poctivé své smýšlení svobodně pronášeti a že celý svět slavně vstupuje do světla pravého poznání toho? Můžete se diviti tomu, že se honosíme vším právem, že nevěrci to byli, kteří vždy bojovali za svobody a práva lidská a za blaženost pro všechny? Můžete se ještě diviti, že jsme na to hrdi, že jsme byli vždy učenníky rozumu a bojovníky za svobodu? Že jsme protivili se vždy tyranii a pověře a že jsme své ruce zachovali čistými od krve lidské?

Popírám, že by bylo náboženství účelem a koncem života našeho. Pakli by tomu tak bylo, pak jest všemu štěstí a radosti v životě konec. Pak jest náboženství dračí potvorou, která v děsných kruzích sahá od vysokého nebe až na zemi, kde spáry svými jedovatými trhá maso slabých nebohých lidí. Ono požírá lidu blaho a staví za to paláce bohu, ač prý tento nebydlí v domech rukou lidskou udělaných, kdežto nechává dítky své umírati hlady a bídou vedle těchto paláců v chatrčích. Náboženství plní svět smutkem, nebesa nenávistí, přítomnost strachem a celou budoucnost ohněm a zoufalstvím.

Ctnost, pravá ctnost pozůstává v podřízení vášní rozumu; ona jest to, když každý člověk jedná dle svého nejlepšího přesvědčení. Ona nesestává z věření, ale z konání dobra. To jest ta nejvznešenější pravda, kterou nevěrci všech věků hlásali. Oni světlo to udržovali po všechny minulé věky a na oltáři rozumu nechali hořeti toto posvátné světlo věčné, krmíce je v temném středověku panství

církve i svou vlastní krví, aby neshaslo. Nevěrectví jest svoboda; všechno pověrečnictví jest poroba. V každé víře jest muž otrokem boha, žena otrokyní muže a sladké dítky otroky všech. My nepotřebujeme žádných věr; my potřebujeme vědění. My chceme býti šťastni.

A přece nám církev praví, že jsme nedokázali ničehož, nýbrž že jsme jen bořitelé, že bořice, nic nestavíme. Či to není ničím osvoboditi ducha? Není to ničím vzdělávati celé pokolení lidské? Není to ničím naplniti celou zemi světlem, vynálezy, vědou? Není to ničím udůstojniti člověka a povznésti jeho poznání? Není to ničím zatarasiti cestu do vašeho vězení, do temných a vlhkých žalářů, tmavých a plesnivých cel pověry, kde jsou duše lidí přikovávány ku kamenné podlaze? Není to ničím, když otevírají se oči probouzejících se, a pozírají odvážně ku světlu a usmívají se radostí vnitřní, vedou se pk duše ty do posvátného chrámu pravdy, do denního světla, do krásné přírody? Není to nic, když učiníme tolik, že nebozí tisícové stírají prach s opuchlých svých kolenou, slzy se svých vráskovitých a bledých tváří a poprvé radostně se do světa a do života podívají s veselím v srdci? Není to ničím, když jsme s nebes strhli tu nestvůru krví lidskou zbrocenou tisíckráte, zotročující celé člověčenstvo a napsali jsme na čistou báň oblohy jasnými písmenami slovo "SVOBODA" a svobodu tu uznávají všichni národové? Či jest to málo ještě udusiti žáry pekla, rozbiti všechny okovy odvěké, zastaviti prolévání krve náboženských válek, zadržeti meč náboženských přemrštěnců a odtrhnouti krvavé ruce církve od hrdla pokroku všeho člověckého? Či jest to malá věc učiniti lidi v pravdě svobodnými, zničiti věrouky nevědomosti, předsudku a moci, otravující báchory pověry odstraniti a s krásného obličeje země zapuditi pekelné strašidlo strachu?

Zdá se, že i ten nejhorlivější křesťan někdy musí pochybovati o božském původu svého náboženství. Učení křesťanské přece se už káže po osmnácte set let; skoro po celých tisíc roků už měla církev vládu nad celým vzdělaným světem. A co jest toho výsledek? Jsou křesťanští národové vzory lásky a shovívavosti? Naopak, jejich nejhlavnější účely životní jsou v ničení jeden druhého. Více než pět milionů křesťanů jsou vychováváni a vzděláváni k tomu, aby uměli zabíjeti a vražditi ostatní spolukřesťany. Všichni národové úpí pod strašným břemenem ukládaným jim daněmi na vedení válek a k vydržování vojsk, aneb aby chránili zemi svou před napadením od některé jiné křesťanské země. Celý svět jest pokryt pevnostmi, aby chránil křesťany před spolukřesťany a všechna moře jsou pokryta obrněnými monitory, které jsou na zavolání stále pohotově, aby několik set mozků lidských a křesťanských rozstřílely na kaši. Miliony na miliony peněz se vydává ročně na zdokonalení starých a vynalezání nových co nejvíce smrtonosných zbraní. Průmysl jest zmrzačen, poctivá práce utlačena a olupována, ba i na žebrotu se ukládá daň, aby se sehnaly peníze na to křesťanské mezi sebou vraždění se. K napravení světa musí býti asi jiná cesta, nežli víra v pohádku, která se do dnes neosvědčila.

Cesta ta není nic jiného, nežli vzdělání a vědění, vědecké vzdělání lidu, kteréž mu může prospěti. My musíme poznati a nalézti přírodní zákony a dle nich život svůj zaříditi. My potřebujeme svobodná těla a svobodné mysli, svobodnou práci a svobodné přemýšlení, ruce bez okovů a mozek bez pout. Potřebujeme muže s dostatkem odhodlanosti, aby mluvili a psali svá smýšlení a stáli při svém přesvědčení skutečném, až do smrti. Nemusíme se báti, že budeme příliš radikálními. Budoucnost ukáže pak ovo-

ce naší práce. Paine krásně předhonil svou dobu, avšak on byl ještě příliš pravověřícím u porovnání s nevěrci naší doby. Však věda, před níž se všechny obrazy nepravé třesou, byla také pilná od 1809 a podél silnice pokroku leží všude poražené modly minulosti. Pokrok se jeví v človějčenstvu na všech stranách. Náměstek boží v Římě byl shozen s trůnu césarů a nad střechami věčného města zase vládne orel. Vše to dokázalo jen několik hrdin. Vědátoři provrtali nebe i zemi a s nekonečnou trpělivostí opatřili si pravdu. Chrabří myslitelé jim pomáhali. Temné jeskyně pověry změnily se v jasné chrámy a ďáblové minulosti jsou dnes anděly. Věda vzala hrsť písku a stvořila z něho dalekohled, pomocí kterého vyzkoumala hlubiny oblohy nekonečné; věda vyrvala blesky bohům z rukou a teď jiskra elektrická obtížena myšlénkou a láskou nese se i hlubinou moře. Věda sejmula slzu s tváří neplaceného dělníka, proměnila ji v páru a utvořila si obra, který neustávajícím ramenem točí koly tíže.

Tomáš Paine byl jeden z těch velikých rozumových hrdin, jimž jsme nevýslovně zavázáni. Jeho jméno jest spojeno na věky s velikou republikou touto. On žil dlouho, užitečně a pracně. Svět se stal lepším z něho a proň. K vůli pravdě převzal na sebe pronásledování a nenávisť. On jídal trpký chléb povržení a bídy. Jeho přátelé se mu stali nevěrnými, poněvadž on byl věren sobě a jim. On ztratil úctu tak zvané společnosti, ale zachoval si svou. Jeho život zove svět nezdarem, ale dějiny úspěchem.

Zdali milovati spolubližní své více, nežli sebe, jest býti dobrým, byl Tomáš Paine dobrým. Zdali býti v předu před dobou svou a býti zákopníkem práva a pravdy dělá člověka velikým, pak byl Tomáš Paine velikým. Zdali věrnost zásadám svým i před tváří smrti a plnění povinno-

stí až do smrti může se zváti hrdinstvím, pak byl Tomáš Paine hrdina.

V stáří 73 roků dotekla se smrt jeho srdce. Zemřel v zemi, kterou hájil jeho duch, pod praporem, který dal obloze. Pomluva se ho nemůže teď už dotýkati; nenávisť jej více nedostihne. On spí ve svatyni hrobu pod klidem hvězd. Ještě několik let a ještě několik chrabrých mužů a lidstvo bude památku jeho slaviti.

Teď přednášel řečník velmi četné a nezvratné důkazy proti pomluvě některých životopisců Painových, kteří praví, že v poslední hodinu smrti odvolal všechno své rouhačství, že si přál smířiti se se svatou církví, že se vyslovil, aby se všechny spisy jeho spálily, a podobné, aneb vypravování jiných, že zahynul smrtí děsnou, plnou hrůz a strachu před očekávajícím ho peklem, a podobné nesmysly. Důkazů těch jest uveden počet veliký, na jichž pojmutí nestačí nám místo. Uvedeme to jen souhrnně v následujících slovech řečníka:

Svědkové, jimiž chci dokázati, že Tomáš Paine neodvolal před smrtí a že zemřel s tímže náboženským přesvědčením, které po celý život měl a hájil, jsou:

1. Tomáš Nixton, kap. Daniel Pelton a B. F. Haskin, kteří nemocného před smrtí navštívili zvláště za tím účelem, aby se přesvědčili, zdali chce zemříti s tímže náboženským přesvědčením, jaké za života hlásal, neb zdali přesvědčení to změnil. Všichni tři dosvědčují, že se vyslovil, že ani nejméně se v tom ohledu nezměnil a změniti nepřeje sobě.

2. Jas. Cheatham. Tento člověk byl nejzlomyslnějším nepřítelem Paina a on ve svém spisu o něm dí, že "zemřel klidně a skoro bez boje".

3. Kazatelové Milldollar a Cuningham, kteří přišli k nemocnému a vykládali mu, že pakli zemře bez víry v Krista Ježíše, bude zatracen a Paine jim odpověděl: "Nechte mne bez vašeho popského nesmyslu zemříti. Dobrý den."

4. Pí. Heddenová, která pravila k jmenovaným kazatelům, když se chtěli vetříti ještě jednou k nemocnému Painovi, že jest všechno namáhání na obracení jeho marné, neb pakli prý "bůh neobrátí jeho mysl, žádná lidská moc toho nedovede."

5. Andrew A. Dean, který bydlel na farmě Painově v New Rochelle a dopisoval si s ním o náboženských předmětech.

6. Umělec Jarvis, s nímž Paine žil. Ten vypravuje, že před jeho smrtí přišla stará paní jedna k němu, řkouc, že ji pámbů posílá, aby mu vyřídila, že přijde do horoucího pekla, pakli se neobrátí a pokání činiti nebude. Paine jí na to odpověděl, že by pámbů jistě takovou starou hloupou ženskou neposlal k němu s tak důležitým poselstvím.

7. William Carver, u něhož Paine se stravoval a který vždy opakoval, že Paine nikdy neodvolal a on měl nejlepší příležitost o tom věděti.

8. Dr. Manley, jenž jej v poslední nemoci jeho obsluhoval a k němuž Paine promluvil svá poslední slova. Dr. Manley se ho tázal, zdali by si nepřál věřiti v Ježíše Krista, a Tomáš Paine odpověděl, že si nic takového nepřeje.

9. Willet Hicks a Elias Hicks, kteří byli u nemocného v poslední době velmi často a domlouvali mu, aby odvolal. Oba svědčili, že zemřel pokojně a bez odvolání, co ctitel jednoho boha a přítel všeho lidstva a dosvědčovali, že byl mužem poctivým a šlechetným. Bylo jim od nepřátel Painových nabízeno peněz, aby svědčili jinak,

ale nedali se uplatiti; bylo jim nabízeno peněz, by aspoň mlčeli proti pomluvám po smrti Painově, ale ani k tomu se nesnížili.

10. Amasa Woodsworth, jenž byl s Painem u nemocného lůžka po celých šest týdnů před jeho smrtí každý den a často celé noci a zvláště poslední dvě noci před jeho smrtí, a ten dosvědčuje, že Paine neodvolal a zemřel pokojně. Toto svědectví jest jedno z nejvážnějších.

11. Tomáš Paine sám. Jeho závěť jím samým psaná počíná těmiti slovy: "Poslední vůle a závěť má, nížepsaného, Tomáše Paina, spoléhajícího se s plnou důvěrou v tvůrce svého a v žádnou jinou bytost, neb žádnou jinou neznám a nevěřím.'' Končí pak slovy: ''Žil jsem život poctivý a užitečný člověčenstvu. Svůj čas jsem věnoval ku konání dobra a umírám v plném sebevědomí a oddanosti do vůle mého tvůrce, boha."

12. Jestli Tomáš Paine odvolal, proč jej tedy nábožní pomlouvají a zatracují? Jestli odvolal a zemřel v jejich víře, proč říkají, že jeho smrt byla hanebná a zbabělá? Jestli na smrtelném lůžku odvolal smýšlení své za života, pak by bylo na nevěrcích nynějších, aby mu nadávali a jej haněli. Tážu se křesťanů, zdali jest to poctivé, odmítnouti svědectví jeho přátel, mužů počestných veskrz a držeti se jedovatých a pomluvačných slov nějakého jeho osobního protivníka a nepřítele?

Já jsem v San Franciscu nabídl $1000 ve zlatě roku 1877 každému kazateli neb komukoli, jenž podá nějakých důkazů podstatných, neb předvede svědků nějakých, že Tomáš Paine odvolal na smrtelném loži. Redaktor náboženského listu "The New York Observer" přijal nabídku tuto a pak se pustil do lhaní a překrucování nestydatého. Já ale pána toho přidržel k sázce a slibu a přinutil jsem jej, že konečně ve svém listu dne 1. listopadu roku 1877

musel otisknouti následující výpověď svou: "My nikdy nijak netvrdili, aniž jsme kdy za to měli, že Tomáš Paine skutečně by byl odvolal svou nevěru před svou smrtí. Všechny zprávy zajištěné souhlasí v tom, že zemřel co rouhačský nevěrec." To, myslím, učiní konec všem těm zlomyslným pomluvám církve, týkajícím se jeho odvolání před smrtí.

Pak řečník hájil Tomáše Paina proti pomluvám o jeho soukromém životě, proti utrhačství jeho osoby a soukromého života. Předváděl všechny důkazy nezvratné a mezi těmi jsou i následující zajímavé a každému asi vítané dopisy Painovi zaslané od Jiřího Washingtona, Tomáše Jeffersona, Johna Adamse a James Monroe-a, kteří milým přítelem jej nazývali a jeho blaho měli na srdci svém, tak že kdyby byl potřeboval neb si přál jejich pomoci, byl by jí jistě dosáhl.

"Rocky Hill, 10. září 1783. — Dozvěděl jsem se zde, že jste v Bordentownu. Nevím, zdali k vůli vzdálení se hluku světa, aneb z nedostatku prostředků. Ať jest jakkoli, kdybyste si přál přijíti sem a býti se mnou, byl bych velice šťasten míti vás při sobě a přál bych vám toho. Vaše přítomnost by připamatovala kongresu vaše předcházející služby vlasti této a pakli by bylo v mé moci, abych jim to vštípil, upotřebte bez starosti mých nejlepších sil, neb s radostí jich pro vás použiji, jenž velmi živě cítím důležitost vašich spisů a jenž s největším potěšením se podpisuje vaším upřímným přítelem.

Jiří Washington.

Na jiném místě zmiňuje se Jiří Washington o spisech Tomáše Paina následujícími slovy:

"Několik ještě ohenných důvodů, jakých bylo předloženo ve Falmouth a Norfolku, a k tomu zdravá nauka

a nepřekonatelné rozumování obsažené v spisu "Prostý rozum lidský" nenechá jistě žádného nerozhodnutým, zdali jest slušno odtrhnouti se neb ne."

Od Tomáše Jeffersona máme zachovaný list tento k Painovi do Francie:

Vy se vyslovujete, že byste si přál navrátiti se do Ameriky na národní lodi. P. Dowson, jenž donáší tam smlouvu a který vám doručí tento list, má nařízeno, aby poručil kapitánu lodi Maryland, by vás přijal a dopravil zpět, pakli byste mohl se vzdáliti v tak krátké době. — Naleznete, že jsme se navrátili vůbec ku smýšlení starých dob; v těch je to vaší slávou, že jste pilně pracoval a dodělal se takového úspěchu, jako málo který žijící muž. Kéž byste žil dlouho a pokračoval ve svých užitečných pracích a sklidil odměnu toho ve vděčnosti národů, to jest má upřímná modlitba. Přijměte ujištění hluboké mé úcty a vřelého přátelství.

Thomas Jefferson.

V jiném listu píše Tomáš Jefferson: "Nižádný spisovatel nepřekonal Tomáše Paina v lehkosti a obeznámenosti se slohem, v průhlednosti výrazů, štěstí zobrazení a v prosté i nenabubřené řeči."

John Adams píše: "Všeobecně se za to mělo v Evropě, že já jsem psal spisek "Prostý rozum lidský". Já bych nedovedl nic podobného napsati v tak mužném a pádném slohu.

John Adams.

James Monroe píše Tomáši Painovi následovně:

"Není zapotřebí mi, abych vám vyprávěl, jak všichni krajané vaši — mluvím o velikém davu lidu — mají na srdci vaše blaho. Oni nezapomenuli dějiny své vlastní revoluce a obtíže, jež právě mají za sebou; oni nepohlížejí na jednotlivé stanice průběhu toho, aniž by nepřimatovali

si v prsou svých povinnou úctu k zásluhám těch, kteří jim sloužili v boji tom velikém a krutém. Zločin nevděku ještě neposkvrnil, a důvěřuji se, nikdy neposkvrní naši národní povahu. O vás vědí, že nejen jste prokázal zemi důležitých služeb v revoluci, ale že jste mnohem šíře ještě přítelem lidských práv a vynikající i schopný zastance obecné svobody. Amerikáné nejsou a nemohou býti netečni k tomu, jak se vede Tomáši Painovi.

James Monroe.

Tyto listy vyváží na sta pomluvačných a utrhačných řečí a řečníků. Jeden občan v Pennsylvanii mi jednou vyprávěl, že jeho otec měl na farmě své dělníka, jenž byl revolučním vojínem, jménem Thomas Martin. Byl to už stařec, ale silný ještě. Chodíval k nim také někdy presbyteriansky kazatel, jmenem Crowford a když tak jednou vyprávěl všelicos, přišel též s řečí na Tomáše Paina, co to bylo za mizerného psa, rouhače, atd. Když byl v polovici svého vypravování, povstal starý ten vojín od krbu, přistoupil ku kazateli a otázal se ho, zdali znal Tomáše Paina. Kazatel odpověděl, že ne. "Já jej ale znal," odpověděl rozhorlené vojín. "Já jej viděl ve Valley Forge. Já slyšel každému pluku a každé setnině předčítati listy Tomáše Paina. Já slyšel předčítati "Krisi"; já viděl Tomáše Paina v táboře píšícího spisy své na bubnu při ohni táborovém, a já vám chci říci, pane kazateli, že Tomáš Paine udělal pro svobodu více, nežli kterýkoliv kněz, jenž na světě žil."

A přece ještě pomluvači tvrdí, že se bál zemříti a že jej napadal strach a hrůza před smrtí. Čeho pak se mohl báti?

Či jest nějakého boha na nebi, jenž nenávidí vlastence? Zdali ano, pak arci se musel Tomáš Paine báti smrti. Jest nějakého boha, který by nenáviděl a zatratil člověka,

jenž pomáhal osvoboditi tři milliony lidí? Jestliže jest Tomáš Paine dnes v horoucím pekle a bylo-li by mu jen tolik času dopřáno, aby mohl ukázati bohu na trůně jeho hvězdnatý prapor vlající nad Amerikou, tu by ho musel bůh propustiti ven.

Čeho jen se mohl báti? Či někdy někoho spálil na hranici? Odeyzdal někoho svaté inkvisici? Někoho přivedl do mučírny a šrouboval mu palce a nehty? Zavřel někoho do vězení temného, aby musela jeho žena s nemluvnětem v náruči přicházeti ku mřížím a podávati otci skrze studené železo dítě k políbení? Udělal něco takového? Nikoli, nikoli!

Zapaloval někdy hranice? Stahoval se živých lidí kůži a trhal jim kusy masa z těla? Čeho se tedy měl báti? On pomáhal učiniti celý svět svobodným. On pomáhal založiti a stvořiti jedinou republiku tehdy na světě. Čeho se měl báti? Či jest bůh nepřítel republik, je královský, císařský?

On nevěřil, že písmo jest slovo boží zjevené k věření. Jestliže to zločinem, pak jest vzdělaný svět plný zločinců na všech stranách, neboť všichni myslitelové, vůdcové ve vědách a poznání nejpřednější muži ve všem umění a vědění, králové písemnictví a věd, čelní badatelé a zkoumatelé, všichni vzdělaností světa povznešení, ti všichni nevěří v slovo boží zjevené hloupým lidem od kněží.

Proč máme mysleti, že by se byl Tomáš Paine bál zemříti? Proč by měl americký lid haněti památku jeho? On byl prvním, jenž hlásal odtržení od mateřské země. On byl prvním, jenž napsal veřejně slova: "Sjednocené Státy Americké". A toho muže máme hanobiti! On byl prvním, jenž pozvedl hlasu svého proti zotročování lidí, když ještě sta a tisíce křesťanských kněží a kazatelů nejen věřili v otroctví, hájili je slovy písma svatého svého, ale sami

prodávali a kupovali ženy a děti od matek a otců jmenem Ježíše Krista. Proti nim tento neznaboh, tento nyní v horoucím pekle se snažící nevěrec, pozvedl svého mocného hlasu a volal: "Zotročování lidí jest loupežnictví a otrokář jest zloděj; bijec žen jest barbar; prodavač dětí jest divoch." Není divu, že ti zlodějští licoměrníci jeho doby jej nenáviděli a pronásledovali. On byl první, který v národním sněmu Francie navrhoval zrušení trestu smrti. On byl první, jenž navrhoval, aby se sestavila nová a pevná ústava Soustátí. Co dělali tehdy všichni ti kněží a kazatelové, co mu nadávali?

On nenáviděl pověru a miloval pravdu; on nenáviděl krutovládu a miloval svobodu; on byl přítelem pokolení lidského; on byl dobrým a velikomyslným člověkem, jaký jen kdy žil. Jako tichá veliká řeka se zelenými a úrodnými břehy tekl jeho život proudem svým všude dobře čině a konečně veplul do moře věčnosti.

Já jej miluji. Já miluji každého člověka, který pomáhal k tomu, abych měl tu svobodu slova, které dnes se těším; který pomáhal vztýčiti naši národní vlajku na obloze. Miluji každého člověka, který pozvedl hlasu svého pro sproštění těla i ducha lidského okovů jejich, který dal každému člověku práva jeho, k nimž se hlásil sám. Miluji každého muže, jenž více dbal zásad svých a pravdy, nežli svého postavení; který koruny šlapal pod nohama svýma, aby jen člověčenstvu se stal užitečnějším. A pro to vše miluji Tomáše Paina!

Spoluobčané Spojených Států Amerických:

Následující dílo své kladu pod vaši ochranu. — Ono obsahuje mé náhledy o náboženství. Učiníte mi po spravedlnosti, když si připomenete, že jsem neunavně hájil právo každého člověka k jeho náhledům, byť tyto byly sebe rozdílnější od mých. Kdo jinému popírá tohoto práva, činí ze sebe otroka svého nynějšího náhledu, poněvadž si ujímá sám práva ku změně jeho.

Nejvydatnější zbraň proti bludu všelikému jest rozum. Nikdy jsem nepoužil zbraně jiné a doufám, že nikdy nepoužiji.

Váš upřímný přítel a spolučlen

Tomáš Paine.

Luxemburg (Paříž) 8. Pluvoise, druhého roku francouzské republiky jediné a nerozdílné, 27. ledna 1794.

VĚKU ROZUMU, DÍL PRVNÍ.

Zamýšlel jsem už několik roků uveřejniti své smýšlení o náboženství. Dobře jsem si vědom obtíží, kteréž to s sebou přináší a proto jsem to odkládal do pokročilejšího věku života svého. Umínil jsem si, že to bude poslední věnování podané mým spoluobčanům všech národů a to v době, kdy čistota pohnutek k tomu mne vedoucích nemůže býti brána v pochybnost ani od těch, kteří mé dílo schvalovati nebudou.

Okolnosti, jaké zavládly nyní ve Francii, kde byl celý národní řád kněžský odstraněn se vším, co se týká nucenosti náboženské soustavy a nuceného věření, nejen uspíšily můj úmysl, ale spůsobily, že takové dílo stalo se velikou nutností, aby snad ve všeobecném klesání pověry, křivých soustav vlády a křivého bohosloví člověčenstvo neztratilo z mysli mravnost, lidskost a bohosloví pravé.

Když někteří moji druzi a jiní spoluobčané francouzští předešli mne dobrým příkladem, vyznávajíce dobrovolně své osobní přesvědčení a víru, chci také se svým tak učiniti; činím to pak se vší tou upřímností a otevřeností, kterou mysl člověka se otevírá sobě samé.

Věřím v jednoho boha a v žádné více, a věřím v blaženost po smrti. Věřím v rovnost všech lidí; věřím, že náboženské povinnosti skládají se z činění spravedlnosti, milování milosrdenství a přičinění se o blaho spolubližních našich.

Avšak, aby nedomýšlel se nikdo, že ještě věřím mnoho jiných věcí mimo toto, chci postupem díla tohoto poukázati na ty věci, v které nevěřím i s mými důvody, proč nevěřím.

Nevěřím ve víru hlásanou církví židovskou, neb církví římskou, neb církví pravoslavnou, neb církví mohamedánskou, neb církví protestanskou, a žádnou církví jinou mi żnámou. Moje vlastní srdce jest mou církví. — Každé jiné národní zařízení církevní, ať židovské, neb křesťanské, neb turecké, připadá mi nic jinak, nežli lidským vynálezem, ustanoveným k tomu, aby zastrašovalo a zotročovalo lidské pokolení a monopolisovalo si pro sebe moc a výtěžek.

Tímto prohlášením nechci zatratiti ony, kteří jinak věří; oni mají ku své víře právě tolik práva, jako já ku své. Avšak jest nevyhnutelno ku blahu člověčenstva, aby byl každý člověk v duchu svém věren sám sobě. Nevěrnost nepozůstává v nevěření tak jako spíše v tom, když někdo dí, že věří v to, čemu vlastně nevěří.

Nedá se sečísti všechno to mravní zlo, pakli to tak zváti smím, které povstává z duchovního přelhávání ve společnosti. Když člověk tak dalece porušil a zprznil čistotu své mysli, že přiznává se obřadně k víře na věci, na které nevěří skutečně, pak jest věru schopen už každého jiného zločinu. On pak chopí se řemesla kněžského za účelem zisku a aby se v řemesle tom upevnil, spáchá hned z počátku křivou přísahu. Můžeme si představiti něco zhoubnějšího mravnosti, nežli toto?

Brzo po mém uveřejnění spisku "Prostý rozum lidský" v Americe poznal jsem blízkou možnost, že převrat vlády občanské bude míti v zápětí svém převrat soustavy náboženské. Cizoložné spojení státu s církví, ať už se objevilo v židovství, křesťanství neb mohamedánství, tak důkladně dovedlo zameziti tresty a pokutami veškeré přetřásání stávajících věr a základních článků každého náboženství, že dokud nebyla soustava vládní změněna, nemohly býti tyto předměty poctivě a veřejně na světlo

uvedeny; jakmile ale toto se stane, pak následovati musí převrat soustav náboženských. Lidské nálezy a kněžské řemeslo se pak odkryjí a člověčenstvo se navrátí k čistému, nesmíšenému a nepokaženému věření v jednoho boha a v žádného více.

O zjevení božím.

Každé národní náboženství neb církev založily se předstíráním nějakého zvláštního poslání od boha sděleného některým jednotlivcům. Židé mají svého Mojžíše, křesťané svého Ježíše, apoštoly a svaté, a Turci svého Mohameda, jakoby cesta k bohu nebyla pro každého člověka stejná a jediná. Každá z těchto církví vykazuje se jistými knihami, které zove "zjevením" neb slovem božím. Židé praví, že jejich slovo boží bylo dáno Mojžíšovi tváří v tvář; křesťané praví, že jejich slovo bylo bohem napovídáno pro ně; Turci praví, že jejich slovo boží,koran, bylo přinešeno s nebe od anděla. Každá z těchto církví připisuje druhé nevěru; co se mne týká, já nevěřím žádné z nich.

Poněvadž jest nevyhnutelno, abychom měli při každém slovu pravý jeho význam, proto nežli pokročíme dále u věci této, podáme některé poznámky o slovu "zjevení"

Zjevení, když se ho užívá v náboženství, znamená něco sděleného bezprostředně od boha člověku.

Nikdo nebude chtíti popírati, že by všemohoucí neměl tu moc učiniti takové sdělení, kdyby chtěl. Ale i když bychom k vůli předmětu svému připustili, že skutečně nějaké zjevení se některé osobě bylo stalo, avšak nebylo dáno jiné osobě, pak je to zjevení jen pro onu samotnou osobu. Když ona to vypravuje druhé osobě, druhá pak třetí, třetí čtvrté, a tak dále, pak to přestává býti zjevením všem těmto osobám. Jest to zjevení pouze první oné osobě, těm

ostatním ale jest to "doslýchání", a následkem toho ty ostatní nejsou povinny tomu věřiti.

Jest to nesrovnalost v pojmu i slovu, když nazýváme něco zjevením, co se nám povídá od druhé osoby, z druhé ruky ústně neb písemně. Zjevení jest nevyhnutelně obmezeno na první tu osobu a pro všechny ostatní jest to pouhé vypravování něčeho, o čem tato dí, že považovala to za zjevení pro sebe; a třeba tato první osoba by musela to věřiti, nemůže to býti mou také povinností, abych tomu stejně s ní věřil, neboť to nebylo zjevení pro mne a já mám pouze slovo osoby té, že jí se zjevení toho dostalo.

Když Mojžíš vyprávěl synům Israelským, že obdržel dvě desky přikázání z rukou boha, nemuseli mu věřiti, poněvadž neměli jiného důkazu pro pravost tvrzení jeho, leč jeho slovo; já pak nemám pro tuto víru pražádný jiný důvod, nežli nějakého dějepisce, jenž tak vypráví. Přikázání ona nenesou na sobě nižádného vnitřního důkazu o božském svém původu; ona obsahují několik dobrých mravních předpisů, jaké by mohl napsati každý muž, jenž jest schopen býti zákonodárcem i bez nadpřirozené pomoci nějaké.

Když mi někdo vypravuje, že koran mohamedánský byl sepsán v nebi a poslán od boha po andělu Mohamedovi, jest zpráva ta také takové vypravování z druhé ruky pro mne bez důvodu podstatného k mému věření potřebného. Já toho anděla sám neviděl a proto mám právo pochybovati o tom.

Když se mi pak vypravuje, že jedna ženština, jménem Panna Maria, vyprávěla, že počala plod bez obcování s mužem, a že její manžel Josef prý vypravoval, že mu to anděl tak pověděl, tu mám přece snad právo věřiti jim, neb nevěřiti. Taková věc vyžaduje mnohem bezpečnějších důkazů, nežli jejich povídání. Než my nemáme vlastně a-

ni toto jejich povídání. poněvadž ani Marie, ani Josef nezanechali po sobě nic psaného; ono se jen povídá, že prý to Maria a Josef někomu jinému říkali, jest to doslýchání z doslechu, a na takovém důkazu by měla spočívati má celá víra?

Ostatně ale to není nic podivného, když v staré oné době lidé věřili, že jest Ježíš synem božím. On se narodil, když pohanské bohosloví mělo ještě velikého rozšíření a vlivu ve světě a ono bohosloví připravilo lidi tehdejší na víru v takové vypravování. Skoro všichni znamenitější muži, kteří žili v oněch dobách pohanského bohosloví, byli vydáváni za syny některého z jejich bohů. Za onoho času nebylo to ničím novým a neslýchaným, když se o někom vyprávělo, že by byl počat býval z nebeských mocí; tehdy věřili, že bohové chodí za lidskými děvčaty hezkými. Jejich Jupiter, dle udání jejich vlastního, obcoval se sty žen lidských. Vypravování toto tedy nemělo pro tehdejší lidi pranic neobyčejného, nového a nemravného a všichni pohané tehdejší tomu ihned uvěřili. Židé arci, kteří se drželi přísně víry v jednoho boha tehdy a kteří pohanské bohosloví zavrhovali, neuvěřili vypravování tomu nikdy do dnes.

Jest to zajímavo pozorovati, jak nauka toho, čemu se říká křesťanská církev, povstala z ocásku pohanského bájesloví. Nejprvé přijalo se učení, že slavený zakladatel jeho byl nebesky počat. Pak následovala trojice bohů, což nebylo nic jiného, nežli zmenšení dřívějšího počtu bohů, jichž bylo 20 neb 30 tisíc asi. Pak na místo sochy Diany Efeské stavěla se socha Marie; zbožňování hrdinů přeměnilo se v prohlašování za svaté; pohané měli boha pro každou věc a křesťané si udělali pro každou nějakého svatého; kostel byl naplněn tím jedním, jako byl pantheon tím druhým; Řím pak byl místem toho všeho. Křesťanské

učení je málo co jiného, než modloslužba starých pohanů, přizpůsobená potřebám kněžské moci a jejich důchodům, tak že zbývá už jen rozumu a myslitelství, aby odčinil tento obojživelný podvod.

Všechno, co se tuto praví, ani nejméně se netýká neuctivě skutečné povahy Ježíše. On byl ctnostným a rozmilým člověkem; mravnost, kterou kázal i konal, byla ta nejlaskavější dobrotivost a ač podobná mravouka byla hlásána Konfuciem a řeckými mysliteli dávno před ním, od Quakerů po něm, a od mnoha dobrých lidí ve všech dobách, nebyl on nikdy překonán.

Ježíš o sobě nenapsal pražádné zprávy, ani o svém narození, ani o svých rodičích, ani o čem jiném. Ani jediná řádka v tak zvaném novém zákonu nepochodí od něho. Jeho životopis pochodí od lidí zcela jiných a zpráva o jeho z mrtvých vstání a na nebe vstoupení jest jen v souhlasu s jeho početím a narozením. Poněvadž jej jeho životopisci nechali přinésti do světa spůsobem nadpřirozeným, museli jej také se světa vzdáliti spůsobem podobným, sice by první částka pohádky té uvedena byla v nivec.

Ta bídná vymyšlenost, s jakou se ta poslední část líčí, překonává všechno předcházející. První část týkající se jeho početí nijak nepřipouští veřejnost k přesvědčení, tak že vypravovatelé pohádky této, třeba nenalézali víry, mají přece tu výhodu, že nemůže nikdo jim odporovati důkazy protivnými. Nemohlo se očekávati, že by to mohli dokázati, poněvadž to byla jedna z věcí, které se dokázati vůbec nedají, ba ani osoba ta, která právě to napsala, by nebyla mohla nijak důkazů uvésti. Avšak vstání mrtvé osoby z hrobu a její vystoupení do vzduchu jest, co se týká možnosti důkazové, něco zcela jiného nežli neviditelné početí dítěte v životě matky. Pakli se z mrtvých vstání a na nebe vstoupení skutečně událo, muselo míti svědků očitých, ja-

ko vystoupení nějakého balónu, neb vzejití slunce a aspoň Jerusalém o tom musel věděti. Věc, které má každý člověk věřiti. vyžaduje, aby měla takové důkazy pro sebe by každého přesvědčily; když pak veřejné očité vidění poslednějšího činu bylo zároveň jediným důkazem onoho prvnějšího, spadá pak všechno na jednu hromadu zdrcené, když ani pro to poslednější není žádných důkazů postačitelných. Co důkaz podává se malý počet osob, osm neb devět, co zástupců celého světa, kteří vypravují, že to viděli a ostatní svět má jim věřiti. Avšak jde na jevo, že ani Tomáš nevěřil z mrtvých vstání a jak sami praví, nechtěl uvěřiti, dokud se očitě a makavě nepřesvědčí. Tak ani já neuvěřím, a důvod mé nevěry jest zrovna tak ospravedlnitelný pro mne i pro jiné osoby jako pro Tomáše. —

Marné jest překrucování a vyhýbání se této věci. Pohádka ta, která se týká jejich nadpřirozených částek, jest plně podezřelá známkami podvodu ve tváři své. Kdo si ji prvně vymyslil, není nám možno ted' věděti, právě tak, jako nevíme, kdo psal ty spisy, které v novém zákonu nesou jména všelijaká v čele svém. Nejlepší důkaz dosud stávající ohledně té věci máme dnes židy. — Oni všichni pravidelně jsou potomky těch lidí, kteří žili v době a v místě, kde se z mrtvých vstání a na nebe vstoupení Ježíše muselo udáti, jestli výbec se událo, a židé praví, že jest to lež. Avšak mně připadalo už dávno, že to není důsledné uváděti židy za svědky pohádek, o něž se nám jedná. Jest to asi totéž, jako by někdo řekl: Já dokáži ti pravdu toho, co ti povídám, předvedením lidí, kteří praví, že to není pravda.

Že takové osoby, jako Ježíš, stávalo, a že byl ukřižován, což bylo v tehdejší době způsobem popravy, jsou dějinné události přísně v mezích možnosti obsažené. On

kázal výtečnou mravnost a rovnost všech lidí; avšak on také kázal proti lakotě a porušenosti kněží židovských a to mu získalo nepřátelství a pomstu celého kněžského řádu. Obžaloba, kterou onino kněží proti němu přednesli, byla bouření a spiknutí proti římské vládě, jíž tehdy židé byli poplatnými poddanými; jest také pravdě podobno, že by byla mohla římská vláda, neb římští úřadníci, míti nějakého postrachu před výsledky jeho učení tak dobře, jako se ho báli kněží židovští. Ani to by nebylo nemožné, že by byl Ježíš zamýšlel osvoboditi národ židovský od poddanství římského. Avšak mezi těmi dvěma mocemi proti němu ztratil židovský opravovatel svůj život. —

Na tomto prostém a jednoduchém vypravování událostí ve spojení s jiným případem, o němž se musím teď zmíniti, založili křesťanští bájeslovci, kteří se zovou křesťanskou církví, založili svou pohádku, která pro nemožnost svou a přemrštěnost nemůže býti překonána žádnou pohádkou nalézají se v pohanském bájesloví.

Něco o satanu.

Staří bájeslovci vypravují nám, že plémě obrů vypovědělo jednou válku Jovišovi, nejvyššímu bohu a jeden z nich vrhl sto skal proti němu najednou; Jupiter ale porazil jej bleskem svým a pak jej uvěznil pod horou Etnou; kdykoli pak obr ten pod tíží hory té se obrací, tato počne soptiti oheň. Zde lehko poznáme, že vlastnost sopky Etny dala podnět báji této a že tato báje byla sdělána jen za tím účelem, aby pověrčivému lidu vysvětlila soptění hory této. Křesťanští bájeslovci zase nám podobným způsobem vypravují, že satan pozvedl válku proti bohu všemohoucímu, kterýž ale jej potřel a uvěznil jej pak, nikoli pod horou, ale v propasti hluboké. Pozná-

váme lehce, že ona první báje dala podnět k báji křesťanské, neboť ona první byla vypravována mnoho set let před tím, nežli druhá povstala.

Lze pozorovati tedy, že pohanské bájesloví velice se neliší v podstatě své od bájesloví křesťanského. Toto poslednější ale provedlo báji svou ještě mnohem dále; ono se snažilo spojiti báječnou pohádku o narození Ježíše s bájkou o Etně, aby pak všechny části této báje souvisely nějak dohromady, vzalo si na pomoc podání náboženství židovského, neboť jak se přesvědčíme, sestává křesťanské bájesloví částečně z pohanského bájesloví a z podání židovského národu.

Křesťanští bájeslovci nechali uvrci satana svého do propasti hluboké, ale potřebovali jej na světě k jiným pracím a proto jej z propasti té museli zase pustiti ven. Poslali jej pak do zahrady rajské v podobě hada, kdež jej nechali rozpřísti rozmluvu s Evou, která se ani dost málo nepodivila, když uslyšela hada k sobě hovořiti. — Výsledek této důvěrné rozmluvy byl, že požila jablko se stromu zapovězeného a následek toho jest zatracení celého lidského pokolení.

Když tak církevní bájeslovci poskytli satanu vítězství nad vším stvořením, dalo by se očekávati, že jej opět vženou do jeho propasti, kamž jej svrhl jejich hospodin; aneb kdyby se jim to nepovedlo, že aspoň položí naň nějakou horu (neb oni praví, že jejich víra může i hory přenášeti) a že jej nechají tam někde uskřípnutého aby nemohl vícekráte ven a nemohl nám naše ženy sváděti a nám tak škoditi. Chyba lávky. Oni jej nechají na svobodě, aniž by žádali od něho čestné slovo, že se bude dobře chovati. A proč? Inu, celé to tajemství pozůstává v tom, že jej nevyhnutelně ku svému kněžskému řemeslu potřebují; oni bez něho by nemohli ani obstáti.

Když si dali tolik práce s tím, aby jej upletli, přiměli jej k tomu a podplatili, aby s nimi jen zůstával. Ono mu k uplacení ho slíbili všechny židy, všechny Turky, všechny nevěrce a k tomu za přídavek ještě devět desítin ostatních lidí na zemi. Kdo by ještě mohl teď pochybovati o milosrdí a laskavosti křesťanské církve?

Tak vidíme, že když křesťanští ti bájeslovci způsobili v nebi vzbouření veliké a bitvu, v které žádný z bojovníků nemohl arci býti ani poraněn, ani zabit, shodili pak satana do propasti, z ní jej zase vypustili do ráje, nechali jej zvítěziti a opanovati celé pokolení lidské a zatratili proň všechno stvoření na zemi k vůli snědění jediného jablka, teď teprve se snaží, aby oba konce své pohádky spojili dohromady. Oni vydávají onoho ctnostného a dobrého člověka Ježíše, za boha a člověka zároveň, také za syna božího nebesky splozeného, za tím účelem, aby mohl býti obětován za to, že prý ta jejich Eva snědla ono jablko.

Když pomineme všechno v pohádce této, co může buditi smích svou nesmyslností, a povržení svou hanebností nedůstojnou, a budeme pouze rozebírati části jednotlivé, přesvědčíme se, že není možno vymysliti si pohádku, která by více urážela boha, byla více hloupá a nemoudrá, jeho moci odporná, nežli tato.

Hle, aby vynálezci této pohádky měli pod sebou nějaký pevný základ, na němž by mohli stavěti, museli nevyhnutelně té své potvoře, které říkají satan, dáti nejméně takovou moc, jakou měl sám bůh, ba ještě větší. Oni mu nejen dali moci, aby se mohl z propasti proti vůli a rozsudku boha osvoboditi po jeho tak zvaném pádu, ale oni nechali jeho moc vzrůsti pak do nekonečna. Nežli byl shozen do propasti, praví o něm, že to byl jen anděl obmezené moci, jako ostatní andělé prý jsou. Po svém

pádu jej ale malují co všemohoucího a všudypřítomného. On jest teď k nalezení všude na světě ve stejnou dobu. On nalézá se v celém světě najednou a naplňuje všechny jeho prostory. Ale nejen, že z něho takto udělali boha, oni dali mu takovou moc, že mohl obratně a lstivě zničiti a překaziti všechnu boží moudrost a opatrnost, všechny jeho dobré úmysly s lidmi, které byl stvořil. Oni jej líčí tak, jako by byl donutil všemohoucího boha, aby buď mu odevzdal celé své stvoření, celé pokolení lidské v moc neobmezenou, aneb se před ním pokořil a na vykoupení stvoření svého co poražený obětoval satanu sám sebe, sestoupil na zem, nechal se ukřižovati před tváří celé země a prolil svou krev, aby sebe a stvoření své vykoupil za oběť tu. Bůh tedy má přinášeti svou vlastní krev za oběť satanu, má svou vlastní obětí vykoupiti své stvoření z jeho moci, má od něho si vymodliti a vytrpěti co mu původně náleželo.

Kdyby křesťanští kněží byli si vymyslili pohádku právě protivnou této, to jest, kdyby byli povídali, že hospodin bůh přinutil satana ve své všemohoucnosti a jeho ničemnosti, aby se tento vtělil na svět a nechal se ukřižovati v těle, třeba ve spůsobu hada, aby tak odpykal za svůj přestupek, za svedení Evy, za ten nový svůj veliký zločin, pak by to mělo aspoň trochu rozumu a nebylo by to tak urážející boha i zdravý rozum lidský. Oni ale na místě toho nechávají ničemníka zákony boží přestupujícího zvítěziti a boha samého propadnouti pokutě a obětování sebe neb svého vlastního prý syna.

Nepochybuji ani dost málo, že skutečně mnoho dobrých lidí věřilo v tuto pohádku a žili spořádané životy při této víře, neb lehkověrnost není přece žádným zločinem. Oni chudáci byli předně v tom odchováni, aby tomu věřili, a byli by věřili všechno jiné ještě stejným

způsobem. Pak také bylo mnoho takových, kteří tak horoucně se zamilovali do té myšlénky o milosti a lásce boha, který se sám za nás obětoval, že strašnost pomyšlení toho nedovolila jim ani zkoumati po pravdivosti a možnosti tvrzení toho a že ani jim nepřipadlo, jak jest to učení zlolajné a bezbožné. Čím nesmyslnější a nepřirozenější jest nějaké učení, tím zuřivěji se mu pak oddá slepá víra.

Zdaliž by se nám jednalo jen o to, abychom nalezli předměty vděčnosti a obdivu, což bychom museli hledati tak daleko a nemáme jich kolem sebe plno? Či nevidíme celý ten svět, který nás hotový přijímá do náručí svého, jakmile se zrodíme — svět to, který s otevřenou náručí nás vítá, a nic nás to nestálo. Či jsme to sami, kteří rozsvěcujeme slunce, spouštíme déšť a naplňujeme zemi hojností? Ať spíme, neb bdíme, ohromné soustrojí všehomíru jde před se v pořádku. Či to není všechno nic, co by zasluhovalo našeho obdivu? Či nemohou naše šlechetné city býti ničím dojaty nežli truchlohrou smutnou a sebevraždou boha samého pro nás? Aneb jest ta nešťastná pýcha pokolení lidského tak veliká, že nemůže jí zadosti učiniti už nic jiného, nežli obětování se samého boha za člověka pro ďábla?

Já vím, že toto odvážné zkoumání náboženské postraší mnohého, než bylo by to přílišné poklonkování jejich lehkověrnosti, abychom se k vůli nim měli toho zdržeti. Doba a předmět sám žádají, aby se to jednou na světlo přivedlo. Podezření, že celý základ křesťanského učení jest založen na bajkách, jest už příliš rozšířen po všech zemích a bude to útěchou osobám tímto podezřením trápeným a nevědoucím, co mají věřiti a co ne, když jim to bude jasně vysvětleno. Proto pokračuji dále v zkoumání knih zvaných starý a nový zákon.

Starý zákon.

Tyto knihy počínaje první Mojžíšovou a končíce zjevením sv. Jana (kterážto poslední kniha jest sama v sobě samá hádanka, která by potřebovala nové zjevení k svému vysvětlení), jsou prý slovem božím. Jest tedy pro nás na místě, abychom se tázali, kdo nám to tvrdí, bychom také poznali, zdali zprávě té můžeme věřiti neb ne. Odpověď na otázku naši, kdo že nám to povídá, že jest to slovo boží, jest, to že vlastně žádný neví a že to vlastně jen my jeden druhému povídáme, aniž bychom věděli proč, leda že jsme byli tak učeni. Dějepisně jest ta záležitost následující:

Když kněžští bájeslovci ustavovali svou soustavu, sebrali všechny spisy, kterých se mohli dopíditi a dělali pak s nimi, co se jim právě líbilo. Jest to pro nás věcí zcela nejistou, zdali knihy, které se dnes nazývají novým a starým zákonem, nalézají se v tomtéž stavu, v jakém byly nalezeny jejich sběrateli, aneb zdali oni k nim přidávali, od nich ubírali, zkracovali, měnili nep upravovali v nich.

Ať jest tomu ale jakkoli, oni ustanovili odhlasováním, které z oněch kněh a spisů, které sebrali tehdy, mají platiti za slovo boží a které ne. Některé ty knihy úplně zavrhli. jiné prohlásili za pochybné a těm se po dnes říká apokryfy, podvržené; ostatní pak, které dostaly většinu hlasů, platily za slovo boží. Kdyby byli odhlasovali jinak, byli by všichni lidé, kteří se chtějí nazývati křesťany, museli věřiti jinak, neboť víra jednoho zakládá se na odhlasování druhého. Co to bylo za lidi, kteří tyto knihy sebrali a o nich odhlasovali, to my nevíme; oni se zvali všeobecným jmenem církví; to jest také vše, co o té věci víme.

Poněvadž ale nemáme pražádných jiných důkazů a důvodů pro svou víru, že tyto knihy jsou slovo boží, nežli co jsem právě naznačil, což ale konečně není žádným důkazem a žádnou autoritou, musíme přikročiti co nejbližší krok ku zkoumání vniterních důkazů obsažených v knihách těch samých.

Mluvil jsem v prvnější části tohoto pojednání o zjevení božím. Budu o té věci muset pokračovati, abych mohl toho upotřebiti na knihy, o nichž se jedná

Zjevení jest sdělení něčeho, co osoba, která se to dozvídá, dříve nevěděla. Neb pakli jsem nějakou věc učinil, neb učiniti hodlám, nepotřebuji míti žádné zjevení, abych věděl, že jsem to učinil, neb činiti viděl, aneb abych byl uschopněn to sděliti jinému, neb napsati.

Proto se nemůže týkati zjevení ničeho, co se stalo na zemi a čeho člověčenstvo jest samo buď činitelem, neb svědkem; následovně všechny části bible, které jsou dějinné, neb povídkové — a taková jest skoro celá — nepatří ani do významu slova zjevení, a následovně to také nemůže býti slovo boží.

Když Samson utekl s branami města Gazy, pakli že kdy tak učinil (a zdali učinil neb ne, do toho nám ani nic není), aneb když on navštívil svou Delilu, neb chytal lišky a vázal jim pochodně na ocasy, aneb dělal něco jiného, co má zjevení boží s takovými věcmi co dělati? Pakli že se to skutečně stalo, mohl to sám pověděti každému, aneb mohl jeho písař, pakli si nějakého držel, o tom vypsati, pakli to vůbec za povídání a vypsání stálo. Pakli to ale byly jen smyšlenky, pohádky, tu ani kdyby je byl bůh zjevil, nemohlo je to udělati pravdou; ať pak už jsou pravdivé, neb vymyšlené, to nás neučiní ani lepšími, ani moudřejšími, když o nich víme aneb ať nevíme. Když považíme nesmírnost oné bytosti, která řídí a spravuje

nepochopitelný vesmír, jehož nejpovznešenější známost lidská může vynalézti jen malou částečku, mohli bychom se věru styděti, že takové hloupé povídky nazýváme slovem božím.

Co se týká zpráv o stvoření světa, s kterými započíná první kniha Mojžíšova, zdá se dle všeho, že jest to podání, které si mezi sebou vypravovali Israelité, nežli se do Egyptu dostali. Když pak ze země vytáhli, postavili to v čelo svých dějin, aniž by při tom pověděli, že ani nevědí sami, odkud to všechno vědí. Už způsob, jak povídka ta počíná, ukazuje, že jest to podání. Počíná to náhle. Není tu nikoho, kdo mluví a vypravuje; nikoho, kdo poslouchá; nadepsané to není nikomu; zajištění to nenese žádného. Mojžíš si ani tolik ne sebe nebéře, aby řekl, jako to jinde všude praví ve svých knihách, že Hospodin mluvil k Mojžíši následující slova.

Proč se nazývá Mojžíšova zpráva o stvoření, nemohu pochopiti. Dle mého mínění byl Mojžíš příliš dobrý soudce o takových věcech, aby k tomu byl přidal svého jména. On byl vychován mezi Egypťany, kteří byli lidem ve vědách velice pokročilým, a zvláště ve hvězdářství, jako žádný jiný národ na zemi tehdy žijící. Mlčení pak a opatrnost Mojžíšova, že zprávu tu nepotvrzuje, jako jiné pozdější zprávy, jest dosti dobrým záporným důkazem, že on ani to nevypravoval, ani v to nevěřil. Věc jest ta, že každý národ na zemi byl stvořitelem světa, a poněvadž Mojžíš nebyl aspoň svým vychováním žádný žid, nechtěl snad proti tomuto povídání lidu israelského nic namítati. Ostatně jest celá ta zpráva neškodná, což jest mnohem více, nežli se může říci o ostatních zprávách v bibli obsažených.

Kdykoli čítáme ty oplzlé povídky, ty chlípné prostopášnosti, tu nemilosrdnou mstyžádost, kterými jest více,

nežli půl biblí naplněno, bylo by to věru mnohem důslednější, kdybychom to nazývali slovem ďábla, nežli slovem boha. Jesti to povídání o zkaženosti a nepravosti, která sloužila k tomu, aby člověčenstvo pokazila a zhovadila; co se mně týká, já biblí úplně povrhuji, jako pohrdám vším, co jest ukrutné.

S tíží kde, vyjma několik vět tu a tam, potkáme se v biblí s něčím, co by nebudilo naše povržení, neb naše zděšení. V bezejmených částech starého zákona, zvláště v žalmech, v knize Jobově nalezneme značnou částku povzneseného smýšlení uctivě vysloveného o moci a dobrotivosti nejvyšší moci; však spisy ty nestojí nijak výše, nežli mnoho jiných spisů o podobných předmětech napsaných před tou dobou, i po ní.

Kniha přísloví, která se připisuje Salomonovi, ač bezpochyby jest to sbírka z rozličných jiných spisů, poněvač se v ní jeví znalost života, kterou Salomon neměl, jest poučná tabulka mravnostní. Co do ráznosti jsou přísloví ta daleko níže, nežli přísloví národa španělského, a nijak nejsou moudřejší a hospodárnější, nežli americká sbírka přísloví od Franklina.

Proroci a prorokování.

Všechny ostatní části biblí, všeobecně známé pod jmenem Proroci, jsou díla židovských básníků neb potulných kazatelů, kteří smíchali v tom básně, anekdoty a nábožnost dohromady, a díla ta až do dnes nesou na sobě znak básní i v překladech.

V celé knize, zvané biblí, nenalézá se ani jediného slova, které by nám vysvětlilo, co slovo prorok znamená, aniž co jest báseň. Příčina toho jest, že slovo "prorok", pod nímž si pozdější doby představovaly něco zcela jiného, bylo užíváno v biblí ve významu "básníka". Pro-

rokovati v biblí znamená básniti, dělati písničky a pak je také hráti neb zpívati při průvodu nějakého nástroje hudebního. Čteme, že prorokovali s píšťalami, tamburinou, s rohy, harfami, s cimbály, se žaltáři a s jinými nástroji, jakých se při tehdejší hudbě užívalo. Kdybychom dnes říkali, že někdo prorokuje s píšťalou, s bubínkem, neb s houslemi, nemělo by to žádného smyslu, aneb by to bylo směšné i protivné, poněvadž se v naší době smysl slova prorokovati změnil.

My čteme, že Saul se ocítil mezi proroky a že také prorokoval. Nepraví se nám ale, co ti proroci prorokovali, neb co on prorokoval. To proto, že vůbec žádný z nich neprorokoval, neboť ti proroci nebyli nic jiného, nežli tlupa hudebníků a zpěváků, tlupa šumařů, mezi něž se přidal a s nimi nějaké koncerty prováděl. Tomu se říkalo "prorokovati". V knize Samuelově se o tom vypravuje tak, že Saul potkal celou společnost proroků, přicházejících se všelikými nástroji hudebními; oni že prorokovali a on prorokoval s nimi. Později se ale ukázalo, že Saul prorokoval špatně, to jest, že hrál svůj úkol špatně, neboť se vypravuje, že přišel zlý duch od hospodina na Saule a on že prorokoval. Kdyby v bibli nebylo už žádných jiných výroků o prorokování, muselo by nás místo toto přesvědčiti, že prorokování neznamenalo nic jiného, nežli šumařiti, zpívati neb písničky skládati, někdy něco více, básniti, neboť v tomto místě nijak nemůžeme si prorokování vykládati v tom smyslu, jaký mu dnes přikládáme. Zde vidíme zřejmě, že prorokovati nebylo ničím náboženským, nýbrž že se mohl každý člověk státi prorokem a prorokovati, aniž by musel býti nábožným, aneb měl nějaké zvláštní dary ducha božího na sobě, jen když uměl na nějaký nástroj šumařiti. Také Deborah a Barak jsou zváni proroky, ne snad proto, že

by byli předpovídali budoucí věci, ale že složili písničku, která jejich jméno nesla, a v níž oslavovali děj, který se stal. David také počítá se mezi proroky, poněvadž skládal písničky a byl hudebníkem. Abraham, Izák a Jakub nejsou zváni proroky, neb neví se o nich nijak, že by byli zpívali, hráli na nějaké nástroje, neb dělávali nějaké písničky.

Vypravuje se nám o velikých a menších prorocích; to by nám mohli stejně vyprávěti o velikém a menším bohu, neb ve smyslu prorokování, jak mu my teď rozumíme, nemůže býti předpovídání stupně nižšího a stupně vyššího. Jsou ale stupně v písničkářství a básnictví a tu mohli býti někteří většími a jiní menšími šumaři, písničkáři neb básníky.

Když jsme toto poznali, není nám zapotřebí ještě rozebírati to, co ti proroci napsali, neboť tímto rozborem podaným jest přiložena sekyra ku kořenu. Když víme, kdo proroci byli a co jméno to znamenalo, poznáme také, že knihy tak zvané prorocké nemohou požívati takové úcty, jaká se jim od kněžských vykladatelů přiznává a že to vůbec ani za to nestojí, aby se někdo o ně a jejich význam hádal s jinými. Ač na druhé straně zase musíme přiznati, že mezi těmi básníky židovskými jsou někteří, jejichž básně zaslouží lepší osud, nežli by byly svázány s ostatními biblickými knihami pohromadě, v nichž naléza se tolik neřádstva, pod zneužitím pojmenování toho slovem božím.

Kdybychom měli věřiti, že biblí jest skutečně slovo boží, tu bychom nevyhnutelně museli také býti přesvědčeni, že co takové není dovoleno ani v nejmenším slovo boží změniti a předělávati; takové slovo boží by se ani nemohlo do žádných jiných jazyků překládati, ono by ani nesmělo býti napsáno, neb tím vším se mění a pře-

dělává, chyby se do psaní vloudí, špatně jest mu přepisovateli rozuměno, jest vynecháváno, přidáváno a ztrácí své čistoty. Ba ani kdyby toho nebylo, přece pokrokem doby a lidstva mění se jednotlivá slova a významy jejich stále, tak že dnes znamená mnohé slovo staré něco zcela jiného, nežli před sto a před tisíci lety, a tím by slovo boží dostávalo stále jiného smyslu. Žádná řeč, žádné písmo, žádná kniha nemůže obsahovati čisté slovo boží; to se musí nalézati v něčem jiném.

Kdyby tak zvaná biblí předčila všechny knihy na světě co do své čistoty myšlenek a významů, přece bych ji nechtěl zvoliti si za pravidlo svého života co slovo boží, poněvadž ještě při všem tom by stávalo možnosti, že jsem klamán. Když pak ale při seznámení se s touto knihou vidím v ní skoro samé vypravování o nejhanebnějších zločinech a sbírku nejhloupějších a malicherných pohádek, neodvážil bych se zneuctíti svého stvořitele tak ošemetně, abych ji nazval jeho slovem.

Nový zákon.

Přejděme teď k Novému zákonu, neb k nové závěti, jako by byl mohl všemohoucí udělati závěti dvě, jednu novou a jednu starou.

Kdyby to bylo bývalo úmyslem Ježíše Krista založiti nové nějaké náboženství, byl by jistě soustavu jeho sám napsal neb za svého života sepsati nechal. Než nemáme ani toho nejmenšího psaného od něho. Všechny knihy tak zvaného nového zákona byly psány až po jeho smrti. On sám byl rodem i vyznáním žid a byl synem božím právě tak, jako všichni jiní lidé, poněvadž bůh je otcem všech lidí.

První čtyři knihy zvané Matouše, Marka, Lukáše a Jana nepodávají nám dějiny života Ježíšova, nýbrž jen ne-

souvislé anekdoty o něm. Z knih těchto jde na jevo, že kazatelský úřad zastával Ježíš v celku jen asi 18 měsíců a za tento krátký čas seznámili se s ním oni lidé. Oni se o něm zmiňují také v stáří 12 let, jak prý seděl mezi učenými židy v chrámu, tázaje se a odpovídaje. Poněvadž se to ale stalo mnoho let před tím, nežli oni se s ním seznámili, tož jest to asi povídačka jeho rodičů nejspíše. Od té doby není o něm pranic známo, až za 16 let zase. Není známo, kde žil a co dělal po celou tu dobu. Nejspíše pracoval s otcem svým při jeho řemesle, které bylo tesařské. Nezdá se, že by byl měl nějakého vzdělání, ba nejspíše neuměl ani psáti, jelikož jeho rodičové byli velmi chudí, neb prý si nemohli ani zaplatiti nocleh, když se narodil.

Jest to podivné, že ony tři osoby, o nichž se nejvíce v dějinách povídá, jsou původu tak nízkého a neznámého. Mojžíš byl nalezenec, Ježíš narodil se v chlévě a Mahomed byl honcem mezků; první a poslední z těchto tří byli zakladatelé nových náboženství, ale Ježíš nezaložil žádnou novou soustavu; on pobízel lidi k vykonávání dobrých skutků, k mravnému životu a k věření v jednoho boha. Hlavní myšlénka jeho snahy byla lidumilnost.

Spůsob, jakým byl zajat, ukazuje, že nebyl mnoho znám mezi lidem za své doby, jakož i to se z toho ukazuje, že schůze, jaké míval se svými učenníky, byly na mnoze tajné a že veřejného kázání později úplně zanechal. Jidáš nemohl jej nijak jinak zraditi, nežli když prozradil úřadům jeho tajné místo, kde se skrýval, a když ukázal jeho osobu pochopům, kteří proň přišli. Že židé Jidáše najali a zaplatili k této službě, ukazuje, že nevěděli, kde Ježíš jest a že jejich sluhové jej ani neznali, a tudíž dokazuje to pravdivost tvrzení našeho.

Toto skrývání se nedá se nijak srovnati s jeho udá-

vaným božstvím, ba spíše to ukazuje na jeho malodušnost; že pak byl zrazen, prodán a vydán pochopům pomocí jednoho ze svých vyvolených přátel a učenníků, ukazuje, že neměl v úmyslu býti chycen a že tedy nechtěl býti ukřižován.

Křesťanští bájeslovci nám vypravují, že Ježíš zemřel za hříchy světa a že přišel na svět za tím účelem, aby zde trpěl a zemřel! Nebylo by to pak totéž, kdyby zemřel byl následkem zimnice, neb neštovic, neb staroby neb jinak? Vždyť přece přísný rozsudek nad Adamem, když ono jablko snědl, nezněl, že musí býti ukřižován, nýbrž že jistě musí zemříti. Proto nebylo ukřižování nijak částí trestu toho, který měl Adam vytrpěti a následovně, i kdyby bylo všechno pravda, jak to kněží povídají, nebylo by zapotřebí, aby Ježíš byl ukřižován, když už měl za Adama odnášeti trest. Když už to mělo býti, byla by zimnice stejně posloužila, jako kříž.

Ortel smrti, který dle kněžského povídání stihl Adama, musel buď znamenati smrť tělesnou, to jest zastavení života, aneb mohl míniti to, čemu kněží říkají zatracení. Dle toho spasitelská smrť Ježíše musela dle učení samých kněží zastaviti buď umírání tělesné, aneb zatracení lidí, kteréž jsme po Adamovi zdědili prý všichni. My vidíme, že umírání tělesné nebylo Ježíšem zastaveno, poněvadž všichni lidé umírají tak po Kristu, jako před Kristem; ba pakli jsou pravdivé zprávy o dlouhověkém životě starých lidí, jak je v písmu svatém nalézáme, umírají lidé po Kristu mnohem rychleji, nežli před ním. Pakli ale si máme vykládati to dle kněžského učení tak, jako by tělesná smrt Ježíše byla zastavila duchovní smrt neb zatracení člověčenstva; tu poznáváme, že stvořitel se tu od kněží nedůstojně líčí jako by odvolal svůj první ortel pomocí slovíčkářského překroucení slova "smrť".—

Vyrabitel takových slovíčkářských kroucenin, sv. Pavel, pakli psal knihy, které se za jeho vydávají, pomohl tomuto překrucování tím, že udělal k němu nové se slovem "Adam". On udělá najednou dva Adamy; jeden, jenž ve skutečnosti sám hřeší a nechá jiného za sebe trpěti, a druhý, jenž hřeší skrze někoho jiného a nikoli sám, ale trpí sám za toho druhého. Náboženství takto přemaštěné překrucováním, slovíčkářskými hrami a chytrými převraty, má arci pak v zápětí, že se jeho přívrženci v takových chytrostech vycvičí a pracují pak takto, aniž by to už věděli.

Pakli jest Ježíš onou bytostí, jakou nám v něm kněží líčí a pakli přišel na tento svět, aby trpěl, na místo kteréhož slova oni často říkají, aby zemřel, tu bylo jedině u něho možné utrpení, kdyby byl musil živ zůstati. — Jeho pobytí na zemi bylo jaksi vyhnanství neb vypuzení z nebe a jediná cesta zpět do jeho slávy byla zemříti. Ostatně jest všechno v tomto podivném náboženství právě opakem toho, zač se to vydává. Jest to opakem pravdy, a ono to tak unavuje člověka, probírati se všemi těmi nesmysly a souvislostmi, že spěcháme raději k zakončení toho, bychom mohli se obírati něčím lepším.

Kolik a které části knih zvaných novým zákonem byly psány od osob, jejichž jména nesou, jest věc, o níž nemůžeme nic věděti, ba ani nevíme, v jakém jazyku byly sepsány původně. Obsah knih těch můžeme roztříditi na dvé, a sice anekdoty a dopisy.

První čtyři knihy zmíněné, Matouše, Marka, Lukáše, a Jana, obsahují vesměs anekdoty. Ony popisují události, které se měly státi. Ony vypravují, co Ježíš dělal a mluvil, co jiní dělali a k němu mluvili a ve mnoha případech mluví o jednotlivých událostech, rozdílně a odchylně je líčíce. Při těchto knihách není možno mysliti na žádné

zjevení, a to nejen následkem nesouhlasnosti spisovatelů, ale i proto, že zjevení se nemůže používati ku popisování událostí od takových osob, které viděly věci ty se díti aneb slyšely řeči zaznamenané přednášeti. Kniha zvaná Skutky apoštolů náleží také mezi anekdotové části.

Všechny ostatní části nového zákona, vyjma knihu hádanek zvanou Zjevení, jsou sbírkou dopisů neb epištol, a padělání dopisů bylo ve světě příliš silně rozšířeno, nežli abychom mohli býti jisti toho, že listy ty jsou pravé a nepadělané. Jedna věc jest ale jistá, totiž, že církev z obsahu těchto spisů pomocí některých starších povídek sestavila si náboženskou soustavu, která je velmi na odpor povaze osoby Ježíše, jehož jméno nese. Církev sestavila náboženství skvostnosti a výdělkářství, předstírajíc, že nápodobí osobu, jejíž život byla samá pokora a chudoba.

Vynález očistce a propuštění z něho duší za modlení placené kněžím; prodej odpustků, to jsou zákony důchodní v církvi, aniž by nesly své pravé jméno. Oni ale dostávají přece svého původu z ukřižování a z učení na něm založeného, kteréž zní, že jeden člověk může státi za jiného a vykonávati zaň nějaký záslužný dobrý čin, za který tomu druhému může se dostati odměny. Proto jest to také možné, že celé to učení o spasení člověka zastupitelstvem jiné osoby, bylo původně sestaveno za tím účelem, aby se mohly na tom základě sestaviti a upraviti všechny ostatní články výdělkářské, a že místa v knihách svatých, na nichž se učení to zakládá byla později zhotovena a předělána v tomto úmyslu. Proč bychom měli církvi více víry přidávati, když nám povídá, že jsou to knihy nezfalšované a čisté, nežli když nám povídá o zázracích a jiných nesmyslech? Že dovedla padělati listiny všeliké, to jest jisté, poněvadž uměla psáti; složení li-

stin těch pak jest takové, že to mohl udělati každý. Že pak skutečně listiny takové padělala, jest tak blízké pravdě a jistotě, jako to jest nepravda, když praví, že umí dělati zázraky.

Poněvadž tedy v této naší veliké vzdálenosti od oné doby není možno přivoditi žádných důkazů pro to, zdali církev listiny ty padělala a upravila dle svého, neb ne; poněvadž všechny ty důkazy samy zase by byly v pochybnosti, zdali nejsou snad samy padělány od ní, nemůžeme nijak souditi, nežli dle vnitřních známek, které svaté písmo nese samo v sobě. Ono pak samo, jsouc pozorováno bedlivěji, nese na čele svém patrné známky padělání. Vnitřní důkaz jest, že učení o spasení jest založeno jedině na spravedlnosti výdělkářské, a nikoli na spravedlnosti mravní. Když jsem nějaké osobě dlužen nějaké peníze a nemohu zaplatiti, ona pak mi vyhrožuje, že mne dá za to do vězení, může směle osoba jiná vzíti ten dluh na sebe, a zaplatiti to za mne. Pakli ale jsem spáchal nějaký zločin, jsou okolnosti toho zcela jiné; mravní spravedlnost nemůže vzíti nevinného za vinného, i kdyby se ten nevinný sám k tomu nabízel. Když si myslíme, že by to spravedlnost mohla dovoliti, tu popíráme základ veškeré takové spravedlnosti; to pak není spravedlnost, to jest bezohledná msta.

Toto jediné uvážení nám dokazuje, že celé učení o spasení jest založeno jen na pojmu výdělkářství souhlasícího s příkladem o vypůjčení peněz; a jelikož pak tato výdělkářská spravedlnost souhlasí zase s těmi soustavami druhých spasení, které dosahujeme pomocí peněz dávaných církvi za odpustky, jest pravdě podobno, že tytéž osoby sestavily obě tyto soustavy a že ve skutečnosti není vlastně žádného spasení, že jest celé to spasení křesťanské pouhou bájkou a že člověk stojí v tomtéž poměru

k tvůrci svému, jako vždycky stával i před Kristem od počátku světa, a to jest vlastně ta nejutěšenější myšlénka.

Když toto člověk věří, jest jeho život jistě také důslednější a mravnější, nežli při kterékoliv jiné víře. Neb jen tehdy, když se člověk naučí považovati se za zavržence, vyvrhele, žebráka, padlého, pohozeného na hnojišti, za neskonale vzdáleného od tvůrce, který musí své útočiště bráti k prostředníkům: tu on buď vezme si celé to náboženství v opovržení, aneb stane se k němu netečným, aneb konečně uvěří všemu a stane se nábožným. V poslednějším případu pak tráví svůj život v smutku aneb aspoň v napodobení ho; jeho modlitby jsou samé výčitky; jeho pokora jest vlastně nevděk; zove sebe červem a krásnou zemi hnojištěm, a všechny radosti nazývá nevděčným jménem marnosti světa. On pak pohrdá i tím nejkrásnějším darem božím: rozumem, a přinutiv se do víry v soustavu náboženskou, proti níž jeho rozum se vzpírá, nevděčně nazývá svůj rozum lidský hloupým rozumem, jako by si mohl člověk ten rozum sám dáti.

Nic méně při vší této pokoře líčené odvažuje se člověk takový těch nejsmělejších nároků: on shledává na všem nějakou chybu; jeho sobeckost není nikdy ukojena; jeho nevděk nezná žádné míry. On se opovažuje předpisovati bohu, co by měl činiti s ním, s jeho bližními a s celým světem. On si poroučí ve svých modlitbách; když svítí slunce, modlí se za déšť a když prší, modlí se za jasno sluneční a sucho; ve všem se řídí také dle toho, jak se modlí, neboť smysl všech jeho modliteb není žádný jiný, nežli předpisování všemohoucímu, aby změnil své zámysly a jednal jinak, nežli jedná. Stále jako bychom z těch modliteb jeho slyšeli výčitku bohu jeho znějící: "Ty to, pane, tak dobře nevíš, jako já."

Vesmír a věda.

Někdo ale bude mi namítati: což nemáme míti žádného slova božího, žádného zjevení? I ano, odpovím, vždyť my je máme. Stvoření vše, které před sebou vidíme, to jest to pravé slovo boží, a k tomu takové boží slovo, které žádný lidský vynález nemůže padělati a znetvořiti a v němž bůh k člověčenstvu mluví. Lidská řeč jest místní a mění se neustále; proto také není schopna, aby se jí použilo k poučení všeobecnému a nezměnitelnému. Už pojem ten, že bůh poslal Ježíše, aby kázal blahozvěst všem národům od jednoho konce světa k druhému, jest nedokonalý a pochodí z dob nevědomosti, kde se považovala země za kus plochy, která má konce své a myslelo se, že někdo může dojíti až na ten konec a spadne dolů. To se ukázalo všechno býti nepravým pojmem.

Jak ale mohl Ježíš všem národům něco sdělovati, když znal mluviti jen jednou řečí, hebrejsky smíchanou, jaká se mluvila v Palestině tehdy? Na světě jest přece několik set řečí, tak že sotva dva národové sousední mohou si rozuměti. Kdo pak zná řeči, ví, jak jest to obtížné tlumočiti a překládati z jedné řeči do druhé, neb začasto se stane, že nelze nalézti pravého slova v druhé řeči, ba že ta řeč ani toho slova nemá, aneb tlumočník nepochopí dobře smysl a přeloží to chybně.

Když se má nějakého účelu dosáhnouti, musí se k tomu zvoliti prostředků, které k tomu stačí; jinak cíle toho nelze dosíci. Dle toho se rozeznává moc a moudrost konečná a nekonečná. Člověk obyčejně málo kdy dosáhne svého cíle, poněvadž nemá sil a prostředků, které by jej tak daleko dovedly, aneb nedostává se mu moudrosti, aby ty pravé prostředky k tomu volil. Avšak

pro nekonečnou moc a moudrost jest to nemožné, aby mohla nedojíti svého cíle, jako slabý člověk. Ona přece může použíti těch nejlepších prostředků k cíli vedoucích. Pakli tedy se chtěl bůh zjeviti člověčenstvu, nemohl k tomu použíti tak chatrného a nedostatečného prostředku, jako jest lidská řeč, tím méně, když řeč tato není ani jednostejná u celého pokolení lidského. Jediná cesta, jak boha můžeme poznati,jest z jeho díla, z jeho stvoření. Jeho díla mluví řečí všem pochopitelnou, nepodrobenou nedostatkům řeči lidské. Jest to kniha odvěčná, neměnící se, nepadělaná, kterou může čísti každý člověk v původním její znění. Změniti, padělati, ztratiti, překrucovati ji nikdo nemůže; nezáleží to na vůli žádného člověka, zdali má býti vydána, neb ne, aneb zdali z ní má něco býti vynecháno, neb k ní přidáno; ona se celá a stejná vydává po celém světě, ona káže všem národům celého světa. To jest jediné slovo boží ku všem lidem, které oni mají čísti, chtějí-li boha poznati.

Boha můžeme poznati jedině pomocí rozumu, když si jej představujeme co první počátek všeho, co tvůrce všehomíru. Kdyby nebylo rozumu, nejsme schopni poznávati ničeho. Kdyby nebylo u člověka rozumu, pak by bylo čtení biblí mu platné zrovna tolik, jako by ji chtěl někdo předčítati koni. Jak tedy mohou ti křesťanští kazatelé zavrhovati rozum?

Celá křesťanská soustava víry mi připadá jako druh nějakého bezbožectví — druh popírati boha; ono vyznává, že spíše věří v člověka, nežli v boha a jest bezbožectví tak blízké, jako soumrak noci. Ono staví mezi boha a člověka temné těleso, které zove spasitelem, tak jako měsíc se staví se svým stínem mezi zemi a slunce, a takto se stává na zemi zatmění; zrovna tak se děje za-

tmění boha v náboženství, které celé člověčenstvo staví pak ve stín.

Následek tohoto zatmění byl, že se všechen pořádek na zemi zvrátil a vše jest postaveno na rub; takové převrácení všeho mělo za následek i převrácení bohosloví. To, co se teď jmenuje přírodovědou, která pojímá v sobě všechno vědění a jejíž korunou jest hvězdářství, to jest pravé pozorování díla božího, jeho moci a moudrosti a to jest to pravé bohosloví.

Na místo toho ale studují kněží bohosloví zcela jiné, totiž studují lidské smyšlénky o bohu. To není žádné studování boha v jeho dílech, nýbrž hledání ho v dílech rukou lidskou zhotovených. Jest to jedno z největších zel, které křesťanství přivedlo na svět, že opustilo tu pravou a jedině spolehlivou vědu o bohu, krásnou přírodovědu, zanechavši ji jako nevinnou krasotinku bídě a nouzi, a přidrželo se ježibaby pověry.

Křesťanství se dopouští podvodu, když prohlašuje všechny vědy za lidské vynálezy; vždyť jen použití věd těch jest lidské. Každá věda má svůj základ, soustavu zásad, zákonů pevných a nezměnitelných, podobných těm, jimiž se řídí vesmír. Člověk nemůže zásady tvořiti, on může je jen objevovati. Na příklad: Každý, kdo se podívá do kalendáře, nalezne tam zprávu, kdy nadejde zatmění a přesvědčí se, že skutečně nebyl zklamán předpověděním tím. To dokazuje jen, že člověk je seznámen se zákony pohybu nebeských těl. Bylo by to ale nevědomostí, kdyby církev některá chtěla tvrditi, že zákony ty jsou vynálezem člověka, aneb že vědecké zásady, dle nichž může člověk vypočísti určitě dobu zatmění každého, jsou lidským vynálezem. Člověk nemůže vynalézti věc, která jest věčná a nezměnitelná; ony pak vědecké zásady, kterých používá k tomu účelu, jsou a musí býti

věčnými a nezměnitelnými co zákony, dle nichž se světová tělesa pohybují, sice by jinak nemohly sloužiti k tomu, aby dle jejich pohybu se mohl vypočísti určitý čas, kdy a jak zatmění se některé udá.

Ony vědecké zásady, jichž používá člověk ku vypočtení zatmění, neb něčeho podobného v pohybech světových těl, nalézají se hlavně seřaděny ve vědě, která se jmenuje trigonometrie neb věda založená na vlastnostech trojúhelníku, kteráž věda když se obrátí na nebeská těla, sluje hvězdářstvím; když se obrátí na vedení plavby na moři, sluje plavectvím; když se obrátí na vyměřování povrchu zemského, sluje měřičstvím; když se obrátí na stavbu budov, sluje stavitelstvím. Vůbec jest to duší věd, jest to věčná pravda; v ní se obsahuje matematický důkaz, jak se říká.

Když používáme zdravého svého rozumu a pozorujeme díla boží zjevovaná v sestavení světa, poznáme, že ta křesťanská soustava jest velmi nerozumná a že uráží boha a pojem náš o něm. Jaká jest to urážka božské spravedlnosti, když se domýšlíme, by dovolil, aby nevinný trpěl za vinného; jak nízký o něm musíme míti úsudek, když bychom měli věřiti, že zaměnil se do lidského těla, aby jen měl nějakou omluvu pró to, aby nemusel vykonati rozsudek svůj, který nad Adamem vynesl. — Celá soustava křesťanství s její podivínským vypravováním o stvoření světa, o svedení Evy, o hadu a jablku, o dvojsmyslném boho-člověku, o té božské rodině, v níž dle křesťanského počítání znamená tři jednu a jedna tři — to vše jest s rozumem nesrovnatelné, a přece učí křesťanství, že ten náš rozum jest dar boží. Zakladatelé křesťanství museli předvídati, že až počne člověčenstvo učiti se rozuměti světu a jeho zákonům, až počne používati vědy a umění, bude se také protiviti proti jejich neroz-

umným báchorkám a proti celé soustavě jejich víry; proto poznali, že jest nutno, aby se obor učení lidského obmezil co nejvíce a k tomu se jim hodilo dobře učení o mrtvých jazycích, latině a řečtině, kteréž jest kněžstvu nejméně nebezpečné. Církev proto nejen vyloučila ze svých škol všechnu vědu, ale ona ji také ještě pronásledovala. Teprve dvě století jsou tomu, co se vědy počaly obnovovati. Až teprve v roce 1610 Galileo z Florencie zavedl užívání dalekohledů ku pozorování běhu hvězd. Na místo ale, aby byl za své vynálezy ctěn a vážen, byl přinucen odvolati všechno učení z tohoto poznání povstávající a zanechati všeho, co kacířství čertovského. Před ním pak byl spálen Vigilius, že tvrdil, že na zemi žijí protinožci, že jest země kulatá a že všude, kde jest země, jsou obyvatelé lidští. Přece dnes víme, že mluvil pravdu, ale tehdy byl za to upálen.

Kdyby víra v chyby mravně neškodné nebyla záhubnou, neměl by člověk mravní povinnost brániti bludům takovým. V tom sice žádná mravní zkáza nespočívala, když někdo věřil, že jest země plochá a rovná, jakož ani to nemohlo býti mravní ctností, když někdo věřil, že je kulatá. Mravně bylo to stejné, když někdo měl za to, že bůh stvořil jen tento jediný svět, aneb když věřil, že jich stvořil na miliony a větší ještě, než-li jest tento. Když ale náboženská soustava spojí se s křivým a nepravdivým vypravováním o povstání světa, tu stávají se chyby mravně neškodné škodnými, poněvadž jest pak mravnost založena na křivém základě. Když se pak dokáže, že stvoření světa a člověka stalo se zcela jinak, než-li jak to církev líčí, dokáže se zároveň, že jejich z toho vytažené následky jsou nepravé. Toho se církev bála vždy a proto pronásledovala a zatracovala vědu a s ní všechny její učitele. Kdyby byli Newton a Descartes

žili o nějaké tři nebo čtyři sta let dříve, nebyli by jistě mohli své pozorování prováděti a učiti a jejich život by byl zkrácen býval. Kdyby byl Franklin vyluzovati chtěl blesky z mraků o tři sta let dříve, byl by odvahu svou zaplatil na hranici smrtí.

Obyčejně se svádí temnost středověká na Goty a Vandaly, kteří Evropu zpustošili, avšak o tom nechtějí nikdy kněží a jejich nohsledové slyšeti, že vlastně křesťanstvím byl v Evropě zahájen věk nevědomosti a ten potrval po mnoho století. Co do náboženské vědy nebylo křesťanství, jak už řečeno, ničím jiným, než-li jiný druh pohanství. A jen následkem tohoto dlouhého zaplašení věd a ze žádných jiných příčin, musíme teď prohlížeti ohromnou propastí mnoha set let k ctihodným povahám starého věku. Kdyby pokrok ve vědách se byl poměrně tak dále vyvíjel, jak byl započal před křesťanstvím, byla by tato veliká propasť se naplnila povahami lidí vzdělaných a vynikajících vědou a uměním. Křesťanská soustava ale všechno zpustošila a když my se teď postavíme do doby na počátku 16. věku, hledíme na staré velikány jako vzdálené od nás za pustinou písčitou, na níž se nenalézá ani keříčku pro oblažení zraku daleko široko.

Jest to nedůslednost, na kterou bychom ani věřiti nemohli, že by mohlo něčeho stávati pod jménem náboženství, co by považovalo to za protivné nábožnosti pozorovati a zpytovati sestavení všehomíru bohem stvořeného. Než věc jest příliš dokázána, než-li aby se dala teď zapírati. Až když náboženství počalo býti opravováno za dob reformace, počaly se vědy také zvedati z prachu staletého a to také bylo to jediné dobro, které reformace způsobila, neb co se týká zlepšení a opravení náboženství, to také už mohla zůstat zpět. Bájesloví zůstalo i po

té opravě totéž a po pádu papežství jediného v Římě nastalo papežování mnoha jednotlivých národních papežů. —

Deismus a křesťanství.

Můj otec byl vyznáním kvaker, tak že jsem měl to štěstí velmi dobrého mravního vychování a značnou zásobu poučení jsem nabyl. Ač jsem navštěvoval gramární školu, neučil sem se latině, nejen že jsem neměl žádnou zvláštní náklonnost k řečem, ale že kvakerové jsou proti řeči té k vůli náboženským knihám v ní sepsaným. To mně ale nepřekáželo, abych se neseznámil s obsahy všech latinských knih ve škole užívaných. Přirozená náklonnost mé mysli byla ku vědě; měl jsem náklonnost a snad i trochu schopnosti pro básnění, než to jsem spíše utlačoval v sobě, než-li povzbuzoval, poněvadž to zavádí daleko do obrazotvornosti. Jakmile jsem mohl, koupil jsem si dvé zeměkoulí a navštěvoval jsem filosofické přednášky Martina a Fergusona, seznámil jsem se později s dr. Bevisem od královské společnosti nauk, jenž tehdy žil v Templu, oddán jsa hvězdářství.

K tak zvané politice neměl jsem nijaké lásky. Pro mne nebylo v slově tom nižádného významu, nežli jako se nalézá v slovu jezdectví. Když jsem tedy obrátil svou mysl ku záležitostem vládním, musel jsem si utvořiti soustavu svou vlastní, která by se shodovala s mravními a filosofickými zásadami,, ve kterých jsem byl odchován. Viděl jsem, nebo se mi tak aspoň zdálo, že vidím vyvíjeti se v Americe veliké pole a poznával jsem, že pak-li Amerikáné nenastoupí jiné stanovisko v politice k mateřské zemi a neprohlásí se za neodvislé od ní, přijdou všechny jejich vymoženosti světu k ztracení a jim vyvstanou mnohem větší obtíže, než-li dosud. Z toho po-

pudu jsem uveřejnil spisek pod názvem "Prostý rozum lidský", což bylo prvním dílem, které jsem kdy uveřejnil. A pokud mohu souditi sám, nebyl bych nikdy stal se známým světu co spisovatel, kdyby nebyly mne americké záležitosti k tomu nabádaly. Spisek ten napsal jsem ku konci roku 1775 a vydal jsem jej v lednu r. 1776. Následujícího 4. července byla tam prohlášena neodvislost.

Kdokoli byl činil nějaká pozorování o stavu a pokroku lidské mysli ze svého poznávání se, doznal, že stává dvojího druhu, dvou tříd myšlének: ty, které vyvodíme ve svém nitru z vlastního přemítání, a pak ty, které se nám mimovolně samy v mysl vetrou. Zachoval jsem vždy pravidlo, že všechny tyto nezvané hosty budu vítati zdvořile a že je uznám za hodné zkoumání, pak-li za tu práci budou státi. A ony jsou to právě, z nichž jsem nabyl skoro všechno to vědění, kteréž mám. Co se týká učení, kteréhož nabýváme ve školách, to jest jen nepatrným kapitálkem na pomoc k vlastnímu pozdějšímu učení v životě. Každý učenec jest konečně svým vlastním učitelem. Tolik na úvod.

Od té doby, co jsem se stal schopným pojmouti myšlénku nějakou a uvažovati o ní, tu jsem buď pochyboval vždy o pravdivosti křesťanské soustavy, aneb mi připadala podivnou; nevěděl jsem nic, co by to z obého mohlo být, ale tolik si pamatuji, že když jsem byl sedm neb osm roků stár, slyšel jsem od příbuzného jednoho kázání o předmětu spasení člověčenstva skrze smrť syna božího. Po kázání tom odebral jsem se do zahrady, a když jsem kráčel po schodech dolů, to pamatuji určitě, vzepřela se mysl má celá všemu tomu, co jsem právě byl slyšel, a myslel jsem si u sebe, že jest to tak, jako když se z boha všemohoucího dělá vášnivá osoba, která nemohouc se

pomstíti jinak, zabijí svého vlastního syna; já věděl určitě, že kdyby se takového zločinu dopustil člověk nějaký, byl by oběšen, a nemohl jsem pochopiti, proč takové věci v kostele káží.

Nebyla to jedna z myšlének, které povstávají z dětské lehkovážnosti, nýbrž byla to pro mne úvaha vážná, která vznikala z mého pojmu o bohu, jejž jsem považoval za příliš dobrého, než-li aby byl schopen takového jednání, a za příliš mocného, než aby byl donucen k takovým věcem útočiště svého bráti. Právě tak věřím dnes a mimo to věřím, že jakákoliv soustava náboženská, která v sobě chová něco takového, co může otřásti myslí děcka, nemůže býti pravou soustavou.

Zdá se, jakoby křesťanští rodičové styděli se za to, aby vypravovali svým dětem o základech jejich náboženské soustavy. Oni někdy je vyučují v mravouce a mluví k nim o dobrotivosti toho, co nazývají prozřetelností. Křesťanské bájesloví má vlastně pět bohů, boha otce, boha syna, boha ducha svatého, boha prozřetelnost a bohyni přírodu. Než povídka křesťanská o bohu otci, jak svého syna vraždí, aneb jiných lidí k zavraždění tomu používá, nemůže přece býti vypravována otcem synovi; a když by se mu povídalo, že se tak stalo, aby bylo člověčenstvo blaženější, bylo by to ještě horším; jako by se mohlo člověčenstvo polepšiti následkem vraždy tak ohavné. A kdyby se dítku říkalo, že celá ta věc jest tajemstvím božím, kterémuž nikdo nerozumí, je to ještě smutnější svědectví nepravdivosti toho.

Jak rozdílné jest to při vyznání čistém a jasném u deismu, božectví. Pravý božec má jediného jen boha a jeho náboženství sestává z toho, aby pozoroval moc, moudrost a dobrotivost božství v jeho dílech a aby se snažil, by jej následoval ve všem jednání mravném, vě-

deckém a uměleckém. Náboženství, které se nejvíce blíží deismu v jeho mravní a dobré části, jest ono, ku kterému se přiznávají kvakeři; oni ale příliš se obmezili, když vynechali ze své soustavy pozorování děl božství. Ač mám v úctě jejich lidumilnost, přece nemohu se zdržeti smíchu, když vidím, jaké mají vrtochy, že kdyby se bylo při stvoření řídilo dle jejich rady a přání, jak smutný a temnobarevný by celý ten svět vypadal. Ani jediná květinka by nesměla vesele rozvinouti červený nebo žlutý svůj kalíšek a ani jediný ptáček by si nebyl směl teď zazpívati.

Když jsem se seznámil se zeměkoulemi a s teluriem zobrazujícím nám sestavení a pohyb oběžnic kolem našeho slunce, a když jsem nabyl pojem o nekonečnosti prostoru, o nekonečné dělitelnosti hmoty, a seznámil jsem se zběžně aspoň s přírodovědou, počal jsem porovnávati všechny ty věčné zásady a zákony s křesťanskými naukami a důvody. Není to sice článkem křesťanské víry, že by byl náš svět jediným stvořeným od boha, a že není více žádných jiných světů, leč tento, přece všechno učení křesťanské od počátku světa vyvozené z biblí vede k tomu, tak že kdo by chtěl věřiti, že jest ještě jiných světů obydlených, jako tento náš, pochodí se svou věrou špatně. A přece jest celá naše země při vší své velikosti jen bublinkou nepatrnou vedle ostatních velikých světů, jako jediné zrnéčko písku u porovnání k písčité poušti. Naše celá sluneční soustava jest jen jednou z nesčíslných, které se v prostorách nekonečných pohybují. Tuto naši zemi vidíme naplněnou životem ve všech její částech, na zemi i ve vodě a i nejmenší částečky hmoty jsou oživeny živočichy, které ani prosté oko naše nepostihne, ale jen drobnohledem může zpozorovati. — A když nižádná částečka naší země není bez obyvatelů

nějakých, bez života, jak bychom se mohli nadáti, že nekonečné ty všechny světy by byly pusté a prázdné bez života, bez obyvatelů? Takových světů, jaký jest náš, jest na miliony, které jsou miliony mil vzdálené, a ty by měly být prázdné a pusté ?

A když všechny ty světy mají své obyvatele, musí ti se učiti z pohybů jejich a z pohybů naší země, které též vidí a pozorují, těmže zásadám jako my, a na všech těch světech pak arci panuje jedna věda, jedno poznání, jedno učení rozumové, jako na našem, neb stejné zásady a zákony odvěčné nemohou jiné nauky vštěpovati jiným obyvatelům, než-li nám.

Když pak se stanoviska křesťanského bychom pozorovali všechny tyto světy, jež má bůh, tvůrce jejich na péči, a měli bychom věřiti, že na každém z milionů světů těch byl by nějaký Adam, nějaká Eva, strom, had, hřích, a na každém že by musel syn boží se vtěliti a obětovati za zbavení jeho obyvatelů zlosti boží a smrti, jak popletené bychom museli míti názory o bohu, o světu, o jeho moudrosti a všemohoucnosti, i o účelích, pro které by byl světy ty stvořil.

Jest to možno a já se vždy přemlouval k věření, že stávalo ve světě lidí, kteří si namlouvali, že by tak zvaný 'svatý podvod' mohl aspoň pod některými podmínkami vésti k něčemu dobrému. Kdyby ale podvod jednou na světlo přišel, nemohlo by se ho užívati, neb jest to s ním tak, jako se zločinem, který jiný zločin má v zápětí svém. Osoby, které prvně hlásaly křesťanskou soustavu víry, a do jisté míry ji spojovaly s mravoukou, hlásanou Ježíšem, snad si namlouvaly, že jest to přece něco lepšího, než-li pohanské bájesloví, tehdy panovavší. Od prvních kazatelů přišel podvod na druhé, pak na třetí, až konečně ztratila se myšlénka, že by to byl nábožný pod-

vod a zůstala víra, že jest to všechno pravda, co se káže. Tento blud pak byl podporován a učen od všech, kteří z toho měli živnost, a udržel se.

(Pozn. překl. — Článek předcházející jest značně zkrácen vynecháním rozboru soustavy světové, dnes každému tak dalece známé, ale před 100 roky nikoli.)

Svatá tajemství.

Když jsme poznali nesmiřitelné nesouvislosti mezi skutečným slovem božím, objevujícím se ve všem míru a mezi tím, čemuž se také říká slovo boží, jež jest napsáno v knize, přikročíme k pozorování těch nejhlavnějších tří prostředků, jichž se používalo ve všech dobách a všech zemích ku podvádění člověčenstva. Tyto tři prostředky jsou: svatá tajemství, zázraky a proroctví. První obě nedají se s pravým náboženstvím nijak srovnati, a třetí jest aspoň vždy podezřelé.

Co se týká tajemství, jest konečně všechno, nač se podíváme, tajemstvím do jisté míry. Naše vlastní jsoucnosť jest tajemstvím. My nemůžeme si vysvětliti, jak žalud, položen jsa do země, může se vyvinouti ve veliký strom dubový. My neumíme poznati, jak to přichází, že semeno zaseté v zemi vyvine se v bylinu a vydá mnohonásobné nové semeno. Skutek sám není tajemstvím při tom, neb jej vidíme díti se před sebou; my také známe ty prostředky, jak můžeme takových výsledků docíliti, totiž položením símě do země. My víme tolik, co jest nám třeba, ale způsob, jak se to děje, neznáme a kdybychom poznali, nemohli bychom dále nápodobiti: to musíme tvůrci přenechati, aby na dále tak dělal za nás. Jsme tedy lépe na tom, než-li kdybychom tajemství to znali a museli to pak dělat sami.

Avšak třeba každá věc na světě byla tajemstvím v jistém smyslu, nemůže se slovo tajemství vztahovati na mravní pravdy. Bůh, v němž věříme, jest bohem pravdy jasné a nikoli bohem tajemství a temnosti. Tajemství jest protiva pravdy; jest to mlha ve vynalezavosti lidské, která zacloňuje pravdu a překrucuje ji. Pravda nikdy se nehalí v tajemství, a tajemství, v kterém ji někdy nalézáme, pochází nikoli z ní samé, ale od její protivníků.

Náboženství tedy, které jest věrou v boha a konání mravnosti pravdy, nemůže býti v žádném spojení s tajemstvím. Víra v boha jest daleko od všeho tajemství a jest poměrně lehkou věcí, poněvadž povstává v nás z nutnosti. A konání mravní pravdy, aneb jinými slovy, skutkové nápodobování dobroty boha, není nic jiného, nežli když chováme se jeden k druhému, jak on se chová k nám. My nemůžeme sloužiti bohu na ten spůsob, jako se sloužívá těm, kteří bez takové služby by nemohli býti a proto pravý pojem služby boží jest sloužení spolubližním svým všem, jakožto spolutvorům s námi stvořeným. To nemůžeme ale vykonávati vzdalováním se společnosti světa a věnovati se uzavřené sobecké nábožnosti.

Sama přirozenost a účel náboženství, možno-li tak říci, dokazuji nad vši pochybnost, že ono musí býti úplně vyčistěno od všech tajemství. Náboženství považované co povinnost musí spočívati na každé duši stejně, a následovně musí býti pochopitelno každému bez rozdílu. — Člověk se nenaučí náboženství tak, jak se naučí tajemství toho kterého řemesla. On se učí nauce náboženské přemýšlením. Ono povstává z působení jeho vlastní mysle na věci, které kolem sebe vidí, aneb o nichž čte a slyší a život jeho se dle toho upravuje.

Pakli lidé buď z politiky, aneb z pobožného podvodu sestaví soustavu náboženskou nesouhlasnou s dílem božím ve světě a tato soustava jest nejen nad lidský rozum, ale i proti němu, tu arci potřebují, aby si vynalezli nějakého slova, které by zároveň sloužilo co závora proti všemu rozumu, otázkám a badání. Slovo tajemství vyhovuje tomuto účelu velmi dobře, a tak se stalo, že náboženství, kteréž samo v sebě jest prázdno všech tajemství, bylo pokaženo a změněno v mlhu plnou tajemství.

O zázraku.

Když tajemství vyhovělo všem potřebám v ohledu tom, dostavil se také zázrak na pomoc v jednotlivých případech. První sloužilo k tomu, aby popletlo mysl; poslednější, aby popletl smysly. První jest kouzelné slovo a druhý jest čarovný kousek.

Nežli ale o tom budeme dále rozvažovati, musíme se přesvědčiti, co že jest zázrak. V tomtéž smyslu, v jakém jsme mohli říci, že jest všechno tajemstvím, můžeme také říci, že jest konečně všechno zázrakem, a že žádná věc není větším zázrakem, nežli ta druhá. Slon ač jest větší, přece není větším zázrakem, nežli prvok; aniž jest hora větším zázrakem, nežli atom. Moci všemocné jest to úplně stejno udělati jedno neb druhé a není jí obtížnějším udělati milion světů, neb jen jediný. V jednom smyslu jest tedy všechno zázrakem, kdežto ve smyslu druhém není zázrakem nic. Jest to zázrakem, když se to porovnává k moci, která to vykonává.

Člověčenstvo si sestavilo zákony, dle nichž po jejich domnění a zkušení příroda pracuje a zázrak jest pak něco proti těmto zákonům přírodním. Pokud ale neznáme všechny zákony přírody do celého jich objemu a dosahu, a neznáme všechny síly přírodní, nejsme s to

souditi, zdali něco, co vidíme se stávati, náleží do oboru přírodních sil, neb mimo ně, aneb jest naproti nim.

Vystoupení člověka několik mil do výše od země bylo by zázrakem ve všem ohledu, kdybychom nevěděli, že můžeme si utvořiti jistý druh plynu, který jest několikráte lehčí, nežli vzduch obyčejný a ten že se povznese v balonu jsa umístěn do výše a tíži značnou s sebou vezme.

Podobným spůsobem by bylo zázrakem velikým vyluzování ohnivých jisker z lidského těla pomocí malé ocílky při elektrickém proudu, kdybychom nevěděli, jakou elektrika má moc a jaké vlastnosti. Tak by mohlo velmi mnoho zkoušek přírodovědeckých býti považováno za zázrak od těch, již neznají zákony, na nichž se to zakládá. Křišení osob zdánlivě mrtvých, jako utopených, k životu, bylo by také zázrakem, kdybychom nevěděli, že se nechá život v těle udržeti na nějakou dobu, aniž by se jevil.

Mimo to jsou všeliké kousky obratnosti a zručnosti cvičených osob, které se zdají býti zázraky; pak jsou mechanické a světlové přeludy a klamy. Pokud tedy neznáme při každém zjevení zákon a moc přírody zde působící, nemůžeme ani udati, co jest zázrakem a co ne a člověk. který se nechá zdánlivostí oklamati, jest podroben na všech stranách podvodům a klamům.

Poněvadž tedy zevnější zdání tak často klame, a poněvadž věci nestávající často jsou podobny věcem skutečným, nemůže býti nic nesmyslnějšího, nežli domnívati se, že bůh použil takových věcí, jako jsou zázraky, k tomu, by se zjevoval, aby pak ten, co zázraky dělá, mohl snad považován býti za podvodníka, vypravovatel o zázracích za lháře a učení, které má zázrakem potvrzeno býti, aby bylo považováno za podvod a klam.

Proto ze všech důvodů pro kterékoli náboženství, jsou zázraky těmi nejslabšími a nejnespolehlivějšími důvody. Předně, když se k potvrzení pravdivosti nějakého učení, nějaké zásady, béře útočiště k okázalosti, tu už se samovolně přiznává nedostatek vnitřních důvodů v učení samém. — Za druhé pak se snižuje bůh za komedianta, který dělá divné a nevídané kousky, aby své posluchače pobavil a udivil. Také jest to ten nejpochybenější důkaz, jakého jen může býti použito, neb nemůže víra spočívati na tak zvaném zázraku, nýbrž na věrohodnosti vypravovatele, jenž dí, že to viděl, a proto věc důkazu potřebná by tím nezískala, i kdyby pravou byla, ano by jí to neprospělo nic více nežli jako věci vylhané.

Což kdybych já sedaje ku psaní této knihy, řekl, že se mi objevila ruka ve vzduchu, která chopila se péra a napsala všechna tato slova v ní obsažená? Věřil by mi někdo? Jistě že ne. A uvěřili by mi o písmenku více z toho, kdyby to byla i skutečná událost? Jistě že nikoli. Poněvadž tedy skutečný zázrak, i kdyby se udál, musel by nevyhnutelně býti podroben pochybnostem, jako každá lež a výmysl, bylo by to velmi nemoudré a nedůsledné, aby všemohoucí bůh používal takových nedostatečných prostředků ku svému zjevení se lidem.

Pakli si myslíme, že zázrak jest něco tak zcela neobyčejného v běhu přírody, že běh její musí se zastaviti, porušiti, aby se zázrak ten mohl státi, a my pak vidíme zprávu o zázraku tom pocházející od nějaké osoby, která dí, že to viděla, tu ihned vznikne v mysli naší otázka první, která velmi lehce se dá rozhodnouti, totiž, jestli jest to snadnější a možnější, aby běh celé přírody se zastavil, aneb aby člověk lhal? My nikdy neviděli, že by byla příroda zastavila se v běhu svém pravidelném

po celý náš život; my ale víme a máme příčinu se domnívati, že miliony lží se povídá od lidí celou tu dobu. — Mohli bychom tedy vsaditi milion proti jedné, že spíše zpravodaj ten dí nepravdu. nežli že by to bylo skutečnou pravdou.

Povídka o velrybě, která pohltila Jonáše, třeba byla velryba dosti veliká, jest přece neobyčejná, ač by to byl zázrak mnohem větší býval, kdyby byl Jonáš spolkl velrybu. Co jest možnější teď, že člověk spolkl velrybu, aneb že ten, jenž to vyprávěl, lhal?

Než dejme tomu, že by byl Jonáš opravdu velrybu tu spolkl a přišel s ní do Ninive; aby pak lid tamní přesvědčil, že jest to pravda, byl by ji před jejich zraky vyvrhl ze sebe v celé její délce a velikosti — nebyli by obyvatelé ti spíše mysleli, že jest nějakým ďáblem na místo proroka? Aneb kdyby byla velryba Jonáše donesla do Ninive a byla jej vyvrhla veřejně před očima všech na ulici města, nebyli by mysleli obyvatelé tamní spíše, že ta velryba jest nějaký ďas a Jonáš že jest nějaký její nástroj, satanáš?

Nejpodivnější ze všech zázraků v novém zákonu jest ten, kde ďábel popadl Ježíše a unáší jej na vrchol hory, pak zase na cimbuří chrámové věže, ukazuje a slibuje mu všechna království země. Jak se tu mohlo státi, že když celou zemi mu ukázal se všemi zeměmi jejími, neodkryl Ježíš také už Ameriku? Aneb jsou to jen skutečná království, s nimiž jest ono učazené veličenstvo z pekla ve spojení?

Příliš ctím mravní povahu Ježíše, než abych se domníval, že by byl on sám vyprávěl někomu tuto zázračnou sloninu; nedá se ani rozumně domysliti, k jakému účelu byla vymyšlena, leda aby se připravila věřícím na zázraky nějaká tučná lahůdka, asi tak, jako se jim pro-

dávají pozůstatky a starožitnosti hodně křiklavé a oni myslí pak, kdo ví, co krásného mají. Aneb byl účel toho ten, aby se zázraky vůbec staly směšnými, jako Don Quichot učinil rytířství směšným přemrštěním ho; aneb aby se uvedla pochybnost v zázraky, by se nevědělo, zdali pochodí od boha, neb od ďábla? Ostatně to arci vyžaduje hodnou víru v ďábla, aby se mohlo věřiti v takový zázrak.

Ať se na zázraky díváme se stanoviska jakéhokoli, zůstává jejich možnost vždy pochybnou a jejich jsoucnost bezúčelnou. Ony nemohou sloužiti nějakému dobrému účelu, i kdyby byly skutečně pravdou, neb jest to mnohem obtížnější nalézti víry v zázrak, nežli v rozumnou mravní zásadu bez zázraku každého. Mravní zásada každá mluví ku každému rozumnému za sebe. Zázrak jest událostí okamžiku a viditelný jen několika osobám. Pak už jen jest zapotřebí, aby člověk věřící přenesl svou víru s boha na lidi, by mohl věřiti, že se zázrak stal, když to jiní povídají, že to viděli. Na místo tedy, co by měly zázraky býti připuštěny co důkazy pravdivosti náboženské, ony musí býti považovány za důkaz, že jest celé s nimi spojené náboženství tak chatrné a křivé, lživé a chybné, jako ony. Dokonalost a přímost pravdy vyžaduje, aby všechny takové berly odmítla; s povahou báchorek pak jest to úplně v shodě, když k takovým berlám sahají, jež jsou od pravdy zavrženy. Tolik o tajemství a zázraku.

O prorokování.

Jako ta tajemství a zázrak zaujaly minulost, tak prorokování věcí budoucích v náboženství uhostilo se v budoucnosti a tak se časování věroučné zaokrouhlilo. Nepostačovalo věděti co se stalo, ale též co se stane. Tak

zvaný prorok byl dějepiscem budoucnosti a pakli se mu podařilo dlouhým šípem svým střeliti na tisíc kroků napřed a trefiti tak asi tisíc mil od černého bodu, kamž mířil, dovednost jeho potomků věřících hned z toho udělala, že trefil do pravého místa, a pakli netrefil vůbec, anebo se to obrátilo všechno na rub, co předpověděl, tu jako u Jonáše v Ninive se to vyložilo tak, že si to zatím pámbu rozmyslil jinak a že své úmysly přeměnil následkem pokání neb pohoršení lidí, atd. Jakého blázna si dělají náboženské soustavy báječné z člověka!

Už výše v této knize jsem ukázal, že původní význam slova prorok a prorokovati byl změněn během doby a že prorok ve smyslu slova nynějšího jest tvor zcela jiný, nežli za starodávna. Následkem změny této ve významu slova ony básnické vzlety a obrazy básníků a pěvců židovských, slova a myšlenky teď nepochopitelné nám neznajícím místní tehdejší poměry, k nimž se vztahovaly, byly teď překrouceny v proroctví dle vůle a chuti každého sektářského vykladatele písma. Vše, čemu se nerozumí, jest považováno za proroctví; všechno bezvýznamné se přemění v obrazné. Nesmysl jest prorokováním a cár špinavý obrazem.

Pakli že si máme mysleti pod prorokem člověka, kterému bůh ve své všemohoucnosti sdělil, co se bude v budoucnosti díti, buď takových mužů stávalo, aneb nestávalo. Pakli jich stávalo, tož jest nevyhnutelné, aby jim a jimi nám sděleno ve slovech pochopitelných každému a určitých a nikoli v takových nejasných a neurčitých obrazech, aby tomu nemohl nikdo rozuměti, kdo to slyší neb čte, by se muselo tolik lidí k vůli tomu zblázniti, aneb tak dvojsmyslné a mnohostranné, že se to nechá vyložiti na všechno, co se stalo a v každém smyslu, dobrém i zlém. Jest to velmi neuctivé smýšlení o bohu,

když se domníváme, že by chtěl s člověčenstvem tak po komediantsku a neupřímně, žertovně zacházeti. A přece všechny knihy v písmu, jimž se říká proroctví, spadají pod tuto třídu spisů.

Avšak ono jest to s proroctvím právě tak, jako se zázraky: Ono by nevyhovělo účelu svému, i kdyby bylo na něm co pravdivého. Ti lidé, jimž se proroctví nějaké vypravuje, nemohou rozhodovati a přesvědčiti se, zdali ten, kdo to vypráví, lže, aneb zdali se mu to jen zdálo, neb si to vymyslil. A když se taková věc, o které on prorokoval, stane přece při rozmanitých a nesčíslných denních událostech ve velikém životě, aneb aspoň něco by se stalo tomu proroctví trochu podobného, tu by zase svědkové události té nemohli rozhodnouti, zdali se to stalo jen tak náhodou, že muselo, aneb zdali skutečně ten prorok to věděl a že se jeho proroctví splnilo. Proto jest prorok osobou zcela zbytečnou a nepotřebnou a abychom byli bezpečnější, jest vždy rada dobrá, bychom se nenechali klamati a nevěřili v nijaké proroky.

V celku jsou tajemství, zázraky a proroctví jen ocásky bájesloví a nikoli pravého náboženství. Jsou to jen prostředky, pomocí jichž se po světě rozneslo kramářské pokřikování: "Koukejte se sem! Koukejte se tam!" a tak se udělalo z náboženství řemeslo a obchod výdělkářský. Jednoho podvodníka úspěch povzbuzoval jiného a ta ukájející domněnka, že se pomocí nábožného podvodu přece něco dobrého pořídí, chránila pak i ty podvodníky před výčitkami svědomí.

Když jsem provedl předmět tento na dále, nežli jsem zamýšlel, zakončím jej vytáhna z něho tresť následující:

Předně. — Že pojem, že by slovo boží mohlo nalézati se v knihách, v písmu neb v řeči, jest nedůsledný

sám v sobě pro příčiny už uvedené. Tyto příčiny mezi jinými jsou: nedostatek všeobecné jedné řeči; proměnlivost řečí; chyby, jimž jest překládání podrobeno; možnost potlačení takového slova nějakého; pravdě podobnost zaměnění ho a překroucení, aneb vymyšlení celku a podvádění celého lidstva.

Za druhé. — Že stvoření, které vidíme, jest pravé a odvěčné slovo boží, v kterémž nikdy nemůžeme býti sklamáni. Ono hlásá boha moc, dokazuje jeho moudrost a jeví jeho dobrotivost a laskavost.

Za třetí. — Že mravní povinností člověka jest následovati tvůrce v jeho mravní dobrotivosti a laskavosti jevené v celém stvoření a ku všem jeho tvorům; že když vidíme, jak se denně ukazuje jeho dobrotivost ku všemu stvoření, jsme příkladem tím podněcováni, bychom tutéž dobrotivost prokazovali jeden druhému, a následovně všechno pronásledování a msta mezi lidmi, a všechna ukrutnost ku zvířatům jest porušení mravních povinností našich.

Ohledně budoucího života se nijak netrápím. Spokojuji se s vírou, která přibližuje se k přesvědčení, že ta moc, která mne přivedla v život, může jej i prodloužiti každým spůsobem a tvarem, jak se jí bude líbiti, buď bez těla, neb s ním; a zdá se mi býti spíše pravděpodobno, že budu po smrti žíti, nežli že jsem žil před tímto životem.

To jest jisté, že v jednom bodu všechny národy se scházejí co do náboženských náhledů, že totiž věří v jednoho boha. V tom se jedině rozchází do nekonečna, co jest k této víře v jednoho boha přidáno. Proto kdyby jednou se ujalo nějaké všeobecné náboženství, nebude ono míti žádnou novou víru, nýbrž bude míti za účel zbavení se přídavků všech a víra zůstane pak všem stejná,

jako byla na počátku. Adam, pakli bylo takového člověka, byl stvořen deistou; zatím však ať každý miluje svého bližního a řídí se, jak má právo, v náboženství a bohoslužbě dle svého nejlepšího poznání.

(Konec 1. dílu.)

PŘEDMLUVA K DÍLU DRUHÉMU.

V prvním dílu ''Věku rozumu'' zmínil jsem se, že to bylo dlouho úmyslem mým uveřejniti své smýšlení o náboženství, ale že jsem to původně odložil až na pozdější dobu života, chtěje, aby to bylo posledním mým dílem, které podstoupím. Okolnosti ale, které se vyvinuly ve Francii koncem roku 1793, přiměly mne, abych déle neotálel. Spravedlivé a lidské zásady revoluce, které filosofie napřed rozšířila, byly opouštěné. Pojem nebezpečný společnosti a urážlivý bohu, jakoby kněží mohli odpouštěti hříchy, ač zdál se mizeti, přece otupil city lidské a připravoval je k dopouštění se zločinů rozmanitých. Nesnášelivý duch církevních pronásledovatelů přenesl se v politiku; soudní stolec, zvaný revoluční, nastoupil na místo bývalé inkvisice; guilotina a hranice překonávala pálení a popravování církevní. Viděl jsem, jak mnozí z důvěrných mých přátel podléhají, jsou voděni do vězení, ba bylo i mně dáno výstrah, že podobné nebezpečí čeká na mne samého.

Za těchto nepříznivých okolností započal jsem sepisovati díl první "Věku Rozumu"; neměl jsem ani starý ani nový zákon po ruce, abych se mohl dokládati jimi, ač jsem psal proti oběma; nebylo mi možno si nějaký zaopatřiti. Přece vzdor tomu jsem sestavil dílo, které žádný věřící v biblí, který má po ruce knihy potřebné, nemůže vyvrátiti. Ku konci prosince onoho roku byl dán návrh a byl přijat, aby všichni cizozemci byli vyloučeni z konvence. Byli jsme tam jen dva, Anacharsis Cloot a já; a já viděl, že na mne zvláště bylo mířeno od Bourdona de l' Oise v jeho řeči pro návrh.

Poznávaje teď, že mi zbývá asi jen málo dní svobody, posadil jsem se a dokončil jsem na spěch díl ten; sotva pak jsem to měl šest hodin skončené v tom stavu, jak vyšlo pak, a už ráno o třetí hodině přišla pro mne stráž s rozkazem podepsaným od dvou výborů veřejné bezpečnosti, že mám býti co cizinec zatčen a dopraven do vězení v Luxemburgu. Dokázal jsem toho ještě, že cestou jsem se mohl zastaviti u Joele Barlow a vložil jsem rukopis díla toho do rukou jeho, aby to bylo bezpečnější, nežli v rukou mých ve vězení; nevěda pak, jaký osud by mohl potkati dílo to i jeho spisovatele ve Francii, věnoval jsem je občanům Soustátí a postavil je pod jejich ochranu.

Jest spravedlivo, abych se vyznal, že stráž, která mne přišla zatýkati a tlumočník výboru, který ji provázel, by prozkoumal mé papíry, chovali se ke mně nejen zdvořile, ale s úctou. Strážce vězení v Luxemburgu, dobrák člověk, Bennoit, prokazoval mi všechno možné přátelství, jakož i celá jeho rodina, pokud ve vězení zůstával. Byl ale zatčen sám, obžalován zlomyslně, ale propuštěn na svobodu.

Když jsem byl v Luxemburgu asi už tři týdny, odebrali se Amerikáné tehdy v Paříži meškající do sboru konvence, aby si mne vyžádali co svého krajana a přítele. Bylo jim ale odpověděno od předsedy Vadera, jenž byl též předsedou výboru bezpečnosti a jedním z těch, již můj zatýkač podepsali, že jsem rozený Angličan. Od té doby neslyšel jsem ve zděch vězení svého o nikom, až po pádu Robespierra, dne 27. července 1794.

Asi dva měsíce před touto událostí byl jsem sklíčen zimnicí, která dle svých známek hrozila býti smrtící a z jejíchž následků jsem posud neokřál. Tehdy jsem tomu byl velice rád, že jsem byl napsal první díl ‘Věku Roz-

umu', neb jsem měl málo naděje, že zůstanu na živu a ti, co byli kolem mne, pochybovali ještě více. Znám tedy z vlastní zkušenosti, jak smýšlení to působí na člověka blízkého smrti. Měl jsem tehdy tři soudruhy ve svém vězení, Josefa Vanheula z Bruges, Karla Bastini a Michala Rubynse z Louain. S vděčností vzpomínám a s radostí na neúmorné ošetřování mně od těchto tří přátel dnem i nocí v mé nemoci. Mám příčinu se domýšleti, a nevím jak jinak bych si to vysvětlil, že právě tato má nemoc byla příčinou mého zachránění při životě. Mezi papíry Robespierra, které byly po jeho smrti prozkoumány a o nichž konvenci zpráva podána od výboru zástupců, nalézal se lístek vlastnoručně Robespierrem psaný následujícího znění:

"Požádati, aby nález na obžalování byl přijat proti Tomáši Painovi v zájmech Ameriky i Francie."

Nevím a nemohu se dozvěděti, pro jaké zájmy tento úmysl byl zmařen; proto připisuji to mé nemoci.

Konvence, aby napravila ukřivdění spáchané mi dle možnosti své, pozvala mne veřejně a jednohlasně, abych se navrátil do konvence, čemuž jsem vyhověl, abych ukázal, že dovedu snášeti i protivenství a křivdy, aniž bych utrpěl pohromy ve svých zásadách a svém smýšlení. Nemáme nikdy vzdávati se pravých zásad, pakliže někdy se jich zneužívá. Přišed na svobodu, seznámil jsem se se spisky uveřejněnými buď v Americe, neb v Anglii, co odpověďmi na můj první díl 'Věku Rozumu.' Pakli to spisovatele těchto odpovědí baví, nemám nic proti tomu — mohou psáti proti dílu tomu a proti mně dle libosti; oni věci více poslouží, nežli si myslí, a já proti jejich snaze ničeho nenamítám. Oni však shledají v tomto druhém díle, aniž by byl psán co odpověď pro ně, že se musí ku svému dílu navrátiti, a přetkati celou svou

pavučinu. První jejich pavučina jest náhodou celá pobořená. Oni teď shledají, že jsem se zaopatřil starým i novým zákonem a já mohu říci teď, že to jsou knihy mnohem horší, nežli jsem myslel. Pakli jsem v něčem pochybil v prvním tomto dílu, bylo by to, že jsem příliš příznivě posuzoval některé části knih těch, lépe, nežli zasluhují.

Pozoruji, že všichni moji protivníci utíkají se více méně k tak zvaným důkazům o věrohodnosti biblí, což jim ale velmi málo pomáhá. Oni jsou ve věci té tak málo zběhlí, že pomíchávají si spor o věrohodnost se sporem o nauky; myslím ale, že je přivedu na pravou cestu, aby, když by chtěli psáti ještě dále, věděli, jak začíti. —

V říjnu 1795. **Tomáš Paine.**

Věku Rozumu, díl druhý.

Často se říkává, že z biblí se dá dokázati všechno, avšak než-li můžeme připustiti, že jest něco biblí dokázáno musí biblí sama býti dokázána za pravdu, neb pakli biblí sama jest nepravá aneb pravdivost její by byla pochybnou, pak přestává její věrohodnost a nemůže nikdy sloužiti za důkaz.

Všichni bibličtí vykladatelé křesťanští a všichni křesťanští kněží a kazatelové předkládají biblí světu co sbírku pravd, co pravdivé slovo boží. Oni mezi sebou se hádali, rvali a proklínali o domnělý smysl jednotlivých částí a slov v písmu tom; jeden tvrdil a dokazoval neústupně, že to znamená to, a jiný, že něco zrovna protivného; třetí vystoupil a dokazoval, že to neznamená ani jedno ani druhé, ale něco zcela rozdílného od obou; a tomu říkají "porozumění" biblí.

Náhodou byly všechny odpovědi proti prvnímu dílu 'Věku Rozumu' psány od kněží; a tito nábožní muži, jako jejich předchůdci, rvou se a potýkají, předstírajíce, že rozumějí biblí; každý ale rozumí jí jinak, ale každý chce, že on jí rozumí nejlépe; mezi sebou se nijak neshodli, jedině v tom souhlasí, že Tomáš Paine jí nerozumí.

Nuže, na místo aby marnili čas a zapalovali se odpornými hádkami o naukové body z písma vybírané, muži ti by měli znáti — a pakli neznají, jest to zdvořilostí je poučiti — že první věcí, které musíme rozuměti, jest, zdali jest postačitelné věrohodnosti a důkazu, abychom mohli věřiti, že jest písmo slovem božím neb ne.

V knize té nalézají se věci, o nichž se praví, že byly vykonány na zřejmý rozkaz boží; ony jsou ale tak děsné pro lidi a pro každý pojem o spravedlnosti a mravnosti, jako zločiny spáchané od Robespierra, Carriera, Josefa Le Bona ve Francii, od Anglické vlády ve východní Indii, neb od kteréhokoliv vraha nynějšího věku. Když čteme v knihách Mojžíši, Josuovi a j. připisovaných, že Israelité přepadali kradmo celé národy, kteří dle dějin známých jim nikdy neublížili ničím; že všechny ty národy posekali mečem svým; že neušetřili ani stáří, ani nemluvňat; že vraždili napořád může, ženy i děti; že nenechali ani živou duši — a takových údajů máme v knihách těch zaznamenáno velmi zhusta a k tomu se zuřivou divostí — jsme jisti, že věci tyto jsou skutečnou pravdou? Jsme jisti, že tvůrce všeho lidstva poručil Israelitům, aby takto jednali? Jsme jisti, že knihy, které toto vypisují, jsou psány na rozkaz a mocí téhož boha?

Starobylost povídačky nějaké není nižádnou zárukou její pravdivosti; naopak jest to známkou, že jest to spíše bájka. Neb čím za starobylejší se nějaké vypravování udává, tím více se podobá pohádce. Původ každého národu jest pohroben v báječné podání a původ židovského národu jest stejně brán v pochybnost, jako jiných národů. Svalovati na boha vinu spáchání činů, které dle vlastní své povahy a dle vší mravnosti a spravedlnosti soudě nejsou ničím jiným, nežli těmi nejhnusnějšími zločiny a vraždami, zvláště pak neospravedlnitelné vraždění nemluvňat, jest přece vážnou věcí. Písmo nám praví, že vraždy tyto všechny byly spáchány na zřejmý rozkaz boží. Kdybychom tedy věřiti chtěli, že jest písmo pravdivé, museli bychom nevěřiti nevyhnutelně v nějakou mravnost a spravedlnost boha, neb v čem mo-

hla jej uraziti plačící a usmívající se nemluvňátka? A abychom mohli čísti biblí bez hrůzy, museli bychom zbaviti se všech pocitů něžnosti, lásky a milosrdenství v srdcích svých. Co se mne samého týká, kdybych neměl nižádných jiných důvodů o báječnosti biblí, nežli že musím přinášeti tak velikou oběť, abych věřil, že jest pravdou, to jediné by rozhodlo v mém výběru.

Než vedle všech těchto mravních důvodů proti biblí chci během tohoto díla předložiti ještě jiné důvody, které ani kněz žádný nebude moci upříti, a dokážu z důvodů těch, že není biblí oprávněna k tomu, aby někdo mohl ji považovati za slovo boží.

Nežli však přikročím k tomuto rozebírání, chci ukázati, v čem se líší biblí od všech jiných starobylých spisů co do dokazatelnosti své pravdivosti; toho jest tím více zapotřebí, když všichni ti protivníci, kteří psali proti prvnímu dílu 'Věku Rozumu', dovolávají se toho, že pravdivost biblí je nade všechnu pochybnost dokázanou věcí, více, než u kteréhokoli spisu starobylého, jakoby naše víra v tyto mohla se státi pravidlem pro onu.

Znám však jen jedinou starobylou knihu, která těší se souhlasu všeobecnému a víře bez odporu na všech stranách, a to jsou: 'Euklidovy základy zeměměřičství'. Euclid žil dle dějinného udání asi 300 roků před Kristem a asi sto roků před Archimedem, v Alexandrii v Egyptě. Kniha tato jest ale samovidně důkazem, od spisovatele úplně neodvislou, jakož i od všeho, co se týká času, místa i okolností. Věci, které jsou v knize té obsaženy, měly by stejnou váhu a platnost, kdyby byly i psány od nějaké jiné osoby a v jiné době, aneb kdyby spisovatel její ani nebyl znám. Známost o spisovateli její nemá žádného vlivu na její obsah. Zcela jinak jest to ale s knihami připisovanými Mojžíši, Josuovi, Samue-

lovi, a j. To jsou knihy svědectví, které svědčiti mají o věcech přirozeně nemožných a proto všechna naše víra v ně musí se zakládati na poznání, zdali byly skutečně psány od jmenovaných osob, a za druhé na tom, jak daleko můžeme těm spisovatelům domnělým věřiti. Proto všechna naše víra v pravdivost těchto knih vyžaduje napřed naše přesvědčení, že ony byly skutečně psány od Mojžíše, Josua, Samuele a j. a za druhé na tom, jak velikou máme v spisovatele ty důvěru. My můžeme věřiti, to první a nikoli to druhé, to jest my můžeme věřiti, že jistá osoba knihy psala, svědectví jisté vydala od sebe, aniž bychom museli věřiti, že jest její spis pravdivý, že její svědectví jest pravé. Kdyby ale se dokázalo, knihy ty že nebyly sepsány od Mojžíše, Josue, Samuele, atd., pak všechna jejich pravdivost jest ta tam. Vždyť přece nemůže stávati nic takového, jako padělané a podvržené svědectví. Aniž může stávati svědectví od neznámé osobnosti, zvláště když se týká věcí víře nepodobných, v přírodě nemožných, jako jest mluvení s bohem tváří v tvář, o zastavení slunce a měsíce na rozkaz jednoho člověka. Většina ostatních knih starých jest výplod důmyslu, jako jsou knihy připisované Homerovi, Platonovi, Aristotelovi, Demostenovi, Cicerovi atd. Zde opět není spisovatele zapotřebí k tomu, abychom věřili obsahu knih jejich, neboť knihy tyto jakožto plody ducha lidského, třeba byly psány od spisovatelů neznámých, měly by ceny stejné vždy. Nikdo nevěří v dějiny Troji, jak je vypravuje Homer, arci, nýbrž jest to jen básník, jenž jest obdivován pro umělost sestavení svého. Zásluha básníka toho zůstane, i kdyby celá povídka byla vybájena. Když však nechceme věřiti ve věci, kteréž vypravuje v biblí Mojžíš, jako nevěříme ve vypravování Homera, tu nezbude v naší představě pranic z Mojžíše, leda

že byl podvodník. Co se týká starých dějepisců od Herodota k Tacitovi, věříme jim jen ty věci, kteréž jsou možné a víře podobné, nic pak dále. Kdybychom věřili všemu, museli bychom také uvěřiti těm dvěma zázrakům které Tacitus vypravuje o Vespasiánovi — uzdravení chromého a slepého, právě tak, jako když tytéž věci jsou vypravované o Ježíši od jeho dějepisců. Pak bychom museli také věřiti zázrakům vypravovaným od Josefa, jako že se moře pamfilské otevřelo, aby propustilo skrze sebe Alexandra a jeho bojovníky zrovna tak, jako věříme o průchodu Israelitů Rudým mořem. Tyto zázraky jsou právě tak silně odůvodněné a potvrzené, jako zázraky biblické, nicméně my jim nevěříme. Následovně stupeň důvodů potřebných pro utvrzení naší víry ve věci přirozeně nemožné, ať už se nalézají v bibli nebo jinde, jest mnohem vyšší, nežli jest vyžadován pro víru naši v obyčejné možné věci. Proto také zastanci biblí nemohou činiti nižádných nároků na naši víru v bibli, když my věříme věci v jiných starobylých spisech obsažené, neboť my věříme ve věci ty jen potud, pokud jsou možné a přirozené, neb pokud samy se dovozují, jako Euclid, anebo je obdivujeme, poněvadž jsou krásné, jako Homer, anebo je schvalujeme, poněvadž jsou plny moudrosti, jako Plato, aneb plny učenosti, jako Aristoteles.

Knihy Mojžíšovy.

Předeslav tolik, přistoupím ku zkoumání věrohodnosti biblí a započnu s tak zvanými pěti knihami Mojžíšovými, Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri a Deuteronomium, jak jsou v zákoně zvány. Můj účel jest ukázati, že knihy ty jsou podvržené a že Mojžíš není jejich spisovatelem; ba i dále, že ani v době Mojžíšově nebyly psány, nýbrž až několik set let po něm; že obsahují jen

pokusy o sepsání dějin Mojžíšovy doby a doby před ním předcházející, sestavené od osob velmi neobratných a nejapných mnoho set let po Mojžíšovi narozených asi tak, jako nyní lidé píší dějiny minulých dob (jako Palacký napsal dějiny českého národa na více, nežli tisíc let před svým věkem, kdy žil. Pozn. překl.), vypisujíce, co se stalo, aneb co se praví, že se snad stalo před mnoha sty a tisíci roky.

Důkazy. které tuto předložím, jsou čerpané z těch knih samotných a na tyto důkazy se také obmezím. — Kdybych se odvolával na svědectví některých spisovatelů starých, které nazývají zastanci biblí spisovateli světskými, oni by chtěli podvraceti jejich svědectví zrovna tak, jako já podvracím svědectví jejich; proto chci se setkati s nimi na jejich vlastní půdě a budu bojovati s nimi s jejich vlastní zbraní, s biblí.

Z prvu hned nemáme nižádného věrohodného svědectví, že by byl Mojžíš spisovatelem knih těch, neb domněnka, že by on byl knihy ty sepsal, není úplně opodstatněna a dostala se do řečí lidských, aniž by kdo věděl jak. Sloh a způsob, jak knihy ty jsou sepsány, nedovolují ani domýšleti se, že by byly Mojžíšem sepsány, neb jest to sloh a způsob zcela jiné osoby o Mojžíši mluvící. V Genesis není o Mojžíši ani zmínky, poněvadž kniha ta jedná o době před Mojžíšem. V ostatních pak 4 knihách se všude mluví o Mojžíši co o třetí osobě, jako: "Hospodin pravil k Mojžíši, nebo Mojžíš mluvil k Hospodinu, nebo Mojžíš mluvil k lidu a lid mluvil k Mojžíši." Takového slohu a způsobu užívají dějepisci, když popisují život a události osob, o nichž píší. Jest možná věc, že člověk může mluviti o sobě ve třetí osobě a Mojžiš to mohl také činiti, než domněnka tato nic neplatí a nedokazuje, a pakli zastanci biblí nemají pra-

žádných jiných důkazů, nežli tuto domněnku, která mohla býti pravdivou a nemusela, tož mohou tak dobře také mlčeti.

Než kdybychom i připustili, že mluvnice dovoluje Mojžíši psáti o sobě v třetí osobě, poněvadž každý takto může o sobě psáti, když si nepřeje se jmenovati, přece nedá se připustiti, aby Mojžíš o sobě psal, jako místy píše, aniž by se sám dělal směšným. Jak by byl mohl Mojžíš napsati o sobě v Numeri, 12, 3. slova: "Byl pak Mojžíš člověk nejtišší ze všech lidí, kteří byli na tváři země." Kdyby to byla jeho vlastní slova o sobě, pak jistě nebyl nejtišším a nejpokornějším, ale nejnadutějším a nejosobivějším hlupcem.

Zastanci biblí ať si teď vyberou stranu kterou chtějí, že to psal nebo nepsal, a jest to proti nim stejně svědčící. Pakli Mojžíš knihy ty nenapsal, pak jsou podvržené a nepravé; pakli ale psal, pak mu není hodno věřiti slova, poněvadž honositi se ctností, které u něho nebylo, jest opak pravdy a patrně jest úmysl lživý.—

V Deuteronomiu je sloh a způsob psaní ještě pádněji, nežli v jiných knihách, proti tomu, že by to byl Mojžíš psáti mohl. Spůsob zde užívaný jest dramatický. Spisovatel zahájí předmět svůj několika poznámkami co úvodem a pak předvede Mojžíše co mluvícího; když pak nechal domluviti jej jeho řeč, zase on sám, spisovatel, zaujme svou úlohu spisovatele, vypráví tak dlouho, až zase předvede Mojžíše mluvícího; konečně ještě doplní zprávu svou oznámením a popsáním smrti Mojžíšovy, pohřbu jeho a povahy jeho.

Tato výměna mluvících osob v této knize přihází se čtyřikráte. Spisovatel mluví v 1. kapitole od 1. do 5.

verše sám; na to uvádí řeč Mojžíšovu, která skončí se ve 40. verši 4. kapitoly. Na to do konce kapitoly vyprávuje spisovatel sám zase, co udělal Mojžíš v následek své řeči. V 5. kapitole v 1. verši opět spisovatel učiní krátký úvod svůj a nechá jej zase mluviti k lidu až do konce 26. kapitoly. Zase tak učiní počátkem 27. kapitoly a nechá jej mluviti do konce 28. kapitoly. V 29. kapitole mluví pak spisovatel sám v prvním verši a na počátku druhého, kde předvádí Mojžíše naposledy a nechává jej mluviti až do konce 33. kapitoly. Když jeho řeči jej nechal dokončiti, vystupuje sám a mluví co spisovatel v celé poslední kapitole. Vypravuje čtenáři, že Mojžíš vystoupil na horu Nebo, že s jejího vrcholu ukázal mu hospodin celou zemi zaslíbenou, jak spisovatel dí, Abrahamovi, Izákovi a Jakubovi, že tam Mojžíš zemřel v zemi Moabské, ale že "do dnešního dne" nikdo nedozvěděl se o jeho hrobu, to jest do té doby, kdy spisovatel knihu Deuteronomium byl spisoval. Pak spisovatel vypravuje ještě, že byl Mojžíš 120 let stár, když zemřel, že měl dobrý zrak až do smrti a že byl silen až do posledka; jak proň plakali židé celých 30 dní, jak poslouchali na jeho místě ustanoveného Josua a že nepovstal po něm za celou tu dobu až do té, kdy on píše, žádný prorok Mojžíši podobný, který by byl znal hospodina tváří v tvář.

Ukázav, pokud mluvnické důvody stačí, že nemohl Mojžíš býti spisovatelem oněch knih, poukážu ještě na několik nedůstojností spisovatele Deuteronomia a pak ukážu, jak dějinné a časovědné důkazy v těchto knihách samých dosvědčují zřejmě, že Mojžíš nebyl a býti nemohl jich spisovatelem, následovně, že nestává nižádné věrohodnosti a žádného důvodu pro naši víru, že by nelidské a ukrutné vraždění mužů, žen a dětí, o nichž knihy ty vypravují, by se stalo, jak ony dí, na rozkaz boží.

Každého pravého deisty jest povinností, by hájil mravní spravedlnost boha proti pomluvám biblí.

Spisovatel knihy Deuteronomium, ať už to byl kdokoli, jest nejen neznámý, ale sám mluví proti sobě ve zprávách o Mojžíši. Když vypravoval, jak Mojžíš odebral se na vrchol hory Nebo (a nikde není zaznamenáno, že by byl zase jednou sešel dolů), povídá, že tam Mojžíš zemřel v zemi Moabské a že "on" jej pochoval v údolí země Moab. Poněvadž ale není žádný podmět naznačen před tím "on", na který by se toto zájmeno vztahovati mohlo, koho tím asi míní? Pakli myslí, že "on" znamenati má boha, jak to mohl spisovatel věděti a jak my, čtenáři jeho, můžeme mu věřiti? Když ani nevíme, kdo jest ten spisovatel, který to tvrdí, an to Mojžíš sám nemohl přece po smrti o sobě napsati, jak tomu máme věřiti? Spisovatel také dále praví, že nižádný neví, kde se hrob Mojžíšův nalézá až "do dnešního dne" to jest do toho dne, kdy on spis ten byl psal. Jak tedy mohl on sám věděti, že byl pochován Mojžíš v údolí jednom země Moab? On sám ukazuje, že psal to až dlouho po smrti Mojžíše, a když až do toho jeho dne nižádný člověk neví, kde je on pochován, tož jistě ani on nemohl o sobě napsati po smrti, že až "po dnešní den" nižádný člověk neví, kde je on pochován. Kdyby někdo chtěl ještě tvrditi, že Mojžíš toto psal, pak by se připodobňoval malému děcku, které se schovává a volá: "že mne žádný nenajde!"

Spisovatel ten nikde nám nepraví, odkud má všechny ty dlouhé doslovné řeči, jaké Mojžíš mluvil v jeho knize a které mu do úst klade, a tu máme úplnou volnost mysleti si, že buď spisovatel ten sám je vymyslil a sestavil, aneb že psal tak, jak se asi mezi kněžími povídalo. Jedno neb druhé jest pravděpodobné, zvláště, když nám v 5.

kapitole podává tak zvaná přikázání boží, mezi nimiž jest čtvrté přikázání zcela jinaké,, nežli jaké se nalézá v knize Exodus. Tuto stojí udáno co příčina, proč se má sedmý den světiti, tolik, poněvadž hospodin učinil nebe a zemi v šesti dnech a sedmého dne odpočinul. V Deuteronomiu ale udává spisovatel ten příčinu zcela jinou, totiž že to byl ten den, kdy Israelité vyšli z Egyptu, a dokládá, že proto a jen proto poručil hospodin, aby den ten byl posvěcen od celého národa.

V knize této dále jest uvedeno několik věcí co přikázání Mojžíšem naporučených, o nichž se v jiných knihách zákona ani zmínky neděje, mezi nimiž jest ten ukrutný a zhovadilý rozkaz (kap. 21, v. 18 — 21.) ve kterém jsou rodiče oprávněni vlastní své syny předvésti před obec ku kamenování a zabití jich pro neposlušnost.

Než kněží velmi rádi vždy se odvolávají na Deuteromium a zamilovali se do této knihy, poněvadž se v ní rozkazuje platiti jim desátků, a z této knihy vybrali si pohodlný jim a velmi výhodný text k placení jim povzbuzující, jenž se nalézá tam (25, 4.) a zní: "Nezavížeš ústa vola mlátícího". O kněží, kněží, vy jste ochotní i k volům mlátícím se přirovnati nechati, jen když vám to vaše desátky přinese. Ačkoli tedy nemůžeme věděti, kdo asi mohl býti spisovatelem knihy Deuteronomia, přece poznáme jej dle jeho povolání, že to nebyl nikdo jiný, nežli nějaký starý židovský kněz, který, jak níže se přesvědčíme, žil nejméně 350 let po Mojžíši.

Teď se obrátím k důkazům dějinným a časovědným. Rozvrh času musím dodržeti dle biblí, neboť nechci jíti mimo biblí pro důkaz nižádný a biblí sama dokáže, že Mojžíš nemohl býti spisovatelem těchto knih jemu připisovaných. Při tom musím poznamenati, že ve vydání některých anglických biblí jest poznamenán po straně

na každé stránce letopočet, kdy se věc zmiňovaná tam měla udati asi.

Započal jsem s knihou Genesis. V 14. kapitole knihy té vypravuje spisovatel o Lotovi zajatém v bitvě čtyř králů proti pěti a odnešeném; když prý bylo to sděleno všechno Abrahamovi, tento sebral všechen zbrojný svůj lid a šel Lota ze zajetí vysvoboditi, při čemž pronásledoval je až k Dan.

Abych pak vysvětlil, jak toto udání, že je pronásledoval až k Dan, směřuje do tohoto odůvodňování, poukážu na dva příklady, jeden z Francie a druhý z Ameriky. V Americe město nyní zvané New York jmenovalo se dříve New Amsterdam; ve Francii město, které se nedávno nazývalo Havre Marat, zvalo se před časy Havre de Grace. New Amsterdam se změnilo v New York v 1664; Havre de Grace v Havre de Marat v 1793. Kdyby se tedy nalezl spis nějaký, třeba se nevědělo, z jakého roku pochází, ale bylo by v něm činěno zmínky o New Yorku, bylo by to důkazem, že takový spis nebyl a nemohl býti psán před rokem 1664 a nejdéle že byl psán v roce tom. Kdyby pak v stejném spůsobu byl nalezen neznámý spis bez udání doby, kdy byl sepsán, a v něm by se nalézalo jméno města Havre Marat, bylo by to zřejmým důkazem, že spis ten musel nevyhnutelně býti psán buď v roce 1793 aneb později.

Použijme těchto příkladů na město Dan. My víme, že za doby Mojžíšovy nebylo žádného města Dan, ale až mnoho roků po něm že povstalo; následovně nemohl být Mojžíš spisovatelem oné zprávy, že Abraham pronásledoval krále ty až k Dan. Město Dan v biblí jmenované bylo původně městem pohanů a zvalo se Lais; když pak kmen Danitů město to přepadl a dobyl, nazval je po sobě

Dan, kterýžto Dan byl vnuk Abrahama a zakladatel pokolení Danitů.

Abychom to dokázali, dlužno nám odkázati se na knihu Soudců, kde se praví (18, 27.), že Israelité přišli do Lais města k lidu pokojnému a bezpečnému, pobili je ostrostí meče a město vypálili ohněm a pak zase vystavěvše město (verš 29.) nazvali jméno města toho Dan, ježto prvé jméno města toho bylo Lais.

Toto změnění jmena města Lais do Dan jest zaznamenáno hned po událostech s jménem Samson spojených. Samson prý zemřel 1120 před Kristem a Mojžíš zemřel 1451 před Kristem, tak že nemohlo město to se jmenovati Dan leč teprve 331 let po Mojžíši.

V knize Soudců jest vůbec veliký zmatek v letopočtech. Posledních pět kapitol knihy té, od 17. do 21. jest co do letopočtu postaveno před všechny ostatní kapitoly; ony jsou postaveny 28 roků před 16. kapitolu, 266 roků před 15. kapitolu, 245 roků před 13. kap., 195 roků před 9. kap., 90 let před 4. kap. a 15 let před 1. kapitolu. — To ukazuje nejistotu a báječnost biblí. Dle letopisného seřadění událo se zabrání Lais a přeměnění jeho jména na Dan 20 let po smrti Josua, nástupce Mojžíše, ale dle dějepisného pořádku jest zaznamenáno v knize až 306 let po smrti Josua, nebo 331 let po smrti Mojžíše. V každém případu ale, ať je to jedno neb to druhé pravé, nemohl býti Mojžíš spisovatelem knihy Genesis, poněvadž dle všech dokladů za jeho života nestávalo nižádného města Dan, nýbrž spisovatelem knihy Genesis musel býti někdo, kdo žil v době, kdy město Lais už bylo znovu vystaveno a pojmenováno Dan. Kdo ta osoba byla, nikdo neví a proto jest kniha Genesis napsána od neznámé osoby a nemůže vyžadovati, aby se v ni nějaká víra kladla.

K jinému důkazu přikročím, že Mojžíš není spisova-

telem knihy Genesis. V kapitole 36. knihy té nalézá se seznam potomků Esauových, již jsou zváni Edomité a jmenovitý seznam králů edomitských; při tom v 31. verši stojí připojeno "Tito pak jsou králové, kteří kralovali v zemi Idumejské, prve než kraloval král nějaký nad syny Israelskými."

Dejme pozor na toto vyjádření. Kdybychom nalezli nějaký spis, v němž není udáno, kdy byl psán, a v něm by se nalezalo sdělení, že se nějaká věc stala v minulosti dříve, nežli se sestoupil kongres americký, neb konvence francouzská, bylo by to jistě důkazem, že spis ten nemohl býti napsán dříve, nežli se americký kongres neb francouzská konvence sestoupily. Následovně bychom museli souditi, že nemohl nikdo psáti tento spis, kdo by byl zemřel, nežli se kongres v Americe sešel a nežli se konvence ve Francii sestoupila.

Slova uvedená z 36, 31. Gen. zřejmě a nezvratně dokazují, že nemohl je nikdo napsati dříve, až když první aspoň král seděl na trůnu israelském a následovně tedy první kniha Mojžíšova nemohla být sepsána od Mojžíše, nýbrž nejdříve až za panování Saula neb později. To jest nezvratný smysl verše toho a nikdo nemůže rozumněji jinak vyložiti. Kdyby se verš tento nalézal v některé knize. která jest psána až v době, kdy nad Israelity panovali králové, nikdo by se nemohl mýliti, že jest to v pořádku. Tak na příklad knihy Chronica, jednající o skutcích králů židovských, jsou zřejmě psány a vydávají se také za takové, až za dob králů a tento verš v 36. kapitole Genesis se všemi ostatními v kapitole té následujícími nalézá se doslovně zase v 1. kapitole Chronicorum od v. 43. do konce. Spisovatel Chr. mohl toto směle napsati, poněvadž popisuje životy králů židovských, ale spisovatel Genesis, pakli to má býti Mojžíš, nemohl tak

napsati, když žil dávno před králi, a když jest to tam, nemohl to býti Mojžíš, ale kniha ta byla sestavena až po zavedení králů v zemi a jest opsána doslovně z Chronicorum, tak že není ani tak stará, jako kniha Chr. a není ani tak stará jako básně Homerovy, neb Ezopovy bájky, neb jak se udává, žil Homer asi v době Davida neb Salomona a Ezop ku konci království židovského.

Když ted' vezmeme knize Genesis jejího spisovatele Mojžíše, na kterémžto předpokládání bylo postaveno učení, že jest ona slovo boží a že se jí musí co takovému věřiti, a co z ní zbude jiného, nežli cena knihy neznámé od neznámého sestavovatele pohádek, bájí a nesmyslných smyšlének starobylých, ba zřejmých lží. Pohádka o Evě a hadu, o potopě světa a všechny ostatní padnou pak na stupeň pohádek z tisíc a jedné noci, ba ani tolik zajímavosti nemají, poněvadž nejsou tak zábavné, jako tyto; pak zprávy o lidech, kteří žili osm a devět set let ukážou se býti vylhanými, jako jsou pohádky jiných národů o obrech a polobozích.

Mimo to ale povaha Mojžíšova, jak ji líčí ony svaté knihy, jest nad vše pomyšlení ukrutná a běsná. Pakli že spisy ty bylv pravdivé, byl on tím netvorem, který zaváděl první války na všechny strany beze všech příčin a pohnutek jiných, leda pro náboženství; a pod tou škraboškou neb pod tím oblouzením dopouštěl se nejohavnějších nešlechetností, jakých nalézáme v dějinách jakéhokoli národa, z čehož jedinv případ tuto vyčtu.

Když se židovské vojsko navrátilo bylo z vražedné a loupeživé výpravy své, vypravuje o tom kniha Numeri 31, 13. následovně: "I vyšli Mojžíš a Eleazar kněz a všechna knížata shromáždění proti nim ven za stany. — Tehdy rozhněval se Mojžíš na vůdce vojska, kteří navraceli se z boje a pravil: A což jste zachovali všechny

ženy? Ej, ony jsou synům Israelským dle rady Balamovy daly příčinu k přestoupení proti hospodinu při modlářství ve Fegor a proto ona rána přišla na lid hospodinův. Protož nyní zmordujte všechny děti pohlaví mužského a všechny ženy, kteréž poznaly muže. Všechny pak panny, kteréž nepoznaly muže, zachovejte pro sebe živé.'' —

Není možno v celých dějinách národů nalézti ohavnějšího a ďábelštějšího netvora, který by byl jméno člověka více zhanobil, nežli tento Mojžíš, pakli jest pravda, co o něm tuto psáno v písmu svatém. Zde jest nařízení, arci jménem božím, na zavraždění hochů, na zavraždění matek, bezbranných a nevinných, a na zprznění dívek. Ať se postaví v duchu každá matka v postavení oněch zajatých matek; jedno dítě její zabijou a druhé zprzní, ji pak samu odevzdají katovi k zabití. Ať se každá dívka vmyslí v postavení dívek oněch zajatých, jimž zavražděn bratr, zavražděna matka, když otcové už byli potlučeni dříve a ony samy měly býti vydány zprznění surovým židovským vojákům. Jaké pocity se musí zroditi v prsou takových matek, v prsou takových dívek, které toto čtou a ony pak mají toto považovati za svaté písmo, za slovo boží, za náboženství a mají před tímto d'ábelstvím míti nějaké úcty a mají dle toho svůj život říditi? Náboženství, které takto hubí všechny společenské a mravní svazky, jest náboženstvím křivým, ďábelským, a nikoli božským.

(Pozn. překl.—A všimněme si ještě zprávy té o několik veršů níže, v 21. atd., kde mluví vrchní kněz Eleazar k vojákům, když byli ďábelský rozkaz ten Mojžíšův vykonali, a sami to považovali za zločin ohavný, nečistý. Kněz je učí, jak se mají ze zločinu toho očistiti. Všechno, co nakradli a naloupili, musí, je-li to z kovu a

snese ohně, nechati projíti ohněm a tak očistiti; co nesnese ohně, mají protáhnouti vodou, aby se to očistilo, a aby sebe očistili, mají roucha svá vyprati a sebe omýti ve vodě, pak že budou prý čistí a svatí služebníci boží zase, dítky boží a vyvoleným národem boha jediného. — Oni tak učinili a vešli do stanů svých na dobro čistí.)

Po ohavném tomto jednání se strany Mojžíše a vrchního kněze sděluje se pak, jak nařídil Mojžíš jménem božím, jak se mají o kořist naloupenou mezi sebou a s bohem hospodinem rozděliti a zde jest to, kde hanebnost kněžské nestydatosti a přetvářky v plné míře se jeví, neb čteme ve verši 37., že také hospodin měl za své pomáhání jim dostati svůj díl, jako by on byl také loupil, vraždil a zasloužil si podílu; dostalo se naň dobytka drobného 675 kusů, 72 voly, 61 osel a 32 duše zajatých otroků. Tento díl hospodinův pak odevzdal Mojžíš knězi Eleazarovi. To patřiti mělo hospodinu, ale kněží shrábli to pro sebe a svedli to na boha, že on to pro sebe chce míti. Pro kněze a Levity pak zvlášť byl ještě vyměřen podíl ve verši 47. Mimo to vzal od vojínů vrchní kněz všechno zlato nakradené jmenem hospodina a bylo ho 6.750 lotů. To se odneslo do stánku hospodina a kněžím arci pak náleželo. V 35. verši se počítá, že těch panen zachovaných při životu a pro zprznění vojákům a lidu ustanovených bylo 32.000. Věru celá tato kapitola slova božího jest tak děsná a ohavná ku čtení pro lidi, jako by byla jen pro ďábly psána bývala, a takových kapitol jest v tom svatém písmu ještě mnoho a mnoho.

Lid vůbec ani neví, jak ohavnou knihou jest to tak zvané písmo svaté. On jest vychován od útlého svého mládí v té pověře, že co jest v ní, jest svatá pravda a že jest vše dobré; on o tom nepochybuje a myslí si, že ten dobrotivý bůh knihu tu napsal, neb napsati nechal a

že jest všechno v ní v pořádku. Blesky boží! Ono jest to ale zcela jinak; jest to kniha plná lží, ohavností a rouhačství proti bohu. Neb co jest to jiného, nežli to nejďábelštější rouhání se proti bohu, když se všechna taková nešlechetnost, jako tu vyprávěno, pak připisuje bohu, že on to poručil a spáchati nechal, a o kořisť se s rabijáky a vrahy rozdělil.

Navraťme se ale k našemu předmětu, abychom dokázali, že Mojžíš nesepsal knihy jemu připisované, a že bibli nemůžeme věřiti. Ony dva uvedené dosud doklady vuje o událostech, jež se staly 300 až 500 let po jejím seby měly postačiti, aby dokázaly, že kniha, která vyprapsání, nemůže býti považována za sepsanou před událostmi těmi. O nějakém proroctví v těchto dvou případech ohledně města Dan a ohledně králů židovských nemůže býti ani řeči. Slova ta jsou v minulém času a bylo by to nesmyslem, aby se řeklo, že někdo prorokuje na zad, co se stalo v minulosti už dávno.

V knize té se ale nalezá ještě mnoho jiných míst, které stejný podávají nám důkaz. V Exedus, v knize také Mojžíši připisované, se praví (16, 35): "Jedli pak synové israelští mannu za 40 let, dokudž nevešli do země, v níž bydleti měli: mannu jedli, dokudž nepřišli ku končinám země Kanaanejské."

Jedli- li židé na poušti mannu, neb ne, aneb co manna byla, zdali to byla nějaká houba malá neb jiná bylina v krajině té se nelézající, to nemá s důvodem naším co dělati; vše, co chci tuto ukázati, jest, že Mojžíš nemohl tento verš napsati, poněvadž podává se v něm zpráva sahající do doby ještě až po jeho smrti. Mojžíš dle biblí (ale ona ta biblí jest taková slátanina lží a nesmyslů, že člověk neví, čemu má věřiti a čemu ne) ze-

mřel na poušti a nikdy nedostoupil hranic Kanaanských; proto také nemohl nikdy říci a napsati, co židé dělali ještě po jeho smrti, zdali jedli mannu neb ne. Toto jedení manny potahuje se až do doby Josuovy, když byli židé překročili už Jordán a přišli na hranice země kanaanejské. Čteme v Josuovi (5, 12.) : "I přestala manna na zítří, když jedli z obilí země té a již více neměli synové israelští manny, ale jedli z úrod země kanaanejské toho roku."

Ještě nápadnější případ tohoto nalézáme v Deuteronomiu, který zřejmě dokazuje nejen, že Mojžíš nemohl býti spisovatelem knih těchto, ale i to, jaké báječné pojmy panovaly tehdy o obrech. V 3. kapitole knihy té mezi jiným ve verši 11. pravil spisovatel: "Sám toliko Og, král v Bazan, z jiných obrů byl pozůstal. Aj, lůže jeho, lůže železné, ještě zůstává v Rabat synů Ammon, devítí loktů zdélí, a čtyř loket zšíří, jak je loket muže." Jeden loket obnáší asi 1 stopu a 10 palců, tak že postel ta byla 16 stop a 4 palce dlouhá a šířka 7 stop a 4 palce. Spisovatel vzpomíná na tuto obrovu postel co na starožitnost nějakou z pradávné doby a praví, že jest postel ta chována co památka v Rabbat. Toto ale nemohl Mojžíš napsati, poněvadž nemohl o tomto městě ničehož věděti, ano náleželo onomu králi a Mojžíš ho nedobyl. Město to bylo dobyto až za 400 let po Mojžíši, kde Joab, vojevůdce Davidův bojoval proti městu, oblehl je (II. Samuelova, 12, 26. atd.) a pozval pak krále Davida, který s vojskem je přepadl, dobyl, krále zajal, vzal mu s hlavy korunu, která vážila centnéř zlata a bylo v ní kamení drahé; tu si postavil David na svou hlavu a vyvezl z města kořisti veliké, lid pak, který v městě byl, vyvedl, dal jej pod pily a pod brány železné, pod sekery že-

lezné a vehnal je do peci cihelné. A tak učinil všechněm městům ammonitským.

Nechci tuto vyčísti všechny ty neshody a chyby proti času, místu a okolnostem, které se nalézají v knihách Mojžíšových, abych dokázal, že nepsal Mojžíš knihy ty, ale že byly psány všechny až mnoho set let po jeho smrti od lidí nám zcela neznámých, od nějakých kněží. Přikročím ku knize Josuově.

Kniha Josua.

Přesvědčíme se nyní dále, že tak zvaná kniha Josua není psána od Josua, nýbrž že jest od neznámého spisovatele a tudíž není nijak věrohodnou. Důkaz, kteréhož se přidržím, jest čerpán z knihy samé; nechci choditi mimo bibli pro důkazy, že biblí není pravdivou, neb v ní samé to nalezneme, poněvadž to není nijak možné, nežli aby křivé svědectví vždy svědčilo proti sobě.

Josua dle 1. kapitoly knihy té, byl nástupcem Mojžíšovým a byl ještě více vojákem, což Mojžíš nebyl a zůstal náčelníkem lidu židovského po 25 roků, to jest od smrti Mojžíše, což se dle letopočtu biblického mělo státi v 1451 před K., až do 1426 před K., dle téhož letopočtu Josua zemřel. Jestliže tedy nalezneme v této Josuově knize, která se vydává, jako by byla psána od něho, zmínku o nějakých událostech, které se staly až po jeho smrti, bude to důkazem, že to nemohl Josua napsati, nýbrž že nemohla kniha ta býti sepsána dříve, nežli až když se ty věci, o nichž vypisuje, udály. Co se týká povahy knihy této, jest děsná; jest to vojácké vypravování o rabijáctví, vraždění a prznění, stejně divošské, stejně zhovadilé, jako vypravování o těch věcech předchůdci Josuovu připisované, Mojžíši; rouhačství této knihy jest stejné, jako v knihách Mojžíšových, neb všechny zhova-

dilosti, neplechy, zločiny a ďábelství spáchané připisují se tu rozkazu božímu a on se stává spoluvinníkem všeho toho.

Kniha Josua jest psána, jako předcházející knihy, ve třetí osobě; jest to dějepisec Josuův, jenž takto mluví, neb bylo by to příliš nesmyslné a slávychtivé od Josua, aby mluvil o sobě, jako se o něm povídá v posledním verši kapitoly 6., že byl hospodin s ním a že se jeho pověst rozhlásila po vší zemi. —

V kapitole 24, verš 29. atd. jest zapsáno: že po vykonání všech věcí těch Josua zemřel ve 110 letech, byl pochován v krajině Tamuatsare; že sloužil lid israelský bohu nejen po všechny dny Josuovy, ale i po jeho smrti za dnů starších, kteří dlouho živi byli po smrti Josua. Teď se táži jménem zdravého rozumu, zdali mohl Josue napsati do své knihy o své smrti a o tom, kde byl pochován a co se po jeho smrti v národě dělo? Toto přece nemohl napsati nikdo jiný, nežli kdo žil až po smrti Josuově a sice hodně dlouho ještě po ní, totiž až po smrti všech starších, kteří Josua přežili.

V knize Josua se nalézá ještě mnoho jednotlivých míst, z nichž poznáváme, že kniha ta byla sepsána hodně dlouho po Josuovi. Tak na příklad slova v 10. kapitole v. 14., kde po dětinské pohádce o zastavení slunce a měsíce při bitvě se dí: "Nebylo dne takového prvé, ani potom, v kterýž byl vyslyšel hospodin hlas člověka."

Pohádka o zastavení slunce nad horou Gabaon a zastavení měsíce nad údolím Ajalon, jest jedna z těch, které samy se prozrazují co pohádky smyšlené. Takového něco přece se nemohlo státi, aniž by o tom celý svět nevěděl. Jedna polovina by se byla divila, proč slunce nevychází ve svůj čas, a druhá polovina by se byla divila, proč že nezapadá, když už jeho čas nadešel. O takové

události by věděli tedy všichni národové v celém světě a byla by jim všem nápadnou, tak že by se byla o ní pověsť všude zachovala. Jak by to tedy bylo možné, že nižádný národ na světě o ničem takovém neví? A proč musel také měsíc zůstati stát? K čemu potřeboval Josue svit měsíce, když mu svítilo slunce? Co básnický obraz jest to ucházející a podobá se onomu místu ve zpěvu Debory a Baráka, dle kterého hvězdy ve svých drahách bojovaly proti Sisera, ale nemá to tolik důraznosti v sobě, jako obraz přednešený Mahomedem k muži, jenž k němu přišel, aby jej zrazoval od dalšího pokračování jeho. Pravil mu: "A kdybys přišel ke mně nesa v jedné ruce slunce a v druhé měsíc, já bych přece svou dráhu nezměnil." Chtěl-li Josue překonati Mahomeda, měl vzíti do jedné kapsy slunce a do druhé měsíc a měl je nositi, jako nosil Guy Faux svou svítilnu temnou, a mohl si pak posvítiti jimi, kdyby byl potřeboval.

Vznešené a směšné jsou často tak blízce spřízněny, že ztěžka se dají od sebe rozeznati. Jediný kročej za vznešené změní je v směšné a jeden krok za směšné učiní z toho opět vznešené. Celá tato zpráva ale sproštěna básnického nádechu svého, ukazuje jen nevědomost Josuovu, neboť on měl vlastně poručiti zemi, aby se ve svém běhu zastavila, poněvadž ona běží kolem slunce, a nikoli slunce kolem ní.

Ono slovo ve 14. verši "potom" proti slovu "prvé" musí znamenati dlouhou dobu po této události domnělé. Bylo by to směšné říci, že se to nestalo druhého dne, ani za měsíc, ani za rok; aby to mělo nějakého významu, musí to vztahovati se na velmi dlouhou dobu, kde se taková věc nestala více, na mnoho set let. Není-li to mnoho set let, pak jest to malicherné jen porovnání.

Vzdálená doba také jest naznačena v kapitole 8., kde po vypravování o dobytí města Hai praví se ve verši 28., že Josua vypálil město Hai a položil je v hromadu věčnou a pustinu **až do dnešního dne.** A hned na to v následujícím verši stojí to opakováno, že nametali na oběšeného krále hromadu kamení, kteráž trvá **až do dnešního dne,** to jest do toho dne, kdy žil spisovatel knihy Josua. Stejně zase v kapitole 10., verš 27., kde kamení přiházené na jeskyni zůstává až do dnešního dne. Z toho jde na jevo, má-li to býti nápadné, že až do dnešního dne se to může viděti, že ten dnešní den musí býti hodně dlouho po události, snad mnoho set let, dávno až po smrti Josuově,a proto že Josue nemohl nijak slova tato a knihu tuto psáti.

Při vypočítávání rozmanitých skutků Josuových a míst, kde se co stalo, praví se 15, 63., že Gebusejských nemohli židé z Jerusaléma vypleniti a proto Gebusejští bydlí v Jerusalémě až do dnešního dne. Zde nastává otázka, kdy že to bylo, kdy Gebusejští se židy bydleli v hlavním městě židovském pohromadě. Poněvadž se o této věci zase děje zmínka v 1. kapitole knihy Soudců, ponechám si své pozorování pro potom.

Dokázav tak ze samé knihy Josuovy bez všeliké pomoci jiné, že Josua není a nemůže býti spisovatelem knihy po něm nazvané, nýbrž že jest kniha ta jeho jménu podvržená, následovně nespolehlivá, nepravdivá, přikročím ku knize Soudců.

Kniha Soudců.

Kniha Soudců nenese ani jméno svého spisovatele v nápisu a proto není ani možno tu mysliti, že by byla slovo boží, když se ani žádnému známému spisovateli nepřipisuje; jest úplně bez otce, bez ručitele. Ona zapo-

čímá stejnými slovy, jako kniha Josue neb když kniha Josuova započíná slovy: Stalo se po smrti Mojžíše, započíná tato slovy: Stalo se po smrti Josua. Dle toho a pak dle mnoha podobností jiných ve slohu zdá se, že je to kniha od stejného spisovatele, jako kniha Josue, jen že nevíme zhola nic, kdo by to asi byl a kdo to psal; to jediné z ní vysvítá, že spisovatel žil dávno po smrti Josuově, neb ač počíná v první kapitole hned po jeho smrti, už v 2. kapitole padává přehled obsahu celé knihy, která dle letopočtu biblického prodlužuje svůj popis na 306 roků, to jest od smrti Josua (1426 před Kr.) až do smrti Samsona (1120 před K.) a jen 25 let před Saulem, když on šel, aby hledal osly svého otce a byl učiněn králem. Dle všeho ale nebyla kniha tato, jakož i Josuova, psána dříve, až za doby Davida nejméně.

V 1. kapitole soudců se vypravuje, co se stalo po smrti Josuově mezi židy a obyvateli jinými země Kanaan. Když se tu spisovatel v 7. verši zmiňuje krátce o Jerusalému a ve verši následujícím dodává, že židé Jerusaléma dobyli, nemohla tedy kniha tato býti dříve psána, nežli až byl Jerusalém dobyt od nich. Při tom si musí čtenář vzpomenouti, co jsem poznamenal při uvádění z 15. kapitoly z Josua, verš 63., kde se praví, že Gebusejské nemohli židé z Jerusaléma vypleniti a oni že s nimi zůstávají v městě tom až do dnešního dne. To znamená do toho dne, kdy kniha Josue byla psána. My ale víme dále, že Jerusalém nebyl dobyt, leda až za Davida krále, a následovně kniha Josua a kniha Soudců nebyly psány dříve, leč až když David panoval byl, což se stalo až 370 let po smrti Josua.

Jméno města, které se později zvalo Jerusalém, bylo dříve zváno Jebus neb Jebusi a bylo to hlavním městem Gebusejských. Zpráva o Davidovu dobytí města toho se

nalézá v II. knize Samuelově 5, 4. a pak v 1. Chronicorum 14, 4. Nikde v bibli nestojí, že by město to bylo někdy před tím dobyto bývalo. Při dobytí města toho se praví, že židé povraždili všechny živé duše v městě tom a nenechali ani jednoho člověka na živu. Tak obyčejně se honosí o všech svých vítězstvích. Když se zde mlčí o takovém hrdinství, stalo se bezpochyby, že město se vzdalo a že Gebusejští, kteří tam bydlili, žili v místě tom na dále, i když bylo dobyto. Proto zpráva v knize Josua o tom, že Gebusejští zůstávají v městě až do dnešního dne, souhlasí s tímto dobytím a vzdáním města Davidovi.

Hned po knize Soudců následuje malá knížka **Ruth** zvaná, pohádka to hloupá, neobratně vyprávěná, aniž by kdo věděl od koho, o děvčeti venkovském jednom, které svému příbuznému v noci, kdy spal, vlezlo do jeho lože pod plášť. Takto jest to věru hezká látka, aby se to mohlo nazývati slovem božím. To by dělalo duchu svatému mnoho cti. Ale ostatně jest to jedna ještě z nejlepších knih v písmě, poněvadž se tam nenalézá žádná vražda, žádné prznění a žádný zločin.

Knihy Samuelovy.

Přejdu teď ku dvěma knihám Samuelovým a abych dokázal, že nebyly psány od Samuela, nýbrž až dlouho po jeho smrti, upozorňuji hned na počátku na zprávu, kterou Samuel podává o Saulovi, jak šel hledat osly svého otce, a jak si zašel k Samuelovi, jako teď hloupí lidé chodí k čarodějnicím, aby si nechali hádati. Spisovatel, vypráběje o Saulovi, Samuelovi a oslech, nepraví, že by se událost ta byla stala nedávno teprve, nýbrž jako nějaké prastaré vypravování to podává a v kapitole 9, verš 9. udává, řka: Za starodávna, kdy se totiž stalo, co tuto

vypravovati chci, říkával každý takovým lidem, kterým my dnes říkáme proroci, jen vidoucí. Když Saul se sluhou šli, tázali se také po vidoucím, a když jim dívky pověděly, a když Samuela měli před sebou, tázali se ho také, kde že jest "vidoucí" a on odpověděl: "já jsem vidoucí".

Poněvadž spisovatel knih Samuelových vypravuje a předvádí otázky i odpovědi slovy, jak se mluvívalo za starodávna, a musí ještě vysvětlení přidávati k tomu, by rozuměli za jeho doby žijící, co to znamená, poněvadž ten způsob mluvení za jeho doby už nebyl v užívání, tu dokazuje, že spisovatel ten žil hodně dlouho po Samuelově smrti a že tedy Samuel sám to nenapsal a následovně že ta kniha jest úplně bez spisovatele a věrohodnosti nejmenší.

Když však jdeme dále do knih těch, nalézáme věci, které se udály až dávno po smrti Samuelově. Samuel přece zemřel před smrtí Saulovou, neb nám Samuelova kniha 1. v kap. 28. vypravuje, že Saul s čarodějnicí Endorskou ducha Samuelova z hrobu citovali; pak se vypráví ještě všechno dále o Saulovi a o jeho nástupci Davidovi, což všechno se stalo dávno po smrti Samuelově, a to vše prý psal sám Samuel. V 25. kap. 1. knihy jest o smrti a pohřbu Samuela řeč, což asi Samuel také nemohl napsati, jako nemohl to Mojžíš a Josue. — Druhá kniha Samuelova počíná událostmi, které se staly až za 4 roky po smrti Samuela, kdy nastoupil David na trůn po Saulovi a popisuje kralování Davidovo až do jeho konce, což bylo 43 roky po smrti Samuelově. Proto jsou knihy tyto samy sebou dostatečným svědectvím, že od Samuela, muže božího, psány nejsou.

Tak prošel jsem všechny knihy první části biblí, při nichž se nalézají jména osob vydávaných za jich spiso-

vatele a které církev, která se prodává za křesťanskou církev, podvodně vydává světu za spisy Mojžíšovy, Josuovy a Samuelovy. Já odhalil a dokázal tento podvod. Teď tedy, vy kněží všelikého druhu, kteří jste psali a kázali proti prvnímu dílu "Věku Rozumu", co řeknete k tomuto? Či ještě budete moci vzdor všem těmto do očí bijícím důkazům vstoupiti na své kazatelny a budete podváděti své posluchače, říkajíce jim, že ty knihy jsou od jmenovaných spisovatelů nadšených samým bohem a že knihy ty jsou slovo boží, kdežto jest to tak jasné, jak jen může něco býti, že osoby, které za jejich spisovatele vydáváte, je nepsaly a psáti nemohly a že nikdo z vás ani pomyšlení nemá, od koho knihy ty mohou asi býti psány. Jaký stín omluvy můžete ještě míti, abyste toto rouhavé podvádění lidu provozovali na dále? Co máte ještě k podání proti čistému a mravnému náboženství deistickému a ku podporování vaší soustavy klamu, modloslužby a domnělého zjevení? Kdyby všechna ta ukrutná a vražedná nařízení, kterými jest biblí naplněná, a nesčíslné mučení lidí a popravování jich následkem těchto nařízení, byla připisována nějakému příteli vašemu, jehož památka jest vám drahá, jistě byste zapálili se horlivostí, abyste dokázali, že popis takový jest křivý, hanebný a urážlivý a hájili byste jméno a dobrou pověsť svého přítele. Avšak když biblí vypravuje stejně děsné a ukrutné věci o vašem bohu a tvůrci, buď pověra vás zaslepuje, aneb nemáte k bohu svému nižádného citu a nižádné lásky, že to posloucháte s nábožností, aneb aspoň s netečností. Důkazy, které jsem předvedl a které nadále chci ještě přednášeti, že biblí jest kniha podvržená a tudíž že jí nemůže ani slova býti věřino spolehlivě, budou sice působiti zarytým kněžím rány nehynoucí, ale milionům věřících to přinese útěchy a upo-

kojení myslí, neb přestanou si takové ohavné věci domýšleti o svém bohu, jak jim bylo kněžstvo do jejich myslí vštípilo a co oni dle svých přirozených zásad spravedlnosti a mravnosti chápati nemohli.

Knihy Králů a Kronik.

Přejdu teď ku dvěma knihám Králů a dvěma knihám Kronik. Tyto knihy jsou vesměs dějepisnými knihami a obsahují hlavně životy a jednání židovských králů, kteří, celkem řečeno, byli rotou ničemníků prabídáckých. Než to jsou věci, s kterými teď nemáme co dělati a to tím méně, když ani nevíme, kdo knihy ty spisoval, neb jsou beze jména, a zda-li spisovatel jejich zasluhuje víry, že všechny ty hanebnosti králům připisované jsou pravdivé neb pouze vymyšlené. Jako všechny skoro starobylé spisy, tak i zmíněné knihy obsahují trochu skutečnosti a trochu báchorek, trochu možností a trochu nemožností, na nichž arci teď pro vzdálenost doby a nedůležitost země nám mnoho nezáleží.

Hlavní moje práce s knihami těmi bude porovnávání jich mezi sebou a s jinými částěmi biblí, abych ukázal ten zmatek, odporování si a ukrutnosti a ohavnosti všechny v tomto tak zvaném slovu božím.

První kniha Králů započíná se životem Salomona, což bylo dle biblického letopočtu v 1015 před K. Druhá kniha Králů končí 588 před K. Obsahují tedy knihy dobu 427 roků.

Dvě knihy Kronik jsou dějinami stejné doby a vůbec stejných osob, ale od jiného spisovatele; bylo by nesmyslné, že by jeden a týž spisovatel psal o jedné věci dvakráte. První kniha Kronik v devíti kapitolách opakuje rodokmen od Adama až na Saula, a počne pak s panováním Davida. Druhá kniha Kronik zase končí po

Zedekiovi asi v 588 před Kr. Poslední dva verše knihy té posunou sepsání knihy té ještě o 52 roky dále, tedy do 536 před K. Než ty verše ku knize té ani nepatří, jak ukážu, až budeme jednati o knize Ezrově.

Dvě knihy Králů obsahují vedle dějin Saula, Davida a Salomona, kteří panovali nad Israelem celým, také ještě dějiny 17 králů a jedné královny, kteří se zovou králové Judští, a 19, kteří se zovou králové Israelští. Národ židovský totiž hned po smrti Salomona roztrhl se na dvě části a každá ta polovina měla své vlastní krále, kteří se osudně a bídácky stále mezi sebou rvali. Proto ony dvě knihy jsou velmi málo více, nežli zápisky o vraždách, zradách, loupežích, válkách, krveprolití a podobných neřestech. Ukrutnosti, které byli i židé uvykli dělati dříve na Kanaanitech, jejichž zemi si nechali napřed od svého boha darovati a pak ji divoce přepadli a dobývali — tytéž ukrutnosti páchali pak sami na sobě, totiž Israelité na židech a židé na Israelitech. Ani polovina jejich králů nezemřela smrtí přirozenou, a v několika případech byly celé rodiny povražděny, aby si zabezpečil nástupce svůj trůn, ač za několik neděl, měsíců, neb roků potkal jej osud jeho předchůdců, úkladná zrada a vražda. —

V 10. kapitole druhé knihy Králů vypravuje se o dvou koších naplněných hlavičkami dětí, 70 v počtu, které byly vystaveny u brány města. Byly to děti Achabovy a vrahem jejich byl Jehu, kterého Elisa, domnělý muž boží, pomazal za krále nad vyvoleným domem israelským jen proto, aby mohl tento krvavý zločin spáchati a předchůdce svého sprovoditi se světa. A zase ve zprávě o panování Manahana, jednoho z králů israelských, jenž zavraždil Saluma, jenž panoval jen jeden měsíc, praví se 15, 16. (II. Králů): "Tedy Manahan po-

hubil město Tipsach a pobil všechny, kteří byli v něm a všechny končiny jeho od Tirsa, poněvadž mu ho neotevřeli: pomordoval je a **všechny těhotné jejich zrostínal (rozpáral)**. A to se mohlo státi na rozkaz boží od vyvoleného národa božího?

Můžeme si dovoliti jen se domýšleti, že by bůh vyznamenal národ nějaký jmenem svého vyvoleného národu, a neučinil to národu takovému, jenž by poctivostí, ušlechtilostí, mravností a nábožností nad všechny jiné vynikal, alebrž že ti hrdlořezi, przniteloyé, paratelé těhotných, tito židovští netvorové krvelační tímto vyvoleným národem božím býti by mohli? Lid, který byl skrz na skrz zkažen, když nápodobil netvory jemu představené praohavné, jako byli Mojžíš, Aron, Josua, Samuel, David, kteří nemají na celém světě v dějinách sobě rovných v zhovadilosti, vražednictví, nesvědomitosti, podvodnictví a ohavnosti povšechné — lid takový měl býti vyvoleným národem božím! Pakli zúmyslně nezavřeme očí svých a nenaocelujeme srdcí svých pověrou a předsudkem poznáme, že tento lichotivý název vyvoleného národa jen kněží užívali vůči lidu židovskému, a sice lživě a podvodně, aby své zločiny a hanebnosti páchané na lidu zakryli a na boha to svedli, a křesťanští kněží drží s těmi židovskými za jeden provaz a chrání jejich pověsť, aby uchránili řemeslo své.

Obě knihy Kronik jsou jen opakováním těchto zločinů; ale dějiny jsou přerušeny na některých místech, kdež spisovatel vynechává zprávy o panování některého z králů. Při tom jest tolik přecházení s králů Judy na krále Israele, a opačně, že vypravování to velmi pomateně se čte. V stejné knize často spisovatel sám sobě odporuje, jako na příklad v II. knize Králů 1, 17 vypisuje se, že kraloval Joram leta druhého Jehorama, syna Josafa-

tova, kdežto v 8,16. téže knihy stojí, že leta pátého Jorama počal kralovati Jehoram, syn Josafatův. To znamená, že tu stojí psáno, že Joram v Judě nastoupil v 2. roce panování Jorama v Israeli, a Joram v Israeli nastoupil v 5. roce panování Jorama v Judě. Tedy nesmysl.

Některé velmi důležité věci, které se v jedné knize vypravují o jednom králi, že je udělal, jsou ve vypravování druhé knihy o témže králi vynechány. Tak na příklad po Salomonu nastalo rozdvojení království mezi Geroboamem a Roboamem. V I. knize králů v 11. a 12. kapitole se vypravuje podivná událost o Geroboamovi, jak nechal proroka božího zatknouti, ale hned mu uschla ruka, kterou vztáhl proti němu atd. Takového něco, co se stalo zrovna při roztržení se národa náčelníku jedné strany, známému i druhé dobře, by se očekávalo, že bude zapsáno i v druhém spisu, ale není. Jest viděti z toho, že ač lidé všemu věřili, co jim jejich kněží a proroci balamutili, tito proroci jeden druhému a kněží jeden druhému nevěřili ani za mák, neb věděli sami nejlépe, jakou lež hlásají a píší.

V knihách králů jest v několika kapitolách mluveno o Eliášovi, muži božím, a vypravuje se o něm docela, že když jednou procházel se s učenníkem svým Elišou, přijel ohnivý kočár s ohnivými oři a odvezlo jej to do nebe ve vichřici. Vida, spisovatel kronik, ač o Eliáši se zmiňuje, nevěří to o tom odjetí do nebe a ani zmínky o tom nečiní. Ani o tom Kroniky nevědí, jak ten plešatý muž boží proklel dítky jmenem božím za to, že se mu posmívaly, a tu přiběhly dvě medvědice a roztrhaly 42 děti za to posmívání. V Králích to stojí o takovém muži božím, v Kronikách ne. V Králích také stojí v 13.kapitole o tom. jak pochovávali jednou mrtvého do hrobu, v kterém byly kosti Eliši, a jakmile se mrtvý dotekl kostí těch, vstal a

byl živ. Nedopovědí, zdali židé toho mrtvého přece pochovali, neb jej z hrobu pustili a co se s ním stalo dále, ale Kroniky také o takovém velikém zázraku nechtějí ani slyšeti.

Co jest velmi divné, že přes všechny nesrovnalosti knih Králů a Kronik v tom oboje souhlasí vespolek, že se ani slovem nezmiňují o těch velikých mužích božích, prorocích, kteří pozdější knihy v písmu byli sepsali a žili přece v době, o níž tyto knihy jednají, za králů, jejichž životy a skutky jsou tuto vypsány. O jediném Izaiáši se děje zmínka za doby krále Ezekiáše. To jest podezřelé, že o ostatních prorocích ani doteknuto není v knihách těch všech. Kdyby byli onino muži boží, proroci, za své doby tak důležitými osobami, jak sestavovatelé biblí a kněží až na naši dobu by rádi lidu namluvili, jak to přijde, že v dějinách těchto o nich není ani zmínky nikde učiněno?

Proroci ti jsou Isaiáš, Jeremiáš, Ezekiel, Daniel, Hosea, Joel, Amos, Obadiah, Jonah, Mikah, Nahum, Habakuk, Zefan a j. Ti všichni žili za doby královské před 588. rokem před K. a nikde o nich není ani zmínky, leda o Isaiáši, jak praveno, pak o Jeremiáši pouze v poslední kapitole Kronik a o Jonáši jen tak zběžně v II. Králů 14, 25. O ostatních ani dosti zběžně, aniž o jejich spisech, by se mohly považovati za věrohodné a spolehlivé.

Tato okolnost jest buď velmi špatné svědectví o spisovatelích dějin královských a kronik, aneb velmi nečestná pro proroky boží a mohu to zanechati směle pro kněze a vykladače písem, kteří v malichernostech takových jsou velmi učení, aby rozhodli, pro koho je to více nečestné a urážlivé. Možno, že pravá příčina tohoto pohrdání oněmi proroky od spisovatelů dějin byla asi takového významu, jako by dnes dějepisec pohrdal a

mlčením pominul "básníka" Petra Pindara (nebo písničkáře Haise z Prahy).

Ještě na jednu věc chci upozorniti při knihách Kronik. Při mém pozorování knihy Genesis uvedl jsem místo 36., 31., které se patrně vztahuje na dobu, až když počali králové vlásti nad syny israelskými; ukázal jsem pak, že tento verš se nalézá doslovně v Kronikách 1., 43., a tu stojí už důsledně dle dějin, kdežto v Genesis jest předčasný a ukazuje jen, že část Genesis byla opsána z Kronik, a ač kniha Genesis stojí v bibli na kraji, jakožto první kniha Mojžíšova, byla přece sepsána a zrobena od nějakého neznámého spisovatele až potom, když kniha Kronik byla už napsána, což nestalo se dříve, leda až 860 let po smrti Mojžíšově.

Důkazv, jimiž se řídím v tomto, jsou pravidelné. — Podívejme se jen na verš 3. kapit. I. knihy Kronik, kde jest uveden Ezechiáš (Zedekiáš) co jeden z potomků Davidových. Bylo to v době Ezechiáše, když Nabuchodonosor dobyl Jerusaléma, 583 let před K. a následovně 860 let po smrti Mojžíše. Ti, kteří se později honosili starožitností biblí, zvláště knih připisovaných Mojžíši, učinili tak bez přesvědčení se, bez zkoumání a bez všeho pověření, jen tak věříce to, co jim bylo pověděno od jiných stejně nevědomých a zas dále tak povídajíce. Neboť co se týká letopisného udání, není první kniha v bibli ani tak starou, jako kniha Homera, kteráž jest nejméně o 300 let starší, asi tak, jako kniha Ezopových bájek.

Neujímám se mravnosti Homera, naopak, považuji jeho knihu za knihu křivé slávy, která vede k nadšení se pro nemravný a škodný pojem o cti a slávě; ohledně Ezopa, ač mravouka v něm jest přece spravedlivá, jest bájka často krutá; ukrutnost pak křivé bájky často ublí-

ží srdci více zvláště u dítěte, nežli mravní poučení může vyvážiti jeho poznání.

Esdrášova kniha.

Hned na počátku knihy této vidíme podivnou náhodou opakované dva a půl verše z konce druhé knihy Kronik, což nám dává divné ponětí o tom, jak se toto opakování dostalo do knihy Esdrášovy z Kronik, aneb jak se mohlo dostati do Kronik z Esdráše? Jest to podivný pořádek v tom sepisování svatých písem, za které by se mohl duch svatý styděti, kdyby to byla práce jeho, neb takový poklesek učiniti jest pro pozornost člověka velikou chybou, což teprve pro ducha svatého.

Poslední verš Kronik jest zrovna uprostřed přetržený za slovy "ať jde", a teprve při opakování toho v Esdráši vidíme, že má jíti každý do Jerusaléma stavět chrámu. Podobné přetržené a nedodělané myšlénky nalézáme často v písmu. Tak na příklad v knize Josua, 5,13. až 15., vypravuje se tu nabubřeně, jak se Josuovi zjevil anděl s velikou pompou a obřadností. Josue, ač měl zapovězeno klaněti se komukoli, mimo bohu, klaněl se mu hned na kolenou svých a na tváři se plazil před ním, anděl mu ještě poručil, aby zul obuv s nohou svých, a když teď každý čeká, co pak asi ten anděl mu přinesl, co mu poví a čemu ho naučí — ono kde nic tu nic. Jakoby si byl nějaký ferina při spisování svatého písma chtěl z Josua a anděla udělati žert svůj. Nechá anděla zjeviti se a udělati rámus a najednou nic. Jakoby chtěl se posmívati Josuovi z toho, že se tento chlubil svým posláním od boha, a dělal si z toho ze všeho dobrý den. Opisovatelé svatého písma pak ve své zaslepenosti věřící nezpozorovali tento vtip a přepsali to také jako slovo boží a nechali to v písmu podnes. A jak

jest to směšné, když anděl povídá: zuj obuv nohou svých, neboť tato země jest svatá. Jako by nebyla celá země stejně svatá a jako by obuv na nohou zemi znesvěcovala. Proč mu neporučil, aby raději svlékl kalhoty, neb jiný kus oděvu; což by to nebylo stejné?

V knize Esdrášově jest jediná věc, která má v sobě pravdivost skoro bezpečnou, totiž čas, kdy byla psána, což bylo hned po navrácení se židů ze zajetí babylonského, asi 536 před K. Ezra, jenž jest tatáž osoba, která se v apokryfách zove Esdra, byl jedním z vrátivších se a napsal o tom zprávu. Nehemiáš, jehož spis následuje za Ezdrášovým, byl jiný navrácenec, který bezpochyby také napsal zprávu o tom navrácení v knize, která nese jeho jméno. Než tyto obě zprávy, neb knihy, nejsou ničím pro nás a pro nikoho jiného, leda pro židy, poněvadž obsahují kousek jejich dějin po zajetí a něco jejich jmen židovských mezi rodinami navrátivšími se. V obou těchto knihách jest zrovna tolik slova božího, jako v každé jiné dějepisné knize o dějinách Řecka, Říma, Francie, neb v jiných. Než my nemůžeme na spisovatele tyto spolehnouti ani v dějinných zprávách, že by byli neomylnými a pravdivými, jak by se od duchem svatým řízených pisatelů očekávati dalo. V 2. kapitole Esdra podává seznam kmenů a rodin a určitý počet duší navrátivších se od každého z Babylonu do Jerusaléma.

Zdá se, že sepsání toto bylo hlavním cílem knihy této vůbec a že k vůli zaznamenání tomu pisatel si tu práci dal a že to složili židé asi na toho nejdovednějšího, ale on byl velmi neohrabaným a zničil celý ten účel práce své chybou velikou. On počíná v 2. kapitole ve verši 3. následovně: Synů Farosových bylo 2172, synů Sefatia bylo 372, atd. až do verše 60. a když si někdo vypíše všechny ty počty a sečte je, shledá, že jich bylo 29.818

duší vypsaných ve všech těch verších. Spisovatel ale jako by neuměl počítat, najednou ve verši 64. vyhrkne ze sebe, že jich bylo dohromady 42.360, což jest o 12.000 více, nežli jich mohl vypočísti, a nikdo neví, kde těch 12.000 vzal, neboť služebníky a děvky jejich a zpěváky vypočítává zvlášť na 7.337 ještě. Když tedy v písmu svatém nemáme ani tolik jistoty, co by každý devítiletý hoch ze školy mohl napsati správně, co můžeme svaté této humbugářské knize ještě věřiti?

Nehemiáš hned v knize následující dělá to zrovna tak. Popisuje tutéž věc, jako Esdra, sčítá rodiny všechny, které přišly, udává ale na mnoze zcela jiný počet členů jejich, nežli Esdra, a ku konci v 2. kap. verš 66. praví, že těch navrácených bylo 42.360 duší, jako pravil Esdra. Když si ale jeho seznam napíšeme a sečteme, shledáme, že také lže, nebo on má napočtěno pouze 30.089 duší, tak že se mu jich ještě nedostává do plného počtu 11.271, jako se nedostává Esdrovi 12.542. Co s takovými písaři a kdo může jim přidati dosti málo víry ve věcech tak důležitých, jako jest spasení duše a víra v život po smrti, atd., když na ně nemůžeme spolehnouti ani v tom nejmizernějším spočítání? Jestliže duch svatý neumí počítati lépe, pak už věru se mýlí ve všem a jest nevědomec aneb lhář prohnaný.

Esther a Job.

Nejbližší kniha na řadě jest Esther. Považovala-li to paní Esterka za hezké, slušné a mravné nabízeti se za kuběnu Ahasverovi aneb za soupeřku královny Vašty, která nechtěla se představiti před ochlastaného krále s ochlastaným dvorem — neb jak kniha sama vypravuje, chlastali všichni po sedm dní a byli veselí velmi — ať si to Estherka s Mordechajem spraví sami, co si chtějí udě-

lati, a ať nám, čtenářům čistým, dětem a pannám dají pokoj, aby se od prašiviny té božské nikdo z lidí nenakazil. Ostatně jest celé to vypravování hodně báječné a nemá ani žádného spisovatele, tak že nelze celému tomu spisu věřiti ani slova a to by bylo ještě to nejlepší, kdyby se tento kus svatého písma a práce ducha svatého se všemi předešlými hodil na hnůj a jen to, co z toho ostatního dobrého by zbylo, aby se zachovalo na památku, že bylo někdy před věky lidí tak bláhových a hloupých, že takovým báchorkám věřili a na nich své spasení stavěli. (P. př.)

Kniha Jobova.

Kniha Jobova se líší od všech knih dosud pozorovaných. Není v ní pranic o zradě, vraždě a lotrovství; jest to rozjímání mysli mocně pod vlivem strastí života lidského se nalézající a chvílemi klesající pod tíží břemene svého. Jest to krásně psané odevzdání se osudu neodvratnému. Trpělivosti na osobě, o níž se píše, mnoho není, ba naopak, jeho bol jest často mocný, ale on přece snaží se udržovati jej na úzdě a když jest mu nejhůře, umiňuje si, že si uloží spokojenost co povinnost. Já už mluvil v prvním dílu "Věku Rozumu" s úctou o knize Jobově, aniž bych byl věděl tolik, jako teď o ní; neb vím dnes, že dle všech důkazů nenáleží kniha tato k bibli. Viděl jsem smýšlení dvou učenců židovských o knize té, Aben Ezry a Spinozy, a oba souhlasí v náhledu, že kniha Job nemá pražádného vnitřního důvodu, že by to mohla býti kniha židovská, ale že byla z jiného jazyku nějakého do hebrejštiny přeložená a její spisovatel že byl na jisto pohan a nikoli žid. Vykládají, že povaha líčená pod jménem satana, což jest prvně a jedinělkráte, kde se o něm zmínka v bibli děje v starém celém zákonu, není

původu židovského, neb satan by nemohl se židovským bohem býti v takovém přátelském obcování a vyjednávání. Mimo to ukazuje se na první pohled, že pochodí kniha ta od spisovatele vzdělaného ve vědách staré doby, o kterých celý židovský národ neměl ani tušení. Židé se učili platiti a kněze poslouchati, ale o přírodovědě, o hvězdách a podobném učení neměli ani zdání, na to jim kněží nikdy času nedali. V knize Jobově ale jmenují se každou chvíli přírodní všeliké předměty, o nichž židé málo věděli, a pak souhvězdí se jmenují, která neznali židé ani jmenovati, ba ani jména ve své řeči pro ně neměli, a která museli jmenovati jmeny řeckými, jako tam nalézáme: Arktura, Orion, Pleiades, kuřátka, hvězdu polední a jitřní. Židé se s hvězdářstvím nikdy nezabývali, neboť se báli jejich kněží, aby se jejich věřící neklaněli hvězdám spíše, nežli jejich bohům; proto když překládal pisatel židovský knihu Jobovu z cizího spisu pohanského, musel použíti jmen těch řeckých.

Že židé překládávali skutečně spisy pohanské do jazyka svého a smíchali je pak se svými vlastními knihami, není žádné pochybnosti. Jest toho důkazem 31. kap. Přísloví, neb se tam praví: Slova proroctví Lemuele krále, kterýmž vyučovala jej matka jeho. Tento verš stojí co předmluva k naučení následujícímu, které nepochází od Solomona, ale od Lemuele. Tento pak Lemuel nebyl králem israelským neb judským, ale pohanem nějakým v jiné zemi. Než židé přijali jeho přísloví za svá. Tak i když vidíme, že nevědí, kdo byl spisovatel knihy Jobovy a obsah její je patrně cizí pohanský a není v nižádném spojení s nižádnou knihou před ní ani po ní v židovském písmu, jest to důkazem, že jest tato kniha zrovna tak přijata z pohanského spisu nějakého a přeložena do židovského. Tak i modlitba neb řeč Agura v 30. kap. Přísloví

nese patrné známky, že není židovská, ale z pohanského přeložena a přijata od židů, a jest to řeč velmi rozumná, jedna z nejlepších v starém zákonu. Jméno Agur nikde v spisech židovských se neobjevuje a jest uvedeno co předmluva k modlitbě jeho, jako jméno Lemuele. V modlitbě té ve ver. 7., 8. a 9. modlí se Agur: "Dvou věcí žádám od tebe: neoslýchejž mne, prvé než umru. Marnost a slovo lživé vzdal ode mne; chudoby neb bohatství nedávej mi; živ mne pokrmem vedle potřeby mé, abych snad nasycen jsa tě nezapřel, a abych zchudna nekradl a nebral nadarmo jméno hospodina boha svého." Tak se nikdy židé nedovedli modliti, ale oni vždy žádali za vítězství, mstu a bohatství.

Sdělavatelé biblí a upravovatelé času biblického nevěděli, co si s knihou Jobovou počíti, neb v ní není ani zmínky o nějaké dějepisné události, k níž by ji připojili. Než oni nesměli si dáti před světem ani ten vzhled, jako by něco nevěděli, co se týká biblí a jejích částí, a proto udávají, že kniha ta byla sepsána asi 1520 let před Kr. To by bylo asi za doby, kdy Israelité ještě byli v poddanosti egyptské. K tomu mají arci sdělavatelé biblí zrovna tolik práva, jako já, kdybych řekl, že byla kniha ta psána ještě tisíc let před tím, nežli jakého Israelity na světě bylo. Jest ale dle všeho tato ze všech knih biblických nejstarší a jest také ta jediná, kterou může každý čísti bez zapření se a zlobení.

My nevíme nic, co byl svět pohanský před židovskou dobou, neb židé měli ve zvyku všechny pohany pohaněti, pomluviti a zohaviti k vůli jejich nectění židovského boha a my právě z jejich spisů naučili jsme se je zváti pohany. Než pokud dozvídáme se, byli pohané lidem mravným, vzdělaným a nebyli, jako vyvolený národ oddáni mstě a krveprolévání, přepadání sousedních

všech národů, olupování a vraždění jich. Pohané, pokud se nám sděluje, zosobňovali ctnosti i nešlechetnosti v sochách a obrazech, jako se dnes vůbec v umění děje a sice pomocí sochařství a malířství. Z toho však nenásleduje, že oni se sochám těm a obrazům klaněli, zrovna tak, jako my se jim neklaníme dnes.

Žalmy.

O Žalmech není třeba mnoho vykládati. Některé jsou mravné a jiné jsou strašně mstivé; většina jich se týká místních okolností národa židovského z doby, kdy byly psány, s čímž nám není co dělati. Jest to ale chyba, aneb podvod, když se připisují žalmy všechny Davidovi. Ony jsou sbírkou zpěvů, jako máme nynější naše zpěvníky, v nichž zpěvy pochodí od rozmanitých skladatelů z rozličných dob. Tak na příklad žalm 137. nemohl býti psán dříve, leč až 400 let po smrti Davida, poněvadž je psán ku památce události, že národ židovský byl v zajetí babylonském, kteréž se událo až tak dlouho po Davidovi. Praví se v něm: "Při řekách Babylonských tam jsme sedávali a plakávali, rozpomínajíce se na Sion. Na vrbí své citery jsme zavěšovali a když se nás dotazovali ti, kteří nás zajali, na slova písničky, říkajíce: Zpívejte nám některou píseň Sionskou, odpovídali jsme: Kterakž bychom měli zpívati píseň hospodinovu v zemi cizozemců?" Jest to zrovna, jako by někdo dnes zde v Americe nám nabízel, abychom mu zazpívali nějakou písničku českou, neb jinou, jaká se zpívala v zemi, odkud přicházíme. Když kněží stále učí, že jsou to všechno žalmy Davida krále, pak vědomě neb nevědomě lhou a podvádí věřící, neb okolnosti a doba žalmů mnohých sama naznačuje, že byly psány zcela jinými osobami a v jiných dobách a tak jako nemůže nikdo jíti si zazpívati na svůj

vlastní pohřeb, tak také nemohl David všechny tyto žalmy psáti a zpívati.

Přísloví.

Kniha Přísloví je, jako Kniha Žalmů, sbírkou a sice ze spisů zcela jiných, nežli jaké měli židé mezi sebou, z pohanských rozličných národů, právě tak přeložena do hebrejštiny, jako kniha Jobova. Některá přísloví, která se připisují Salomonovi králi, neobjevila se u veřejnosti až 250 let po jeho smrti. Neboť praví se v 1. verši 25. kapitoly: "Také i tato jsou přísloví Salomona, kteráž shromáždili muži Ezechiáše, krále judského. Od smrti Salomona do Ezechiášovy doby uplynulo 250 roků. Když jest muž některý slavný a jeho jméno proslulé, pak se mu připisují často i věci, které nikdy neřekl a neučinil. Tak to bylo asi se Salomonem. V tehdejší době bylo to módou dělati přísloví, jako jest teď módou dělati vtipy a pak se připsaly někomu, kdo o nich ani ničehož nevěděl.

Kazatel.

Kniha Kazatel se také připisuje Salomonovi a to pro mnohé příčiny, třeba nepravé. Jest psána slohem samotářského přemýšlení vyssátého a zmrzačeného prostopášníka, jakým byl Salomon, který ohlížeje se na obrazy, z nichž už nemůže míti žádného požitku. volá: Všechno jest marnost, marnost nad marnost.

Větší část obrazů a pocitů spisovatele jest nám nepochopitelna, nejspíše následkem neporozumění překladatelů, ale dosti jest ještě znáti, že v původním jazyku musí míti dobrý význam. Z toho, co nám o Salomonovi jest sděleno, byl to muž chytrý, vtipný, okázalý, prostopášný a konečně zasmušilý. On žil rychle a vesele, a zemřel nasycen a přesycen jsa světa a rozkoší jeho v

stáří 58 let. Sedm set žen a 300 kuběn muselo na Salomona býti přece trochu mnoho, a třeba takové rozkošnictví oslazuje požitek chtíčů zvířecích, přece to zahaluje a umořuje úplně čistou lásku a všechny vznešené pocity i blahost, jaká z nich pochází. Rozdělená láska není nikdy šťastnou. Tak to bylo u Salomona. A pakli při vší té vychvalované moudrosti on nemohl to poznati napřed, pak věru nezasluhuje politování, když se o tom přesvědčil a za marnost to všechno na konci prohlásil. V tomto ohledu jest jeho kázání zbytečné, neb abychom poznali následky, jest nám třeba poznati jen příčinu. Sedm set žen a tři sta kuběn, to mohl napsati a ani slova více a to by bylo mluvilo více, nežli celá ta kniha kázání. Pak bylo arci zbytečné kázati, že jest všechno marnost a trápení ducha, neb nemožno jest nalézti blaženosti ve společnosti těch, jež jejich blaha jsme zbavili. Za ten zločin, kterého se dopustil na tisíci ženách, učiniv si z nich otrokyně mrzké a bídné v uzavření jejich, zasloužil si úplně trest zbavení veškeré spokojenosti a blahosti vlastního života.

Kdo chce býti v stáří svém šťasten a blažen, ten si musí zvykati od mládí na takové věci a majetky, které mu nemůže nikdo ani smrt vzíti a zničiti a které jej mohou provázeti po celý čas jeho života ve všech okolnostech, i když mu všechno ostatní bylo odejmuto. Ty ostatní radosti života můžeme přijímati vděčně, jak přicházejí, ale nesmíme zavěsiti na ně všechno blaho své přítomné i budoucí. Člověk rozkošník jest obyčejně mizera v stáří; člověk dříč jen v obchodu po celý život, nemá stáří také nic lepší; věda přírodní, počtářství, věda rukodělnická a jiná poskytuje nám neustále po celý život stejně bujného a nevysychajícího pramének zábavy, rozkoše a radosti; a vzdor zasmušilému učení kněžskému,

vzdor pověře, jest toto učení tím pravým bohoslovím; ono učí člověka poznávati a obdivovati tvůrčí sílu, neb zásady vědy jsou ve světě vtěleny, jsou nezměnitelny a odvěčny.

Kdo znali Benjamina Franklina, budou se pamatovati, že jeho mysl byla vždy mladá, jeho povaha stále veselá a věda, která nikdy nestárne, byla jeho milenkou. On nebyl nikdy bez předmětu, na který by mohl s rozkoší mysleti, neboť když přestaneme míti předmět takový, pak jsme jako v nemocnici čekajíce na smrt.

Píseň Salomonova.

Píseň Salomonova, jak se další kniha jedna jmenuje, jest zamilovaná a dosti hloupá, ale vráskovitá ztřeštěnost kněží nazvala ji božským slovem, slovem ducha svatého. Sestavovatelé biblí postavili knihu tuto hned za Kazatele a přidávají k ní rok 1014 před K., v kteréžto době dle téhož letopočtu prý žil Salomon, byv asi 19 roků stár a počal právě zakládati si serail žen a kuběn svých. Sestavovatelé ti měli aspoň býti tak moudří, aby zamlčeli tuto věc, aneb neudávali tento čas, neboť každý hned pozná, že toto slovo boží pochází z úst prostopášníka, který započal líbánky s tisíci rozličnými ženami a kuběnami. A když takový vilník a prostopášník počne psáti verše své, pak arci jsou plny ducha svatého, toho kněžského. Ani těm posvěceným a duchem svatým osvíceným hlavám kněžským nenapadlo, že když tentýž Salomon napsal v předcházející jemu připisované knize Kazateli, že jest všechno marnost a trápení srdce, platí to i o těchto písních všech, neb zřejmě praví v Kaz. 2., 8. a 11., řka: Způsobil jsem sobě zpěváky a zpěvákyně (nejspíše aby mu tuto jeho píseň zpívali) a hudební nástroje všeliké, a poznal jsem, že všechno toto mé dílo je mar-

nost a trápení ducha. Sestavovatelé v každém případu ale vykonali práci svou jen napolo, neb když podávají nám píseň Salomonovu, měli podati nejen slova, ale i nápěv, aby byla jejich práce celá. Pak bychom si mohli arci píseň tu zazpívati a nápěv by byl také nebeský od ducha svatého a mohli bychom se na nebeské zpěvy tak připraviti napřed.

Knihy Proroků.

Ostatní knihy starého zákona jsou už jen Knihy Proroků; jest jich 16, počínají s Isaiášem a končí s Malachiášem, jak jsem podal jich seznam při úvaze o Kronikách. Z těchto 16 proroků, kteří vesměs až na tři poslední žili v dobách, kdy byly knihy Králů a Kronik sestavovány, jen dva, Isaiáš a Jeremiáš, nalezli zmínky o sobě v dějinách knih těchto. Počnu s těmito dvěma a co mám říci o těch ostatních, ponechám na pozdější část spisu.

Kdo by si chtěl vzíti tu práci a pročítal by knihu zvanou proroctví Isaiáše, shledá, že jest to spis a skládání velmi divoké a nesouvislé, jak si jen můžeme představiti. Nemá to ani začátku, ani prostředku, ani konce a mimo krátké dějinné části a několik dějinných náčrtů v prvních dvou neb třech kapitolách jest to jednostejné. nesouvislé a nabubřené třeštění, plné výstředních obrazů bez upotřebení nějakého významu; školního kluka žádného by nenechal jeho učitel takovou slátaninu napsati bez potrestání; jesti to, aspoň v tom překladu, jaký nám kněží dali, takový druh spisování a pokaženého vkusu, jakému říkáme obyčejně poblázněná prosa.

Dějinná část počíná v 36. a táhne se do 39. kapitoly. Vztahuje se k událostem, které se měly státi za doby Hezekiáše, krále židovského, v kteréž Isaiáš také žil. Tento dějinný úryvek započíná a končí náhle. Nemá

ani nejmenšího spojení s kapitolou předcházející, ani s následující, aniž s kteroukoli jinou v celé knize. Jest nejspíše pravdou, že Isaiáš úryvek tento napsal sám poněvadž byl jednatelem v událostech popisovaných. Vyjma tuto část nejsou snad ani dvě kapitoly, které by měly nějakého spojení vzájemného, a čtou se vedle sebe co do obsahu svého jako pohádka o Popelce, o Rybrcoulu, o Valibukovi, o Železném Mnichu a o Zlatovlásce.

Už jednou jsem ukázal, jak dva poslední verše Kronik a první tři verše Esdrášovy byly od sestavovatelů biblí spleteny a zmodrchány a jak sestavovatelé spisy rozličných spisovatelů slátali, aniž by věděli, co dělají. Už jen to by bylo s to podhrabati všechnu důvěru v neomylnost spisů těch, poněvadž to zřejmě ukazuje, že sestavovatelé sami nemohli věděti, kdo jsou spisovatelé. Velmi dobrý doklad k tomu zase nalézáme v Isaiáši připisované knize. Konec kapitoly 44. a počátek 45. nemohly býti psány od něho, nýbrž od nějaké osoby, která žila až asi 150 let po jeho smrti. Hleďme jen. Tyto kapitoly jsou poklonami Cyrovi, který dovolil židům navrátiti se z Babylonského zajetí do Jerusaléma a stavěti znovu chrám, jak jest udáno už v Ezdráši. Poslední verš 44. kapitoly a první 45. kapitoly zní asi: Kterýž dím Cyrovi: Pastýř můj jsi nebo všelikou vůli mou vykoná a řekne Jerusalému: Zase vystaven buď, a chrámu: Založen buď. — Takto praví hospodin pomazanému svému Cyrovi, jehož pravici zmocním, a národy před ním porazím, a bedra králů rozpráší, a zotvírám před ním vrata; já před tebou půjdu a cesty tvé zpřímím a dám tobě poklady skryté," atd. atd.

—

Jaká jest to drzá smělost kněžská udávati tuto knihu za sepsanou od Isaiáše celému světu, když Isaiáš dle jejich vlastního letopočtu zemřel po Esekiáši králi, jenž

zemřel 698 před K., a rozkaz Cyra na navrácení do Jerusaléma a postavení chrámu stal se dle jejich vlastního letopočtu 536 před K., to jest o 162 roky později. Já nechci říci, že sestavovatelé biblí tyto knihy sami shotovili, ale tolik mohu říci, že sebrali všeliké staré spisy od neznámých spisovatelů, jak je někde nalezli na hromadě, a složili je, jak to právě se dalo, a dali jim jména některých mužů čelnějších dávno mrtvých, jak jim právě za dobro se uzdálo. Oni museli věděti, že jest to podvod, ale oni jej podporovali, neb nemohlo býti jinak, nežli že věděli, že lež a podvod tím páší.

Panna počne a porodí syna.

Když pozorujeme zúmyslné namáhání sdělavatelů písem, jak se přičiňují, aby každá část romantické knihy této, školácké výmluvnosti plné, dokázala pojem o synu božím, jenž je počat nějakým duchem v těle panny, tu věru nemůžeme si domysliti jakéhokoli podvodu, kterého by oni schopni nebyli. Každý výrok a každá podrobnost jsou vyznačeny barbarskou rukou pověrečné nauky a jsou za vlasy přitaženy k tomu, aby znamenaly něco, co nikdy ani znamenati nemohly. Každé ohlavení kapitoly a každý nadpis stránky jest vyznačen jmény Krista a církve, aby nepozorný čtenář vssál do sebe blud už dříve, nežli počne čísti.

"Aj, panna počne a porodí syna a nazve jeho jméno Emmanuel," stojí psáno v Isaiáši 7, 14. a to se vykládá, jako by znamenalo Ježíše Krista a jeho matku Marii, a rozkřikuje se to po celém křesťanstvu po více, nežli tisíc let, a taková je zuřivost pro náhled ten, že sotva nalézá se místečka ve světě křesťanském, aby nebylo vyznačeno krví a spoustou následkem víry takové. Ač není to úmyslem mým pouštěti se do sporu o podobných před-

mětech, nýbrž chci se pouze obmezovati na biblí a dokazovati její nespolehlivost a podvodnost a tak poraziti základ, by celá budova pověry na něm založená musela se zvrátiti, tož přece jest se mi tuto zastaviti déle, abych ukázal na podvodné vykládání slov těchto.

Zdali Isaiáš si dovolil s Achazem chytrácký kousek, když takto s králem judským mluvil, není mojí věcí vyšetřovati; mně se jedná jedině o křivé vykládání slov těch a dokázání, že to nemá ani nejmenšího vztahu na Krista a jeho matku, jako se to nemohlo týkati mne a mojí matky. Povídka jest prostě následující:

Král Syrský a král Israelský (už jednou jsem se zmínil, že byl národ židovský roztržen na dvě části, království judské s hlavním sídlem v Jerusalémě a království israelské) spolčili se k vojně proti králi Achazovi, králi judskému a poslali své vojsko před Jerusalém. Achaz a jeho lid se zděsili a (7, 2.) dí se, že jejich srdce pohybovalo se tak, jako se pohybuje dříví v lese od větru.

V takové nesnázi obrátil se Isaiáš ku králi Achazovi a ubezpečoval jej **jménem hospodina,** jak to proroci všichni vždycky říkali, že tito dva králové proti němu ničeho nesvedou, a aby Achaza ubezpečil, že jest prorokování jeho spolehlivé a božské, nechal mu na vůli, aby si požádal k tomu znamení, nějaký zázrak, co pečeť pravdivosti jeho slov. Achaz ale zdráhal se znamení žádati, prý nechtěl pokoušeti hospodina. Na to Isaiáš, jenž jest zde mluvčím, praví (14.): Slyš nyní, dome Davidův. — Pán sám dá vám znamení: Aj, panna počne a porodí syna a nazve jeho jméno Emmanuel. (16.) Prvé nežli bude uměti dítě to zavrci zlé a vyvoliti dobré (nežli vzroste k rozumu), opuštěna bude země, kterou sobě ošklivíš pro dva krále (Syrie a Israelsko).

Zde tedy bylo znamení dané a doba k splnění znamení toho byla obmezena na tak dlouho, nežli dítě to, které se narodí, vzroste k poznání zla a dobra.

Když se byl Isaiáš tak daleko odvážil s prorokováním svým, aby nebyl pak shledán lživým prorokem, když by se jeho proroctví nesplnilo, a nebyl prohlášen za křivého proroka, musel se starati teď o to, by se něco aspoň z toho splnilo. Zajisté to nebylo nikdy v dějinách světa nic těžkého, nalézti nějaké děvče s dítětem aneb způsobiti, aby se děvčeti svobodnému dítěte dostalo. Isaiáš bezpochyby věděl už o nějakém takovém děvčeti, neboť mi ani nenapadne, že bychom prorokům tehdejší doby mohli více důvěřovati, nežli nynějším kněžím ohledně ženských. Ať už ale to bylo jakkoli, vypravuje svaté písmo samo v následující kapitole 8. následovně: 2. Vzal jsem sobě za svědky věrné Uriáše kněze a Zachariáše, v tom přistoupil jsem k prorokyni, kteráž počala a porodila syna.

Zde tedy máme celou tu pohádku, třeba byla sebe ošklivější, o tom slibovaném dítěti, a to jest jen drzé překrucování povídky této, že kniha Matouše a po ní špinavost a lakota kněží křesťanských, založila na tom nauku, které se říká evandělium a že tuto pohádku vykládají na osobu Ježíše, který dle povídaček byl splozen od ducha, jejž zvou svatým duchem, na těle panny zaslíbené muži a později vdané, kterou zvou pannou, 700 let po vypravování této hloupé povídačky Isaiášovy. Neváhám nijak nevěřiti v nauku takovou, neboť ona jest křiklavě pohádková a lživá, tak jako že jest bůh pravdivý.

Co při tom nápadného, že dítě to mělo se jmenovat Emanuel, a ani to dítě oné holky Isaiášovy, ani ono křesťanské se tak nejmenovalo; první se jmenovalo Maher-šalal Hašbaš, a ono druhé Ježíš.

Abychom poznali křivost a podvodnost Isaiáše co hloupého a lživého proroka, musíme si přečísti dále, co se vlastně po tom jeho proroctví stalo. V knize Isaiášově o tom arci chytře není zmínky učiněno, ale ono se to vypravuje, třeba on o tom nevěděl, v knize 2. Kronik v 28. kapitole. Tam se dozvídáme, že na místo, aby oni dva králové byli zničeni ve svých záměrech proti Achazovi, králi judskému, jak mu Isaiáš jmenem hospodinovým prorokoval a znamení mu k tomu dal, oni nad Achazem zvítězili, jej porazili a ubili. 120.000 jeho lidí pobili, Jerusalém vydrancovali a 200.000 ženských a dětí do zajetí odvedli. Tolik o tomto lžiproroku a podvodníku Isaiáši a o knize podvodů a lží plné, která se jmenuje proroctví Isaiášovo.

Jeremiáš.

Přikročíme k proroku Jeremiášovi, který, jak se vypravuje, žil za doby Nabuchodonosora, když tento obléhal Jerusalém za doby panování Zedekiáše, posledního judského krále. Proti proroku tomu jest velmi silné podezření, že byl zrádcem na králi a že jej zradil Nabuchodonosorovi. Všechno, co víme o Jeremiáši, ukazuje, že byl člověk ramenář veliký. Ve svém podobenství o hrnčíři a hlíně (kap. 18.) chrání své prokování stále tak opatrně a schytrale po řemeslnicku, aby měl stále zadní dvířka pro sebe otevřená k útěku, kdyby se mělo státi a dopadlo to jinak, nežli on prorokoval. V 7. až 10. v. kapitoly té nechá boha mluviti následovně: Jako hlína v ruce hrnčíře, tak jsi ty v ruce mé, dome israelský. — Mluvil-li bych proti národu a proti království, že je v okamžení vyplením a zkazím i vyhubím — však odvrátil-li by se národ ten od nešlechetnosti své, proti němuž bych mluvil, i já litoval bych toho zlého, které jsem myslil učiniti jemu.

Tady vidíme, jak se ochránil na jednu stranu prorok pro případ opačný jeho proroctví. Teď podívejme se, jak se chrání na druhé straně. Ve verších dalších dí: Zase mluvil-li bych o národu a království, že je vzdělám a vštípím; však činil-li by což zlého před očima mýma, neposlouchaje hlasu mého, i já litoval bych dobrodiní toho, kteréž bych řekl učiniti jemu.

Zde jest zase vytáčka pro případ druhý a tak obratně, že dle podobného způsobu prorokování prorok nikdy nepřijde do nesnází, ať už se stane cokoli s národem a zemí a ať jeho hospodin udělá sebe větší pak chybu. — Takové hlouposti a vytáčky klásti do úst hospodinu může arci jen biblí ve své drzosti a nejapnosti.

Co se týká věrohodnosti knihy té, jest třeba jen přečísti ji, abychom poznali, že ač některá místa mohla býti mluvena Jeremiášem, přece není on spisovatelem jejím. Dějepisné části, mohou-li se tak jmenovati, jsou ve stavu velmi zamotaném; tytéž události se několikráte opakují a sice zcela rozdílně, ba někdy i protivně proti dřívějším zprávám. Nepořádek tento jde až do poslední kapitoly, kde dějiny, které se v knize několikráte už vyprávěly, započínají znovu a končí se přervaně. — Celá kniha vypadá jako míchanice mnoha povídek o osobách a událostech oné doby, jako je nalézáme v svazečku časopisů, z nichž by byly zprávy vystříhány bez ohledu na jich protivné sobě podrobnosti a byl by z toho sestaven jeden spis bez udání doby a bez výkladu. Podám některý příklad toho druhu. —

Ze zprávy v 37. kapitole se dozvídáme, že vojsko Nabuchodonosorovo, jež je zváno vojskem chaldejským, obléhalo nějaký čas Jerusalém. Když ale uslyšelo, že vojsko faraona egyptského táhne proti nim, zvedli se a na čas odtáhli od města toho. Jest nutno zmíniti se ku

lepšímu vysvětlení zmateného podání toho, že Nabuchodonosor obléhal a dobyl Jerusaléma za krále Jojakima, předchůdce Zedekiáše, a že to byl týž Nabuch, jenž Zedekiáše učinil králem, neb vlastně místokrálem, a že toto druhé obléhání, o němž v Jeremiáši čteme, bylo následkem vzepření se Zedekiáše proti Nab. Tak se vysvětlí poněkud podezření, které jest na Jeremiáše vrháno co na zrádce v zájmech Nab., jejž Jeremiáš v 43, 10. zove služebníkem hospodina.

V 11. verši kap. 37. vypravuje se, že byl Jeremiáš zatčen v městě Benjaminově od vojenského strážce tamního a obviňován ze zrady na národu, což on sice zapíral, ale byl uvězněn přece.

V následující ale kapitole dostáváme nové vypravování o uvěznění Jeremiáše, které s tímto prvním nemá nic společného, ale připisuje jeho věznění příčinám zcela jiným, pro které jest nám dojíti si do 21. kapitoly. Tam se sděluje, že Zedekiáš poslal Pašura k Jeremiáši, aby se optal stran Nab. před městem ležícího s vojskem jeho. Jeremiáš odpovídá (18.) jmenem hospodinovým: Aj já kladu před vás cestu života i smrti. Kdo zůstane v městě, zahyne mečem, hladem neb morem; kdo ale vyjde z města a poddá se nepříteli, zůstane živ. Tím veršem 10. přestává zpráva tato, a zcela něco jiného následuje, a dokončení toho započatého vypravování nalézáme až v kapitole 38., kde se vypravuje od 1. verše, že nejen Pašur, ale i jiní, jako Sefatiáš, Juchal s ním, slyševše zmíněná slova, radili králi Zedekiášovi, aby toho člověka usmrtil, poněvač zemdlívá ruce mužů bojovných i ruce všeho lidu mluvě k nim slova taková, neboť muž ten neobmýšlí nic dobrého lidu tomu, ale zlé. A tu teprve jej vzali a uvěznili.

Tyto dvě zprávy jsou rozdílné a jedna protivná dru-

hé. První připisuje jeho uvěznění jeho útěku z města, druhá ale jeho prorokování v městě; jedna jej nechá zatknouti od stráže ve bráně, a druhá nechá jej býti obžalovánu před králem v městě a polapiti královými jednateli. — —

V následující kapitole 39. máme zase příklad nepořádnosti knihy té, neb ač obléhání města Jerusaléma od Nabuchodonosora bylo předmětem už několika kapitol předcházejících, hlavně pak 37. a 38., zase v této započíná to tak, jako by ještě ani slova o tom nebylo sděleno a jako by teprve čtenář musel zvídati všechny ty nejmenší podrobnosti toho kdy, kde a jak, a započíná to zase slovy: Léta devátého Zedechiáše, krále judského, měsíce desátého, přitáhl Nabuchodonosor, král babylonský, se vším vojskem svým k Jerusalému a oblehli ho. Atd. atd.

Případ v kap. 52. jest ale ještě nápadnější, neboť ač se věc ta opakovala v knize Jeremiášově už tolikráte a ještě zase, přece v této knize se započíná z počátku a od příčin, jako by čtenář ještě nebyl ani slova o tom zvěděl v předešlých kapitolách. Kapitola tato započíná následovně: V jedenmecítma letech byl Zedechiáš, když počal kralovati a jedenáct let kraloval v Jerusalémě. Jméno jeho matky bylo Chamutal, dcera Jeremiášova z Lebna. I učinil to, co jest zlého před očima hospodinovýma. Stalo se tak léta devátého království jeho, měsíce desátého, v desátý den téhož měsíce, že přitáhl Nabuchodonosor, král babylonský, se vším vojskem svým k Jerusalému a položili se u něho a vzdělali proti němu hradbu vůkol, atd., atd.

Jest to přece nemožné, aby jeden a týž muž, a zvláště Jeremiáš byl mohl tuto knihu napsati. Chyby jsou tak veliké, že nemohlo by se státi, aby jeden člověk,

který přisedne ku práci takové, mohl se jich dopustiti. Kdybych já neb někdo jiný chtěl psáti v takovém způsobu nepořádném, nechtěl by to jistě nikdo čísti a myslelo by se, že spisovatel byl pomaten neb opilý, ale při této knize se musí mysleti, že byl mu sám duch svatý na pomoc a že mu musel vypráběti, co má psáti a co ne. Jediná cesta, jak se tyto nepořádky dají vysvětliti, jest, slátaninou nesouvislých a nezaručených povídek od rozmanitých spisovatelů bez ladu a skladu od nějakého neschopného a velmi neobratného člověka snešenou, který pak na konci tomu dal jméno knihy Jeremiášovy, poněvadž mnoho povídek těch jedná o něm a o poměrech, v nichž on žil.

O dvojmyslnosti a falešnosti prorokování Jeremiáše podám jen dva případy, nežli pokročím dále.

Z 38. kapitoly jde na jevo, že když byl Jeremiáš ve vězení, poslal si proň král Zedechiáš a v rozmluvě, kterou měli mezi sebou, radil Jeremiáš králi, aby se nepříteli vzdal. Praví ve verši 17. řka: Jestliže dobrovolně vyjdeš ku knížatům krále babylonského, i duše tvá bude živa, i město toto nebude vypáleno ohněm, a tak živ zůstaneš ty i dům tvůj. Zedechiáš nechtěl, aby se to proneslo, co spolu mluvili a proto praví (25.) řka: Pakli uslyševše knížata, že jsem mluvil s tebou, přišli by k tobě, aby zvěděli, co jsme mluvili spolu, tedy rci jim: Předkládal jsem poníženou a pokornou svou prosbu před krále, aby mne nenechal zase voditi do domu Jonatanova, abych tam neumřel. Skutečně přišli judská knížata a tázali se Jeremiáše, co s králem mluvil a on promluvil k nim tak, jak král mu přikázal. Tak tedy tento muž boží, jak se zove, mohl lháti, když mu to mohlo posloužiti, neb to jest jisté, že ku králi s takovou žádnou prosbou

nebyl šel, nýbrž bylo pro něho posláno a on radil králi ku vzdání se.

V kapitole 34. jest proroctví Jeremiášovo pro krále Zedechiáše v těchto slovech (2.): Takto dí hospodin: Aj, já dám toto město v ruku krále babylonského, aby je vypálil ohněm; a ty neznikneš ruky jeho, ale jistotně jat a v ruku jeho vydán budeš a oči tvé uzří krále babylonského a ústa jeho s ústy tvými mluviti budou a do Babylonu se dostaneš. Ale slyš, neumřeš od meče, tak praví hospodin o tobě, v pokoji zemřeš, a jakož pálívali vonné věci otcům tvým králům, tak páliti budou tobě, říkajíce: ach, pane, a kvíliti budou nad tebou, neb slovo toto já mluvil jsem, dí hospodin. Teď ale na místo pokojné smrti, shledání se s králem babylonským a mluvení s ním ustního, a pálení vonných věcí při jeho smrti a kvílení, stalo se jak v 52. kapitole téhož Jeremiáše se dočítáme (10), že zmordoval král babylonský syny Zedechiášovy před očima jeho, oči Zedechiášovy oslepil a jej svázav řetězy ocelovými dal ho zavésti do Babylonu a dal jej do vězení až do smrti jeho.

Co pak máme říkati o těch prorocích božích jiného, nežli že to byli lháři a podvodníci darebáčtí, kteří si z lidí i z králů věřících dělali blázny a vydělávali si nepočestně živobytí své prorockým řemeslem, které na boha odkazovali.

Co se pak týká Jeremiáše, toho nepotkalo nic zlého. Král Nabuchodonosor jej vzal k sobě z milosti, bezpochyby pro jeho zásluhy o jeho věc, a pravil, odevzdav jej kapitánovi své stráže (39, 12.): Vezmi jej a pilně jej opatruj, ani jemu čiň co zlého, ale jakž tobě řekne, tak nalož s ním. Jeremiáš se pak stal prorokem Nabuchodonosorovým a prorokoval mu proti Egyptským za jeho

peníze, kteřížto Egypští přece vyrukovali na ochranu města svatého Jerusaléma při jeho obléhání.

Tolik o tom lhářském a podvodném proroku Jeremiášovi. Musel jsem těmto dvěma prorokům, Isaiáši a Jeremiáši, věnovati více místa, poněvadž se o nich zmínka děje v knihách Králů a Kronik, kdežto o ostatních se nic o nich nesděluje. S ostatními knihami zvanými knihy prorocké, ani se nebudu zdržovati podrobně, ale vezmu je hromadně v úvahu, kterou věnuji povaze mužů, jimž se říkalo proroci.

Ostatní proroci.

V prvnější části "Věku Rozumu" jsem pravil, že slovo prorok bylo biblické slovo pro básníka, a že vzlety a obrazy židovských básníků byly z nevědomosti povýšeny za to, čemu se teď říká proroctví. Jsem v tomto náhledu dostatečně podporován nejen tím, že knihy tak zvané prorocké jsou psány ve slohu básnickém, ale i tím že v biblí se nenalézá žádné slovo, leč by to bylo slovo prorok, které by znamenalo ten pojem, který si činíme o básníkovi. Pravil jsem také, že slovo to znamená šumaře a podal jsem několik k tomu dokladů, jako ony, kde proroci jsou vypisováni, že prorokují s píšťalami, bubny, harfami a jinými nástroji a Saul že prorokoval s nimi (I. Sam. 10, 5.). Z tohoto a jiných míst v Samuelově knize vysvítá, že slova prorok se užívá ve významu básníka, šumaře a písničkáře, neb ona osoba, které se připisovalo vidění do skrytých věcí, nebyla zvána prorokem ale Vidoucím (I. Sam. 9, 9.) a nebylo to, až když slovo Vidoucí vyšlo z užívání (což se bezpochyby stalo za Saula, když on vypověděl všechny osoby zvané čarodějnými ze země), že slovo o povolání Vidoucího a umění jeho bylo vloženo do pojmu proroka.

Dle novověkého významu slova prorok a prorokování znamená toto předpovídání událostí na dlouhou dobu na před a bylo zapotřebí pro vynálezce evandělií, by takového širokého významu slovu tomu dali, tak aby mohli přetáhnouti to, čemu říkají proroctví starého zákona, na dobu nového zákona. Avšak dle starého zákona samého prorokování Vidoucích, jež později zvali proroky, vztahovalo se výhradně na události a věci v jejich době a ve spojení s událostmi tehdy se stavšími. Oni prorokovali o výsledku války, která se právě započala, neb o výsledku cesty podniknuté, neb o jiném podniku, do něhož se kdo pouštěl, neb o nějaké nesnázi, v které se nalézal, a jaké to asi vezme konce. Všechno prorokování týkalo se jich a osob s nimi žijících, jak jsme viděli v případu Achaze a Isaiáše ohledně slov: Aj panna počne a porodí syna, a nikdy nevztahovalo se takové proroctví do daleké vzdálenosti budoucí. Bylo to prorokování takového druhu, jaké my máme mezi sebou mezi kartářkami a prorokyněmi z dlaně a jinak pro věřící, ty, kteří chtějí znáti svůj osud neb dozvěděti se, kam se poděly ztracené věci, koho dostanou za muže neb za ženu a pod., a jest to podvod křesťanské církve, když to za svaté proroctví a sdělení ducha si vykládají. Židé sami nemají na tom viny žádné, neb novověká křesťanská církev povýšila toto blabonění a balamucení těch starých kejklířů za slovo boží prorocké a nikoli židé sami.

Mimo tuto povahu všeobecnou měli proroci židovští tajně ještě povahu zvláštní. Oni byli při stranách a prorokovali pro tu stranu, která si je najala a jim platila, právě tak, jako básničtí a političtí spisovatelé nynější píší a mluví pro stranu, která jim jen dá více, a proti té druhé.

Když pak byli židé rozděleni na dva národy, judský

a israelský, měla každá strana své proroky, kteří se na vzájem hanobili, potírali a obviňovali z podvodnosti, lží a darebáctví. Proroci judští prorokovali proti prorokům israelským a tito zase proti judským a jejich straně. — Toto strannické prorokování se objevilo hned po roztržce národní pod prvními soupeři králi Roboamem a Jerobeamem. Prorok, jenž proklínal čili prorokoval proti oltáři, jejž postavil Jerobeam v Bethelu, náležel ku straně judské, kde byl králem Roboam; byl pak na zpáteční cestě k domovu přepaden zákeřnicky prorokem druhé strany kterýž k němu pravil (I.Král. 13.): Ty-li jsi ten muž boží, kterýž jsi přišel z Judstva? A on odpověděl: Jsem. Pravil k němu: Také já prorok jsem, jako ty a mluvil ke mně anděl slovem hospodinovým, řka: Navrať jej s sebou do domu svého, ať pojí chleba a napije se vody, ale (verš 18.) to pravil k němu, aby jej oklamal. A výsledek toho všeho byl, že se prorok ten do Judei více nevrátil, ale byl druhý den nalezen na cestě mrtev, jako by jej byl lev udávil. Tak se oň postaral druhý prorok, který se mněl býti pravým a jej považoval za podvodného. V třetí kapitole II. Králů vypravuje se o prorokování a zaklínání, což jeví v několika podrobnostech povahu proroka. Josafat, král judský, a Joram, král israelský přestali na chvilku se rváti a vstoupili v spolek. Ti dva pak ve spolku s králem edomským započali válku proti králi moabskému. Když se spojili a své vojsko složili, vypravuje písmo, do jakých nesnází přišli z nedostatku vody, při čemž Josafat pravil: Není-liž zde proroka hospodinova, abychom se otázali hospodina skrze něj? Odpovídaje pak jeden ze služebníků krále israelského, řekl: Jesti zde Eliseus (který byl prorokem strany judské). Josafat, král judský, řekl: U tohoť jest slovo hospodinovo. Tito tři králové pak šli k Eliseovi. Když

pak on shlédl krále israelského, pravil k němu: Co mně do tebe? Jdi k prorokům otce svého a matky své. Ale pak se rozmyslil a pravil: Živť jest hospodin, kdybych sobě nevážil Josafata, krále judského, ani bych se na tebe nepodíval. Není v tom viděti všechen ten jed a všechen ten strannický vztek strannických proroků oněch? Eliseus dal si pak konečně říci, že bude prorokovati. Přiveďte mi ho, který by uměl hráti na harfě, a když on hrál, byla s ním ruka hospodinova. Není to komedie čarodějníka? A teď proroctví: Eliseus pravil, vlastně nejspíše při harfě té zpíval: Nadělejte v tomto údolí množství dolů neb jam. To bylo zrovna tolik, kolik jim mohl napověděti každý sedlák, že když nadělají v údolí jámy, dostanou vodu, neb jí potřebovali.

Jako ale žádný prorok se vždy neosvědčil s prorokováním svým, tak se také dělo často těmto prorokům, neb ačkoli mnozí z nich byli velmi pověstní pro lhářství své a balamucení, jiní zase se proslavili svým proklínáním. Eliseus tento zmíněný byl v oboru proklínání jeden z prvních. Vždyť to byl ten, jenž proklel oněch 42 dítek, které se jeho holé hlavě posmívaly, a nechal je roztrhati od dvou medvědic jmenem hospodinovým. Bezpochyby to byly dítky israelské a z toho si tedy nedělal žádné svědomí. Kdo však umí proklínati, umí také lhát. Jest možno věřiti proroctví jeho všemu právě tak, jako pohádce o draku a zakleté princezně.

Stávalo ale jiných ještě proroků, kteří se bavili sny a viděními, nevíme, zdali za dne neb jen v noci. Až tito nejsou o nic lepší, nežli ti první, nebyli přece tak škodní. Do toho druhu náleží Ezekiel a Daniel.

První arci otázka o knihách proroků Ezekiela a Daniela jest, zdali jsou pravé, neb podvržené také. To jest, byly-li psány od Ezekiele a Daniele? Není o tom nižád-

ného důkazu. Co pak se mého vlastního náhledu týká, spíše bych myslel, že byly, nežli že nebyly. Příčiny, proč tak smýšlím, jsou následující: Předně, poněvadž knihy ty v sobě neobsahují nižádného vnitřního důkazu, proč by nebyly mohly býti sepsány od těchto mužů, jako všechny knihy předcházející, samy svědčí o tom, že od těch mužů, jichž jméno nesou, psány býti nemohly. Za druhé, že nebyly psány, až po zajetí babylonském, a my máme mnoho příčin domýšleti se, že nižádná kniha písma nebyla napsána před zajetím babylonským. Aspoň jsem dokázal z knih samých, že nebyla napsána dříve žádná z nich, až nejdříve při započetí království židovského. Za třetí, poněvadž knihy ty, Ezekielova a Danielova, nemají v sobě nic, co by se neshodovalo s povahou mužů těch a s dobou, kdy oni žili.

Kdyby všichni ti vykladatelé písem a kněží, kteří se domnívali, že zbytečnou a marnou svou prací vyloží všechny ty báchory a hádanky těchto knih, byli se dostali do zajetí babylonského, jako tito dva proroci, možná, že by to bylo jejich poznávání značně prospělo, nebo oni by se byli naučili, že mají psáti o svých vlastních záležitostech a o záležitostech svých přátel mnohem obezřetněji, nežli jak činili.

Tyto dvě knihy se líší od všech ostatních v biblí, nebo tyto jsou to především, které jsou plné snů a vidění; a to pochodí z toho, že oba byli vězni v zajetí, kde museli si sdělovati každou i malichernou věc a všechny své politické a jiné úmysly v tajemné a obrazné řeči. Oni praví, že mívali vidění a snili sny, poněvadž nebylo pro ně bezpečno mluviti v řeči jasné. — Musíme si ale domýšleti, že osoby, které to jejich písmo četly, pochopily jejich úmysl a že to bylo míněno, aby žádný jiný to nemohl pochopiti. Tu ale vykladatelové

kněžští namáhali své mozky do nekonečna, aby z toho obrazového mluvení vyčerpali všechno to, co tam není a do čeho jim nic není.

Ezekiel a Daniel byli co věžňové odvedeni do Babylonu při prvním zajetí v době Jojakima, devět let před druhým zajetím pod Zedechiášem. Židů bylo na počet ještě mnoho tehdy a v Jerusalémě ještě měli značnou moc; nebylo tedy nic nepřirozeného v tom, když muži takoví, jako Ezekiel a Daniel snažili se a očekávali, že budou moci vlasť svou dobyti zpět a tu jest pochopitelno, že všechny ty sny a všechno to vidění byl jen způsob jejich vypravování o tom všem za účelem jejich a národu osvobození. Sloužilo jim to co tajná abeceda. Pakli to není toto, pak jest to pohádka, nesmysl. A při nejmírnějším výkladu jest to mrhání času v zajetí, kde neměli nic moudřejšího na práci.

Ezekiel započíná svou knihu vypisováním vidění cherubínů a o kole v jiném kole, kteréž, jak praví, viděl u řeky Chebar v zemí zajetí. Dá se mysliti, že pod těmi cherubiny myslí chrám jerusalémský, kde se nalézaly podoby cherubínů, a tím kolem v kole že chtěl naznačiti způsob osvobození národu. V poslední části knihy líčí vidění, jako by byl přenešen do Jerusaléma a do chrámu, a tu zmiňuje se o prvním tom vidění a praví, že to bylo jako vidění ono při řece Chebar, což dokazuje, že celé to vypisování nemělo jiného účelu, nežli osvobození Jerusaléma.

Či dalo by se také mysleti, že by mužové takoví, jako Ezekiel a Daniel, jsouce zavlečeni do vyhnanství, zbaveni všech svých příbuzných a přátel, v poddanosti a v robotě a při všech těch svízelích, kterými byli obklopeni, mohli byli mysleti na to, co se po jejich smrti dávno bude díti mezi jinými a vzdělanými národy, a za-

pomenuli by byli na své vlastní věci a nestarali se o ně a nepsali nic o tom? A to přece bylo všechno, oč se jim jednalo a o čem psali ve svých přemrštěných spisech, a na něco jiného ani nikdy nevzpomenuli.

V tomto smyslu způsob psaní knih těchto byl vynucen potřebou doby jejich a nikoli nebyl volený libůstkou jejich a proto jest to účelné. Pakli ale bychom chtěli těchto knih používati co proroctví, tož jsou to knihy falešné. V 29. kapitole Ezekiel mluvě o Egyptu praví ve verši 11. následovně: Nepůjdeť přes ni noha člověka, ani noha dobytčete a nebude v ní bydleno za čtyřicet let. Toto se nikdy nesplnilo, a následovně jest to proroctví křivé, jako všechno to ostatní proroctví, o němž jsme dosud byli uvažovali. Tímto ukončuji o tomto předmětu. —

V předešlé části Věku Rozumu mluvil jsem o Jonáši a o té pohádce Jonášové s velrybou. Jest to vhodná pohádka pro zasmání, když ji někdo napíše, aby se jí věřilo, jako slovu božímu, aneb si snad udělal někdo z Jonáše posměch, aby se jen přesvědčil, jak daleko slepá víra půjde a mnoho-li spolkne vymyšlenosti, neb když věřící někdo spolkne Jonáše s jeho velrybou, pak už také se mu může podati všechno na světě.

Než jak jsme byli viděli při knize Jobově a Přísloví, nedá se rozhodnouti s určitostí, která z knih biblí jest původně hebrejská a která překladem z knih pohanských jinojazyčných; a poněvadž kniha Jonáše jest velmi vzdálena toho, aby jednala o záležitostech židovských, nýbrž pojednává výhradně o pohanech, jest to velmi víře podobno, že jest to kniha původu pohanského a nikoli židovského a že byla sepsána jako nějaká báchorka neb bájka, aby vystavila na odiv nesmysl a posmála

se škodlivé a zlomyslné povaze biblického proroka neb předpovídajícího kněze. Jonáš se líčí z počátku co neposlušný prorok, který prchá před svým posláním a utíká se na pohanskou loď plující z Joppe do Tarsu. Tak jako by byl tak bláhovým býval a věřiti mohl, že bude se moci skrýti před hospodinem a ten že jej nebude moci nalézti. Bouře stihla loď jeho na moři a plavci, vesměs pohané, majíce za to, že jest to soud bohů hněvných k vůli některému z nich na palubě, který se dopustil zločinu nějakého, metali losy, by odhalili zlosyna toho. Los padl na Jonáše. Nežli se to stalo, oni už byli všechen náklad shodili do vody, aby ulehčili tíži lodi, kdežto Jonáš v lenivosti své spal pod palubou.

Vrhli se na Jonáše a tázali se, jakého se dopustil zločinu. On jim ale jen odpověděl, že jest žid, ale vyrozumívá se, že se přiznal býti vinným, že utíká před tváři hospodina boha svého, kterého oni arci neznali, když nebyl také jejich bohem. Pohané ti ale na místo, aby jej ihned uchopili a do moře uvrhli, snažili se, aby jej zachránili na úkor vlastního nebezpečí, že by zahynuli. Bibličtí proroci a kněží nebyli by tak shovívavými bývali nikdy proti nevěrci takovému, který by se jim do ruky byl dostal, jak vidíme, že Samuel v podobném případu udělal Agagovi, a Mojžíš ženám a dětem. Pahanští ti plavci, ač byl Jonáš cizinec a jinověrec, a příčinou jejich neštěstí, jak věřili, tak že už všechen náklad k vůli němu byli ztratili, přece silně se namáhali veslováním, aby dostali se ku břehu; než nemohli toho docíliti, ano bouře stále přibývalo. Ještě se zdráhali vykonati rozhodnutí losem určené, i když je sám pobízel, by jej do vody uvrhli, ale zvolali k hospodinu jeho: Prosíme, hospodine, abychom nezahynuli pro smrt člověka toho, aniž na nás vyhledávej krve nevinné, neboť ty, o

hospodine, jak chceš, tak učiníš. Oni totiž dávali na jevo, že nechtějí rozhodovati, zdali je Jonáš vinen, neb ne, neb že by mohl býti třeba nevinen, ale že považují los padlý na něho za výkon boha samého, jemuž se to líbí. Modlitba tato ukazuje, že pohané ti ctili nějakou nejvyšší bytost a že nebyli modláři, jak židovské spisy o nich píší. Když se tedy bouře nechtěla utišiti, vykonali rozhodnutí losu, ač neradi, a uvrhli Jonáše do vln. Veliká ryba pak jej živého pohltila.

V břiše ryby té Jonáš byl kryt před bouří a modlil prý se tam. Modlitba ta jest ale sdělána od spisovatele ze samých kousků žalmů beze všeho ladu a skladu a bez líčení stavu, v jakém se Jonáš mohl nalézati. Jest to modlitba, kterou mohl každý pohan, jenž znal žalmy, opsati z nich tu a tam kousek bera. Jediná tato okolnost už dostačí, abychom poznali, že ta celá pohádka je sdělaná. Než modlitba jeho dosáhla svého účelu, jak se praví, neboť rozkázal hospodin rybě, aby vyvrátila Jonáše na břeh.

Tu dostal Jonáš druhé poslání své do Ninive, s kterýmž se také vydal na cestu, a my naň musíme teď hleděti jako na kazatele. To nebezpečí, jakému se právě byl vymknul; ta neposlušnost jeho, která nebezpečí toho byla příčinou; to zázračné jeho zachování bez úrazu: to by dle našeho náhledu bylo mohlo postačiti, aby se cítil zavázána vykonati poselství na něho složené s laskavostí a milosrdím. Než my jej vidíme a slyšíme, jakmile se v městě tom ocítil, jak proklíná a zlořečí a volá, že za 40 dní už bude město to vyvráceno a vyhlazeno. A když pak jej pozorujeme v posledním výkonu poslání jeho, poznáváme v něm celého zlomyslného ducha biblického proroka neb kněze s celou jeho černou povahou, kterou lidé připisují ďáblu, v jakéhož věří.

Když Jonáš vykonal své prorokování, odebral prý se na východ města. A k čemu? Aby snad rozjímal o své hříšnosti a velikosti boží, aneb o cestách života a lásce boha k lidem, atd.? Nikoli. On měl jediný účel ten plný zlomyslnosti, aby se dočkal zničení města a patřil na ně a pochutnal si.

Zatím se ale vypravuje, že se Ninivěští polepšili a činili pokání a hospodinu zželelo se, jak biblí často o něm vypravuje, všech těch zlých slov, která jim vzkázal, a litoval, že je tak postrašil a že je chtěl zničiti, a on výhrůžky své tedy nesplnil. To, jak poslední kapitola na počátku svém praví, mrzelo Jonáše velmi a rozpálen byl hněv jeho. Jeho kněžskému srdci by bylo milejším bývalo, aby celé město bylo vyhlazeno se všemi muži, ženami a dítkami, nežli aby se jeho proroctví nesplnilo.

Nad boudou, kde Jonáš dlel, nechal hospodin vyrůsti břečťan, který velikými listy stínil jeho hlavu proti slunci palčivému, ale poslední noc nalíčil červa, jenž břečťan ten podhryzal, a Jonáš měl po stínu. To jej také ještě více dopálilo, že zvolal, že raději nechce žíti na světě, a že bude lépe, když zemře. To vede hospodina k tomu, aby se s ním hádal pro jeho úmysly a ospravedlňoval se před ním. Pravil: Pakli ty lituješ toho břečťanu, na němž jsi nepracoval a který za jednu noc vyrostl a za jednu noc zašel, jak bych já neměl litovati města, v němž je na 120.000 obyvatelů a tolik dobytka?

Zde jest spojeno obé, dovršení posměchu prorokovi a poučení mravné. Co posměch jest to proti povaze biblických proroků všech a proti všem bezohledným pohromám na lidstvo sesílaným od nich na muže, na ženy i děti nevinné, jako byla potopa Noemova, zničení Sodomy a Gomorhy, vyhubení Kanaanitů až do nemluvňat prsy požívajících a žen plody nesoucích. Na to zřejmě pouka-

zují poslední slova knihy té: Jest v městě více, nežli 120.000 lidí, kteří neznají rozdílu mezi pravicí a levicí svou, což značí děti nevinné, které ještě ani dobré od zlého nerozeznávají a tudíž vinu žádnou míti nemohou na sobě. Zároveň jest to posměchem na strannickost tvůrce, jenž činí rozdílu mezi jedním národem a jiným, ač všechny by měly býti jeho stejně milými dětmi, když si je byl stvořil.

Co mravného naučení z toho se týká, káže to proti zlomyslnému duchu prorokování, neb jest jisto, že když člověk prorokuje zlo, jest nakloněn přáti si, aby se to splnilo. Ta pýcha, aby jeho rozsudek a slovo se uskutečnilo, zatvrzuje jeho srdce, až konečně s potěšením hledí na zkázu, když by nastala, a hněvá se, pakli nenastala. Tato kniha končí velmi ostrým zakončením proti prorokům a bezohlednému jich počínání, jako kapitola, kterou Benjamin Franklin přičinil k biblí o Abrahamu a cizinci, končí poučením proti nesnášelivosti a náboženskému pronásledování. Tolik o knize Jonášově.

O básnické části biblí zvané proroctvími mluvil jsem v první části Věku Rozumu a i v tomto, kde jsem vyslovil, že jméno prorok znamená pojem básníka a že výroky a obrazy básníků těch, z nichž mnohé staly se nesrozumitelnými prodlením doby a změnou okolností a nyní velikou chybou a směšnou drzostí se předkládají lidu k věření co proroctví, jsouce potahovány na věci, na které jejich spisovatelé nikdy ani nepomyslili. Když kněz neb kazatel předčítá nějaké to proroctví, vyloží všechny jeho hádanky a nesrozumitelné věty dle toho, jak se mu to právě k jeho věci hodí, a řekne pak posluchačům svým, že smysl jeho výkladu jest vlastně smysl spisovatele proroctví toho. Nevěstka babylonská byla společnou nevěst-

kou všech kněží a jeden druhého obviňuje, že se jí přidržuje — tak pěkně souhlasí ve svých výkladech.

Zbývá teď už jen několik knih, jež se nazývají Malí proroci; poněvadž jsem už ukázal, že ti tak zvaní Velcí proroci jsou podvodníci, bylo by to zbabělostí znepokojovati v hrobě ještě ty Malé. Ať jen tedy spí v náruči svých chův kněžských a ať s nimi upadnou brzy v zapomenutí.

Tak jsem prošel biblí, jako by někdo kráčel lesem se sekyrou na rameně a porážel jednotlivé stromy. Zde leží. Kněží, chtějí-li ať je zasazují znovu. Možno, že je zastrkají do země, ale ony nikdy více neporostou při sebe větším jejich namáhání. Obrátím se teď ku knihám nového zákona.

Nový zákon.

Praví se nám, že nový zákon jest založen na proroctví starého zákona; je-li tomu tak, pak arci musí následovati osudu proroctví těch.

Poněvadž to není nic neobyčejného, že by ženština nějaká mohla státi se matkou dříve, nežli se vdala, a poněvadž i to jest možné, že ten její syn mohl býti popraven, třeba nevinně, nevidím v tom nižádné příčiny, proč bych nevěřil, že stávalo takých lidí, jako Marie, Josef a Ježíš. Zdali byli na světě osoby tyto živy neb ne, není nic důležitého, abychom to museli věřiti neb nevěřiti a můžeme směle tu věc postaviti pod všeobecnou průpověď: Možno, že tomu tak bylo — a co pak? Podobá se pravdě, že takové osoby jednou žily, aspoň osoby těm líčeným velmi podobné, poněvadž obyčejně všechny dobrodružné povídky zakládají se vůbec na nějaké skutečné události, tak jako dobrodružství Robinsona Crusoe, z ně-

hož není ani slova pravdivého, přece bylo založeno na zakušení plavce Alexandra Selkirka.

Nejedná se mi o to, zdali osoby ony žily neb ne, ale jedná se mi o tu pohádku o Ježíši Kristu, jak jest v Novém zákonu vypravována a o onu divokou a blouznivou nauku, která z ní jest čerpána; proti těm bojuji, neb když uvažujeme pohádku tu v tom světle, jak nám jest podávána, jest to rouhavá oplzlá pohádka a nic více. — Ona vypravuje o mladé ženštině, která byla zasnoubená a která v stavu takového zasnoubení byla zprzněna duchem, abychom to zřejmě řekli, který přišel k ní s tou bezbožnou zástěrkou, jak o tom v Lukáši 1, 35. čteme, že duch svatý vstoupí v ni a moc nejvyššího zastíní neb přikryje ji. Vzdor tomu si ji Josef přece vzal za ženu a tak se stal soupeřem onoho ducha. To jest přece vše velmi pochopitelné a ať se postaví kde jaký kněz jen trochu poctivý, který by se za tuto oplzlost "svatou" styděti nemusil. K tomu ji nazývají kněží do dnes "pannou", ač dle Matouše 13, 55. a 56. a jiných míst četných měl Ježíš bratry a sestry.

Oplzlosť v záležitostech víry, třeba sebe nábožněji zavinutá, jest vždy důkazem báje a podvodu, neb máme-li věřiti v nějakého boha, nemůžeme věřiti v pohádky o něm, v pohádky, které se nechají vykládati, jako tato, v rozpustilosti a smilnosti. Povídačka tato není ničím lepším, než ona vypravovaná o bohu Joviši a Ledě, neb o Jovišovi a Europě, aneb o kterémkoli jiném záletnictví Jovišově, a ukazuje jen, jak už v prvnější části Věku Rozumu bylo naznačeno, že křesťanská víra jest zbudována na bájesloví pohanském.

Poněvadž dějinná část nového zákona, pokud se týká Ježíše Krista, obmezuje se na dobu velmi krátkou ne celých dvou roků a všechno se děje v jediné zemi a skoro

na jednom místě, nelze očekávati, že by neshody časové, místní a okolnostní, které svědčí tak zřejmě proti pravosti starého zákona a dokazují jeho podvodnost, nalézati se mohly v stejné mnohosti i zde. Nový zákon u porovnání se starým, jest jako fraška v jediném jednání, kde není ani místa pro četnější omyly a chyby. Nicméně nalézá se tam několik tak makavých neshod a nedůsledností, které mimo podvod s domnělým proroctvím postačí, aby dokázaly samy, že povídačka a Ježíši Kristu je nepravou.

Předkládám to co základ, který se nedá nijak zvrátiti, že **shoda** všech částí povídačky nějaké ještě nedokazuje, že by byla povídačka ta pravdivou, poněvadž části ty mohou souhlasiti vespolek, třeba by celá povídačka byla lživou; za druhé, že **neshoda** částí povídačky nějaké dokazuje, že **celek nemůže býti pravdivým**. Shoda nedokazuje pravdu, ale neshoda dokazuje vždy nepravdu nezvratně.

Dějiny Ježíše Krista jsou obsaženy ve čtyrech knihách, Matouši, Marku, Lukáši a Janu. První kapitola Matouše počíná rodokmenem Ježíše Krista, a v 3. kapitole Lukáše se také podává rodokmen ten. Kdyby ty dva rodokmeny souhlasily úplně, nedokazovalo by to ještě, že jest rodokmen pravým, poněvadž i vzdor tomu by mohl býti uměle sestavený a vymyšlený; když ale oba nesouhlasí a odchylují se jeden od druhého ve všech podrobnostech svých, jest to důkaz, že nejsou pravé. Pakli Matouš má pravdu, jest Lukáš ve lži; mluví-li Lukáš pravdu, lže zase Matouš. Poněvadž nemáme žádného rozhodčího, jenž by nám odporučil věřiti jednomu neb druhému více, nemůžeme věřiti žádnému; když pak jim nelze věřiti už ani na počátku toho, co povídají, a chtějí dokazovati, pak věru nemají žádného práva žádati na

nás, abychom jim jediného slova dalšího uvěřili. Pravda jest věc jednolitá, a i kdybychom chtěli připustiti, že byli nadšeni bohem a že jim bylo zjeveno, co psali, jest nemožno uvěřiti, že by to nadšení a zjevení mohlo jedno druhé porážeti. Buď tedy evandělisté ti jsou podvodníci, aneb byly knihy jim připisované psány od lidí zcela jinch a jim jen připsány, jako se to dělo v zákonu starém.

Matouš podává (1, 6.) rodopis od Davida dále až na Josefa, muže Marie, a do Krista, a sdělává tak 28 pokolení. Lukáš dává rodopis od jmena Kristova skrze Josefa, muže Marie, až na Davida, a udělal 43 pokolení. Mimo to ale jsou jediná dvě jména, Josefa a Davida, v rodokmenech těch stejná. Podávám zde raději obě ty listiny rodokmenů ku přehlednosti a srovnání od Josefa k Davidovi:

Rodokmen dle Matouše.

1 Kristus — 2 Josef — 3 Jakub — 4 Matthan — 5 Eleazar — 6 Eliud — 7 Achim — 8 Sadoc — 9 Azor — 10 Eliakim — 11 Abiud — 12 Zorobabel — 13 Salatiel — 14 Jechonia — 15 Josias — 16 Amon — 17 — Manases — 18 Ezekias — 19 Achaz — 20 Joatam — 21 Ozas — 22 Joram — 23 Josafat — 24 Asa — 25 Abia — 26 Robeam — 27 Solomon — 28 David.

Rodokmen dle Lukáše.

1 Kristus — 2 Josef — 3 Heli — 4 Matthan — 5 Levi — 6 Melchi — 7 Janna — 8 Josef — 9 Matatias — 10 Amos — 11 Naum — 12 Esli — 13 Nagge — 14 Naath 15 Matatias — 16 Semei — 17 Josef — 18 Juda — 19 Joana — 20 Rhesa — 21 Zorobabel — 22 Salatiel — 23 Neri 24 Melchi — 25 Addi — 26 Cosam — 27 Elmodam — 28 Er — 29 Jose — 30 Eliezer — 31 Jorim — 32 Matat

33 Levi — 34 Simeon — 35 Juda — 36 Josef — 37 Jonan 38 Elakim — 39 Melea — 40 Menan — 41 Matata — 42 Natan — 43 David.

Od narození Davida k narození Krista jest celých 1680 roků a poněvadž doba žití Kristova není v tomto počtu obsažena, jest to dvacet sedm pokolení po sobě následujících. — Chceme-li pak nalézti průměrnou dobu, která připadá na každého muže z hořeji jmenovaných, nežli se mu narodil první jeho syn, obnáší to průměrem 40 roků. Poněvadž doba žití tehdejších lidí byla asi stejná s dobou žití lidí nynějších, jest to nesmyslné domnívati se, že všichni jmenovaní byli starými mládenci 40letými, nežli se oženili, zvláště když víme, že na příklad Salomon, a mnozí jiní z králíků těch, měli mnoho a mnoho žen a ženštin, když byli 20 let staří. Rodokmen tento tedy nejen že není pravdou možnou, ale jest i nemožnou lží. Seznam Lukáše ponechává na každou ze 43 rodin jeho 27 roků, nežli dostala prvního syna, což jest už trochu dlouho.

Nuže, když vidíme, jak tito dva svatí muži, Matouš a Lukáš započínají svá vypisování života Ježíšova tak makavou lží, jak oba tyto rodokmeny dokazují samy, jaký důkaz ještě může se nám předložiti, abychom věřili všechno ostatní, co jest v nich psáno? Jestliže se jim nemůže věřiti v jejich zprávě o přirozeném sledování pokolení, jak se jim může dáti víry, když vypravují o nadpřirozených a nemožných věcech, jako že byl Ježíš synem boha živého, splozený z ducha svatého a že anděl oznámil jeho splození matce jeho? Kdyby byli jen v jediném rodokmenu pochybili, jak bychom jim mohli uvěřiti v druhém? Když Ježíšův původ přirozený jest vymyšlený a uměle, vlastně velmi neohrabaně sestavený, jak pak máme souditi o jeho nadpřirozeném domnělém původu,

nežli že jest také padělán, vymyšlen a sestaven, že jest bájí? Či může jediný člověk na světě, pokud má rozvahu a rozum, odvážiti se celou svou blaženou budoucností postaviti se na takovou víru v nemožnou věc, protivící se slušnosti a vypravovanou muži, kteří hned při počátku vypravování svého byli dopadeni při lži veliké?

Není to bezpečnější, kdybychom zůstali při jednoduché a prosté víře v jednoho boha čistého, nežli abychom se oddali v nebezpečí utonouti na moři nemožných, nesmyslných, neslušných a protivících se sobě povídaček?

Než první naše otázka stran knih Nového zákonu, jako při Starém zákonu, jest, zdali jsou knihy ty pravé a spolehlivé. Byly psány od osob, jimž se připisují? Vždyť na tom základě se věřilo knihám těm ve všem, co divného v sobě obsahují. Ohledně tohoto bodu není **nižádného přímého svědectví ani pro to, ani proti tomu,** a zůstává jen **pochybnost,** a pochybovačnost jest opak víry. Proto stav, v jakém se knihy ty nalézají, svědčí proti nim, pokud totiž důkaz toho druhu sahá.

Než i mimo to hlásá se, že knihy zvané evandělia jsou psány od Matouše, Marka, Lukáše a Jana, a o tom jest důkaz, že to není pravda, že jsou to knihy podvržené, křivé. Nepořádný stav spisů těch, majících býti dějepisnými, mlčení knihy jedné o věcech zmiňovaných v druhé, a nesouhlasnost mezi nimi panující ve zprávách, o nichž každá se zmiňuje, to vše dokazuje, že jest to sdělání rozličných sobě neznámých jednotlivců mnoho let po událostech popisovaných sepsané, o čemž si každý z nich udělal povídačku svou sám, jak uměl a rozuměl. Dokazuje to, že to nejsou spisy mužů, kteří v přátelství mezi sebou žili, jako se to lze domnívati o apoštolích; konečně to dokazuje, že spisy ty byly sdělány, jako ony sta-

rozákonní, zcela jinými osobami, nežli jejichž jména nesou na sobě

Povídačka o tom andělu zvěstujícím, co církev zove neposkvrněné početí, nenalézá ani nejmenší zmínky v knihách Marka a Jana, a v Matouši i Lukáši se vypravuje vždy jinak. Matouš dí, že anděl se zjevil Josefovi; Lukáš dí, že se zjevil Marii; ale oba tito, Josef i Marie, jsou přece těmi nejnespolehlivějšími svědky, jakých si dovedeme představiti, neb v takové záležitosti bychom měli míti jiných osob, které by pro ně svědčily a nikoli, aby ony svědčily za sebe. Kdyby nějaká holčice, která se stala dnes matkou, chtěla nám třeba i pod přísahou dosvědčovati o sobě, že počala z nějakého ducha, a že jí to nějaký anděl tak sdělil, kdo by z těch nejvíce věřících křesťanů jí chtěl uvěřiti? Nikdo jistě. Proč tedy bychom měli věřiti stejnou věc jiné holce židovské, kterou jsme nikdy neviděli a o níž nám to povídá někdo, koho neznáme, aniž bychom věděli, kdo to vypravuje, kdy a kde. Jak podivné a nedůsledné jest to u věřícího, že stejnou okolnost a událost by považoval u někoho za lživou a nemožnou, kterou považuje za pravou, poněvadž o ní čte v písmu, o němž neví ani, kdo to píše a jak to ví.

Povídačka o Herodesovi a zavraždění nemluvňátek do dvou let, nachází se v jediném Matouši a nikdo z ostatních o ní ničehož neví. Kdyby taková událost byla pravá, byli by jistě o ní věděli všichni, co tehdy psali o Ježíši, a bylo by to příliš nápadné a důležité, nežli aby to pominuli mlčením, když by tomu byli věřili. Spisovatel ten vypravuje nám, že Marie a Josef s Ježíšem unikli smrti dítka svého varováni jsouce andělem, jenž je poslal do Egyptu. On ale zapomenul se postarati nějak o Jana Křtitele, kterýž byl také méně, nežli dva

roky stár. A přece Jan neutekl a zůstal tak dobře, jako Ježíš na živu. Sama povídačka se usvědčuje ze lži.

Ani dva ze spisovatelů evandělických nesouhlasí ve spolek v podávání nápisu kratinkého, který prý byl přivěšen na kříž ukřižovaného Krista; mimo to Marek dí, že byl ukřižován o 3. hodině (o 9. ráno), Jan udává 6. hodinu (12 hod. v poledne). Dle Jana nebyl rozsudek nad ním vynešen až o 6. hodině, tedy o polednách, tak že poprava se nemohla díti dříve, leč až odpoledne; Marek ale zřejmě praví, že byl ukřižován o 3. hodině. — (Mar. 15, 25. a Jan 19, 14.)

Nápisy na kříži jsou udané takto:

Matouš (27, 37.): Totoť jest Ježíš král židovský.

Marek (15,26): Král židovský.

Lukáš (23,38.): Tento jest král židovský.

Jan (19,19.): Ježíš Nazaretský, král židovský.

Z těchto dosti nepatrných okolností můžeme souditi, že spisovatelé, ať už byli kdokoli, a žili kdykoli, nebyli jistě přítomni události té. Jediný z apoštolů, kterýž byl snad nedaleko místa ukřižování, Petr, když přišel do nesnází co učenník Ježíšův, zaklínal se a dušoval, že toho člověka ani nezná, a teď nás vybízejí, abychom témuž Petrovi věřili, co nám o tom člověku káže, že to byl syn boží, a sám přece byl zrádce a křivopřísežník, když se zaklínal, že jej ani nezná, byv přes rok jeho učenníkem a apoštolem. Jak můžeme pak takovému člověku věřiti?

Zprávy, jaké se nám v evandělіích podávají o podrobnostech ukřižování, jsou velmi rozdílné od sebe. — Matouš 27,45. vypravuje: Od šesté pak hodiny tma se stala po vší zemi až do hodiny devátée — 51. — a opona chrámová roztrhla se na dvé od vrchu až dolů, skály se pukaly a země se třásla, hrobové se otvírali a mnohá těla zesnulých svatých vstala. A vyšedše z hrobů, po

vzkříšení jeho přišli do svatého města a ukázali se mnohým." Tak blouznivě vypravuje o tom tento spisovatel, ale není podporován v tom nijak spisovateli ostatních evandělií.

Spisovatel knihy připisované Markovi při vypravování podrobnějším o ukřižování nezmiňuje se o nijakém zemětřesení, ani o pukání skal, ani o otevírání se hrobů a vstávání mrtvých, ukazování se jich, atd. O těchto bodech také úplně mlčí spisovatel Lukáš. Jan pak, ač podrobně vypisuje události při smrti Ježíše, neví pranic o zatmění, o oponě chrámové, o zemětřesení, o skalách, hrobech a vstávání mrtvých.

Kdyby bylo pravdou, že se tyto věci staly, a kdyby spisovatelé knih těchto byli žili v době, kdy se to stalo a byly to skutečně ony osoby, jímž se knihy ty připisují, totiž apoštolští muži Matouš, Marek, Lukáš a Jan, tu by ani nebylo pro ně možné bývalo, třeba by žádného zjevení božího neměli, aby takové důležité věci byli vynechali ve svých zprávách jakožto věrní dějepisci událostí zažitých a zkušených. Události ty, jestliže se staly, byly přece příliš nápadny a všeobecně známy, aby o nich nebyli zvěděli, a příliš důležity pro ně, nežli aby je pomíjeli mlčením. Přece všichni tito domnělí evandělisté museli věděti o zemětřesení, bylo-li jaké, neboť nemohli býti vzdáleni od něho. Otevření hrobů, vstávání mrtvých a chodění jich po městě jest ještě důležitější věcí, nežli to zemětřesení. Zemětřesení jest možné vždycky a jest přirozené, tak že nic nedokazuje; toto otevření hrobů ale a vstání mrtvých jest nadpřirozené, a hodí se jim velmi dobře do jejich učení a pro jejich zásady a kázání. Kdyby to bylo pravdou, byli by o tom jistě napsali celé kapitoly do svých knih a nebyl by ani jeden o tom pomlčel. Na místo toho ale oni uvádějí všeliké nedůležité podrob-

nosti, jako ten pravil to a onen zase ono, kdežto ty nejdůležitější věci, byly-li skutečné, se vynechávají neb jen tak ledabylo črtnutím pera se o nich děje zmínka. A to ještě jen jeden z evandělistů se o tom zmiňuje a ostatní tři o tom ničehož nevědí a věděti nechtí.

Jest to lehkou věcí vysloviti lež, ale tíže jest lež tu jednou vyslovenou dokázati. Spisovatel Matouš by nám měl také sděliti, kdo ti svatí byli, co z hrobů vstali a do města přišli, a co se s nimi pak stalo, kdo je viděl a poznal atd., on sám neopovažuje se říci, že je viděl; neví zdali přišli nazí, byli-li oděni a kde vzali oděvy své; zdali navrátili se do svých dřívějších domovů a hlásili se k svým bývalým ženám a majetkům a jak byli od pozůstalých svých přijati; zdali zadali žaloby na dobytí svého majetku zpět a vyházeli z něho nynější jeho držitele; zdali zůstali na zemi a oddali se dřívějšímu svému povolání, aneb jen kázali a co; aneb zdali zase položili se do hrobů svých a zemřeli a sami sebe pochovali i zahrabali.

Jest to věru podivné, že celá armáda svatých se najednou navrátila z hrobů k životu a nikdo neví, kdo byli, kdo je viděl, a nic o tom dále se nepraví, aniž že ti svatí měli jednoho slova, kterého by nám ku spasení našemu sdělili byli. Pakli to byli proroci, kteří za živa tolik toho napovídali, jistě by byli něco kázali. Ba oni mohli nám všechno pověděti a měli bychom pohrobní ještě proroctví, kteréž by ještě lépe táhlo, nežli to životni. — Kdyby to byli bývali Mojžíš, Aron, Josue, Samuel, David a podobní, jistě by nebyl zůstal v Jerusalemě ani jeden neobrácený žid. Kdyby to byl Jan Křtitel a svatí z jeho doby, každý by je znal a jejich kázání bylo by daleko předčilo všechno kázání apoštolů. Než na místě toho všeho svatí tito najednou, jako Jonášova bylina, přes

noc vyrostli beze všeho účelu, aby ráno zase uvadli a zmizeli.

O vzkříšení povídačka následuje po pohádce o ukřižování a v té právě jako v předcházející spisovatelé se tak líší od sebe, že jest to důkazem patrným, že žádný z nich při tom nebyl.

Kniha Matouše vypravuje, že když byl Ježíš položen do hrobu, požádali židé Piláta za stráž ku hrobu, aby prý jeho tělo nebylo od učenníků ukradeno; následkem této žádosti prý byl hrob zabezpečen, střežen, kámen na něm upečetěn. Ostatní evandělisté o tom nevědí ničehož ani o žádosti, ani o stráži, ani o pečetění a dle nich nestalo se nic takového.

Matouš pak vypravuje (28. 1.), že na skonání soboty, když počalo svítati na první den téhož téhodne, přišla Marie Magdalena a druhá Marie, aby pohleděly na hrob. Marek praví, že to bylo ku východu slunce, a Jan praví, že byla tma. Lukáš praví, že to byly Marie Magdalena a Johanna, Marie matka Jakubova a jiné ženy, které ku hrobu šly; Jan praví, že to byla Marie Magdalena samotná. Tak pěkně se srovnávají v tomto svědectví. — Všichni ale věděli o Marii Magdaleně; byla to ženština velmi známá a mohlo se lehce státi, že právě byla na toulce.

Matouš vypravuje dále (2.): "A aj, zemětřesení stalo se veliké, nebo anděl páně sestoupil s nebe a přistoupiv, odvalil kámen ode dveří a posadil se na něm." Ostatní evandělisté ale nic nevědí o nějakém zase zemětřesení, aniž o andělu, jenž by byl kámen odvalil a naň se posadil. Marek praví, že anděl jeden byl uvnitř v hrobu, sedě po pravé straně. Lukáš praví, že tam byli andělé dva stojíce; Jan má také dva, sedící oba, jednoho u hlav a druhého u nohou hrobu.

Matouš praví, že ten anděl na kameně před hrobem sedící vyprávěl ženám, že Kristus vstal a že ženy rychle se vzdálily. Marek vypravuje, jak ženy vidouce kámen odvalený, divily se tomu a vešly do hrobu a tam že jim totéž vyprávěl anděl sedící uvnitř. Lukáš nechá to vyprávěti ženám od dvou andělů v hrobu stojících a Jan vypravuje, jak Ježíš sám to pověděl Marii Magdaleně, která nevešla do hrobu, ale jen se do něho podívala.

Kdyby spisovatelé těchto evandělií přišli k soudu a chtěli podávati své svědectví podobným způsobem, jak to zde činí, jistě by jim byly uši všem uřezány pro křivou přísahu, a také by to zasloužili. Než takové jsou ty svaté důkazy, a toto jsou ony knihy, které se světu věřícímu podvodně vydávají za božské zjevení a za nezměnitelné slovo boží.

Matouš pak dále vypravuje povídačku, o níž žádná jiná kniha evandělická nic neví. Když prý ženy od hrobu odešly, někteří ze strážců u hrobu postavených přišedše do města, oznámili biskupům všechno, co se stalo. Kteřížto shromáždivše se se staršími a uradivše se, mnoho peněz dali žoldnéřům, řkouce: Pravte, že učenníci jeho přišedše ukradli jej, když jsme my spali; a uslyší-liť o tom hejtman, myť ho spokojíme a vás bezpečny učiníme. A oni vzavše peníze, učinili tak, jakž jim pověděno bylo. I rozhlášeno jest slovo to u židů až do dnešního dne."

Tato poslední slova: "až do dnešního dne" jsou přece důkazem, že žádný Matouš nemohl knihu tu psáti, ale že kniha ta byla sepsaná dlouho po všem tom, co udává, že se bylo stalo. Slova tato znamenají přece, že od té doby uplynulo jistě mnoho času. Přece by to bylo nesmyslným, když bychom podobně chtěli mluviti o události, která se za naší doby stala. Mají-li tedy slova tato

míti nějaký rozumný význam, uplynula nezbytně mezi událostmi a sepsáním jich značná doba několika pokolení nejméně, neb tento způsob mluvy zanáší mysl zpět do pradávné doby.

Nesmyslnost povídačky těto jest tedy na bíledni, neb zjevuje se tu spisovatel knihy Matoušovy co slabý a hloupý člověk. On vypravuje pohádku, která sama sobě odporuje co do možnosti své. Neb byla-li jaká stráž postavena k hrobu, ta mohla arci býti pak podplacena, aby říkala, že když spala, bylo tělo Ježíšovo ukradeno od učenníků, a jejich spaní že bylo příčinou, že tomu nemohli zabrániti. avšak když spali, jak mohli věděti, co se dělo, a kdo to učinil? A oni přece povídají, že to byli Ježíšovi učenníci, kteří to učinili. Když by někdo před soudem chtěl podávati své svědectví o něčem, co se stalo a jak se to stalo, když on spal, kdo by mu mohl uvěřiti? Takové důkazy arci postačí pro kněze a pro náboženství, ale nikoli pro myslícího člověka. Přikročím teď k důkazům o domnělém zjevení se Ježíše po jeho z mrtvých vstání.

Matouš vypravuje (28, 7.), že anděl ženám zvěstoval, že Ježíš předešel je do Galileje, aby to řekly jeho učenníkům a ti aby tam spěchali, by jej tam viděli. Ale hned dva verše níže týž spisovatel nechává samého Ježíše jim se zjeviti a jim sdělovati totéž, aby šly do Galileje a tam jej spatřiti mohly i s jeho učenníky. Ženy vzkaz ten vykonaly spěšně, a ihned (16.) všech jedenácte učenníků šlo do Galileje na horu, kterou jim byl uložil Ježíš a uzřevše ho, klaněli se jemu, ale někteří pochybovali.

Evandělista Jan nám ale vypravuje něco zcela jiného (20,19): "Když byl večer téhož dne, kterýž je první po sobotě, kdy totiž Ježíš vstal z mrtvých, a učenníci

byli shromážděni při zavřených dveřích pro strach židovský, přišel Ježíš a stál uprostřed nich."

Jak se tyto dvě zprávy spolu shodují? Dle Matouše spatřili jej prvně v Galileji na jedné hoře, kam je poslal, a dle Jana někde v Jerusalémě, kde se skrývali před židy ve strachu, bez všeho poslání a umluvení. Lukáš ale ještě silněji odporuje Matouši, když vypráví zřejmě, že spatřili Ježíše v Jerusalémě na večer téhož dne, kdy vstal z mrtvých, a že jich bylo tam všech jedenácte. — (24, 13. a 33.)

Nuže, jest to možné, když nechceme předpokládati, že spisovatelé tito vědomě lhou, aby jediný z nich byl mohl býti učenníkem Ježíšovým neb apoštolem? Kdyby Matouš byl apoštolem, jak se vydává, musel býti mezi těmi jedenácti buď v Galileji aneb v Jerusalémě, neboť mezi ně patřil a všichni tam prý byli, a jak by se mohlo očekávati, že on jinak to ví, nežli Jan, který také byl apoštolem a také mezi nimi byl zajisté na jednom neb druhém místě? A tak jedno svědectví apoštolské poráží druhé.

Marek neví nic o schůzi Ježíše a jedenácti v Galileji, ale vypravuje (16, 12.), že se Ježíš po svém z mrtvých vstání zjevil dvěma z nich na cestě jsoucím a tito dva že to pověděli ostatním, kteříž tomu nechtěli věřiti. Lukáš také vypravuje povídačku o dvou učennících do Emaus jdoucích v první den po sobotě, a těm že se Ježíš zjevil a šel s nimi nepoznán jsa, zůstal s nimi do večera, večeřel s nimi a pak nechav se poznati, zmizel, a ještě téhož večera se zjevil jedenácti v Jerusalémě, což jest od Emaus 7 a půl míle vzdálené.

A tak každý svědek svědčí jinak, a to jediné, v čem souhlasí, jest to tajnůstkářství, s kterým prý se Ježíš jim zjevil, ať už to bylo na hoře v Galileji, aneb při za-

vřených dveřích v Jerusalémě. Bylo to vždy skrývání se. K čemu to skrývání? Na jedné straně je to zrovna proti účelu Ježíšovu, kterýž chtěl, jestliže vstal, celý svět o tom přesvědčiti, že vstal; na druhé straně zase to ukazuje, že spisovatelé těchto povídaček se museli obávati napsati, že se Ježíš zjevil veřejně, neb by o tom byl musel někdo mimo ně věděti, a on to nikdo nevěděl. Proto z toho zjevování se Ježíše dělali takové tajnosti.

Že by bylo vidělo Ježíše více nežli pět set bratří najednou, vypravuje jediný Pavel a oněch pět set to nepraví za sebe, že by jej byli viděli. Jest to tedy svědectví jen jednoho muže a to ještě muže takového, který dle vlastního přiznání jeho tomu nevěřil v době, když se to mělo státi. Jeho důkaz, je-li on spisovatelem 15. kapitoly listu ku Korintským, kde se o tom píše, podobá se svědku, který přichází k soudu a chce udávati pod přísahou, že co dříve přísahal býti pravým, jest lež. Člověk může často míti příčiny a má právo ku změnění úsudku a smýšlení svého, ale práva toho nelze upotřebiti vztahem na události minulé.

Přikročím k poslednímu výjevu, k nanebevstoupení. Zde všechen strach před židy a všechno ostatní musí ustoupiti stranou: to bylo něco, je-li na tom pravdy, co pečetí celé křesťanské učení a všechnu činnost Ježíšovu a na čem také učenníkům všem zajisté záleželo, aby toho mohli použíti co důkazu nejdůležitějšího při svém kázání, jestliže měli vůbec něco pořiditi. Slova Ježíšova, ať už to byly sliby nebo prohlášení, pokud byla jim přednesena v skrytě buď na hoře pusté v Galileji, aneb při zamčeném domě v Jerusalemě, i kdyby byla přednešena, nemohla býti svědectvím pro ně před veřejností; proto bylo nevyhnutelné, aby tento poslední výstup byl uspořádaný, by všechna nedůvěra byla překonána, všechna po-

chybnost vyloučena, to jest aby se to stalo tak veřejně a tak nepopíratelně, jako že slunce na obloze svítí. — Aspoň tak veřejně to mělo býti, jako se praví, že bylo ukřižování veřejným, by to mohl každý viděti.

Než k věci. Z prvu hned spisovatel knihy Matoušovy o tom neví a nepíše ani slovíčko. Tak také spisovatel evandělia Janova o tom neví a nepíše ani slabiku. Když o tom uvažujeme, můžeme si představiti, že tito dva apoštolové, kteří dělají ve svém spisu, jakoby byli všechno viděli a vypisují vše do nejmenších podrobností, mohli o tom pomlčeti úplně, kdyby byli věřili, že je na tom slůvka pravdy? Spisovatel knihy Markovy zmiňuje se o tom jen tak zběžně, črtnutím pera, jakoby se mu do lhaní nechtělo, aneb jakoby se za tu pohádku styděl. Zrovna tak to dělá Lukáš. A ani Marek s Lukášem se nijak neshodují co do místa, kde se mělo toto poslední loučení se Ježíše s učenníky státi.

Marek vypravuje, že se Ježíš zjevil jedenácti apoštolům, když seděli pospolu (16,14.) a sice nejspíše v městě Jerusalémě, vypravuje něco z řeči, kterou k nim mluvil a pak hned zakončuje celé to vypravování, jako nějaký školní chlapec svou úlohu slovy: Když pak s nimi mluviti přestal Pán, vzhůru vzat jest do nebe a posadil se na pravici boží. Spisovatel Lukáše ale (24, 50.) klade nanebevstoupení do Betanie, řka: I vyvedl těch jedenácte, kteří byli shromáždění v Jerusalémě, (verš 33.) ven až do Betanie; i stalo se, když jim žehnal, bral se od nich a nesen jest vzhůru až do nebe.

Zrovna tak se píše ō Mohamedovi; zrovna podobně o Mojžíši, a apoštol Juda (epištola Judy 9.) praví o něm, že archanděl Michal vedl spor o jeho tělo s ďáblem. — Pakli bychom věřili takové pohádky, jednu neb druhou, pak jistě máme o bohu prachudé pojmy.

Probral jsem teď čtyři evandělia připisovaná Matouši, Markovi, Lukáši a Janovi, a poznali jsme, že celá doba ukřižování a nanebevstoupení není nijak delší, nežli asi tři nebo čtyry dny nejvýše a že se všechny ty podrobnosti staly v Jerusalémě, neb nejbližším jeho okolí. Mám za to, že není možno, aby se v některé povídce známé nalezlo tak mnoho a tak křiklavých nesmyslů, nesrovnalostí a neshod, jako v těchto knihách. Jest jich mnohem více a jsou mnohem křiklavější, nežli jsem se nadál, když jsem započal zkoumati je, a nežli jsem věděl, když jsem počal psáti první díl Věku Rozumu. Neměl jsem tehdy ani starý ani nový zákon po ruce a nemohl jsem si ho opatřiti. Můj vlastní stav i obavy, že přijdu o život, byl den po dni povážlivější a poněvadž jsem měl úmysl zanechati po sobě něco o těchto věcech, nezbývalo mi než býti stručný a rychlý s prací svou. Uvádění slov, která jsem přinesl, byla pouze z paměti, ale jsou správná, a úsudky, které jsem o těchto knihách pronesl, jsou výsledky nejjasnějšího a dlouho pojatého přesvědčení, že celá biblí starého i nového zákona není ničím jiným, nežli podvodem na lidech prováděným a že zprávy o Ježíši Kristu co o synu božím, který zemřel pro to, aby uchlácholil vztek boha a spasil lidstvo, jsou jen báječné výmysly, nepoctivé a nepočestné pro lidi, i pro boha samého urážlivé, že jediné pravé náboženství jest 'božectví' (deismus), pod kterým jsem tehdy si myslel i nyní myslím víru v jednoho boha a nápodobení jeho povahy, neb konání tak zvaných ctností mravních — a že je toto to jediné, pokud se náboženství týče, na čem spočívá všechny mé naděje na šťastnou budoucnost po smrti. — Tak pravím i nyní a tak mi pomáhej bůh.

Než vraťme se k předmětu našemu. Ačkoli jest to nemožno pro vzdálenost doby přesvědčiti se na jisto, kdo

že byli spisovateli oněch čtyř tak zvaných evandělií (to pak postačí už k podstatnému pochybování a kde pochybujeme, nemůžeme věřiti), není to nijak obtížné přesvědčiti se zápornou cestou, že nebyly knihy ty psány od osob, kterým jsou připisovány. Protivnosti v knihách těch obsažené dokazují následující dvě věci:

Předně, že spisovatelé ti nemohli býti očití svědkové událostí, které popisují, sice by nemohl o nich vypravovati každý jinak; následovně nemohly ty knihy býti psány muži, jež zveme apoštoly, o nichž se má za to, že byli očitými svědky.

Za druhé, že spisovatelé evandělií, ať už to byli kdokoli, nepracovali v spojeném úsilí na podvádění, ale každý spisovatel psal na svůj vlastní vrub a bez vědomí o těch druhých.

Tytéž důvody, kterými dokážeme první větu, dokazují i pravost té druhé, totiž že knihy ty nebyly psány od apoštolů a že nebyly psány od nich. Co se týká zjevení jim od boha, co by psáti měli, nemůžeme ani z daleka na něco takového mysliti, neb tu bychom mohli též věřiti, že se dá pravda se lží spojiti jako boží zjevení s odpory lživými.

Jsou-li čtyři muži očitými svědky a viděli i slyšeli jednu jistou událost a slova při ní mluvená, jistě bez úmluvy zvláštní mezi sebou, jistě shodnou se vždy co do místa a času, kde a kdy se údaj ten asi stal. Když každý z nich o věci té dobře ví, nemusí se umlouvati teprve, aby napsali to stejně; tu nemůže pak jeden napsat, že se důležitá událost stala venku na hoře jedné, a druhý, že se stala v městě pod střechou domu při zamčených dveřích; tu nemůže jeden říci, že se to stalo po východu slunce a druhý, že bylo ještě tma. Ať to bylo kdekoli a kdykoli, oni

by to všichni věděli stejně a když by nechtěli lháti, nemohli by to napsati každý jinak.

Na druhé pak straně, kdyby se čtyři muži umluvili o nějaké pohádce, přičiní se, aby jejich jednotlivé vypravování o tom souhlasilo vespolek a tak aby jeden druhého podporoval, by se tomu mohlo věřiti. Takový souhlas by potom mohl nahraditi důkaz pravosti, kdežto kdyby to byli všichni očitě sami znali, nepotřebovali by žádného dohodnutí mezi sebou. Tytéž protivy tedy, které dokazují, že neměli spisovatelé mezi sebou nižádné dohodnutí, dokazují také, že neměli pražádné osobní známosti o věcech, neb vlastně o tom, co za události skutečné vydávají, a odkrývají tak nepravost jejich udání. Proto tyto knihy nemohly býti psány od mužů, jako byli apoštolové, ani od podvodníků umluvených a spolčených. Jak tedy byly sepsány?

Já nejsem jeden z těch, kteří tak rádi věří a tvrdí, že by v knihách těch bylo mnoho vědomého a zúmyslného lhaní a vymýšlení, jako se toho nalézá v knihách zvaných prorockých starého zákona; prorokování samo sebou jest lhaní z řemesla. Skoro ve všech ostatních případech není za těžko rozeznati pokrok, jakýmž brala se pouhá jen domněnka podporovaná lehkověrností během doby, až se z ní stala lež a byla konečně vypravovaná co skutečná událost; a kdekoli máme milosrdně příčinu nějakou k mírnému posudku o takové lži, neměli bychom oddávati se hned největší proti ní přísnosti.

Pohádka o tom, že se Ježíš po své smrti ukázal zase živ, jest povstalá z vidění, jaké často bázlivé a postrašené povahy vídávají jako ve snách, a lehkověrné osoby v ně věří. Pohádky toho druhu byly vypravovány po za-

vraždění Caesara a vypravují se často až do naší doby po násilných vraždách a úmrtích nevinných oblíbených osob. (Pozn. překl. — Tak v Čechách v minulém století nevěřil lid, že císař Josef II. by byl skutečně mrtev, ale věřili, že buď vstal tajně z hrobu a že ještě jednou přijde dokonat díla svého započatého a mnoho let byl Josef očekáván v celé zemi, aniž by si byl lid dal vymluviti očekávání to a víru v jeho život.) V takových případech soustrasť lidu pomáhá ve víře podobné a dobromyslnost protahuje povídačku takovou a nikdo neopováží se popírati ji. Povídačka jde stále dále a dále po malých přídavcích, až konečně stane se pravdou nepopíratelnou. Vystavte jednou nějakého ducha a lehkověrnost vyplní jej hned dějinami jeho života a určí příčinu jeho zjevení. Jeden to vypravuje tak a druhý jinak, až konečně jest o duchu tom tolik povídaček, jako o Ježíši a jeho z mrtvých vstání v evandělíích.

Povídačka o zjevování se Ježíše po smrti vypravuje se s tolika rozličnými příměsky přirozeného a nadpřirozeného i nemožného, že těžko rozeznati skutečnost od bájky. Vypravuje se, jak se náhle objevil při zavřených dveřích a náhle zase zmizel; jednou jest hladový a posadí se ku stolu i jí i pije. Vypravovatelé ale nijak nepamatují na všechny podrobnosti k věci patřící a tak se prozradí. Jedna povídačka vypravuje, že zanechal v hrobě po sobě všechny šaty, které na sobě měl; oni ale zapomenuli opatřiti mu nějaké nové šaty, v kterých se mohl později ukázati. Když pak nechají jej vstoupiti na nebe, zapomínají zase udati, zdali svlékl se napřed a nechal šaty po sobě, aneb vzal je s sebou také do nebe. Při povídačce o Eliášovi dobře si vzpomenuli na to, a nechají jej shoditi jediný plášť jeho, jejž nosil, a odebrat

se bez šatu do nebe na ohnivém voze, aby snad se mu ten plášť nevznítil a on neshořel na cestě.

Kdo není seznámen s církevními dějinami, mohl by se domnívati, že kniha zvaná Nový zákon, byla už známa v dobách prvního křesťanství, zrovna tak, jako se domýšlejí, že knihy zvané Mojžíšovy byly známy už od dob Mojžíše. Než to jest ve skutečnosti jinak; nestávalo nižádné knihy Nového zákona leč asi 300 roků po době, o níž se povídá, že v ní Kristus žil.

V které době knihy připisované Matouši, Marku, Lukáši a Janu povstaly a počaly se ukazovati, není nijak známo. Není ani toho nejmenšího důkazu pro to, kdo byli jejich spisovatelé a kdy asi byly sepsány, a mohly se stejným právem jmenovati dle jmen jiných apoštolů, jako dle těchto svatých, jak se jmenují nyní. Žádná ze stávajících křesťanských církví nezná a nemá původní rukopis jejich zrovna tak, jako židé nemají ony dvě kamenné desky, na něž prý hospodin sám na hoře Sinai napsal svůj zákon. A kdyby i měla některá rukopis ten, nebylo by ani nejmenšího důkazu jeho pravosti. V dobách, kdy ony knihy byly sepsány, nebylo žádného tisku a následkem toho nemohlo býti žádného uveřejnění toho všeho, co obsahovaly, leda opisováním ručním, kteréž každý člověk dle libosti si mohl sestaviti a změniti a mohl to pak zváti původním spisem. Můžeme se domnívati, že by se to srovnávalo s všemohoucností boha vševědoucího, aby svou vůli svěřil a odevzdal lidem podobným způsobem chatrným a nejistým, kde tak snadno mohla býti překroucena, změněna a padělána? My nemůžeme změniti, neb nápodobiti, neb zfalšovati ani jediné stéblo slámy a trávy, kteréž on nechá růsti, ale slovo boží,

na němž spasení celého světa by záleželo, můžeme měniti a předělávati zrovna tak, jako slovo lidské.

Z vlastní zkušenosti podávám tuto příklad. První část Věku Rozumu nebyla tištěna ještě ani dva roky, když už se mi do ní vloudila jedna věta, kterou jsem nikdy nebyl psal. Praví se tam: "Kniha Lukáše byla přijata většinou jednoho hlasu jen." Možno, že jest to pravda, ale já to nenapsal. Někdo, kdo tu věc znal, udělal bezpochyby nějakou poznámku pod řádky knihy tištěné v Americe neb v Anglii, a když se kniha ta přetiskovala, považoval to tiskař za podstatnou poznámku spisovatele, která patří k celku, a vysázel to mezi znění, udělav mne spisovatelem toho. Když se toto mohlo státi během tak krátké doby i při tisku rozšířeném, který nedovoluje, aby se jednotlivé výtisky knihy mohly měniti, co všechno se mohlo udáti za tak dlouhou dobu minulou s písmem bez pomoci tisku, kde si každý svou knihu musel vlastnoručně opsati a mohl do ní přidati, mohl co chtěl ubrati, a mohl to vydávati za pravý rukopis.

Asi tři sta padesát roků po době, kdy se praví, že Kristus žil, mnoho spisů toho druhu, o němž mluvíme, bylo rozšířeno v rukou rozličných jednotlivců; když pak církev se počala ustavovati v kněžovládu se světskou mocí, počala spisy ty sbírati a sdělávati z nich náboženský zákonník, který teď máme před sebou v knihách Nového zákona. Oni rozhodovali hlasů většinou, který ze zmíněných spisů v celé jejich sbírce by měl býti slovem božím a který ne. Rabinové židovští stejným způsobem hlasováním dříve byli rozhodli o pravosti knih Starého zákona.

Poněvadž účel církve, jak to při každé národní církvi vidíme, byl hlavně dosažení moci a důchodů a ona po-

užívala odhlasování co prostředek k tomu účelu, jest odůvodněno domnívati se, že ty nejpodivnější a nejzázračnější spisy mezi sebranými měly nejvíce vyhlídek na přijetí od nich. A co se týká věrohodnosti těch knih, spočívá ona výhradně na tom odhlasování o nich a na ničem vyšším.

Mezi prvními křesťany hnedle zavedly se velmi prudké spory nejen o články víry, ale o pravosť knih svatých. Ve sporu vedeném kolem roku 400 mezi sv. Augustinem a Faustinem praví tento poslednější: "Kniha zvaná evandělium byla sestavena dávno až po věku apoštolském od nějakých neznámých mužů, kteří se obávali, že by svět nevěřil jejich vypravování o věcech, o nichž nemohli ničehož věděti, a proto je uveřejnili pod jmenem apoštolů; knihy ty pak jsou tak naplněny pitomostí a odpory ve zprávách svých, že není možno nalézti v nich nižádné shody a srovnalosti."

Na jiném pak místě mluvě k zastancům písem co slova božího, dí: "Jest to tak, že vaši předchůdci vložili do písma o Ježíši mnohé věci, kteréž třeba nesly jeho jméno, nesrovnávají se s jeho učením. Není to překvapující, neb jsme často už dokázali, že tyto věci nebyly psány od něho samého, aniž od jeho apoštolů, ale že největší jejich část jest založena na pověstech a planých zprávách a složeny jsou dohromady od někoho, koho neznáme, nějakého položida, aniž by nějakého souhlasu mezi nimi se nalézalo. Přece to ale bylo dáno na veřejnost pod jmeny apoštolů našeho Pána a tak vy jim připisujete vaše vlastní chyby, bludy a lži.." (Výňatek tento vyjímám z Boulangerova spisu o životě Pavlově psaného po francouzsku; Boulanger praví, že to vybral ze spisů Augustinových proti Faustinovi, na něž se odkazuje.)

Čtenář pozná z těchto udání, že boj o pravost písem nového zákona byl veden už dávno a že pravost jejich byla popírána, jejich obsah prohlašován za pohádky, podvody a lži při jednání, kdy se mělo o to hlasovati, zdali jsou písmem svatým uznaným, neb ne. Než zájem katolické církve pomocí hranice překonal všechen odpor a konečně potlačil všechno zkoumání. Zázraky následovaly za zázraky, ač-li bychom tomu chtěli věřiti, a lidi se učili, aby vyznávali, že věří v ně, ať už věřili neb ne. — Než, mimochodem řečeno, francouzská revoluce vyobcovala církev z moci, aby mohla dělati zázraky; ona nedovedla od počátku revoluce pomocí všech svých svatých a světic udělati už ani jediný zázrak, ač nikdy více zázraků nepotřebovala, jako teď. A když to teď nedokáže, tož můžeme směle odsouditi všechny její předešlé zázraky za podvody a lži.

Boulanger ve svém životě Pavla sebral z církevních dějin a ze spisů svatých mužů, jak se zovou, náhledy, které panovaly v prvotní církvi mezi jednotlivými sektami ohledně písma a v 2. kapitole svého díla praví o tom: "Marcionité, křesťanská sekta, ujišťovali, že nový zákon jest naplněn podvody. Manichejci, kteří tvořili velmi četnou sektu na počátcích křesťanství, zamítali celý nový zákon co podvod a ukazovali jiné spisy zcela rozdílné, o kterých učili, že jsou pravé. Korinťané nechtěli připustiti, že by Skutky apoštolské byly pravou knihou. Enkratité a Seveniané nechtěli přijmouti ani Skutky apoštolské, ani epištoly Pavlovy za slovo boží. Chrysostom v kázání jednom svém psaném kolem roku 400. dí, že lid neví pranic o knize Skutků apoštolských, aniž o jejím spisovateli. Sv. Iren, jenž žil ještě před tou dobou, sděluje, že Valentiniané, jakož i jiné sekty křesťanské, stě-

žují si na písma, že jsou plna nedůsledností, nesrovnalostí, bludů a protiv. Ebionité, neb Nazarenci, kteří byli prvními z křesťanských sekt, nechtěli přijmouti epištoly Pavla za pravé a považovali jej za podvodníka a nikoli za apoštola a křesťana. Oni mezi jiným podávají zprávu, že on byl původně pohanem, že pak přišel do Jerusaléma, kde nějaký čas bydlel; pak když se chtěl oženiti s dcerou vysokého biskupa, že se nechal obřezati; když pak ale nemohl ji dostati přece, dal se se židy do hádek, psal proti jejich obřízce, proti jejich obřadům, proti držení soboty a proti všemu božímu zákonu.

Když povážíme, že uplynulo více, nežli 300 roků od Krista až do sestavení a přijetí knih Nového zákona, tu pochopíme i bez pomůcek dějepisných co důkazů, jak nesmírně nejistý byl zajisté původ knih těch a pravost jejich pochybnou. Pravost původu knihy Homerovy, ač o tisíc let starší Nového zákona, jest podstatněji dokázána. Tu knihu mohl napsati jedině velmi dobrý básník a proto těch, kteří by to dokázali po něm, bylo velmi málo; ten pak, kdo by to byl také po něm dovedl, ten by nebyl odhodil své jméno a připsal práci svou jinému. — Právě proto mohlo jich jen velmi málo na světě napsati Euclidovy počtářské spisy, poněvadž jen ten nejlepší zeměměřič mohl něco takového sepsati a takových ve světě bylo pramálo. Avšak co se týká knih Nového zákona, zvláště oněch částí, které vypravují o Ježíšově smrti, z mrtvých vstání a na nebe vstoupení, tu mohl každý člověk který uměl vypravovati o nějakém zjevení, aneb o chození mrtvého člověka, napsati zrovna tolik, ne-li lépe, jako jest v Novém zákonu napsáno, neb jest to sestaveno prabídně. Proto jest možnost padělání Nového zákona milionkráte větší, nežli možnost padělati Homera a Eu-

klida. Z přečetných kněží, biskupů a jiných jest jich dnes mnoho, kteří dovedou sestaviti kázání, neb přeložiti něco z latiny, zvláště když to bylo přeloženo už tisíckráte před nimi; ale zdali pak jest jediný mezi nimi, který by dovedl napsati báseň, aby se vyrovnala Homerovi, neb vědeckou knihu, aby se vyrovnala Euklidovi? To ale, co kněží umějí a uměli, kdyby to bylo sebe chudší, daleko postačí k tomu, aby mohli a dovedli napsati všechny ty knihy, které se vydávají za slovo boží, a většina z nich by je dovedla napsati a sestaviti ještě lépe, nežli jak je známe.

Poněvadž příležitost k podvodům byla tehdy větší, tož i pobudka byla silnější. Kdyby byl někdo tehdy psal pod jmenem Homera neb Euclida něco, nebylo by mu to získalo nijakého dobra; jestli to bylo tak dobré, jako jejich spisy, tož by byl lépe pochodil, aby psal pod svým vlastním jmenem; pakli psal hůře, tož by mu to nikdo nevěřil, že jest to Homerovo neb Euklidovo. Pýcha by byla překazila to první a nemožnost to druhé. — Avšak ohledně takových knih, z jakých jest složen nový zákon, byly na straně podvodu všechny výhody. Ta nejlépe vymyšlená povídačka, která se mohla sestaviti o událostech 200 neb 300 let minulých, nemohla se vydávat za původní pod jmenem pravého spisovatele; jediná vyhlídka na úspěch byla v podvodu, neboť církev potřebovala záminky a důvody pro nová svá učení a o pravdu a schopnost v tom se ani nestarala.

Ale jakož to není nic neobyčejného, jak jsme poznali, vyprávěti povídačky o osobách chodících ještě po smrti, o duchách a zjeveních takových osob, které sešly neobyčejným způsobem se světa; a jakož lidé v tehdejším čase byli nakloněni všemu tomu věřiti a považovati za

pravdu každé zjevení se anděla neb ďábla, posednutí ďáblem, otřásání lidí od ďábla a o vymítání ďáblů, jako pomocí nějakého dávícího léku (sám Marek vypravuje, že Magdalena byla posedlá sedmi ďábly) — není to nic divného, že se taková povídačka také roznesla o Ježíši a stala se později základem čtyř evandělií. — Každý spisovatel vyprávěl tu povídačku tak, jak byl o ní slyšel, a přidal ku své knize jméno některého apoštola, o němž se povídalo, že byl svědkem toho všeho. Jedině takovým způsobem se dají nesrovnalosti v knihách těch rozumně vysvětliti, leda bychom chtěli za to míti, že jsou zúmyslné podvody, padělání a lži, které ani nijakou omluvu nesnesou.

Že byly knihy ty psány od jistých druhů lidí, kteří byli na polo židy ještě, nechá se poznati dobře. Časté uvádění hlavního židovského řezníka nevinných a podvodníka, Mojžíše, a oněch dvou mužů židovských zvaných proroků, dosvědčuje to; církev pak sama doplnila podvod ten, když dovolila a schválila sestavení nového zákona co doplnění Starého. Mezi křesťany ze židovství a křesťany z pohanství všechny ty věci, jako proroctví, vzory obřadní, znaky a jejich významy byly velmi pilně shledávány a dohromady srovnávány a skládány, aby se k sobě nějak hodily, jako křivý klíč k nějakému zámku. Povídačka tak hloupě vypravovaná o Evě a hadu a o nepřátelství mezi člověkem a hadem (víme, že had vždy kousá po noze, jelikož nemůže výše, a člověk vždy potře hada na hlavě, poněvadž jest to nejjistější) tato hloupá pohádka, pravím, dala podnět k sestavení proroctví, vzoru a slibu; lživý podvod Isaiáše k Achazovi, že panna počne a porodí syna, byl překroucen a nechalo se na to navinouti všechno ostatní křesťanské učení.

Docela i Jonáš s jeho velrybou stali se náboženským

prorockým znakem. Jonáš jest Ježíš a velryba jest hrob, neb praví se, a sice nechávají Krista samého to říci (Mat. 17,40.): "Jako byl Jonáš tři dny a tři noci v břiše velryby, tak bude syn člověka tři dny a tři noci v útrobách země." Na neštěstí ale stalo se, že dle jejich vlastního počítání byl v hrobu jen jeden den a dvě noci, to jest jen 36 hodin, na místě 72 hodiny, od pátku večer do neděle do rána před východem slunce; poněvadž se to ale právě tak dobře hodí, jako Isaiášovo proroctví o panně a synu, musíme už to ponechati těm pravověrným, aby tu lež spolkli. Tolik o dějepisné části Nového zákona a jejích důvodech.

Epištoly Pavlovy.

Čtrnácte epištol připisovaných Pavlovi plní ďalší část Nového zákona. Zdali listy ty byly psány od osoby, které jsou připisovány, není ani tak důležité věděti, poněvadž spisovatel, ať jest kdokoli, snaží se odůvodnit své učení. On neříká, že byl svědkem hlavních událostí za života Ježíšova, zvláště mučení jeho a z mrtvých vstání i na nebe vstoupení, ano on praví sám, že tomu všemu nevěřil.

Povídačka, že byl poražen na cestě do Damašku a obrácen, nemá v sobě nic tak zázračného; on vyvázl životem, a to jest mnohem více, nežli mohou o sobě jiní říci. kteří byli poraženi bleskem. A že ztratil zrak za tři dny, a že nemohl nic jísti a píti po tu dobu, jest zcela obyčejnou věcí v podobných případech. Jeho soudruzi, kteří při tom byli, bezpochyby neutrpěli nic podobného, neboť byli schopni pak vésti jej dále na cestě jeho; aniž kdo z nich praví, že by byl měl takové vidění, jako Pavel.

Povaha osoby zvané Pavel dle zpráv o něm podáva-

ných, má v sobě mnoho násilnictví a výstřednosti; on napřed s takovou vášní pronásledoval, s jakou potom kázal. Rána, která jej stihla, změnila jeho smýšlení, aniž by byla změnila jeho povahu; co křesťan byl tak vášnivý horlivec, jako dokud byl ještě židem. Tací lidé nejsou nikdy dobrými mravními důkazy pro pravdu učení, které podávají.

Nauka, kterou pokouší se dokázati rozumovými důvody, jest z mrtvých vstání lidského těla a podává to co důkaz nesmrtelnosti. Než tak rozdílný jest úsudek lidí, který si tvoří ze stejných základů, že totéž vzkříšení těla lidského jest pro mne na místo důkazů pro jeho nesmrtelnost, zrovna opáčným důkazem. Neb jestliže jsem z mrtvých jednou už vstal s tímže tělem, jakéž jsem měl před smrtí, tož mohu se nadíti, že mi bude s tím tělem zase znovu zemříti. Z mrtvých vstání nijak mne nechrání před opětnou smrtí, jako přetržená zimnice mne nechrání před nápadem zimničním pro budoucnost. Mám-li tedy věřiti v nesmrtelnost, tož musím míti jiných důkazů, vznešenějších, nežli jsou ty, které jsou obsaženy v temných naukách o z mrtvých vstání.

Mimo to bych si přál a bylo by žádoucno, aby, až bych měl vstáti z mrtvých, bylo mi dáno jiné lepší tělo, nežli toto. Každé zvíře, co jich na světě máme, předčí svým tělem naše tělo v nějakém způsobu. Okřídlení hmyzové a všelicí ptáci mohou se lehčeji a rychleji pohybovati prostorem, nežli může člověk. Pohybování malých i velkých ryb předstihá naše pohybování co do rychlosti, a mimo to je nikdy neunaví. I ten zdlouhavý plž může se zachrániti z hluboké jámy, do které spadl, kdežto člověk by tam musel zahynouti. Osobní síla u člověka jest tak obmezená a pohodlí jeho v těle tak nedokonalé, že bychom si raději věru přáli, aby nebylo pravda, co Pa-

vel píše o tom, že totéž tělo dostane se nám zase po z mrtvých vstání.

Nehledíce na žádné jiné důvody, nemůžeme si představiti pojem o budoucím životě nějakém jinak, nežli co pokračováním v sebevědomém stavu a takové sebevědomí není nevyhnutelně podmíněno hmotou těla našeho. — Vždyť ani za svého života nemáme tělo stále jedno, ale neustále hmota jeho se mění, aniž bychom měli dosti malého pocitu, že by se seběvědomí naše také měnilo tím. Ba i když ztrácíme třeba obě nohy a obě ruce, které přece tvoří tak značnou část těla našeho, neztrácíme sebevědomí své; a kdyby na místo rukou nám narostla křídla, nezměnilo by to naše sebevědomí, které o své jsoucnosti máme.

Kdo může říci, jak nesmírně jemná hmota to jest a jak malá její část, která v nás budí myšlénky, na příklad ty myšlénky, které teď já spisuji zde. A přece tato myšlénka jest schopna nesmrtelnosti a jest to jediné, co z člověka nesmrtelným zůstává.

Sochy z mosazi a z mramoru se poruší a sochy nápodobené po nich nejsou více těmiže sochami, třeba z úplně stejné látky byly zhotoveny. Avšak napsání, vytištění, neb opsání a otištění myšlénky slovy oděné může se díti sto a tisíckráte aneb se může vytesati do kamene, a zůstává přece jedna a táž myšlénka nesmrtelná. — Ona má schopnost zůstati neporušenou i v nejvzdálenější době i když jinou zcela hmotou jest znázorněna, neb hmota na ni nemá žádného působení. Když tedy myšlénka člověka může býti nesmrtelnou, proč by také nemohla mysl člověka, tato sebevědomost býti nesmrtelnou?

Co se týká onoho planého povídání v 15. kapitole I. ku Korintským, kteréž se připisuje také Pavlovi a které

se čítá při pohřbích mnohých křesťanských sektářů, jsou to tak prázdné myšlénky, jako zvonění na zvony při pohřbech těch. Ono rozumu nic nevysvětluje a obrazotvornosti naší nic nezobrazuje, ale ponechává čtenáři, aby si z toho nalezl mínění, jaké může a chce. Praví: "Ne každé tělo jest jednostejné, neboť jiné jest tělo člověčí, jiné hovadí, jiné rybí a jiné ptačí." A co teď? Nic. Každý řezník neb kuchař tolik také dovede říci. Dále praví: "A jsou těla nebeská a jsou těla zemská; ale jiná jest sláva nebeských a jiná zemských." A co teď? Zase nic. Praví dále: "Jiná sláva slunce, jiná sláva měsíce a jiná sláva hvězd; neboť hvězda od hvězdy dělí se v slávě.." Co z toho? Nic. To jediné, že ani neví, že se hvězda od hvězdy dělí dle své vzdálenosti od nás. Je-li bližší, vypadá větší, je-li vzdálenější, vypadá nepatrnější, třeba byla sebe větší. To už také mohl nám pověděti, že svítí slunce jasněji nežli měsíc, aby té moudrosti plná byla míra. Jest to klábosení, jakého užívají kněží a zaklínači, berouce plná ústa velikých slov, ale beze všeho významu a myšlení, a lehkověrní lidé nerozumějíce myslí, kdo ví co velikého nebylo pověděno. Kněží a čarodějové mají beztoho stejné řemeslo.

Někdy Pavel pokouší se o výklady přírodovědecké, by dokázal z mrtvých vstání ze zásad a zákonů v rostlinstvu. Praví (36.): "O nemoudrý, to co rozsíváš, nebývá obživeno, leč to umře." Na to by se mu mohlo jeho vlastními slovy odpověděti "O ty nemoudrý Pavle, to co rozséváš, nemůže vzejíti, jestliže to zemře; neboť když zrno v zemi zemře, nemůže vzejíti a jen to zrno, které i pod zemí živé zůstává, vzejde." Celý jeho obraz není dobře volený, neb to povstání klasu ze zrní není z mrtvých vstá-

ní, ale jen vyvinutí. Pavel nadávaje jiným nemoudrých dokazuje svým kázáním, že sám jest nemoudrý.

Ostatní zbývající části Nového zákona mají asi stejné ceny, jako epištoly Pavlovy, ať už je psal, kdo chtěl. Než na těch nezáleží, neboť na nich nejsou církevní nauky a základy postaveny, nýbrž na evandělíích a když tato nejsou pravdiva, nemohou býti ani epištoly.

Tak končím zkoumání starého a nového zákona. — Všechny důkazy jich podvodnosti a lživosti jsou vybrány z nich samých a slova ta řežou jako ostrý meč na obě strany. Bude-li někdo popírati důkazy tyto, pak popírá i písmo samo s nimi, neb ono samo o sobě svědčí. Pakli důkazy ty někdo uzná za pravé, tož musí poznati, že knihy jsou podělané a podvržené. Protivná sobě udání písem starého i nového zákona staví obě knihy ty na místo člověka, jenž před soudem přísahá pro i proti. Jeden i druhý důkaz svědčí o jeho křivé přísaze a ničí jeho dobrou pověsť.

Padne-li jednou biblí v křesťanstvu, nebudu to já, který byl toho příčinou. Já neučinil nic jiného, nežli že jsem vybíral důvody ze zamotaného davu zpráv knih těch a upravil jsem důvody ty ve světle, které se lehko pozná a pochopí. To vykonav, ponechávám čtenáři, aby myslel a soudil pro sebe, jako já činil pro sebe.

ZÁVĚREK.

V prvním dílu "Věku Rozumu" vykládal jsem o třech podvodech, o tajemstvích, zázracích a proroctvích; poněvadž jsem v odpovědích na to dílo nezpozoroval ničeho, co zvrácelo některé o tom obsažené tvrzení, nebudu v druhém tomto dílu dále se o tom rozepisovati. Mluvil jsem tak též o tak zvaném zjevení a odkázal jsem

nesmyslné překroucení slova toho na knihy starého a nového zákona. Jistě nemůže býti o žádném zjevení řeči, když se vypravuje něco, čeho byl některý člověk činitelem neb svědkem. To, co některý člověk činil, neb viděl díti se, nepotřebuje nižádného zjevení, aby se mu dokázalo, že to činil, neb to viděl, neb on to už ví bez toho zjevení; aniž potřebuje pomoci nadpřirozené a napovídání nějakého k tomu, aby to napsal neb pověděl jinému. Jest to nevědomost, aneb podvodnost holá, když se takovému sdělení říká zjevení; nicméně biblí celá vykládá se býti zjevením, což patrně jest podvodem.

Zjevení teď, pokud se to týká nějakého sdělení božího člověku, může platiti pouze na to, co by byl bůh o své vůli zjevil člověku. Předpokládaje, že by to bůh co bytost všemocná mohl byl učiniti, přece když by se nějaké osobě svou vůlí byl zjevil, platilo by to zjevení jedině té osobě, které bylo učiněno. Když pak osoba ta vypravovala by to osobě třetí, není to pro tuto už žádným zjevením; kdo by pak sdělování takového zjevení věřiti chtěl, věří tomu ne proto, že by to zjevení bylo, ale že věří osobě té, která mu to vypravuje. Než tato osoba s nějakým zjevením mohla býti sklamána, neb mámena, aneb mohla míti též pouhý sen nějaký, aneb může sama býti nějakým podvodníkem a lhářem z rozličných sobeckých pohnutek. Není žádného důkazu po ruce, aby se dokázalo, zdali to zjevení je pravé, neb ne; i kdyby obsah toho zjevení byl sebe mravnější a poučnější, není to ještě důkazem, že by to bylo skutečné boží zjevení. Ve všech podobných případech byla by jediná možná odpověď rozumného člověka: Až mně to pámbů zjeví samému, pak tomu budu věřiti, že jest to zjevení a dříve nemůže nikdo na mně žádati, abych tomu věřil, že to zjevení vů-

bec jest. A pak ani mi není dovoleno, bych slovo člověka přijímal za slovo boží a stavěl člověka na místo boha.

Co se mne týká, ač připouštím, že by bylo možno všemohoucímu bohu zjeviti svou vůli lidem, přece rozhodně nemohu věřiti, že by to byl všemohoucí bůh kdy učinil nějakou řečí, neb zjevením, nějakým způsobem smyslným, leda že se zjevuje všeobecně ve svých dílech v přírodě a tím že pobádá nás zvláštní silou, abychom konali dobro a vystříhali se zlého.

V tomto předstíraném zjevení božím, v tomto zjeveném náboženství pak vznikly a vzrostly ty nejohavnější nešlechetnosti, ty nejstrašnější ukrutnosti a největší útisky, jaké mohly jen na člověčenstvo přijíti. Byla to víra zneuctívající co nejhanebněji božství, hubící mravnost lidskou, blaženost a pokoj lidí, jako žádná jiná víra na světě. Bylo by mnohem lépe, abychom připustili, kdyby to bylo možné, aby několik tisíc ďáblů bylo puštěno do světa, by veřejně kázali učení ďábelské nějaké, kdyby takového stávalo, nežli abychom připouštěli takové netvory mravní, jako Mojžíše, Josua, Samuela a biblické proroky, aby přicházeli k nám v ústech předstírájíce míti slovo boží a žádajíce od nás víry v slovo to.

Odkud povstaly všechny ty děsné vraždy celých národů, mužů, žen i dětí, kterými jest biblí přeplněna? — Odkud to krvavé pronásledování, mučení až k smrti, náboženské války, které Evropu celou časem obrátily v popel a krvavou kaluž? Odkudž povstalo to vše, nežli z tak zvaného zjeveného náboženství a z té nesmyslné víry, že by byl bůh mluvil k lidem? Lži Starého zákona byly příčinou jednoho a lži Nového zákona příčinou druhého.

Někteří křesťané předstírají, že křesťanství nebylo zakládáno pomocí meče; než o které době křesťanské to

mluví? Arci nebylo možno, aby těch dvanáct apoštolů bylo začalo mečem, neb neměli té moci; ale jakmile vyznávači křesťanství dostatečně se vzmohli, aby mohli užívati meče, užívali ho a hranice a popraviště k tomu. Mahomed dělal to teprve po nich. Tímže duchem, v kterém Petr uťal ucho služebníka vysokého kněze, je-li ta povídačka pravou, byl by usekl i jeho hlavu a hlavu jeho pána, kdyby byl mohl. Mimo to zakládá se křesťanství zcela na starém zákonu, a starý zákon přece byl zakořeněn výhradně mečem, a to jest to nejhorší zneužití meče, ne jen trestati zlo, ale vyhubiti. Židé neobraceli nikoho na svou víru, nýbrž pobíjeli hned všechny nevěřící. Starý zákon jest pak základem nového zákona a oba spolu se jmenují slovem božím. Křesťané čtou obě ty knihy a jejich víra jest založena v obou. — Není to tedy pravda, že by křesťanství nebylo založeno na meči a pomocí meče.

Jediná sekta křesťanská, která nepronásledovala nikdy mečem, jsou kvakerové, a ta jediná příčina tohoto jejich uskromnění byla, že jsou více deisté, nežli křesťané. Oni mnoho nevěří na Ježíše a nazývají celou biblí mrtvou písmenou. Kdyby byli knihy ty nazvali horším jménem, byli by bližšími pravdě.

Jesti to úkolem každého pravého člověka, který má v úctě pojem o bohu a přeje si zmenšiti ve světě seznam umělých běd a zločinů i odstraniti všechno to pronásledování hustě mezi lidstvem vzešlé, aby vypleniti se snažil všechno zjevené náboženství co nebezpečné kacířství a bezbožný podvod. Co jest to, čemu jsme se naučili z toho předstíraného zjevení božího? Nic, co by bylo člověku užitečným, a všechno, co jest největší hanbou bohu. Čemu nás učí starý zákon? Prznění, ukrutnosti a vraždě. Čemu nás učí nový zákon? Abychom vě-

řili, že všemohoucí bůh zprznil ženštinu jednu zasnoubenou muži židovskému. A víra v tento zločin se nazývá svatou věrou.

Co se týká těch jednotlivých drobtů mravních naučení, která jsou po knihách těch roztroušena, ta nejsou nijak částí tohoto domnělého zjevení božího. Jsoutě to přirozené rozkazy probuzeného svědomí lidského a úvazky, jimiž jest společnost na světě mezi sebou poutána a bez nichž by nemohla obstáti; a všechny ty nauky mravní jsou skoro tytéž a stejné ve všech náboženstvích, i těch nejstarších před židovstvím i křesťanstvím, ve všech společnostech na světě. Nový zákon o tom nepodává nám nic nového a kdykoli chce něco výstředního podati, tu stává se směšným a nízkým. Nauka o odpuštění a nevracení křivd jest mnohem lépe v Příslovích, kteréž jsou sbírkou moudrosti pohanů i židů, nežli v novém zákoně.— Čteme v Příslovích (25,21): "Jestliže by lačněl ten, jenž tě nenávidí, nakrm jej chlebem; a žíznil-li by, napoj jej vodou." Když ale v novém zákonu se poroučí: "Udeřil-li by tě někdo v tvář pravou, nastav ještě levou," není to nic jiného, nežli ubíjení důstojnosti a snižování člověka na psa.

Mimo to si všimněme, že v tak zvaném kázání na hoře v Matouši (5) nalézá se mnoho takového poučení mravního, mezi nímž jest dosti dobrého, ale praví se tam zřejmě, že to učení o laskavosti k nepřátelům a trpělivosti s nimi nebylo učením židovským, kteří učili jen "oko za oko , zub za zub". Když ale tuto nalézáme totéž učení snášelivosti a činění dobrého nepřátelům v Příslovích, nemůže býti jinak dle slov samého Ježíše, nežli že mravní to naučení bylo přijato z knih pohanských od mudrců pohanských, od nichž se tomu naučil Ježíš a po-

stavil to proti učení židovskému necitelnému, ukrutnému a nelidskému, které se také arci vydávalo za slovo boží, za zákon Mojžíšův, který od boha byl on prý obdržel.

Onino muži, jež židé staří a po nich křesťané zvali ohavnými a modloslužebnými pohany, měli o spravedlnosti a mravnosti daleko lepší pojmy, nežli celé tak zvané zjevení boží. Vzpomeňme si jen na příklad na známé slovo pohanského mudrce Solona, který na otázku, jaká že vláda pro lidi jest nejlepší, odpověděl: "Taková, pod kterou nejmenší ukřivdění tomu nejnižšímu jednotlivci je považováno za porušení celé ústavy." A Solon žil asi 500 let před Kristem.

Tak zvané milování nepřátel jest zásadou líčené mravnosti, která nemá žádného smyslu. Každému mravnému a rozumnému člověku jest přirozeno, že nemstí se; v politickém smyslu jest to také moudré nemstíti se, poněvadž by pak takového mstění nebylo konce, an by každý chtěl na druhém mstíti nějakou věc, kterou pro sebe považuje za křivdu. Kdyby však měla za každým ukřivděním následovati láska ku křivditeli, bylo by to jen dávání odměny za nešlechetnost a zlo, a pěstění zla. Mimo to slovo nepřítel jest příliš široké a nejasné, než aby se ho mohlo v nauce mravní užíti, neb nauka taková musí býti vždy jasná a určitá přesně. Jestliže jest člověk nepřítelem jinému z nedorozumění, z poblouznění, z předsudku nepravého, jako se stává, že jsou si nepřátelé k vůli předsudkům náboženským, neb k vůli náhledům politickým, jest to zcela něco jiného, nežli nepřítel z nenávisti, zločinnosti. Kdybychom člověka zločin zamýšlejícího proti nám a páchajícího bezpráví svévolně měli milovati, tu bychom jej museli chrániti, podporovati, a zločin jeho s ním. Ale ani toho, kdo z poblouznění a před-

sudku jest nepřítelem naším, nelze nám milovati, neb milovati můžeme jen, co jest dobrého, a naše láska se nemůže obrátiti na to, co jest zlého neb co za zlo považujeme. Když pak se v mravních přikázáních předpisuje něco, co jest nemožno vykonávati, trpí tím celá mravní nauka; a kdyby i se dalo přikázání takové vykonávati, povstalo by z toho ještě větší jen zlo. Bylo by to podporování zločinů. Nauka, abychom činili jiným, jak chceme, aby oni činili nám, jest už prosta toho nemožného milování nepřátel, neb nikdy rozumný nebude žádati, by byl milován pro svůj zločin neb pro svou zlobu.

Ti, kdož káží tuto nauku o milování nepřátel, jsou obyčejně těmi nejzuřivějšími pronásledovateli, což ukazuje, že jest nauka ta licoměrná, neb jen přetvářka může jinak kázati a jinak jednati. Co se mne týká, povrhám takovou naukou a považuji ji za líčenou a báječnou jen mravnost; přece není ale na světě jediného člověka, který by mohl říci. že jsem jej pronásledoval a že bych byl v jakémkoliv případu splácel zlým zlé. Jest to také nesmysl domýšleti se, že by taková nauka mohla tvořiti část nějakého zjevení naboženství.

Boha můžeme následovati snášejíce jeden druhého, jako on snáší všechny; ale nauka ta by chtěla předstírati, že bůh miluje lidi ne dle toho, jak jsou dobrými, ale dle toho, jak jsou špatnými a zlými.

Když uvažujeme o svém povolání na světě, nemůžeme nijak poznati, že bychom mohli nějakého zjeveného náboženství potřebovati. Co bychom ještě chtěli věděti, co nepoznáváme ze světa samotného? Či tvorstvo všechno samo, kteréž přece před sebou vidíme nezahalené, nekáže nám hlasitě o svém původci, zákonech, dle kterých povstalo a se spravuje v životě svém celém? A není tento

důkaz pro každého z nás patrnější, důkladnější a více přesvědčující, nežli všechny důkazy v nějaké knize, napsané třeba nějakým podvodníkem ve jménu boha? A co se týká mravnosti, její známost a potřeba jest zapsána v srdci a svědomí každého probuzeného člověka. Co tedy ještě nám má zjevení povídati? Odkud svět ten pochodí a čím se řídí, ukazuje on sám a my potřebujeme jen jej soudně pozorovati. Kdo umí čísti v knize přírody a poznává v ní všechny vlastnosti jejího původce, tomu připadají pak všechny biblí všech starých národů co padělané a podvržené knihy bez ceny.

Když pak pozorovatel takový bývá přiveden k pojmu nějakému o bohu a stane se deistou, přijdou bájky a pohádky židovské a křesťanské v biblí obsažené a zkazí mu toho boha vznešeného celého před jeho duchovním zrakem. Biblí zamažou ten krásný obraz, který si pozorovatel přírody o bohu utvořil, znešvaří a zhanobí jej, udělají z něho netvora, obloží jej nesmysly a neřestmi, zapletou jej do motanice nesmyslné a pozorovatel jeho pak nemoha vybřednouti z těch bájí, nesmyslů a neřestí tak zvaných božích, zahodí pak všechno od sebe, i ten původní obraz. i ty báje kolem něho od biblí navěšené. — Už jen to jedno učení křesťanské o trojici boha zmotá celý o bohu pojem a zničí jej. Což když se náboženství vrhne na obřady, na zevnější výkony, a mravnost vniterní nechává zanedbanou. Kněží a kazatelé, jako rota vrahů neb katanů, máchají se stále v krvi, buď v krvi nevěrců, aneb v krvi tak zvaného spasitele a nic se na nich a na jejich věřících nemá lesknouti, nežli krev a samá krev. V té se koupají, v té se umývají a tou se zdobí pro čas i věčnost; kážou slátaniny o samé krvi, vštěpují krvavé

učení do srdcí mládeže a pak jest celý život věřících arci samá krev.

Ze všech soustav náboženských od národů rozličných vynalezených a kázaných není žádná tak urážející boha pravého a hanobící člověka v jeho důstojnosti, protivná zdravému rozumu lidskému a odporující sama sobě, jako ta soustava, které se říká náboženství křesťanské. Jesti příliš nesmyslné, nežli aby se v ně mohlo věřiti; příliš nemožné, nežli aby se mohlo dokazovati; příliš nedůsledné, nežli aby se mohlo v životě prováděti důsledně: ono srdce zatvrzuje a vychová si konečně buď fanatiky aneb nevěrce. Ono co stroj moci slouží libovládě; co prostředek k bohatství slouží lakotě kněžstva; člověčenstvu ale ani v tomto ani v jiném světě k žádnému dobru pomoci nemůže.

Co může za vznešený dojem učiniti na člověka k jeho zvelebení pojem o trojici boží, z níž jedna část je starý dědoušek, druhá část utrýzněný a umírající syn a třetí holubice, na místo které stejně může býti husa, neb kozel, neb kobyla, poněvadž všechna zvířata jsou asi stejně nevinná a důstojná. Tolik pozorujeme, že všechny smyšlené soustavy náboženské odvádějí člověka od poznání boha a od poznání lidských práv. Soustava jednoho náboženství vymyšleného jest zrovna taková, jako soustava jiného, a soustava křesťanská jest ta nejhorší. Studovati bohosloví v křesťanství jest tolik, jako studovati nic, kteréž jest založeno na ničem, nespočívá na žádných zásadách, nedá se ničím dokázati, nemá ani žádných důvodů, ani dat. Nikoli z knihy biblí, ale z knihy přírody by se mělo bohosloví studovati, neb v přírodě jsou zřejmé zákony odvěčné, které jsou základem veškerého bytí, všeho našeho jednání na světě, vší mravnosti a blaženosti.

Všechno vědění, které má člověk o sobě, o světě a o zákonech v něm vládnoucích, pochodí nikoli z biblí, ale z pozorování světa, jakož i všechny věci, které činí život člověka snesitelným zde a bez nichž by byl v stavu takovém, v jakém se nalézají zvířata všechna ostatní až do dnes. To vše pochází z bedlivého pozorování velikého soustrojí světa a napodobení ho. Naši předkové po mnoho tisíc roků stále svět pozorovali v jeho všech částech, pohybech a výkonech a vybrali z toho pozorování známosti a vědění, které nám odkazovali a nás jim učili. K učení a vědění tomu nepřispěl žádný Mojžíš, žádný prorok, žádný Ježíš, žádný apoštol — a kněží spíše přičinili k tomu, aby známosti tyto potřebné lidstvu byly zapomenuty, nepoznány, zatemněny a zavrhovány. Co by z nás všech bylo, kdybychom neměli žádného vědění. mimo to, co se v biblí nalézá? Zůstávali bychom v stavu divokém. Když kněžstvo zatemnilo vědění to a zatratilo je co nepotřebné a škodné, co z toho povstalo, nežli zhanobení boha samého? Židé z něho udělali netvora hubícího nerozumně a libovolně lidstvo; křesťané z něho udělali vraha vlastního jeho syna a zakladatele nového náboženství, které vyhubiti mělo ze světa náboženství židovské, které přece on sám prý založil. K tomu přece museli si představiti starého toho boha nedokonalého, vrtkavého, nemoudrého, měnivého. Když pozorovatel přírody vidí, že se její zákony všechny nemění nikdy, ale jsou věčné, jak by mohl uvěřiti, že by se byla vůle tvůrce lidí změnila kdy vůči nim? Zde končím o tom předmětu. Ukázal jsem, že starý i nový zákon jsou spisy padělané a podvodné, a nechávám důkazy všechny v tomto spisu uvedené k vyvrácení, jestliže to kdo může dokázati. Ty myšlénky pak naznačené v zakončení spisu toho

nechť každý čtenář uváží. Jsem si toho jist, že když bude převládati svobodné smýšlení i ve věcech vlády i ve věcech náboženství, pravda konečně se zmocní a ovládne.

Věku Rozumu, díl třetí.

Jak ze závěti Tomáše Paina jde na jevo, zanechal po sobě v rukopisu ještě třetí díl "Věku Rozumu", kterýž ale nevyšel na světlo tiskem, poněvadž když T. Paine navrátil se do Soustátí z Francie, shledal zde poměry ku svobodnému zkoumání náboženství nepříznivé, většinu obecenstva kněžími proti svobodnému přemýšlení podrážděnou a nepřístupnou a jeho přátelé po jeho smrti sami se obávali také na svou zodpovědnost spis ten vydati, tak že přišel k ztracení a snad byl i zničen ohněm. Na štěstí pro nás uveřejnil Paine za svého života ještě v 1807 aspoň částku tohoto třetího dílu svého velikého spisu pod názvem: "Zkoumání o proroctví uvedených v Novém zákonu ze Starého ohledně příští Ježíše Krista, s dodatkem "O snech" a jiných předmětech." S těmito úryvky třetího dílu musíme se tedy spokojiti, když nemáme celý a podáváme je tuto.

Proslov k duchovním všech náboženských sekt.

Jesti povinností každého člověka, pokud jeho síly sáhají, odhalovati a na pranýř stavěti podvody a klamy. Avšak nedala příroda každému člověku k tomu vlohy. a kteří by vloh takových měli, nemají obyčejně srdnatosti a náklonnosti k tomu.

Svět křesťanský byl za více nežli posledních tisíc roků zbaven vypravování domnělých proroctví, která prý se nalézají v Starém zákonu o příští tak zvaného Ježíše

Krista, a tisíci kázáními a tisíci knihami jest to lidu vykládáno a dokazováno. V následujícím pojednání jsem podrobil tato předstíraná proroctví bedlivému zkoumání, ale nenalezl jsem v nich ani nejmenší stopy skutečného proroctví o takové osobě, jako byl Kristus, a proto tvrdím, že žádných takových proroctví nestává. Místa ona v Starém zákonu se vztahují na poměry, v nichž se národ židovský tehdy nalézal, a nikoli na to, co se stalo o několik set let později, a já vyložil ony okolnosti a poměry, k nimž se ona místa vztahují.

Předsudek neodůvodněné víry a náhledu náboženského často stane se zvykem pouhým a konečně pokrytectvím. Počne-li se lid přiznávati k nějaké víře ze zvyku, z módy, neb z jiných pohnutek světských a říká, že věří, čemu ani vlastně věřiti nemůže a nemá důvodů, proč by v to věřil, tu ztrácí lid ten pravidlo mravnosti své a když ani sám k sobě není člověk takový poctivým, jak může se očekávati, že by jednal spravedlivě a poctivě k jiným? Jen tato nešlechetnost pokrytectví jest tou, která působí, že vidíme tolik lidí běhati do kostela a modliti se tam, jako by byli nejnábožnější, kteří přece jsou ve všem ostatním životě plni lsti, chytráctví, podvodnosti a nesvědomitosti, že jim nemůže člověk pranic věřiti, leda pokud jest proti nim světskými zákony chráněn. Mravnost vnitřní nemá na jich jednání nižádného vlivu a nemůže je obmezovati v jejich vášních a choutkách, jimž oni hoví.

Jedna třída kazatelů staví všechno spasení lidské ve víru; oni kážou svým ovečkám, že jim budou všechny hříchy odpuštěny, budou-li jen věřiti v Krista. Toto kázání jest prosté povzbuzování k hřešení, zrovna tak, jako onen lehkovážný mladík, jemuž se stále předkládá, že jeho

otec všechny dluhy jeho zaplatí, neváhá nikdy uvrhovati se v dluhy a prostopášnosti nekonečné. Však on to starý zaplatí, říká a prostopášní dále. Tak jest to i v náboženství; však on to Kristus už zaplatil všechno, říká nábožný a hřeší dále. Za druhé ale jest to učení zcela lživé. Nový zákon odkazuje lehkověrné k odůvodnění svých nauk na proroctví v Starém zákoně o tak zvaném Kristu; pakli ale v starém zákonu není nižádných takových proroctví, pak jest nový zákon podvodnou knihou přijatou a vloženou od církevních sněmů v Nicei a Laodicei na bedra věřících, a na něm založená víra není ničím jiným, než podvod a lež. Církevní sněmy v Nicei a Laodicei byly odbývány asi kolem roku 350 po Kristu a v nich bylo odhlasováno o tom, co se má zváti písmem Nového zákona a sice zrovna tak, jako se teď hlasuje o přijetí nějakého zákona neb o jeho zavržení. Mnoho předložených knih bylo zavrženo odhlasováním takovým, a které dostaly většinu hlasů, zůstaly a jsou prý nyní slovem božím.

Jiná třída kazatelů zase káže věřícím svým, že bůh od věčnosti jistý počet lidí předurčil ku spasení a ostatní předurčil k zahynutí věčnému. Jestliže jest to pravda, pak jest už po soudném dnu a konec, jejich kázání není nic platné a udělali by lépe, kdyby se věnovali nějakému řemeslu a vydělávali si poctivě svůj chléb a netrápili lidi a neždímali je.

Toto učení je zrovna jako to první, takové, aby dělalo lidi nemravnými. Či může zlý některý člověk býti polepšen tím, když se mu káže, že ať dělá co chce, nic mu to nespomůže, a jestliže jest od boha předustanoven k zahynutí věčnému v pekle, že do pekla přijde, a pakli před svým už narozením byl ustanoven k spasení, že ho

nebe minouti nemůže? Takové kázání a takoví kazatelové jen člověčenstvo znemravňují a lépe by prospěli, kdyby šli k pluhu.

Tak jako mne při mých politických spisech vedla snaha, abych člověku vštěpoval pojmy o jeho důstojnosti a vznešenosti, a zbavil jej nesmyslů a pověr o královské vládě a dědičném království, tak i při spisování náboženských svých spisů jsem byl stále veden snahou, abych pohnul člověka každého k tomu, aby svěřený mu od boha rozum nenechal hynouti, ale aby ho upotřebil a sprostiv se všech báchorek o tom, co se vydává za slovo boží, klaněl se bohu pravému v jeho spravedlnosti, lásce a vznešenosti, i co k otci všech plnou v něho měl důvěru.

O snech.

V Novém zákonu se mluví velmi mnoho o snech. — Poznejme, co jsou sny, abychom věděli, mnoho-li v ně můžeme věřiti a zdali ty sny v písmu zasluhují takové víry, jaké jim kněží přikládají.

Lidský duch má tři schopnosti hlavní: obrazotvornost, soudnost a paměť. Každá činnost ducha spadá pod jednu neb jinou tuto duševní schopnost. Při bdění ve dne jsou všechny tyto schopnosti činnými; při spaní v noci ale nikdy nejsou v plné činnosti, z čehož pak arci následuje, že sny ve spaní nemohou nikdy býti tak moudrými a rozumnými, jak náš duch je v stavu bdění.

Sídlo duševní činnosti naší jest v mozku. Pakli se může složení schopností mozku našeho porovnati se strojem, tož podobá se velice hodinkám. Hlavní péro, které udržuje chod hodinek, to jest naše obrazotvornost; kolečko, které řídí chod, to jest soudnost naše, neb rozum; ručičky ukazující čas to jsou naše činy vycháze-

jící z dílny duševní a jsou viditelné. Když sníme ve spaní, jsou sny naše tím soudnější a rozumnější, čím víc duševní činnosti v mozku žije a jest řízeno: když ale některá činnost spí a odpočívá, povstávají z toho sny nerozumné, aneb si je ani nepamatujeme. Co v našem duchu nikdy nespí, jest obrazotvornost; schopnost soudní ale ráda odpočívá a paměť také jen tehdy si něco vštípí, když jest k tomu vybízena. Že soudnost naše usne lehce, poznáváme z toho, že někdy ještě ani neusneme pevně a už sníme. Pojednou nějaká myšlénka vnikne v ducha a my nalézajíce se mezi spaním a bděním, sníme. Když rozum neb soudnost spí a my máme sen nějaký, jest tento motanicí nesmyslnou a nesouvislou, plný obrazů nemožných a divokých. Ty nejnemožnější věci se dějí jakoby to bylo v pořádku, neb schopnost řízení myšlének spí; učitel jest ze školy a děti nerozumné si divoce hrají. Spí-li paměť, tož o snu nic nevíme a nepamatujeme si z něho ničeho. Někdy se probudíme, když paměť ještě spí, a tu potřebuje ona nějaké chvíle, aby se probudila a připamatovala nám, co jsme snili a co jsme. Někdy paměť tak těžce spí, že se ani nemůže rozpomenouti za hodnou chvíli, kde se nalézáme a co jsme a myslíme si, že snad ještě sen náš pokračuje. Až když paměť se probudí, ukáže se nám vysvětlení všeho najednou jako paprskem světla.

Nejzvláštnější vlastností ducha našeho ve snu jest, že dovede se postaviti na místo zcela jiných osob a předmětů, s kterými ve snu obcujeme. On nám předvádí jiné osoby mluvící, klade jim otázky, dává na ně odpovědi, dává a přijímá poučení, a všechny ty úkoly odehrává sám za jiné, jako by oni skutečně k nám mluvili a své myšlénky nám sdělovali. Obrazotvornost ale nemůže nahraditi ve snu paměť a co jsme v stavu bdění zapome-

nuli, to ani ve snu nevíme. Když se nám zdá o osobách, jejichž jméno jsme zapomenuli, a my bychom se jich tázali, jak se jmenují, nemohou nám osoby ty odpověděti, poněvadž naše paměť to sama neví. Obrazotvornost ale může paměť padělati a klamati. Zdá se nám na příklad o osobách, kterých jsme v životě nikdy neviděli, a my s nimi mluvíme, jakobychom je od jakživa byli znali; obrazotvornost ve snu vypravuje o událostech, které nikdy se nestaly a státi ani nemohly; ona kráčí v místech, kterých jsme nikdy neviděli, ba kterých ani nikde nestává, a zná domy a ulice, jako bychom v nich byli dobře známi. Ona ukazuje nám sen ve snu a vypravuje ve snu o jiném snu, který se nám nikdy ani nezdál, jakoby to pocházelo z naší paměti. Obrazotvornost ve snu nemá žádného pravého pojmu o času; ona počítá dle událostí, a když se nám něco zdá o událostech, mezi nimiž uplynula dlouhá doba, mnoho dnů, ba i mnoho let, zdá se nám, že během snu toho skutečně tolik času uplynulo.

Když tak na sny naše hledíme, musíme se domýšleti, že každý člověk jednou za každých 24 hodin si hraje na blázna, neb kdyby v stavu bdění svého tak jednal, jak jedná ve snu, jistě by jej do blázince museli zavříti. V stavu bdění pracují všechny tři hlavní schopnosti ducha pravidelně vedle sebe a spolu a tu jest člověk rozumnou bytostí; ve stavu snění ale jest to jinak: schopnosti ducha našeho nepracují, jedna neb druhá vždy spí, soudnost přestává a povstane v mysli naší směsice neroz umná, nesouvislá.

Když to tak bedlivě zkoumáme, jak by nám mohlo napadnouti, abychom na sny nějakou váhu kladli, jim věřili, a snad na jich základě nějaké náboženské učení chtěli zbudovati. A hle, celé křesťanství, víra v Ježíše

Krista, co syna božího, počatého z ducha svatého, jest založena na snu jednoho muže starého. Čteme v písmě: (Mat. 1, 20.) "Aj anděl páně ukázal se jemu ve snách, řka: Josefe, synu Davidův, neboj se přijíti Marie manželky své, neboť což v ní jest počato, z ducha svatého jest." —

Na to přicházejí pohádky o třech neb čtyrech jiných snech a sice o vystěhování se Josefa do Egypta, o jeho navrácení, o tom a o jiném, a tyto pohádky o snech pohřížily celou vzdělanou Evropu do snění přes tisíc let dlouhého. Všechno přičinění přírody, rozumu, svědomí, aby se tato ze sna hlubokého probudila, byly marny, neb kněžstvo vládnoucí ty snahy přičítalo čertům a ďáblům, a kdyby nebylo bývalo americké revoluce, která prohlášením svobody svědomí svobodu svou započala, a kdyby nebylo francouzské revoluce, která stejně si počínala, bylo by toto náboženství snů do dnes kázáno bývalo.

Každé nové náboženství, jako každá nová komedie na divadle potřebuje nové oděvy a nové zřízení na jevišti, které k novému kusu se hodí. Pohádka o Kristovi v Novém zákonu předvádí nám novou bytost na jeviště, bytost ducha svatého. Pohádka o Abrahamovi, praotci židovském, vyvolala zase pohádku o nových neznámých bytostech, o andělích. Před Abrahamem nebylo žádných andělů. Před Kristem nebylo žádného ducha svatého. O oněch okřídlených panáčkách neslyšíme v písmu svatém ničehož, až asi 2000 let po stvoření světa a všeho, což bylo v něm. Pak ale počne se jimi hemžiti všude, jako vrabci u pšenice. První, o němž slyšíme, zjevil se Hagar plačící na poušti; pak přišli tři navštíviti Saru; jiný potýká se s Jakubem, který kterého dovede povaliti. — Tito tažní ptáci, když se naučili znáti cestu na zemi a

od ní do nebe, lítají pak neustále sem a tam. Brzo jedí a pijí, a už zase jsou v nebi. Co s tou potravou dělají v nebi, kterou s sebou se země vzali, o tom svaté písmo nepraví. Či to dělají jako ptáci?

S andělů v Starém zákonu přicházíme na proroky, čaroděje, vidoucí, zjevení a sny, a někdy se docela povídá, jako v I. knize Samuelově 24, 1. a pak zase v knize Chronicorum 21, 1., že když byl někdo nadšen, ani nevěděl, zdali to má od boha aneb od čerta, neb v prvním případu se myslelo, že bůh hospodin Davida podnítil a zapsalo se to tak, a v druhém, že satan to Davidovi nakukal ze zlosti proti lidu israelskému. Prvně totiž o jedné věci stojí zapsáno: "Tedy opět prchlivost hospodinova popudila se proti Israelovi, nebo byl ponukl Davida na ně, řka: "Jdi, sečti lid israelský a judský." Na druhém místě o téže věci jednajícím se píše: "Satan pak povstal proti Israelovi a ponukl Davida, aby sečtl lid israelský."

Nepraví se, zdali to ponuknutí se stalo v bdění neb ve snu, ale tolik to ukazuje, že David, který prý byl mužem podle srdce božího, sám nevěděl, zdali to pochodí od hospodina neb od satana, a co se týká těch svatých spisovatelů duchem svatým nadšených, tak pěkně souhlasí dohromady, že jeden praví, že jej ponukl hospodin a druhý praví, že jej ponukl satan.

Ti svatí spisovatelé představují si boha za bytost vzteklou, náhlou a ohavnou, jako byli bohové pohanští; udělali z něho válečníka, vzteklivce, vraha, čaroděje a kouzelníka. Jednou jej nechají zvolati honosivě: "Já zatvrdím srdce Egyptských a vejdu za nimi, i budu oslaven ve faraonovi, a ve všem vojsku jeho, a ve vozích jeho a v jezdcích jeho." Aby pak svému slibu a hono-

sení dostál, nechají hospodina počíhati si na faraona v temné noci, na jeho vozy a jezdce, učiniti na ně pasť v rudém moři a utopiti je, jako pohodný utápí nachytané krysy nebo psy. Jest to věru veliká sláva a česť pro všemohoucího boha!

Kněží poštvou svého boha s jeho mocí proti čarodějům egyptským, aby se s nimi měřil, kdo více dovede čarovati. Třikráte se podařilo čarodějům udělati totéž, co hospodin, ale po čtvrté zvítězil hospodin a hned čaroděje ty pokryl hromadou vší. Čarodějové egyptští kousek tento nedovedli nápodobiti a proto všivý tento zázrak rozhodl pro slávu hospodina.

Kněží nechávají hospodina dštíti ohněm a sirou na Sodomu a Gomorhu a nechají plameny a kouř vypouštěti z hory Sinai, jakoby jejich hospodin byl knížetem horoucího pekla. Oni jej nechají naložiti ženu Lotovu do soli, jako kus slaniny; oni nechají jej vjeti do mozků proroků a prorokyň a působiti v nich sny; nechají jej prováděti všeliké veselé i ošklivé kousky a pak ani nevysvětlí čtenářům svým, zdali tím myslí boha nebo satana. —

Tak líčí boha spisovatelé starého zákona; spisovatelé nového změní sice jeviště, ale nechají jej dělati stejné hlouposti.

Či má člověk na věky zůstávati bláznem kněží a otrokem pověry? Či nemá nikdy se mu dostati pravých pojmů o jeho stvořiteli? Mnohem lépe jest nevěřiti na žádného boha, nežli představovati si boha takovým šaškem a ničemou, netvorem a ďáblem, jak jej svaté písmo maluje. Když se podíváme na ten nekonečný vesmír a na ta všechna veliká tělesa, která se v něm v nekonečném pořádku a shodě pohybují, a pak čteme ty plácani-

ce svatého písma, zdali pak můžeme si o nich něco důstojného mysliti? Biblí boha uvádí komediemi jemu připisovanými v potupu a hanu před každým rozumným člověkem. Celá víra v boha narozeného na svět a v boha ukřižovaného jest to největší rouhačství. To se jmenuje užívati svého rozumu bezbožně a rouhačně.

Dobře praví kniha Syrach v 34. kapitole: "Blázni podvádějí sebe bláhovými nadějemi a nemoudří se spoléhají na sny. Kdo drží se snů, ten lapá po stínu a polapí vítr."

Tak zvaná proroctví starého zákona ohledně Ježíše Krista můžeme roztříditi následovně: předně taková, která jsou v evanděliích co proroctví zřejmě uvedena, a za druhé, která překladatelé a vykladatelé z vlastního nápadu za proroctví byli pozvedli. Těmito posledními se baviti nestojí ani za papír a inkoust, a proto se budu hlavně držeti těch prvních v novém zákonu uvedených. Jestliže dokážu, že tato nejsou žádnými proroctvími o Ježíši, ba že se ani na nižádnou takovou osobu nevztahují, tož bude to úplně nepotřebné bojovati proti oněm místům, která byla od překladatelů a od církve vynalezena a pro něž nemají žádné jiné autority, nežli své vlastní obrazotvornosti.

Započnu tedy s evandělием **Matoušovým.** V 1. kap. v. 18. stojí: "Jezukristovo pak narození takto se stalo: Když matka jeho Marie zasnoubena byla Josefovi, prvé než se sešli, nalezena jest těhotna z Ducha svatého." — To jde trochu rychle, neb postačilo v tomto verši k vůli následujícímu říci jen, že byla těhotnou, neb se to ostatní tam pak vysvětlí. Dále stojí: "Ale Josef, muž její, spravedlivý jsa a nechtěje ji v lehkost uvésti, chtěl ji tajně opustiti." Dle toho Josef nevěděl nic jiného, nežli

že jest těhotnou a že to není od něho, ale jiného nic nenalezl. Dále v. 20.: "Když pak on o tom přemyšloval, aj, anděl páně ve snách ukázal se jemu (to jest, ono se mu zdálo, že viděl anděla a ten pravil): "Josefe, synu Davidův, neboj se přijíti Marie, manželky své, nebot' což jest v ní počato, z Ducha svatého jest. Porodíť pak syna a nazveš jméno jeho Ježíš; onť zajisté vysvobodí lid svůj od hříchů jejich."

Celé toto vypravování má za důkaz pravosti své sen a nic jiného, neb ve snu člověk nic jiného nepozoruje, nežli o čem se mu zdá. Netáži se tedy, zdali Josef — žil-li vůbec takový nějaký muž — podobný sen skutečně měl, neb ne, neb i kdyby se mu co podobného bylo zdálo, přece to ještě ničeho nedokazuje. Známe, že duch náš má schopnost představovati si ve snu povahy i řeči, jaké z jeho obrazotvornosti pocházejí, a co se mu zdá, že slyší od někoho jiného, není ničím, nežli vynález jeho vlastní obrazotvornosti. Jest mi tedy úplně lhostejno, o čem se Josefovi zdálo, zdali o věrnosti neb nevěrnosti ženy jeho. Já svým vlastním snům nevěřím, a musel bych věru býti na hlavu padlý, abych věřil snům jiných lidí.

Matouš v následujícím verši dodává (22.): "Toto pak všechno stalo se, aby se naplnilo, což pověděno bylo ode pána skrze proroka řkoucího: Aj, panna těhotná bude a porodí syna a nazveš jméno jeho Emanuel, kteréž se vykládá: S námi bůh."

Toto místo se nalézá v Jesaiáši kap. 7, v. 14. a spisovatel evandělia chce, aby jeho čtenáři věřili, že slova ta jsou proroctvím o jeho Jesuchristovi. Avšak to není pravda a já to také dokáži. Napřed tedy musím vysvětliti onu příležitost, při které slova ta pronešena byla od Isaiáše celých 700 let před Kristem, a z toho čtenář sou-

dný pozná sám, že nemohou se na Krista, neb na pozdnější dobu ani vztahovati. Věc jest tato:

Po smrti Salomona rozštěpilo se království židovské na dví: království judské s hlavním městem Jerusalemem a království israelské s hlavním městem Samaří. Prvnímu vládli potomci Davidovi a druhému potomci Saulovi, a ti vedli mezi sebou zuřivé války.

Za doby, kdy vládl v Judei král Ahas, kdy Jesaiáš žil, vládl v Israeli král Peka; tento spojil se s králem perským Rezinem k válce proti Ahasovi a přirazili spolu před Jerusalém. Ahas s lidem svým byl sklíčen a ustrašen a srdce v těle prý třáslo se jim jako listí na stromě ve větru. Tu se obrátil prorok Isaiáš na Ahasa a jmenem hospodinovým jej ujišoval, že mu ti dva králové nic nebudou moci udělati a aby jej ujistil, že se proroctví jeho splní (ač se, jak jinde zaznamenáno, nesplnilo a zcela jinak dopadlo), pravil k Ahasovi, aby si žádal znamení od hospodina. Ahas zdráhal se to učiniti, nechtěje prý hospodina pokoušeti, načež Isaiáš na důkaz svého poslání od boha praví: "Protož sám pán dá vám znamení: Aj panna počne a porodí syna a nazve jeho jméno Immanuel; máslo a med jísti bude, aby uměl zavrci zlé a vyvoliti dobré, nýbrž prvé nežli bude uměti dítě to zavrci zlé a vyvoliti dobré, opuštěna bude země, které sobě ošklivíš pro dva krále její." Z toho se vyrozumívá, že co znamení pro krále Ahasa narodí se co nevidět dítě z panny, svobodné ženštiny, to dítě, chlapec, že poroste, a nežli nabude rozumu, že splní se slib hospodina, že Ahas bude zachráněn před oběma králi, kteří proti němu válku vedou. Znamení toto, jestliže mělo býti pro Ahase znamením jeho vítězství od boha mu slibovaného skrze proroka, muselo se vyplniti v několika letech, dříve, nežli se válka Ahasova

s oněmi králi skončila. Bylo by to přece směšné velice, kdyby Isaiáš Ahasovi na znamení jeho vítězství nad nepřáteli byl prorokoval, že asi 700 let po smrti jeho narodí se dítě z nějaké panny a že Ahas bude sproštěn svých nepřátel, než ono dítě naučí se rozeznávati dobré od zlého.

Celé vysvětlení Isaiášova proroctví nalézáme v následující kapitole, neb praví tu o své milence nějaké svobodné, již nazývá prorokyní (8, 2.): I vzal jsem sobě za svědky věrné dva kněze a v tom přistoupil jsem k prorokyni, která počala a porodila syna. A v 18. verši dodává: "Aj, já a dítky, kteréž mi dal hospodin, na znamení a zázraky v Israeli od hospodina zástupů."

Při tom nebude od místa, když podotknu, že slovo, které překládají v řeči té kněží "panna" znamená v hebrejském textu Isaiášovu "mladou ženštinu" a že tam stojí nikoli "panna těhotná bude a porodí", nýbrž "mladá ženština těhotna jest a rodí". Jsou tedy překlady od kněží už i v tom zfalšované, neb původně jest věta ona v přítomném času. To také souhlasí s tím, že to dítě mělo býti znamením okamžitým, aspoň velmi blízkým pro Ahasa. Poněvadž ale kněží přítomného času toho nemohli upotřebiti za proroctví sáhající 700 let do předu, zfalšovali překlad a postavili časoslova do času budoucího. — Kdo si přečte pozorně celé kapitoly 7. a 8. u Isaiáše, musí nabýti přesvědčení, že v nich nižádného proroctví o Ježíši se nenalézá.

Přejdeme k druhému proroctví domnělému o Ježíši u Matouše obsaženému (2, 1—6.) Mudrci od východu přišli prý hledat nového krále židovského, a když Herodes otázal se biskupů a učitelů lidu, kde že by se měl takový nový král naroditi, odpověděli mu tito, že v Betlémě, poněvadž stojí psáno skrze proroka: "A ty Betléme, země

judské, nikoli nejsi nejmenší mezi knížaty judskými, nebo z tebe vyjde vévoda, který pásti bude můj lid israelský.''

Pominu ten nesmysl, že mudrci ti viděli hvězdu, která je i ve dne vedla, jako v noci chodíváme za světélkem neb za svítilnou. Vždyť ti mudrci se sami prozrazují, že lhou, neb praví, že viděli hvězdu tu na východě slunce a přece přišli sami od východu, tak že by byli museli, jdouce za hvězdou, viděti ji na západě. Obmezím se jen na výklad proroctví tohoto domnělého.

Proroctví domnělé o Betlému se nalézá, arci jinými slovy, než je Matouš sděluje, jako by byl nemohl je opsati ze starého zákona, u Micheáše, 5, 2. Praví se tu: ''Ale ty, Betléme Efrata, jakžkoli jsi nejmenší mezi tisíci judskými, z tebe mi vyjde ten, kterýž má býti panovníkem v Israeli a jehož východové jsou od starodávna ode dnů věčných.'' Mluví se tu o muži nejmenovaném, od něhož se očekávají veliké nějaké věci. Avšak popis, jaký o něm následuje ve verších 4. a 5., nesvědčí o žádném Ježíši, neb se praví tu: ''I stane a růsti bude v síle hospodinově: i budeť takový pokoj, že když Assur přitáhne do země naší, a šlapati bude po palácích našich, tedy postavíme proti němu sedm pastýřů a osmero knížat z lidu, kteří spasou zemi assyrskou mečem, a zemi Nimrodovu v pomezích jejích; a tak vytrhne nás ten panovník od Assura, když přitáhne do země naší Assur a bude šlapati po našem pomezí.''

Toto jest přece zřejmě líčení nějakého válečného hrdiny, které se nedá nijak přenésti na Krista bez ublížení povaze mu od samé církve připisované. Ostatně stojí zde i události zmíněné staré doby v cestě, aby se to vykládati mohlo o Kristu. Římané, a nikoli Assyrové zvítězili nad židy a pošlapali jejich paláce, když Kristus žil

a po jeho smrti, a na místo, aby ten domnělý veliký panovník a vévoda je zapudil a jejich zemi spásl mečem svým, byl sám od nich utracen, neb oni podepsali ortel jeho smrti a jich zbrojnoši jej provedli.

Tím jest přece pádně dokázáno, že proroctví to nijak na Krista se vztahovati nemůže a nikdo nemůže to vyložiti jinak.

Třetí domnělé proroctví ze starého zákona o Ježíši vykládané nalézáme v Matouši, 2, 13. Jedná se tu zase o sen. "Ukázal se anděl Josefovi ve snách, řka: Vstana, vezmi dítko i matku jeho a utec do Egyptu, a buď tam, dokudž nepovím tobě; neboť bude hledati Herodes děťátka, aby je zahubil. Kterýž vstav v noci, vzal děťátko i matku jeho a odešel do Egyptu, a byl tam až do smrti Herodesovy, aby se naplnilo povědění páně s krze proroka řkoucího: "Z Egyptu jsem povolal syna svého." Toto tak zvané proroctví nalézá se u Ozeáše, 11, 1., kdež stojí doslovně: "Když dítětem byl Israel, miloval jsem jej, a z Egyptu povolal jsem syna svého. Ale čím více jich volali proroci, tím více oni ucházeli před nimi a bohům obětovali a rytinám kadili."

Toto místo, které zfalšováno jest kněžími na Krista, nemá s ním ani nejmenšího styku, nýbrž vztahuje se na syny israelské, kteří za doby faraonův vyšli z Egyptu a pak později se oddali modloslužbě, což jim Ozeáš tuto vyčítá. Jestliže první verš církev vztahuje na Ježíše, pak musí i ten druhý na něho vztahovati a on jest pak jeden z těch, kteří bálům se klaněli a modlám obětovali, neb ty osoby, na něž se vztahuje verš první, jsou tytéž, o nichž mluví verš druhý. To tedy nemůže být nijak proroctvím týkajícím se Ježíše, sice by se z něho musel udělati modloslužebník.

Čtvrté místo podobné u Matouše jedná o zavraždění tak zvaných neviňátek, což nikdo jiný, mimo Matouše nevypravuje, a také nikdo nevěří. Celá událost jest nesmyslná a nemožná, neb poněvadž byl Herodes římským úřadníkem, byli by se mohli rodičové dítek teď snadno odvolati z jeho rozkazu k římské vládě, jako to později Pavel byl udělal.

Když si Matouš pohádku svou krvavou vymyslil a ji vypověděl, praví (2, 17.): 'Tehdy naplněno jest to povědění Jeremiáše proroka řkoucího: "Hlas v Rama slyšán jest, pláč a kvílení mnohé; Rachel plačící synů svých a nedala se potěšiti, poněvadž jich není."

Toto tak zvané proroctví nalézá se u Jeremiáše kap. 31, 15. a když se vytrhne ze spojitosti s verši ostatními, možno jest vykládati je o každé válce, vraždění a pronásledování, jehož se i křesťané proti židům často dopouštěli (a do dnes, jako v Rusku i jinde dopouštějí). Ve verši tom nic se nenalézá, nežli co se opakovalo často a na tehdejší poměry v židovstvu připadalo a nikoli na něco, co by se teprve za dlouhou dobu v budoucnosti státi mohlo. Celý verš je v minulém čase a vysvětlení jeho jest jednoduché. Jeremiáš žil v době, kdy Nabuchodonozor obléhal Jerusalém, dobyl ho, vydrancoval i rozbil a Židy v zajetí do Babylonu odvedl. On prováděl ukrutnost svou proti nim co nejděsněji; on zavraždil syny Zedekiáše před jeho očima a pak vypíchav mu oči, uvrhl jej do vězení na doživotí jeho. O této době bědování a lkání píše Jeremiáš. Chrám byl rozbořen, země spustošena, národ celý zničen a co zbylo, bylo odvedeno i se ženami a dítkami do zajetí. Židé měli své bídy a svého nářku až tak dosti, aby si nechali od někoho ještě psáti, jaké bídy a nářky povstanou za 700 let. O té bídě tedy píše Jeremiáš a v následujícím

verši jim také slibuje útěchy, řka: aby jen neplakali a nebědovali, že přijde čas, kdy se navrátí do země své a jejich synové že zase budou v ní bydleti.

Celkem tedy Jeremiáš praví: Hlas v Rama slyšán jest, už se to stalo, už je to pryč; přestaňte plakati, však ono to bude jednou zase dobře. Jaká pak jest to nevědomost, jaké podvodnictví, když na místo těch dítek, o nichž Jeremiáš mluví, a pod nimiž vyrozumívá syny israelské vůbec, kněží pak vykládají, že tím rozuměl ona neviňátka do dvou let v Betlémě za 700 let po něm! Jak to může znamenati ony dítky, které opět navrátiti se měly do svého kraje ze země nepřátelské? Tu vidíme, jak jest svět podváděn a balamucen sdělovateli písem svatých, proroky a kněžími.

Přicházím k pátému místu, kde jest podobné domnělé proroctví, a kde máme zase sen ve hře. Josefovi se zdálo opět o anděli, a Matouš jest spisovatelem snu toho. Kdybychom se otázali, jak to asi Matouš zvěděl, co se Josefovi kdy zdálo, tu by jistě žádný kněz, ani biskup, ani papež nám nedovedli odpověděti. Což jest-li se to všechno zdálo Matouši, a nikoli Josefovi? Matouši se tedy zdálo, že měl Josef zase jeden sen, v kterémž viděl anděla, jenž mu zvěstoval o úmrtí Herodesa krále (2, 19.)a poručil mu, aby se navrátil zase zpět do svého domova, nejspíše do Betléma. Když Josef uposlechna přišel na pomezí judské, zvěděl tu, že se nalézá na místě Herodesa jeho zlý syn Archelaus a obával se tam jíti, neboť dle všeho tomu snu a andělu nevěřil. Musel přijíti tedy ještě jeden sen, v kterém jej poslal anděl do Nazaretu, aby prý se naplnilo, což předpověděno od proroků, že Ježíš Nazaretským slouti bude.

Zde máme patrný důkaz, že Matoušovi se něco zdá-

lo jen, a on to napsal za slovo boží, neb celý starý zákon nemá nikde podobného místa, tím méně proroctví. Vyzývám všechny kněze křesťanské a učence, aby ukázali nám nějaké takové proroctví.

Šesté místo podobné, které jest jak se říká, za vlasy přitažené, aby svědčilo pro Ježíše, jest ono u Matouše 4, 14., kde se vypravuje, že Ježíš, když byl uslyšel, že by Jan byl vsazen do vězení, aby jej také něco takového nepotkalo, utekl se do Galileje a zdržoval se při moři v krajinách Zabulon a Neftalim. A to se stalo, aby prý se naplnilo slovo proroka Isaiáše, řkoucího: Země Zabulon a Naftalim při moři za Jordanem, Galileje pohanské, lid, kterýž bydlil v temnostech, viděl světlo veliké, a sedícím v krajině a stínu smrti světlo vzešlo."

Matouš tato slova Jeremiáše (9, 1. a 2.) vytrhl z jejich souvislosti a zfabrikoval z nich proroctví, neb místo to u Isaiáše zní: "Avšak tak neobklíčí mrákota té země, kteráž soužená bude, jako když se ponejprve nepřítel dotekl země Zabulon a Neftalim, ani jako potom, když obtíží naproti moři, při Jordanu Galilei klidnou."— Pozorujme, jak Matouš tento verš zfalšoval, všechno, co se vztahuje na první sklíčení, započne text svůj uprostřed věty, kde tato nepočíná, vynechal pak všechno, co se vztahuje na druhé sklíčení, vynechal tedy z toho všechno co verši tomu dodávalo nějaký smysl, a plácanici tu prázdnou uvede za proroctví. Jak ošklivý je to podvod, vyřezávati větě smysl mající její vnitřnosti, aby zůstala nesmyslnou a pak nabalamutiti světu, že jest to proroctví.

V druhém pak verši se vypravuje, že lidu tomu v temnostech chodivšímu ukázalo se světlo veliké a zastkvělo se, tedy v času minulém, ač překladatelé někteří napsali, že se to světlo teprve ukáže a zastkví v budoucnosti.

Když přečteme si poslední 4 verše předcházející kapitoly, poznáme, co Jesaiáš tím světlem míní. On ukazuje na sebe a na své dítky, že jsou ona znamení od hospodina co to světlo, které v temnostech má svítit lidu, aby nemusel ten choditi v temnosti, a tázati se hadačů a věštců.

Sedmé domnělé proroctví nalézáme u Matouše 8, 16, a 17. Vypravuje tam, že Ježíš vymítal ďábly a všechny kteří se zle měli, uzdravoval, aby prý se naplnilo předpovědění proroka Jsaiáše, řkoucího: "On vzal na sebe mdloby naše a neduhy naše nesl."

Takovéto pohádky o posedlosti ďáblem a vyhánění ďáblů panovaly v tehdejší době, kdy se spisovaly knihy nového zákona. V Jesaiáši (53, 4.) nalézáme slova: "On nemoci naše na sebe vzal a bolesti naše vlastní on nesl. My však domnívali jsme se, že jest raněn a ubit od boha a trápen." Slovesa ta jsou v čase minulém, o něčem, co se stalo, a žádné proroctví. O vyhánění ďáblů a o uzdravování v tom není ani myšlénky, a tudíž se sem proroctví takové ani v nejmenším nehodí. Jesaiáš, neb kdo tuto knihu psal, věnuje celou tu kapitolu mrtvé nějaké osobě, o níž se vším soucitem mluví; jesti to nějakého milého přítele jeho oplakávání; on ale neudává jméno muže toho, aniž by udal bližší nějaké popsání, dle něhož bychom mohli věděti, kdo to asi byl. Tato zamlčení přichází Matouši vhod a on vztahuje to na Krista.

Pohrobní báseň vykládati co proroctví jest bláznovstvím. Povaha některých lidí v rozličných dobách bývá arci podobná, že co se řekne o jednom, může o jiném později také platiti, ale taková podobnost ještě nedělá z řečeného proroctví, a kdo to lidem nevědomým a slepě věřícím věší za proroctví, jest podvodník. To, co o svém milém zemřelém Jesaiáš praví, nechá se upotřebiti na

velmi mnoho osob, které trpěly, byly pronásledovány a zemřely, zůstavše svým zásadám věrnými. Kdyby to mělo býti proroctví o Kristu, muselo by to býti takové, co by se vztahovalo na něho jediného. Někteří učení bohoslovci se domnívají, že tu oplakává Jesaiáš osud Jeremiáše, který jestliže byl nevinným a nikoli zrádcem, za jakého jej lid jeho považoval, trpěl pronásledování, mučení a žalářování jako pravý mučenník. Nedá se to ale říci, zvláště když jest pravda, jak sama biblická časomíra udává, že Jesaiáš zemřel asi 50 let před tím, nežli se to Jeremiáši všechno stalo.

Přicházím k osmému tak zvanému proroctví o Ježíši, které se nalézá u Matouše 12, 14. až 21. Vypravuje se tu, že když fariseové se radili proti němu, jak by jej zahladili, utekl od nich a za ním šli zástupové mnozí, kterých nemocné napořád uzdravoval, ale přikázal všem, by jej neprozradili, kde jest, aby prý se naplnilo povědění proroka Isaiáše, řkoucího: "Aj služebník ten můj, kterého jsem vyvolil, ten milý můj, v němž se dobře zalíbilo duši mé, položím ducha svého na něj a soud národům zvěstovati bude. Nebude se vaditi ani křičeti, aniž kdo na ulicích uslyši hlas jeho. Třtiny nalomené nedolomí a lnu kouřícího se neuhasí, až i vyvede soud k vítězství. A ve jménu jeho národové žehnáni budou."

Celé toto místo přece nemá s těmi okolnostmi, jaké Matouš při té příležitosti uvádí, nic společného. Fariseové se radí o jeho zničení, on před nimi prchá, aby k němu nemohli, cestou hojí a uzdravuje a zapovídá, aby jej neprozrazovali. Co s tím má uvedené proroctví co činiti? Z uvedeného domnělého proroctví ani jedno slovo nemá co jednati s tím, oč tu jde; ani s farisei, kteří se radí o jeho zničení, ani s jeho útěkem před nimi, ani s následu-

jícím ho lidem, ani s uzdravováním jeho, ani se zapovídáním jim, aby jej neprozradili. Ty věty ze starého zákona nijak se nehodí k okolnostem nového zde, ale lid jest už tak navyklý od mládí toto místo čísti slepě a důvěřivě, že ani nevidí a nehledá v tom nic protimyslného a nesouvislého, a podvodníci mají lehkou hru pověsiti mu na věřící nos jeho vše, co jim nesmyslného napadne. Nejvýše moudrého stvořitele kněží pošpinili, když jej učinili tvůrcem nesmyslných pohádek, a teď ještě rozum lidský pošpiňují a hanobí, že jej na ty báchorky věřiti učí a pobádají. Náhodou Jesaiáš nejmenuje žádnou osobu, o níž tyto věci povídá, a této okolnosti používají kněží, aby to vztahovali na Krista. — Kdyby byl Jesaiáš žil za Cyra, byla by slova ta na něho se hodila. Co perský král měl mezi židy veliké vážnosti a o takovém muži se tu mluví; jeho přátelství bylo veliké, neb jej vysvobodil ze zajetí, když už se podobali třtině nalomené.

Na Ježíše ale, který mezi pohany neměl nijaké zvláštní vážnosti, se to místo nehodí, a co se týká jeho vlastních krajanů, kteří se tou nalomenou třtinou vyrozumívají, ti jej právě ukřižovali. Ani tolik se nemůže o něm říci, že by byl nekřičel a že jeho hlasu nebylo na ulicích slyšáno. Vždyť přece přišel kázat a tu se musel nechat slyšeti a k vůli tomu procházel celou zemí a nechával se slyšeti na ulicích i v domech. Jesaiáš dokládá k slovům od Matouše uvedeným ještě jednu větu, kterou Matouš ale velmi chytře vynechal a která u Isaiáše (42, 4.) zní: "Nepodlehne a neztratí mysli, dokudž soudu na zemi nevykoná a zákona jeho ostrované očekávati budou." (Překlad české biblí i německé Lutherovy jest jiný; česká zní: Nebude neochotný ani přísný, atd.) Toto může se také potahovati na Cyra, jenž nenechal mysli své kles-

nouti a nepodlehl, pokud nepodmanil celou babylonskou říši a neosvobodil židy, přemoženým pak dal zákony. O Ježíši ale naopak se to říci nemůže, neb on před farisei utíkal a se skrýval ze strachu, ba zapovídal lidu, aby nepravili o něm nikomu, by nebyl prozrazen.

Než, poněvadž ona doba Isaiášova jest od nás tak vzdálena, nezáleží nám na tom, koho Jesaiáš myslel; k našemu účelu odhalení podvodu s proroctvím postačí, když víme, že Isaiáš nemluví o Ježíši.

Deváté místo podobné u Matouše nalézáme v kap. 21, 1. atd. Vypravuje se tu, jak chtěl Ježíš slavnostně vjeti do města Jerusaléma a poslal učeníky své pro oslici a oslátko, na které jej posadili a volali mu slávu. A toto všechno že se stalo,aby se naplnilo proroctví proroka řkoucího: "Povězte dceři Sionské: Aj král tvůj béře se k tobě tichý, a sedě na oslici a na oslátku té jhu podrobené."

Nebohý osle, ať ti to při všem tvém zlehčování ke cti slouží, že když pohanský svět medvěda povznesl za souhvězdí na nebe, tebe křesťanské kněžstvo povýšilo mezi proroctví.

Místo to nalézá se u Zachariáše 9, 9., který dobrácky blahořečí svým krajanům a sobě k jejich navrácení ze zajetí babylonského. Slova Zachariáše nemají pražádný jiný význam a na nic jiného se nevztahují. Jest to zvláštní, že křesťanští kněží od samého počátku nechtějí dovoliti židům, aby oni ve svých písmech mluvili sami o sobě a svých potřebách, a všechno, co se jim hodí v starém zákonu, překrucují pro sebe a dělají k tomu význam, na který spisovatel nikdy ani ve snu nepřipadl. I ten nebohý osel nesmí býti oslem židovským, ale musí se nechati pokříti na křesťanského osla. Jen tomu se divím, že z něho neudělali nějakého biskupa, neb že jej

nenechali aspoň také mluviti a prorokovati. Byl by jistě dovedl křičeti tak hlasitě, jako kterýkoliv z nich.

Zachariáš nám v první své kapitole předkládá prapodivné nápady své k snědku a to ze samé radosti nad svým vysvobozením ze zajetí babylonského. Vypravuje ve verši 8., jak viděl koně červené, strakaté a bílé. — Modré a zelené neviděl, poněvadž snad nejsou jejich barvy dobře v noci poznatelné, ale křesťan nemůže pochybovati, že by tam takových také bylo bývalo, neb přece více není nic nemožného. Mezi ty koně Zachariáš přivedl si anděla v obrazotvornosti své bujné, aniž by řekl, zdali ten anděl přišel kupovat koní, aneb jen jejich podivuhodnou strakatinu pozorovat. Ale co jest nám do toho; on se pustí s andělem tím do diškursu o tom radostném navrácení do Jerusaléma a anděl mu vypravuje jménem hospodina, že Jerusalém bude zase znovu vystavěn. Ať už jsou ale ty jeho nápady jakékoli, jsou přece pochopitelně týkající se židů tehdejších, jejich navrácení se a stavění města a nijak něčeho, co se má díti až někdy za 700 let.

Co se týká toho jezdění na oslu, vykládají to kněží za pokoru Ježíšovu, jako by tam už také bylo bývalo koní v obyčeji, jako dnes ve vzdělaném světě. Naopak byli osli tam vůbec nejušlechtilejšími zvířaty k jezdění, neb byli také mnohem krásnější, nežli u nás a v knize Soudců čteme (10, 4.), že správce lidu israelského Jair měl 30 synů osedlaných na oslích a každý z nich měl v majetek svůj jedno město. Nebyli tedy chudí, ani pokorní, ale neměli nic skvostnějšího, nežli osly k jezdění svému. Tak musí ti velebníci všechno v písmě překroutiti a vylhati, jak se jim to do krámu hodí. Ostatně stává ale velmi silných důvodů pro to, že celý ten vjezd slavný

Ježíšův do Jerusaléma jest pouhým výmyslem a že na něm není ani slova pravdivého. Než to sem nenáleží.

Přicházím teď k desátému za proroctví o Ježíši vydanému místu u Matouše 26, 51. až 56. Zde vypravuje se, jak jeden z učenníků, Petr, vztáhl ruku, vytrhl svůj meč a uťal služebníku biskupa ucho. Ježíš ale jej napomínal, aby toho nechal, že kdyby on chtěl, že by mohl býti chráněn od andělů, avšak toto vše že se musí státi, aby se naplnila písma svědčící, že tak musí býti. Což opakuje ještě jednou ve verši 56. Tato řeč neurčitá arci nepřipouští ani pro sebe ani proti sobě důkazů žádných, neb tu není udáno slovo, ani spisovatel, na němž by se vztahovati mohlo. Avšak proti pravdivosti toho celého vypravování jsou tu velmi vážné důvody, kteréž tuto uvedu.

Předně nezdá se býti pravdě podobným, že by bylo povoleno bývalo židům pod římským jhem úpícím nositi stále zbraně s sebou. Druhé, když byl Petr služebníku biskupovu uťal ucho jeho, byl by jistě od vojenské stráže zatčen a do vězení uvržen býval. Třetí, co by to bylo za učeníky a kazatele svaté Ježíšovy víry, kteří proti jeho vůli a výslovnému přání by byli meče nosili stále s sebou? Čtvrté, tento výstup se měl udáti právě v týž večer, kdy se měla odbývati ona památná večeře páně, což pro její obřady ani nedá se rozumně spolu srovnati. Jest tedy nejrozumnější, když toto celé vypravování a dovolávání se neznámých proroctví pomineme co výmysl neohrabaného spisovatele a nic více.

Jedenácté místo podobné nalézáme u Matouše 27, 3. až 10. Vypravuje se tam, že Jidáš lituje svého zrazení Krista, povrhl penězi obdrženými v chrámě a oběsil se, a biskupové uznavše, že nesluší se vložiti peníze ty do

pokladny chrámové co peníze krvavé, koupili pole hrnčířovo ku pohřbívání cizinců. Protož nazváno jest pole toto pole krve až do dnešního dne, a naplnilo se povědění proroka řkoucího: A vzali třiceti stříbrných, mzdu ceněného, kterýž ošacován byl od synů israelských, a dali je za pole hrnčířovo, jakož mi ustanovil pán.

Toto jest nanejvýše nestydatý podvod. Slova Jeremiášova, která praví něco o koupi pole, nemají s případem, o němž Matouš se zmiňuje, pranic společného. Přečtěte si jen slova Jeremiášova v 32. kapitole od verše 6. do 15., kde se jedná o koupení kusu pozemku mezi kupcem a prodávajícím a o ničem více, co o věci, která se stala a pořádně dle práv vyjednala. Tu jest viděti, že kdo spoléhá na biblí, spoléhá na zlámanou hůl, která jej v stáří jeho podporovati nebude moci. A povídání Zachariáše 11, 7. až 14., na které se Matouš vztahuje, nemá s jeho věcí pranic co dělati, ale jest to nesouvislé a nám nepochopitelné povídání bez hlavy a paty a bez hlubšího nějakého smyslu. Když porovnáme Matouše a Zachariáše, nemůžeme nijakého souhlasu a významu v tom nalézti.

Ostatně se vypravuje povídka o Jidáši v Skutcích Apoštolských zcela jinak, nežli u Matouše, a jedno vypravování stojí úplně v odporu s druhým. Dle Skutků apoštolských Jidáši ani nenapadlo, aby želel svého činu a vrátil peníze ty židům, aby za ně mohl arcikněz koupiti pole pro pohřbívání cizinců, nýbrž Jidáš peníze ty podržel a koupil si za ně sám pole a na místo, aby se byl oběsil, upadl na hlavu a pukl. Někteří vykladatelé písem odvažují se toho směšného výkladu, že se provaz přetrhl a on spadl a pukl.

Přicházím ku 12. místu, kde jest domnělé proroctví

o Ježíši. U Mat. 27, 35. stojí psáno: "Ukřižovavše jej, rozdělili si roucha jeho metajíce o ně los, aby se naplnilo povědění proroka: "Rozdělili sobě roucho mé a o můj oděv metali los."

Slova tato nalézají se v žalmu 22, 19., kde spisovatel, ať už to byl kdokoli, píše o sobě, co se mu stalo, kde, jak praví, psi jej obklopili, rota zlostníků jej obklíčila a takto s ním zacházela. Žalm tento počíná pověstnými slovy: Bože můj, bože můj, proč jsi mne opustil! Slova ta mohou se dosti dobře vložiti do úst nějakému nešťastnému člověku, ale nijak nesluší v ústech syna božího a boha stejnorodého, jako prý byl Ježíš dle učení kněží. Žalmista v žalmu tom líčí velmi smutný stav svůj, jak jej byl zažil, ale nic neprorokuje o něm. Ale i kdybychom věřili, že jest to proroctví nějaké, které se má splniti v budoucnosti, jaký to budí v nás pocit, když vidíme, že ten bůh věčný prorokuje, co se má státi za několik set let s jeho pláštěm starým, neb s párem starých kalhot. Co by komu na tom záleželo a proč by se on o to ujímal? Rozdělení šatů popraveného mezi katany jeho bylo přece zvykem obyčejným, a tu ať to bylo prorokováno neb ne, přece se to stalo. K čemu z toho dělati tedy takové důležité věci, když na tom nic nesejde a stalo by se to tak jako tak. Matouš dále uvádí ještě důležitější věci, jako o otvírání hrobů a vstávání mrtvých z nich k životu, ale k tomu nepřidává žádného proroctví, což jest důkaz, že se takového nic ani nestalo a že mu to nestálo za to, aby k tomu nějaké proroctví vynalezl. O starých kalhotech mohl prorokovati, ale o z mrtvých vstání lidí ne.

V evandělíu sv. Marka nalézá se jen málo míst, která by se mohla jmenovati proroctvími; tak jest jich

málo u Lukáše a Jana, ale co naleznu, prozkoumám a porovnám zároveň neshody jejich s Matoušem.

Marek započíná své evandělium slovy, které vydává za proroctví ze starého zákona, a sice: "Počátek evandělia J. K. syna božího, jakož psáno jest v prorocích: Aj já posýlám anděla svého před tváři tvou, kterýž připraví cestu tvou před tebou." Hned tento první verš je už překroucen, aby se do krámu lháře hodil. U Malachiáše 3, 1., odkud to Marek vypsal, stojí vlastně psáno: "Aj já posýlám anděla svého, kterýž připraví cestu před tváří mou." K čemu to předělávání slov "tváří mou" do "tváří tvou"? To jest překroucení a falšování písma a kdo přečte v Malachiáši druhou i třetí kapitolu, vidí, že tam mluví hospodin jen o sobě a o nikom jiném. Malachiáš dále praví: Ale kdo bude moci snésti den příchodu jeho? A kdo obstojí, když on se ukáže? Nebo on jest jako oheň rozpouštějící a jako mýdlo běličů. (4, 1.) Den ten přichází hořící, jako pec, v němž budou všichni pyšní a všichni pášící nepravost jako strniště, a zažhne je den ten, kterýž přijíti má, tak že neostane ani kořene ani ratolesti z nich. (4, 5.) Aj, já pošlu vám Eliáše proroka, prvé nežli přijde den hospodinův veliký a hrozný."

Jakým právem Marek buď z podvodnosti neb těže z nevědomosti čtenářů svých dovoluje si tato slova překrucovati a na místo Eliáše postaviti na místo to Jana Křtítele? A jakým právem onen den hrůzy a pomsty obrací v den příští Ježíše?

Marek hned za tímto tak zvaným proroctvím uvádí jiné ve verši 3., které ale už není z Malachiáše, ale Jesaiáše (40, 3.), jako by ta slova v obou verších patřila dohromady a týkala se jedné a téže věci. Jsou to slova: "Hlas volajícího na poušti, připravujte cestu páně, přímé

čiňte stezky jeho.'' Jest to Isaiášovo kázání, které nemá s příchodem Ježíše nic společného, neb na něco podobného Isaiáš nemyslel, tím méně na předchůdce Jana, na kteréhož to Marek vše vztahuje.

V 11. kapitole mluví Marek o Ježíšově vjezdu do Jerusaléma na oslátku, ale o nějakém splnění proroctví v tom nic neví. Tak též když mluví o dělení oděvu Ježíšova mezi katany jeho, neví nic o proroctví, ale praví, (15, 24.) že dle zvyku metali o ně los, kdo by co vzíti měl. V 28 verši ale odkazuje se na proroctví při poznámce, že Ježíš byl ukřižován s dvěma lotry uprostřed a tím že se naplnilo písmo řkoucí: ''A s nepravými počtěn jest.'' Tato slova se nalézají v Jezaiáši 53, 12., která někteří vykládají na Jeremiáše. Ale na světě se takových událostí, kde nevinný mezi vinnými jest odsouzen, opakuje tak často, že nelze na to mysliti, aby slova ta mohla nějakým proroctvím býti, zvláště když všechna ostatní slova před těmi a po nich žádným proroctvím nejsou, ale vztahují se na osud některého už zemřelého člověka před napsáním knihy té. Ano mně samého (Paina) potkalo takové neštěstí, které by mi bylo přineslo hnedle smrt v Paříži, a přece nebude žádný biskup tvrditi, že to snad bude proroctví mne se týkající?

Marek končí své evandělium pověstnými slovy: Kdo uvěří a pokřtí se, spasen bude, a kdo neuvěří, bude zatracen. Krásná to skutečně mravouka, a jaké ovoce v církvi nesla, víme všichni. Přidává ještě: ''Znamení pak ti, kteří uvěří, tato míti budou: Ve jménu mém ďábly budou vymítati, jazyky novými mluviti, hady bráti a jestliže by co jedovatého pili, nikoliv jim neuškodí; na nemocné ruce vzkládati budou a dobře se míti budou.'' Ať to všechno zkusí všichni ti kněží a kazatelové víry tak

zvané Kristovy, a jestliže se to na nich splní, jestli jim ani jed, ani jedovatý had neuškodí, a jestliže všechny nemocné uzdraví vzkládáním rukou na ně, pak jim budeme moci věřiti, a oni budou vědět, že jsou z těch, co uvěřili; pokud ale to všechno se na nich nesplnilo, jest každý bláhový, aby jim věřil jejich lež, podvod a klam, kterým svět mámí a z chudého lidu peníze vydírají.

Z Lukáše už tak mnoho nového v této věci nevybéřeme, o čem bych nebyl se už zmínil. Lukáš mluví o snoubenství mezi Josefem a Marií, ale na místa v Jesaiáši nepoukazuje jako Matouš; on také píše o vjezdu Ježíše do Jerusaléma na oslátku, ale o proroctví nějakém k tomu patřícím nic neví. Při mluvení o Janu Křtiteli zmiňuje se o proroctví již uvedeném.

Evandělista Jan nekramaří mnoho s proroctvím, ale v 5. kap. v. 46. klade Ježíši do úst slova: "Nebo kdybyste věřili Mojžíšovi, věřili byste i mně, neboť o mně psal." Co jest to, co psal Mojžíš o Ježíši? Na to nám podávají vysvětlení Skutky apoštolské 3, 22, kde čteme: "Mojžíš zajisté otcům řekl: Proroka vám vzbudí pán bůh váš z bratří vašich jako mne, jehož poslouchati budete ve všem, cožkoli mluviti bude k vám." Slova ta se nalézaji v 5. knize Mojž. 18, 15. Ale jaký jest to podvod, jaká opovážlivost používati jich na Ježíše co proroctví! Slova Mojžíšova vztahují se na Josua, pomocníka a nástupce Mojžíšova, který byl stejné s Mojžíšem mordýřské povahy. Kdo přečte místo to v Mojžíšově 5. knize a pak Mojžíšově 4. knize 27, 12 atd., pozná, že slova ta se týkají výhradně Josua a nikoho jiného a že se dopouští spisovatel Janova evandělia, ať byl kdo byl, podvodu velikého, když je na Ježíše obrací. Jest patrno, že ti spisovatelé svatí byli plni ducha podvodu a lži, překrucování

písem a vykrucování z nich toho, co si do hlavy vzali, že nikdy pravdu vůbec ani udati nedovedli.

U Jana nalézáme ještě jedno podobné místo v kap. 19. v 36. Vypravuje, že Ježíši ukřižovanému nezlámali katané jeho na kříži kosti jeho a sice proto, aby se naplnilo písmo: "Kost jeho nebude zlámána". Toto za proroctví o Ježíši vykládané písmo nalézá se v 2. knize Mojžíšově, ale nemá nic co dělati s Ježíšem, jakož ani s tím oslem, na kterém Ježíš do Jerusaléma prý jel, leda by byli židé o velkonocích osly pojídali. — Stojíť v 2. kn. Mojž. 12, 5. a 46. předepsáno, že ku slavnostní večeři má se upéci mladá koza neb ovce dle předpisů přísných a ku konci (46.) stojí, že nesmí židé polámati kosti dobytčete toho, které snědí. Celá ta věc tedy vypsaná zde jest jen obřad, který měli židé s dobytčaty svými k jídlu připravenými vykonávati a nemá s Ježíšovými kostmi a s ním vůbec ani toho nejmenšího spojení.

Tolik o těch proroctvích o Ježíši. Jan zakončuje své evandělium ještě nesmyslným žvaněním, kteréž je samo v sobě lží a nemožností, když praví: Jestiť pak i mnoho jiných věcí, které činil Ježíš, kteréž kdyby měly všechny každá obzvláště psány býti, mám za to, že by ten svět nemohl obsáhnouti ty knihy, kteréž by napsány byly. — Jaké to hloupé žvanění. Kdyby se ty knihy na světě mohly napsati, přece by se do něho vešly? Takový duch svatý tedy řídil ty spisovatele a taková jsou jejich proroctví.

Všeobecné poznámky.

Milý čtenáři: Když jsem se podvolil práci prozkoumati všechna místa v Novém zákonu, která jsou uvedena co proroctví starého zákona o Ježíši Kristu, očekával jsem, že naleznu podnět k pokárání mnohému, ale ani mi

nenapadlo, že by všechna ta místa byla tak děsně zkomolená, přelhaná a podvodná, jak skutečně jsou. Ti svatí spisovatelé jednají při svém spisování hnusně a podvodně. Oni vypravují ze života Ježíše nějaký případ sebe méně důležitý, k němu pak vyškubnou ze starého zákona, ani se neohlížejíce na to, co místa ta znamenají a k čemu náleží, a pak to nazvou proroctvím o Ježíši. Když pak slova ta vytržená přineseme zpět na ta místa, odkud vzata jsou, a pozorujeme jejich smysl s celkem, tu ukáže se hanebná prolhanost Nového zákona. Uvedu jen několik málo příkladů.

Spisovatelé nechají Josefa míti sen, v němž se mu sděluje o smrti Herodesa a anděl jej pobízí, aby se s dítětem vrátil z Egyptu. Při tom vyškubnul několik slov z Ozeáše znějících: Z Egyptu povolal jsem syna svého, a má hned proroctví hotové. Ta slova stojí sice v Starém zákonu, ale co dále? Ona jsou jen částí věty a nikoli větou celou, nýbrž stojí ve spojení s jinými slovy, v kterých se praví, že ten povolaný syn z Egypta oddal se později modloslužbě. A to má býti proroctví nějaké o Ježíši.

Zrovna tak jest to o tom, že nemá se zlomiti kost v těle Ježíše, poněvadž v Starém zákonu stojí prorokováno, že žádné kosti nemají Israelité zlámati na koze neb jehněti sněděném o svátcích. Slova ta stojí sice v Starém zákonu, ale tvoří jen část věty a když celou tu větu přečteme, poznáme, že se to týká kozla neb berana mladého k snědku připraveného a nikoli Ježíše.

Z těchto dvou příkladů už poznáváme, že všechna ta proroctví jsou přitažena za vlasy a že případnosti, ku kterým se vztahuje, jsou vymyšlené, které spisovatelé a kněží tak sestavili, aby se k nějakým těm starozákonním místům hodily; to vede nás tak daleko, že nám konečně

napadá, nejen že nebvl Ježíš Kristus ani synem božím, ale že nebyl snad ani člověkem, a že celá jeho osobnost jest tak vymyšlená, jako ty vymyšlené případy všechny, jako Apollo, Herkules, Jupiter a jiní bohové v starém věku. Aspoň nemáme jediné dílo dějepisné, které by v oněch dobách bylo psáno bývalo, aby o Ježíši nějaké zmínky obsahovalo nezfalšované.

Kdyby se nalezly v některé jiné knize, která se vydává za náboženské zjevení některého jiného náboženství, takové nedokonalosti, chyby, převrácenosti a lži, jako v Starém a Novém zákonu, tu by jistě kněží křesťanští sebrali všechen svůj um dohromady a dokázali by, že jest šechno to jen veliký podvod. Když ale dotyčné knihy náleží k jejich vlastnímu řemeslu, tož nezbývá kněžím nic jiného, nežli zapověděti lidu buď knihy ty čísti, neb aspoň o jejich výkladu přemýšleti a pak také každého, kdo by se opovážil knihy ty zkoumati dle pravdy, hanobí nestydatě.

Když se vydá do světa kniha, která má obsahovati slovo boží a má za takové od všech lidí přijímána býti, tož jest nevyhnutelně zapotřebí, aby se kniha ta pořádně prozkoumala, zdali její nároky jsou pravé, neboť jako není žádného jedu tak nebezpečného, jako jedu na místo léku podaného, tak není žádná lež mravně tak nebezpečná, jako ta, která se podává na místo slova božího a na místo náboženství.

Zkoušení pravosti písem jest tím důležitějším, poněvadž v onu dobu, kdy Nový zákon byl sepsán, abych nořekl vynalezen, nebylo ještě žádného umění knihtiskařského a poněvadž tehdy nebylo ještě ani jiných starých zákonů, nežli rukou opsaného. Jeden takový opis starého zákona mohl tedy státi asi tolik, jako nyní stojí 600

celých biblí tištěných, a proto nalézaly se tyto knihy v rukou velmi málo lidí, ponejvíce kněží. To podávalo spisovatelům Nového zákona ze Starého dle libosti vybírati všeliká místa a zváti je proroctvími, aniž se jim bylo obávati, že budou prozrazeni a že jim jejich podvod bude dokázán. Mimo to stála církev s její soustavou zastrašující, s inkvisicí a všemi nástroji jako na stráži, by se nikdo neopovážil pochybovati o pravdě toho, co ona povídá.

Kdyby dnes Nový zákon teprve byl sepsán a vydán poprvé na světlo, tu by jistě každý kněz řádku po řádce prozkoumal a srovnával by vytržená slova ze starého zákona za proroctví vydávaná s větami v Starém zákoně, z nichž byly vytrženy. Proč takové zkoumání teď neprovádějí, které by v jiném případu přece schvalovali? Oni ale zapovídají zkoumání, zapovídají hledání a porovnávání a káží, jako za starodávna lidu, že skutečně v Starém zákonu jest sepsáno mnoho proroctví o Ježíši.

Kdo se naučí znáti boha z přírody a z jejích zákonů nezměnitelných a uspořádaných, nemůže sáhnouti pak ani k Starému, ani k Novému zákonu, aby si z nich pojem o bohu pokazil. Ze zákonů přírodních na příklad učíme se znáti boha co pravdu nezměnitelnou, která nemůže ani lháti, ani klamati. Když ale čteme v písmu, líčí nám ono boha za lháře a podvodníka zlomyslného. Hesekiel nechá svého boha mluviti (14, 9.) řka: "Prorok nechá-li se oklamati, když prorokuje, já hospodin oklamal jsem proroka toho." (Český překlad jest nesprávný, neb se tu mluví o "přivábení", které nemá smyslu v řeči té.) Týž prorok v 20, 25. nechá mluviti hospodina svého následovně: "Pročež já také dal jsem jim ustanovení nedobré a soudy, skrze něž nebudou živi."

Jak si můžeme představiti boha, který zúmyslně by mohl klamati, lháti, špatná ustanovení a škodné zákony lidem dávati, aby ku zkáze skrze ně přišli? Jak se opovažují kněží takové řeči o bohu za slovo boží vydávati?

Když čteme o bohu tvůrci všehomíra, jenž dává zákony světům a pak nám jej mazalové v písmě líčí, jak také dává předpisy, kterak se mají kněží oblékati, jak roucha svá přistřihovati, jaké střapce a třepení na ně věšeti, jak směšné to na boha připadá. Ale ještě nižší a ošklivější věci nalézáme podávané nám za slovo boží a co jeho přikázání. Čtěme v Ezechieli 4. kapitolu od verše 9 do 12., kde poroučí, že mají si židé péci chléb svůj podpopelný na jeho rozkaz při lejnu člověčím. Když pak spisovatel prý se vadil s bohem a pravil, že není zvyklý na tak tučnou a smradlavou stravu, odpověděl mu hospodin, že se rozmyslí a že mu dá k pečení chleba jeho kravince na místo lejn lidských.

(Jak nečisté a sviňské jest to slovo boží někdy, ukazuje také v 2. knize královské kapitola 18. verš 27., kterýž věru nesnese opakování ani na tomto místě. Pozn. překladatele.)

Co toho spisovatelé starého zákona naklábosí, že jim jejich bůh slibuje, že plémě židovské bude rozmnoženo jako hvězdy na nebi a jako písek v moři a že budou věčně věkův panovati v Kanaan a zemi tu že podrží v dědictví. A co jest na tom pravdivého? Ani slovo. Židů jest všeho všudy na celém světě asi 5 milionů, ani tolik co Čechů, kteří jsou národem maličkým, a ze země své byli vyhnáni, co dějiny pamatují, na 2000 let a není ani nejmenší naděje, že by se tam kdy vrátili, ba ani tam netouží zpět, poněvadž vědí, že by se na těch pouštích ani nevyživili, a neměli by tam s kým obchod vésti a bohat-

nouti. Jakého lháře tu dělá písmo z boha svého a to má býti slovo boží?

Jako starý zákon, jest i Nový zákon stejně nesmyslný a boha urážející ve svých vypravováních, když pozorovatel se naučil znáti boha ze zákonů všehomíra.

Nový zákon učí, že bůh poslal svého syna na svět, aby uzavřel s lidmi novou smlouvu, smlouvu milosti a aby lidem sdělil nové učení, učení víry. Není to ale víra v boha, kterou církev žádá, ale víra v osobu Ježíše Krista, jak jej církev představuje a tu kdo víru nemá, ať věří v boha neb ne, jest zatracen.

Kdyby byl bůh skutečně věděl a měl za to, že víra v Ježíše Krista spasí člověčenstvo celé, nebyl by jistě otálel 4.000 let, aby syna svého poslal, když už jej poslati chtěl. To nijak nesouhlasí s jeho láskou k člověčenstvu, s jeho moudrostí a s tolika miliony nešťastných lidí, kteří bez známosti víry této zemřeli. A poněvadž ten bůh by byl také všemohoucí při své dobrotě, jistě měl prostředků hojně, aby rozšířil toto učení po celém světě v době nejkratší, by všem lidem bylo pomoženo a byl by podal celému člověčenstvu takových důkazů pravdivosti této víry, že by nebylo nikoho, kdo by věřiti to nemohl.

Když bůh nepotřeboval k stvoření celého světa nic více, nežli šest dní, což by byl k tomu potřeboval více, aby světu tak stvořenému oznámil o víře v Ježíše syna jeho, kdyby této víry bylo k spasení lidstva nevyhnutelně zapotřebí? Což nebyl k tomu dosti mocný, dosti moudrý, dosti laskavý a milosrdný? Když si nechal záležeti stvořitel ten na zvířatech, na broucích a červech tolik, on by byl pak nechal miliony a miliony lidí dle obrazu svého stvořených zahynouti bez této víry samospasitelné? A když už to zameškal tak dalece, kdyby byl věděl a

chtěl, aby svaté písmo co jeho slovo bylo rozšířeno co nejrychleji do všech zemí a hlásáno všem národům, nemohl naučiti Ježíše a apoštoly tištění knih, aby mohli sepsati jeho slovo, vytisknouti a do celého světa rozeslati? Musel čekati tak dlouho, celých 1400 let, nežli se tisk vynalezl?

Kdyby toto učení byl napsal bůh na plochu slunce neb měsíce v známkách, kterým by všichni lidé na světě rozuměli, mohlo se to oznámiti v celém světě během 24 hodin a věděl by to byl každý. Nějaký zázrak se mohl ještě na každém místě státi ku potvrzení zvěsti té a byli by to všichni věřili a byli by všichni spaseni. Takto ale už jsou 2.000 let skoro od té doby, co Ježíš prý na světě žil, a ještě ani čtvrtý díl člověčenstva o něm ničeho neví, ničeho neslyšel a kdo ví kolik tisíc let to může trvati, nežli v Číně a v Indii u vnitru zemí se o něm dozvědí.

Kněží dnes nám káží, že na tu pohádku o Ježíši a jeho spasení věří. Oni si tím vydělávají své živobytí a křičí proti něčemu, čemu říkají nevěra. Chci ku konci podati pravé a pádné vyměření toho slova nevěra a dím: Kdo věří na pohádku o Ježíši Kristu, ten nemá žádné víry v boha.

Některé listy Tom. Paina vysvětlující a odůvodňující.

Paříž, 12. května, 1797. (Odpověď příteli jednomu kritisujícímu "Věk Rozumu".)— Ve vašem dopisu ze dne 20. března uvádíte některá místa z biblí, kterým říkáte "slovo boží", abyste mi dokázal, že mé náhledy o náboženství jsou křivé; já bych mohl z těchže svatých knih uvésti hojně míst na důkaz, že vaše náhledy náboženské jsou nepravé; proto biblí sama nic nedokazuje v tomto

případě, neb nechá se jí upotřebiti na jednu i na druhou stranu, právě jak toho kdo potřebuje.

Než na jakém základě máte právo biblí nazývati slovem božím? Totoť jest ten první bod, který musí být zodpovídán. Proto, že vy knihu tu zovete slovem božím, ještě ona jím není, zrovna tak, jako není jím koran, poněvadž mohamedáné jej tak zovou. Asi 350 let po té době, kdy ona osoba, již zoveme Ježíš Kristus, žila, rozhodli papežské sněmy v Nicei a Laodicei odhlasováním svým, které knihy se mají přijmouti do spisů, jimž říkáme teď Nový zákon, a které ne. Těm přijatým pak říkali slovo boží. Po navrácení se židů z babylonského zajetí udělali zrovna tak fariseové při druhém chrámu jerusalémském s těmi knihami, které tvoří nynější Starý zákon. To jest celý ten původ písem svatých starého a nového zákona, ale to nemůže býti pro nás autoritou postačitelnou.

Vy můžete se o někom domýšleti, že jest jeho mysl bohem nadšena, ale dokázati to nemůžete, ba ani sám nemůžete se o tom přesvědčiti, poněvadž vám není možno podívati se mu do duše, abyste poznal, odkud jeho myšlénky povstávají. Tak jest to zrovna s tím svatým zjevením. Ono se nedá nijak dokázati zrovna tak, jako se nedá dokázati, o čem kdo sní, poněvadž člověk ten sám si o tom důkazu podati nemůže.

V písmu stojí, že bůh mluvil s Mojžíšem. Ale odkud vy to můžete věděti, že bůh skutečně s Mojžíšem mluvil? Vy odpovíte, poněvadž to stojí v písmu. Koran dí, že bůh mluvil s Mahomedem; také tomu věříte? Nikoli. A proč? Odpovíte, proto, že to nevěřím. Celé odůvodnění vaše spočívá tedy pouze na tom , že jednomu věříte a druhému nevěříte. Vy nejvýše přidáte k tomu ještě, že byl

Mohamed podvodníkem; ale odkud víte, že nebyl Mojžíš také podvodníkem? Já sám ale považuji každého takového člověka za podvodníka, který o sobě vydává, že s bohem osobně mluvil. Tímto způsobem byl svět klamán a podváděn. Pakli vy ale jinak soudíte, máte k náhledu svému totéž právo, jako já k mému, ale jste za ten náhled právě tak zodpovědným, jako já za svůj a musíte jej odůvodniti před každým.

To vše ale nerozhoduje ještě o tom, zdali jest písmo slovem božím nebo není; musíme jíti trochu dále. Vy si tvoříte o bohu pojem dle toho, co o něm v písmu čtete, ale já si tvořím pojem o písmu dle toho, jak vznešeného a velikého boha si představuji dle toho, jak se jeví jeho moc a síla v tvorstvu jeho světovém. Výsledek obou našich pozorování bude, že vy, jenž si představujete boha dle písma, budete míti o bohu pojem velmi nízký, kdežto když já posuzuji písma dle pojmu o bohu, mám velmi nízký pojem o svatých písmech. — Biblí představuje nám přece boha co bytost nestálou, vášnivou a mstivou, která stvořila svět, ale hnedle jej vytopila zase, která později lituje toho, co dříve učinila a slibuje, že to vícekráte dělati nebude; která jeden národ poštve, aby jinému národu krky podřezal a nechá k tomu ještě zastaviti slunce, pokud řezání krků nebude hotové.

Naproti tomu ale díla boží v přírodě nám hlásají zcela jiné učení. V oné nesmírné knize přírody nevidím pranic, co by nám hlásalo, že jest její tvůrce nestálý, měnivý, vášnivý a mstivý. Vše, co v ní vidíme, budí v nás pojmy zcela opáčné, pojmy o věčné nezměnitelnosti, laskavosti, dobrotivosti a souladu. Komu teď máme více víry přiložiti, oné knize, kterou může ledakterý podvodník vydávati za slovo boží, třeba ji byl sám dle zá-

jmů svých a pro svůj prospěch sestavil, anebo veliké knize přírody, kterou nemůže nikdo padělati a podvodně vykládati za zjevení se všemohoucího tvůrce. Biblí vypravuje jedno a příroda ukazuje zcela jiné a opáčné; biblí líčí boha se všemi vlastnostmi a vášněmi nejhoršího člověka, kdežto příroda zjevuje jeho božské vznešené vlastnosti.

Z biblí naučil se člověk ukrutnosti, loupení a vraždění, neb víra v ukrutného boha dělá lidi ukrutnými. — Onen krvežíznivý muž, zvaný prorok Samuel, nechá boha mluviti (I. Sam. 15, 3.): Ihned táhni a pobí Amalecha a zahlaďte, jako proklaté, všechno což má. Neslitovávejž se nad ním, ale pobí od muže až do ženy, od malého až do toho, kterýž prsy požívá, od vola také až do ovce a do velblouda až do osla.

Zdali Samuel neb některý jiný podvodník takového něco řekl, nedá se teď po tak dlouhé době už dokázati, ani vyvrátiti; avšak dle mého náhledu jest to ohavné se rouhání bohu, když někdo tvrdí, že něco podobného řekl bůh. Všechny naše pojmy o spravedlnosti a dobrotivosti boží protiví se všem podobným biblickým báchorám ukrutným a ďábelským. Biblí nelíčí v takových částech boha spravedlivého a dobrého, ale vzteklého ďábla a nepřítele úhlavního všeho člověčenstva.

Co tento domnělý rozkaz boží nechá státi v světle ještě ohavnějším, jest příčina, proč se takové vraždění ukrutné odůvodňuje. Dle vypravování v 2. knize Mojžíšově, kap. 17., protivili se Amalekité před 400 lety Israelitům, kteří chtěli do jejich země vpadnouti. Amalekité měli k tomu právo na své straně, poněvadž Israelité byli těmi, kteří je přepadali, zrovna asi tak, jako když Španělové přepadli pokojné obyvatele v Mexiku a jejich

zemi jim ukrásti chtěli a také ukradli. Toto protivení se Amalekitů v tehdejší době staré podává se za příčinu, proč všichni muži, ženy, děti, kojenci, voli, ovce, velbloudi a oslové, kteří se narodili 700 let po době té, mají býti pomordováni. Aby pak míra byla plná, rozsekal Samuel náčelníka Amalekitů, Agaga, na kusy, jako se špalek dřeva rozseká.

Vysvětleme si to blíže. Předně neví nikdo, kdo byl spisovatelem knihy Samuelovy a proto případ tento nemá žádných jiných pro sebe důkazů, nežli že jej někdo napsal, neznámý, z doslechu, a to není žádným důkazem. Za druhé praví tato bezejmenná kniha, že vraždění toto se stalo na zřejmý rozkaz boží, avšak všechno, co nám o dobrotě a moudrosti, o spravedlnosti a otectví boha jest známo, prohlašuje toto tvrzení knihy Samuelovy za lež hanebnou; a poněvadž nemohu a nebudu věřiti nikdy nějaké knize, která by připisovala bohu nespravedlnost, ukrutnost a surovost, nemohu také věřiti biblí a zavrhuji její pravdomluvnost na dobro.

A tak předloživ vám teď své důvody, proč nevěřím, že biblí by mohla býti slovem božím, mám také právo požádati vás o vaše důvody pro vaše opáčné tvrzení. — Vím však, že mi nemůžete podati důvodů žádných, leda ten, že jste byl odchován od mládí ve víře v pravosť biblí co slova božího. Poněvadž mohamedáné uvádějí také pro svou víru v koran co slovo boží stejné důvody, jest patrno, že celá ta věc spočívá na vychování našem, a že rozum a pravda s tím nemají pranic co dělati. Vy věříte na biblí, poněvadž jste se náhodou narodil mezi věřícími v ni; Turci věří na koran, poněvadž se náhodou narodili mezi věřícími na koran, a jeden druhého pak zovete nevěřícími psy. Avšak když pomineme tuto náho-

du narození se tu a tam a předsudek s tím spojený, musíme prohlásiti všechny ať křesťany, neb Turky, za nevěrce, jestliže mají špatný a křivý pojem o bohu, ať už čerpali jej z biblí neb z koranu, ze zákona starého neb nového.

Budete-li biblí pozorovati bedlivě a bez předsudků a jestliže dopustíte, aby pravé pojmy o bohu v mysli vaší vznikly, tož bezpochyby budete míti asi tytéž náhledy pak jako já. Přeji si ale, abyste věděl, že nepsal jsem tuto odpověď proto, abych vás ku svému náhledu získal, nýbrž že jsem psal jen pro to, abych vás a některé jiné přátele své přesvědčil, že nevěra moje v biblí zakládá se hlavně na čistém a rozumovém pojmu o bohu u mně, neb nemohu jinak, nežli považovati celou biblí co nejhanebnější hanopis proti bohu, jeho spravedlnosti a lásce.

(**Panu Erskinovi odpovídá Tomáš Paine.**) — Ze všech způsobů trýznění člověčenstvo utlačujících jest trýzeň pro náboženství to nejhorší; neb všechno jiné trýznění obmezuje se na tento svět, v němž žijeme, kdežto trýzeň náboženská kráčí ještě za hrob a chce nás pronásledovat na věčnost. Tam a ne zde; před bohem a ne před lidmi; před nebeským a nikoli před pozemským soudem se máme zodpovídati ze své víry. Jestliže se nám tedy zde vštípí a vnutí od lidí víra křivá o bohu pomocí násilí a zákonů lidských, kdo pak ponese pokutu za nepravou tu víru? Či ten, jemuž se víra ta vnutila, bude potrestán, aneb ti, kteří mu ji vnutili?

Jistý knihkupec v Londýně jménem Williams, byl pronásledován a trestán soudně za to, že vydal knihu "Věk Rozumu", poněvadž prý se dopustil tím rouhačství. Rouhačství jest těžké slovo, ale jeho význam jest dvojsmyslný, ba neurčitý. Už pohané znali slovo to a 400

let před Kristem bylo Sokratovi dokázáno také rouhačství, poněvadž učil proti víře v mnoho bohů a hlásal víru jen v jednoho boha; byl odsouzen k smrti. Ježíš byl také dle zákona židovského usvědčen z rouhačství a byl ukřižován. Kdo by v Turecku nazval Mohameda podvodníkem, byl by co rouhač trestán; kdo by v Římě pochyboval o neomylnosti papeže jest považován za rouhače. Co tedy pod tím slovem rouhač se vyrozumívá? Vidíme, že v případu Sokrata byla pravda odsouzena za rouhačství. Jste si toho jist, že nynější rouhačství není také pravdou čistější, nežli tak zvaná víra? Než běda těm, ať jsou kdokoli, kteří pravdu tu prohlašují za rouhačství!

Kniha zvaná biblí jest prohlášena odhlasováním lidí za slovo boží, a lidské zákony potvrdily tento výrok; kdo v to nevěří, jest považován za rouhače. Kdyby ale biblí nebyla slovem božím, pak jsou všechny ty zákony a jejich provádění rouhačstvím a nikoli nevěrou. V biblí se o bohu vypravují povídky druhu strašného, o vášních, nespravedlnosti a vzteklosti boha. Jestliže ty povídačky nejsou pravdivy, tož bloudíme, věříce jim a neměli bychom jim věřiti. Proto jest to povinností každého svědomitého člověka, který jen trochu úcty k pojmu o bohu v sobě cítí, aby si dal na tom záležeti, by poznal a přesvědčil se, zdali jest dostatečných důkazů pro takové povídačky, aby věděl, zdali jim má věřiti neb ne. Já jsem ale přesvědčen, že podávané důvody nijak neospravedlňují tu hlásanou víru a že jest to hříchem víru tu někomu vnucovati. To tvrdě nemám nižádný jiný cíl před očima, nežli pravdu.

Náboženství jest soukromou záležitostí každého člověka mezi ním a jeho bohem a žádná třetí strana, žádný úřad nemá právo míchati se do toho. Každý má právo

mysliti si o biblí, co chce. Jeden věří, že jest slovo boží, a ať si to u sebe zodpovídá. Jiný v ní vidí nečisté, lživé, oplzlé a nemravné věci obsažené, jako na příklad o zpilém Lotovi, jenž své obě dcery obtěžkal, aniž by to bylo v biblí nazváno zločinem, ale jest to jakoby v pořádku a čisté předloženo čtenářům. Koho takové biblické neřády uráží, že nemůže věřiti, že by to bylo slovo boží, má si to také před sebou zodpovídati, a jinému do toho nic není. Když má jeden právo uvésti své důvody pro víru, má míti také ten druhý právo uvésti své důvody pro nevěru. Co jest přes to, jest už inkvisicí. Pan Perkins mluví o vychování mravním svém. On jest v bohosloví velmi slabě obeznámen, neví-li, že stává lidí bohabojných, kteří zbožně **nevěří,** že by byla biblí písmem božím. To jest má víra a víra tisíců vzdělaných, mravných a nábožných lidí. Není to nevěra, ba protiva nevěry. Jest to víra v boha a sice ta nejuctivější, která nedovolí, aby byl bůh takovými slátaninami urážen a zlehčován.

Kdyby byla biblí slovem božím, nepotřebovala by nijakých lidských zákonů a pronásledování k udržení a uhájení se. Tož by už stejnou důsledností mohli lidé vydati zákony na ochranu světla slunečního neb měsíce, aby jich nemohli lidé zatemniti. Bůh si své věci dovede ochrániti bez pomoci zákonů lidských a staral by se také o biblí, kdyby byla slovem jeho, dílem jeho. Když mu ale lidé připisují za jeho slovo knihy, které každý mizerný čmáral by mohl lépe napsati a sestaviti a které se samy za podvod a lež vydávají a prozrazují, tu ať se mají na pozoru, když tento podvod jednou přijde na světlo. Jen ať přenechají biblí jejímu vlastnímu osudu, jako přenechávají měsíc a slunce, aniž by na ochranu jejich nějakých zákonů museli sdělávati.

Tomáš Paine.

OBSAH.

